

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ PLANLAMASI ve EKONOMİSİ BİLİM DALI

BATI KAYNAKLI BİLGİNİN TÜRK AKADEMİSİNDEKİ ROLÜ: EĞİTİM
YÖNETİMİ ALANININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Mikail YALÇIN

Doktora Tezi

Eskişehir, 2015

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ PLANLAMASI ve EKONOMİSİ BİLİM DALI

BATI KAYNAKLI BİLGİNİN TÜRK AKADEMİSİNDEKİ ROLÜ: EĞİTİM
YÖNETİMİ ALANININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Mikail YALÇIN

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ahmet AYPAY

Eskişehir, 2015

JURİ DEĞERLENDİRMESİ

Mikail YALÇIN tarafından hazırlanan “Batı Kaynaklı Bilginin Türk Akademisindeki Rolü: Eğitim Yönetimi Alanının Değerlendirilmesi” başlıklı çalışma, 12.11.2015 tarihinde yapılan tez savunması sonucunda jürimiz tarafından oy birliği ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

1. Başkan	Prof. Dr.	Selahattin TURAN
2. Danışman	Prof. Dr.	Ahmet AYPAY
3. Üye	Doç. Dr.	Engin KARADAĞ
4. Üye	Doç. Dr.	Adnan BOYACI
5. Üye	Yrd. Doç. Dr.	Mustafa SEVER

ENSTİTÜ ONAYI

.../.../2015

Prof. Dr. Ahmet AYPAY

Teşekkür

Bu çalışmanın her aşamasında katkıda bulunan, tanıdığım günden bu yana desteğini hiç esirgemeyen kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Aypay'a teşekkür ederim. Doktora eğitimim boyunca yaptıkları öneri ve eleştirileriyle akademik yaşantımın biçimlenmesine katkı veren değerli hocalarım Doç. Dr. Engin Karadağ ve Prof. Dr. Selahattin Turan'a teşekkür ederim. Sorunlarımı dinleyen ve dertlerime ortak olan muhterem dostlar; Yasir Armağan, Muhammed Öz, Fatih Bektaş, Ayşe Dönmez ve Sabiha İşçi'ye, sağladıkları güzel ve eğlenceli ortam için sevgili oda arkadaşlarım Koza Çiftçi, Özge Mısırlı ve Özge Öztekin'e ve ilkokul öğretmenim Nadir Öz başta olmak üzere tüm öğretmenlerime teşekkür ederim.

Bizi evinde konuk eden ve çalışmada ele alınan kavramlarla ilgili sorularımıza içtenlikle cevap veren saygıdeğer Syed Farid Alatas'a şükranlarımı sunuyorum.

Desteklerini her zaman yanı başımda hissettiğim anne ve babama; sevgi ve desteğiyle yanımda olduğunu her an hissettiren, bu sürecin tüm zorluklarını benimle paylaşan, benimle beraber yorulan, uykusuz kalan eşim Pınar'a ve oyun zamanından feragat ederek 'des batmama' izin veren biricik kızım Asya'ya sonsuz teşekkürler.

Ayrıca, 2211-Yurt İçi Doktora Burs Programı kapsamında sağladığı destekten ötürü TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı birimine teşekkür ederim.

Batı Kaynaklı Bilginin Türk Akademisindeki Rolü: Eğitim Yönetimi Alanının Değerlendirilmesi

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de eğitim yönetimi alanındaki bilgi üretim süreçlerini ilişki olduğu düşünülen akademik bağımlılık, Batılı bilgi ve alakasızlık kavramları çerçevesinde ele alarak tartışmaktır. Çalışmada, bu süreçlerin nasıl işlediği eğitim yönetimi alanının mevcut durumu üzerinde durularak ele alınmış, ayrıca araştırmacı tarafından ortaya konulan temel varsayımların geçerliliğine ilişkin kanıtlar aranmıştır.

Yöntem: Bu çalışma nitel araştırma paradigmasına dayalı *vaka çalışması* modeli temel alınarak tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında eğitim yönetimi alanında çalışan profesör unvanlı 13 akademisyenle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen veriler analitik tümevarımsal bir anlayışla analiz edilmiştir.

Bulgular: Araştırmada elde edilen bulgular Türkiye’de eğitim yönetimi alanının mevcut durumuna ilişkin olumsuz bir tablo çizmektedir. Genel bir çerçeve içerisinde ve farklı saiklerle de olsa, alanda Batılı araştırma gündem ve geleneklerine akademik anlamda bir bağımlılık durumuna işaret edilmektedir. Bu bağımlılığın bir sonucu olarak Batıdan farklı nedenlerle, farklı yollarla pek çok şey aktarılmakta ve bu durum eğitim yönetimi alanında farklı alakasızlık yapıları ortaya çıkarmaktadır. Özgün bir alanın inşası için ise tartışma başlatılması, farklılıkların teşvik edilmesi ve alanda Türkiye’nin bağlamına uygun ekoller oluşturulması gerekmektedir.

Sonuç: Türkiye’de eğitim yönetimi alanı bilgi üretim süreçleri itibariyle Batılı gündem ve pratiklere bağımlıdır. Bu bağımlılık ilişkisinde Batılı bilgi aracı rolü üstlenmektedir ve bu sürecin sonunda alanda gerçekleştirilen araştırmalardan ve elde edilen sonuçlardan alakasız bir durum ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: eğitim yönetimi, akademik bağımlılık, bilgi üretimi, alakasızlık

Bu doktora tez çalışması, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından 201421A202 nolu proje olarak desteklenmiştir.

The Role of Western Based Knowledge in Turkish Academy: Evaluation of the Field of Educational Administration

Abstract

Purpose: The purpose of this study was to consider and discuss knowledge production processes in the field of educational administration in Turkey within the framework of academic dependency, Western knowledge and irrelevance notions, which were assumed to be correlated with it. Within the study, the functioning of these processes was discussed emphasizing the current status of the educational administration field; in addition the evidences of the basic hypothesis proposed by the researcher were investigated.

Methodology: This study was designed as a *case study* model, which is based on the paradigm of qualitative research. The data obtained from 13 academics ranks as full professors, using semi-structured interview technique was analyzed through an inductive analytical approach.

Findings: The outcomes of the research were illustrated an unfavorable picture about current status of the educational administration field of Turkey. It was pointed that there is a state of dependence to the Western traditions and research agenda in the academic sense, even though it is within a general framework and with different motives. As a result of this dependency, many things were transferred from the West in various ways, for different reasons and this fact resulted with the emergence of different formations of irrelevance in the field of educational administration. In order to build an original field, it is required to initiate a discussion, to promote the differences and to create schools in the field.

Conclusion and Discussion: The field of Educational administration in Turkey depends on Western agenda and practices in terms of knowledge production processes. Western knowledge plays an intermediary role, at the end of this process and the resulting case is irrelevant to the research performed in the field and the obtained results.

Key Words: Educational administration, academic dependency, knowledge production, irrelevancy

This study was supported by Eskişehir Osmangazi University Scientific Research Projects Commission as a project numbered 201421A202.

İçindekiler

Teşekkür.....	i
Özet.....	ii
Abstract.....	iii
İçindekiler.....	iv
Tablolar Listesi.....	x
Şekiller Listesi.....	xi
Bölüm I. Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı.....	13
Araştırmanın Önemi.....	14
Bölüm II. İlgili Alanyazın.....	17
Akademik Bağımlılık.....	17
Bağımlılık Kuramı.....	17
Akademik Bağımlılık.....	20
Akademik Bağımlılığın Yapısı.....	24
Fikri bağımlılık.....	25
Düşünsel araçlarda bağımlılık.....	26
Eğitimde teknolojik bağımlılık.....	28
Araştırma ve eğitim-öğretim için yardımlara bağımlılık.....	30
Eğitim yatırımlarında bağımlılık.....	31
Üçüncü Dünya akademisyenlerinin becerilerine yönelik Batılı taleplere bağımlılık.....	32
Akademik Bağımlılığı Aşmak.....	33
Avrupa-merkezcilik ve Oryantalizm.....	37
Türkiye’de Batılılaşma ve Modernleşme.....	42
Batılı Bilgi.....	45

Alakasızlık.....	48
Alakasızlık Tipleri	50
Orijinallik Yoksunluğu	50
Varsayımlarla Gerçeklik Arasındaki Uyumsuzluk	51
Uygulanamazlık	52
Yabancılaşma.....	53
Laf Kalabalığı	53
Gizem Katma	54
Sıradanlık.....	54
Alakasızlık ve Alakalılık Kategorileri.....	55
Kavramsal Alakasızlık ve Alakalılık	56
Değer Alakasızlığı ve Alakalılığı	57
Öykünme Alakasızlığı ve Alakalılığı	58
Konu Alakasızlığı ve Alakalılığı	58
Alakasızlığın Ortaya Çıktığı Durumlar	59
Meta Teori.....	59
Teori.....	60
Ampirik Çalışmalar.....	61
Uygulamalı Sosyal Bilimler.....	61
Bölüm III. Yöntem.....	63
Araştırmanın Deseni.....	63
Katılımcılar	71
Veri Toplama Süreci	74
Verilerin Analizi.....	77
Araştırmacının Rolü	79
Geçerlik ve Güvenirlik	82
Bölüm IV. Bulgular ve Yorum	85

Eğitim Yönetimi Alanının Mevcut Durumu	85
Popüler, Kolay, Özgün Olmayan Konuları Çalışıyoruz	86
Alanda Akademik Kariyer Kaygıları Ön Planda	88
Yayın Politikalarında Kayırmacılık Var	88
Türkiye’de Eğitim Yönetimi Alanının Doğuşu Problemlili	93
Alanda Gelenek-Ekol Yoksunluğu Var	93
Alanın Durumu İyi	94
Kaliteli Öğrenci Yetiştiremiyoruz	95
Bu Disiplin İnşa Edilemiyor	95
Eleştiri Geleneğimiz Yok	96
Alanda Akademik Atalet Yaşanıyor	97
Alanda Gündemi Amerika Belirliyor	97
Alanda Yöntemci Bir Gelenek Hâkim	98
Alanda Çeviri Modası Var	99
Alan Uygulamadan Kopuk	99
İşletme Yönetiminden Aktarıyoruz	100
Alanda Aktarmacılık ve Taklit Var	101
Eğitim Yönetiminin Felsefesi Yok	102
Alanda Biçimleşme, Teknikleşme Var	103
Alanda Pozitivist Paradigmanın Hâkimiyeti Var	104
Eğitim Yönetimi Alanında Batıya Bağımlıyız	105
Neleri - Nasıl Alıyoruz?	106
Fikri Bağımlılık: Fikirleri Alıyoruz	106
Kavramsal Bağımlılık: Kavramları Alıyoruz	107
Başat Kültürler Diğerlerini Etkiler	107
Düşünsel Araçlarda Bağımlıyız	109
Projecilik	111

Alanda İngilizce Yayın ve Dil Bağımlılığı Var.....	112
Beyin Göçü.....	113
Eğitim Araştırmalarında, Eğitim Yardımlarına Bağımlılık.....	114
Neden Alıyoruz?	116
Alanın Orijini Batı, Amerika	116
Küresel Sistemde Kurallar Önceden Belirlemiş: Akademik Egemenler.....	117
Alanın Kuruluşu Problemlidir.....	120
Kendi Sisteminiz Yoksa Mecbursunuz	120
Sistem, Akademik Gelenekler, Örgütsel Ekoloji	121
Entelektüel Sıgılık	125
Özgüven Eksikliği	125
Yerli Literatürü Önemsizliyoruz	126
Kültürel, Akademik Emperyalizm Var.....	126
Ne Sakıncası Var?	129
Kavramlar Evrensel, Anlamlar Yereldir.....	130
Bilim Evrenseldir.....	131
Evrensel Bilim Safsattır	132
Kültür Değişkeni Önemlidir, Bilgi Bağlamsaldır.....	132
Bu Durum Kendini Sürekli Yeniden Üretiyor.....	136
Başkalarının Deneyimlerinden Yararlanalım	137
Varsayımlarla Gerçekler Arasında Uyumsuzluk.....	137
Orijinellik Yoksunluğu.....	139
Yabancılaşıyoruz	142
Uygulanamazlık, Uygulamadan Kopukluk	146
Laf Kalabalığı Üretiliyor	147
Kavram, Değer ve Konu Alakasızlığı	148
Kendi Yalanımıza İnanmaya Başlıyoruz.....	152

Asıl Olandan Uzaklaşıyoruz.....	153
Kendi Özgünlüğünü Üretemeyen Taklit	153
Neden Kendimiz Üretemiyoruz?.....	154
Sistem, Akademik Egemenler, Örgütsel Ekoloji.....	154
Suçu Başkalarına Atmalıyım, Kendimize Bakalım	155
Entelektüel Sağlık	158
Alanın Zemini Yok.....	158
Ne Yapılabilir? Alternatif Bir Söylem Nasıl Oluşturulabilir?	159
Birikimimiz Var.....	159
Gelenek, Ekol Gerekli: Profesörler Öne Çıkmalı	159
Tartışma Başlatmak Gerek	161
Öz Eleştiri Şart: Kendimize Güvenmeliyiz	162
Farklı Kültürleri Yok Saymamalıyız	163
Uygulama Odaklı, Sorun Temelli Çalışmalar Gerekli	164
Disiplinlerarası Çalışmalar	164
Finansal Destek Sağlanmalı	166
Özgünlük: Sürüden Ayrılmak Gerek.....	166
Küresel Düzeyde Rekabet Edebilmeliyiz	167
Mesleki Örgütlenme Şart.....	167
Yereli, Kültürü, Sosyal Gerçeklikleri Önemsemeliyiz.....	169
Ortak Doktora Programları Açılmalı.....	171
Yeni Bir Dünya Tasarımına İhtiyacımız Var	172
Taklitten Vazgeçmeliyiz.....	172
Politika Üretmeli, Baskı Gücü Olmalıyız.....	173
Bağımsızlık Önemli.....	174
Batıyı Kutsallaştırmayalım	175
Sentez Yapılmalı	175

Nitelik Arttırılmalı.....	176
Güçlü Bir Alan Dergisi.....	176
Özendirmeli, Farklılıkları Teşvik Etmeli, Alternatifleri Tartışmaya Açmalıyız	177
Önce Dibi Görmeliyiz	178
Asıl Olan Eğitimidir, Eğitime Dönmeliyiz.....	179
Bölüm V. Sonuç, Tartışma ve Öneriler	181
Eğitim Yönetimi Alanının Mevcut Durumuna İlişkin Elde Edilen Sonuçlar	183
Neleri - Nasıl Alıyoruz? Temasına İlişkin Elde Edilen Sonuçlar	189
Neden Alıyoruz? Temasına İlişkin Sonuçlar	192
Ne Sakıncası Var? Temasına İlişkin Sonuçlar	194
Neden Kendimiz Üretemiyoruz? Temasına İlişkin Elde Edilen Sonuçlar.....	196
Ne Yapılabilir? Alternatif Bir Söylem Nasıl Oluşturulabilir? Temasına İlişkin Sonuçlar.....	197
Genel Değerlendirme ve Alternatif Söylem İçin Bir Öneri	201
Kaynakça	207
Ekler.....	224
EK-A: Görüşme Soruları	224

Tablolar Listesi

Tablo 1. Alakasız ve alakalı sosyal bilimler için tipolojiler	55
Tablo 2. Felsefi Varsayımlar ve Uygulamaya Yönelik Öneriler	67
Tablo 3. Alternatif bir söylem için '5T'	204

Şekiller Listesi

Şekil 1. Alakasızlık tipleri	52
Şekil 2. Alakasızlık kategorileri.....	57
Şekil 3. Nitel Vaka Çalışmasının Tipleri	70

Bölüm I. Giriş

Problem Durumu

Eğitim yönetimi alanı Türkiye’de nicelik itibariyle kendi kendini sorgulayabilecek bir bilgi birikimine ulaşmıştır. Bu sorgulamanın alanda üretilen bilginin niteliği ve özgünlüğüne dönük bir problematiği temsil edebilecek potansiyelde olması, alanın bundan sonra izleyeceği yolun ya da yolların belirlenmesi açısından son derece önemlidir. Ancak bugüne kadar Türkiye’de eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik temeline ilişkin sorgulamalar yeterince yapılmamıştır. Bu çalışmada Türkiye’de eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçleri ve bu süreçlerin Batı ile olan ilişkisi ve bu ilişki neticesinde ortaya çıkan durumlar irdelenmeye çalışılacaktır. Ancak daha önce eğitim yönetimi alanının dünyadaki ve Türkiye’deki seyri ile ilgili bilgiler verilecektir.

Bugün bulunduğu bilimsel konuma birtakım aşamalardan geçerek ulaşan eğitim yönetimi alanının ortaya çıkması ve akademik bir disiplin olarak gelişimi ABD ve Avrupa ülkelerinde tarihsel olarak Türkiye’den çok daha eskidir. İşletme ilkelerinin okullara uygulanmasıyla birlikte bilimsel yönetim eğitimsel alana girmiş (Bursalıoğlu, 2010) ve eğitim yönetimi alanı on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde önceleri bir meslek, daha sonra üniversitelerde bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır (Oplatka, 2010). ABD’de eğitim yönetimi alanında çalışan ilk profesörler ise 1900’lü yılların başında alana katkı vermeye başlamışlardır (Papa, 2005). Sosyal bilimlerdeki diğer gelişmelerden de etkilenen disiplinlerarası bir çalışma alanı ve insani bir bilim olarak eğitim yönetiminin teorik temelleri, 1950’li yıllarda ABD’de kurulan ve düzenledikleri etkinliklerle alanın gelişmesine ve eğitim yönetiminin bilimsel bir nitelik kazanmasına büyük katkılar sağlayan bazı dernek ve vakıfların çalışmalarıyla şekillenmiştir (Şişman ve Turan, 2004a). Eğitim yönetimi alanında 1950’li yıllarda gerçekleştirilen toplantı ve seminerlerin en önemli ürünü olan ve eğitim yönetiminde sistematik kuramların gerekliliğini vurgulayan Andrew Halpin tarafından derlenen *Eğitim Yönetiminde Kuram* [Administrative Theory in Education] adlı kitap eğitim yönetimi alanında köklü bir değişim başlatmış ve konuyla ilgili diğer yayınlar bu çalışmayı izlemiştir. Eğitim yönetimi düşüncesinin sosyal süreç bağlamında sistematik olarak incelenmesi 1960’larda tam anlamıyla patlama noktasına ulaşmıştır (Kaya, 1999). Eğitim yönetimi alanının bugün içinde bulunduğu konuma ulaşması ise, birtakım teorik tartışma aşamalarından

geçerek gerçekleşmiştir. Bu anlamda alanın bilimleşme süreci sosyal bilimlerdeki gelişmelere paralellik göstermiştir. Bu süreçte eğitim yönetimi alanındaki çalışmalar, pozitivist bir bakış açısından eleştirel, yorumlayıcı ve post-modernist bakış açısına uzanan bir seyir izlemiştir (Oplatka, 2007, 2009a; 2009b, Spring, 1994).

Elli'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde yönetim biliminin temel ilke ve teorileri üzerine inşa edilen eğitim yönetimi alanına ilk yıllarda ivme kazandıran ve alanın bilimselleşmesinde önemli bir yere sahip olan akım teori hareketi olmuştur. Pozitivist paradigmanın eğitim yönetimi alanına yansımaları olan (Şişman, Erdağ ve Uysal, 2009) ve pozitivist paradigmayı önceleyen *teori hareketinin* amacı; eğitim yönetimi ile ilgili teorik bir temel oluşturmak (Şişman ve Turan, 2004a) ve eğitim yönetimi alanında etkili olabilecek yaklaşımların bilimsel teoriler temelinde üretilen bilgiler üzerinde inşa edilebileceğini (Willower ve Forsyth; 1999) göstermektir. İnsan davranışlarıyla ilgili güvenilir, geçerli ve öngörülebilir bilgiye ulaşmayı hedefleyen pozitivist anlayışa dayalı modern sosyal bilimler, bazı davranış kalıplarının ana hatlarıyla çizilebileceğini, zamanla öngörülebilir davranış yasaları ortaya çıkacağını ileri sürmektedir (Littrell ve Foster, 1995). Teori hareketiyle birlikte eğitim yönetimi çalışmaları, sosyal bilimlerden (kamu yönetimi, işletme yönetimi, psikoloji, sosyoloji vb.) alınan kavramlar ve teorilerle gelişmeye başlamış ve çeşitlenerek devam etmiştir (Willower ve Forsyth, 1999).

1970'li yıllar ise eğitim yönetimi alanının bilgi temeline ilişkin tartışmalara sahne olmuştur. Bu tartışmalarla birlikte eğitim yönetimi alanının yönü değişmeye başlamış ve teori hareketinin mekanikliğine, sosyal gerçekliğin dışında nesnel bir bilim olma ideali ve iddiasına itiraz eden ve bilimde öznellik ve anlama önem veren düşüncelerden kaynaklanan eleştiriler (Culbertson, 1983; English, 2001; Foster, 1986; Greenfield, 1994; Willower, 1991) alanda yeni bir dönüm noktası oluşturarak, pozitivism ötesi olarak nitelenen yorumlayıcı, eleştirel, bilişsel, simgeci ve kültürel teoriler öne çıkmasını sağlamıştır (Willower ve Forsyth, 1999). İlk olarak Thomas B. Greenfield'in eğitim yönetimi alanının çok fazla pozitivist araştırma metodolojisine ve nicel işlemlere odaklandığını öne sürerek ve teori hareketinin ontolojik, epistemolojik, metodolojik ve etik temellerini eleştirmesiyle başlayan ve *Greenfield devrimi* olarak adlandırılan bu duruş alanda çeşitli metodolojilerin kullanımına yol açmıştır (Oplatka, 2007). Greenfield'a göre pozitivist bilim anlayışının egemenliği altında olan eğitim yönetimi alanı ile ilgili araştırmalarda değerler, duygular ve öznellik göz ardı edilmiştir. Örgütsel yapı eylemde bulunan ve düşünen insandan daha fazla önemsenmektedir ve

araştırmalarda tercih edilen nicel araştırma teknikleri insani değerleri anlamaktan yoksundur (Şişman ve Turan, 2004a). Bu dönemde, eğitim yönetimi alanındaki çalışmaların sosyal gerçekleri anlamada insan davranışları üzerinde ciddi etkisi olduğu düşünülen dil, kültür, sosyal bağlam gibi konulara daha çok yoğunlaşması gerektiği kabul görmüş (Bush, 1999; Greenfield, 1994; Hoy, 1996; Ogawa, Goldring ve Conley, 2000) olup, 1980'lerden sonra eğitim yönetimi araştırmalarında fenomenoloji, etnometodoloji gibi yeni yaklaşımlar kuramsal çerçeve olmuştur. Eğitim yönetiminin örgütlerdeki yaşantının tamamını kapsama çabası da bu gelişmeleri hızlandırmıştır (Balcı, 1990, s. 91). Genel örgüt ve yönetim alanında başlayan ve eğitim yönetimine de sıçrayan kuram ve yönteme ilişkin eleştiriler, eğitim yönetimi araştırmalarında nitel yaklaşımı ve vaka çalışmalarını önceleyen bir yol açmış (Şimşek, 1997) ve 1990'lardan günümüze eğitim yönetimi alanını etkileme başlayan post-modern düşüncenin (Örücü ve Şimşek, 2011) de kapılarını aralamıştır.

İkibinli yıllarda ise liderlik konuları ağırlıklı olmakla birlikte okul müdürlerinin ve öğretmenlerinin rolleri ve kariyerleri, eğitim reformları, eğitim örgütlerinde değişim ve yenilik, okul değerlendirme, okul kültürü ve cinsiyet konuları eğitim yönetimi alanının öncelikli konuları haline gelmiştir (Oplatka, 2010). Turan'a (2004a) göre, günümüzde eğitim yönetimi alanında farklı adlar altında birçok teorik bakış açısı bulunmaktadır. Pozitivizmin yanı sıra sübjektivizm, hümanizm, eleştirel teori, kültürel teori ve postmodernizm adı altında farklı teori ve kavramlaştırmalar alanda görülmektedir. Alanda farklı teorik kabul ve uygulamalar olmakla beraber; etkililik, okul iyileştirme ve geliştirme, hesapverebilirlik, liderlik, iş doyumu, bağlılık gibi daha çok pozitivist paradigma temelinde üretilen bilimsel bilgi baskındır ve popülerliğini korumaktadır. Alanın genel olarak tarihsel geçmişi gözden geçirildiğinde pozitivist ve geleneksel yaklaşımın baskın olduğu görülmektedir (Şimşek, 1997; Turan ve Şişman, 2013).

Eğitim yönetimi alanında daha çok ABD merkezli yaşanan bu gelişmeler hiç kuşkusuz diğer ülkeleri de etkilemektedir. Bu etkileşim ilk olarak 1960 ve 1970'li yıllarda başlamıştır. Bu zaman diliminde (1960 ve 1970'ler) bir çalışma alanı olarak eğitim yönetimi yıllardır büyüüp geliştiği Birleşik Devletlerden (ABD) diğer ülkelere ihraç edilmeye başlanmıştır (Oplatka, 2010, s.47). Bu ülkelerden biriside Türkiye'dir.

Türkiye'de eğitim yönetimi alanındaki ilk gelişmeler, eğitim sistemine yönetici, müfettiş ve öğretmen yetiştirmek üzere 1928 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'ne bağlı Pedagoji Bölümünün kurulmasıyla başlamıştır (Balcı, 2008). Ancak "*meslekte esas olan*

öğretmenliktir” düşüncesiyle okul ve eğitim yöneticileri öğretmenler arasından seçilmiş ve alanda uzmanlaşma önemsenmemiştir. Eğitim yönetiminin ayrı bir alan olarak kabul görmesi ise Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü’nün (TODAİE) 1953’te kurulması ve 1963’te Merkezî Hükümet Teşkilâtı Araştırma Projesi’nin (MEHTAP) başlamasıyla gerçekleşmiştir (Şişman ve Turan, 2004a; Balcı, 2008). TODAİE bünyesinde, 1979-1980 öğretim yılından itibaren eğitim yönetimi uzmanlık programları açılmıştır. Yine 1963’te MEHTAP raporunda eğitim yöneticiliğinin özel bir uzmanlık işi olması gerektiği ve bu alanda yöneticiler yetiştirmek üzere üniversitelerde bölümler açılması önerilmiştir (Şişman ve Turan, 2004a). 1964’te Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesinin MEHTAP raporu doğrultusunda açılmasıyla eğitim yönetimi alanının bilimleşme serüveni başlamış ve lisansüstü programların açılmasıyla da ivme kazanmıştır (Balcı, 2008). Bu aşamada Ankara Üniversitesi’nde ilk açılan bölüm Eğitim İdareciliği ve Planlama Bölümü olmuştur. Bu bölüm bünyesinde de 1965’te, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Lisans Programı açılmıştır. Bu programları Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü Eğitim Yönetimi ve Teftişi Programı izlemiş ve diğer üniversitelerde kurulan bölümlerle eğitim yönetimi alanı akademik bir disiplin olma yoluna girmiştir (Örücü ve Şimşek, 2011). Bütün bu gelişmelerin yanı sıra Millî Eğitim Şuralarında eğitim yönetimi ve yöneticiliğiyle ilgili pek çok tartışma olmuş ve kararlar alınmıştır. Eğitim yönetimi alanına ilişkin en önemli yapısal değişiklik ise 1997 yılında yaşanmıştır. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı tarafından 1997 yılında gerçekleştirilen düzenleme ile eğitim yönetimi alanında farklı adlarla açılmış olan tüm lisans programlarını kapatılmıştır. Bu yıldan sonra bu programlar ise lisansüstü eğitim vermeye devam etmiştir.

Yukarıda da görüldüğü gibi Türkiye’de eğitim yönetimi alanı ile ilgili gelişmeler ve bu gelişmeler üzerine yapılan tartışmalar daha çok bölüm açılması, program açılması-kapatılması, eğitimsel reformlar gibi yapısal alanlarla ilgilidir. Alandaki yapısal gelişmelerden bağımsız olarak eğitim yönetiminin bir araştırma ve bilimsel çalışma alanı olarak gelişimi 1960’ları takiben yurtdışında eğitilmiş akademisyenlerin dönemlerine ilişkin kuram ve yöntemleri ülkeye taşınmasıyla başlamıştır (Şimşek, 1997). Bu çerçevede eğitim yönetimi alanında yaşanan akademik ve idari gelişmeler incelendiğinde, 1960’lardan itibaren kuramsal gelişme açısından dört kuşak akademisyen grubu ve onların bilimsel çabaları ve çalışmaları göze çarpmaktadır. Türkiye’de eğitim yönetiminin akademik tarihsel gelişimi Mahmut Adem ve Ziya Bursalıoğlu gibi akademisyenlerle başlayan çok da eski sayılmayacak bir geçmişe dayanmaktadır. Bu

akademisyenlerle birlikte alandaki diğer çalışanlar eğitim yönetimi alanının ilk kuşağını oluşturmaktadır. İkinci kuşak akademisyenlerse birinci kuşak akademisyenlerin öğrencilerinden oluşmaktadır (Celep, 2009).

Bu akademik gelenek içerisinde Türkiye’de eğitim yönetimini bir araştırma ve bilimsel çalışma alanı olarak ele alan ve alanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik temellerine ilişkin incelemeler yapan çalışmalar bulunmaktadır (Aslanargun, 2007; Aypay, Baloğlu ve Karadağ, 2010; Balcı, 2008, 2003, 1993, 1992, 1991, 1990, 1987; Balcı ve Apaydın, 2009; Beycioğlu ve Dönmez, 2006; Çelik, 1997; Demirhan, 2015; Fırat, 2006; İşçi, 2013; Örucü ve Şimşek, 2011; Şişman, 1998, 1996a; Şişman ve Tosun, 2012; Turan ve Şişman, 2013; Turan, 2009, 2007, 2006, 2005, 2004a, 2004b; Turan, Karadağ, Bektaş ve Yalçın, 2014; Uysal, 2013). Bu çalışmaların bir kısmında elde edilen ve bu çalışmanın da temel çıkış noktalarından biri olan bulgu ise Türkiye’de eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin özgünlüğünün problemlili olmasıdır.

Eğitim yönetimi alanında günümüzdeki temel eğilim, bilginin farklı ülkelerin bağlamı göz önünde bulundurularak üretilmesi değil; üretilmiş olan Batılı bilginin tek yönlü olarak aktarılmasıdır. Kavramlar tarihi, sosyal ve kültürel bağlam içerisinde meşruiyetlerini kazanırlar, anlaşılırlar ve anlamlandırılırlar. Bu nedenle eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin özgünlüğü söyleminin ve benzer şekilde alanda var olduğu öne sürülen özgün bilgi üretmemeye ve Batılı bilgiyi taklit etme olgusunun nedenlerinden bir kısmı tarihi seyri içerisinde Türkiye’nin Batılılaşması ve modernleşmesi sürecinde aranmalıdır. Bu durum sadece eğitim yönetimi alanında özgü değildir ve bu durumun nedenine ilişkin tartışmalar Osmanlı Devleti’nin gerileme dönemine kadar götürülebilmektedir. Örneğin Ünsaldı (2015), Osmanlı’nın parçalanma, dağılma, yok olma meselelerini idari birer sorun olarak gördüğünü belirtmektedir. O dönemde hâkim olan görüş, nizamın bozulmasına, Batıyla aranın açılmasına sebep olan şeyi yeniliklerin zamanında ve gerektiği gibi takip edilememiş olmasında görmektedir. Bunun çaresi de çarkı, tekniği, fikri, Batıyı Batı yapan değerleri ve hatta zihniyeti gidip getirmekten ibarettir. Böyle bir anlayış dönem itibarıyla *tercüme aydınının* doğuşuna ve bugüne kadar hiç hız kaybetmeden gelen fikri mümessillik kurumunun oluşmasına neden olmuştur (s. 8).

Tanzimat’tan başlayarak Comte’a, Durkheim’a, pozitivism ve akılcılığa yönelen Batılılaşmacı Türk aydın sınıfı bilimi en üstün değer haline getirmiştir (Demiralp, 2012,

s. 31). Değerden bağımsız, nesnel bilim anlayışının sosyal bilimlerde bir tabu olarak kabulü, bilginin evrenselliği ve genellenebilirliğini de beraberinde getirmiş, toplumsal ve kültürel farklılıklar göz ardı edilerek tek ve mutlak bir bilgi anlayışı hâkimiyet kazanmıştır. Yerele ilişkin bilgi, ancak betimsel nitelikte ve “yabancı” literatürle karşılaştırmak üzere toplanmakta, sonuç olarak Türkiye’deki gerçekliğin olması gerekenden ne ölçüde uzak olduğu konusunda yargıya varılmaktadır. Yereli anlama ve onu kendi tarihselliği içinde değerlendirme geleneği eğitim bilimlerinde oluşmamıştır. Bunun sonucu olarak, özellikle Batıdan gelen önerilere her zaman açık olma, gerçekliği Batı merkezci bir pencereden kavrama alışkanlığı Cumhuriyet’in başından beri aşılammamaktadır (Özsoy, Ünal, Özdemir, Buyruk ve Demir, 2013). Ancak burada göz ardı edilen nokta, bilimsel kuramların bilim adamı denilen epistemik topluluklar tarafından geliştirildiği ve söz konusu toplulukların benimsedikleri bazı sayıtların da, içinde yer aldıkları sosyal, kültürel, ekonomik, politik bağlamların rol oynadığıdır (Şişman, 1998).

Türkiye, eğitim yönetimi alanında üretilen bilimsel bilginin en yoğun şekilde aktarıldığı ülkelerin başında gelmekte olup, alanda egemen olan kavram ve terminolojiye bakıldığında bu durum açıkça görülmektedir (Turan ve Şişman, 2013, s. 506). Alanda kuramsal çalışmalar yeterince yapılmamakla birlikte (Beycioğlu ve Dönmez, 2006), özgünlükten uzak, Batıdaki tartışma ve araştırmaların geriden izlenmesi ve tekrar edilmesi biçiminde gerçekleşen mevcut eğitim yönetimi araştırmaları, ‘teori hareketi’ ve onun uzantıları durumunda olan kavram ve teoriler üzerine inşa edilmeye çalışılmış (Şişman, 1998; Turan ve Şişman, 2013), ancak eğitim yönetimi alanındaki paradigmatik dönüşüme ayak uydurulamamıştır (Şimşek, 1997). Alanda pozitivist ve pozitivist ötesi kuramlar ile bunlara bağlı araştırma gelenekleri varlığını sürdürürken; pozitivist araştırma ve bilgi üretme geleneği eğitim yönetimi alanında ağırlıklı olarak kullanılmaktadır (Aydın, Erdağ ve Sarier, 2010). Batı kökenli siyasal aklın bir halkası olan neo-liberalizm, eğitim yönetimi yaklaşım ve uygulamalarında baskın durumdadır. Alanda yapılan tezler, araştırmalar, makaleler, bildiriler tematik ve kurgusal olarak incelendiğinde, büyük ölçüde işletme diline karşılık gelecek, kalite, rekabet, verimlilik, maliyet etkinliği, girişimcilik, risk yönetimi kodlarına göndermede bulunmaktadır (Şentürk ve Turan, 2012, s. 267).

Balcı (1992), bugüne kadar eğitim kurumları olan okullara Batı inanç sistemi penceresinden bakıldığını belirtmiştir. Rasyonalizm, pragmatizm ve pozitivistimin

şekillendirdiği bu pencereden örgütlere bakıldığında kesinlik, rasyonellik, düzenlilik ve kararlılık aranmıştır. Bu noktada tüm bir örgüt yaşamı bu pencereden görülenler midir sorusu önem kazanmaktadır. Bu soruya farklı inanç sistemlerinden bakıldığında evet demek mümkün görünmemektedir. Hiçbir model tek başına tüm örgütsel yaşamını kapsayıcı değildir (s. 43). Turan ve Şişman'a (2013) göre, Türkiye'de eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme alanında yapılan araştırmalarda oldukça sık başvurulan ölçek çevirme ve uyarlama çalışmaları, Batının kendi koşullarına uygun üretilen bilimsel bilginin aktarılma çabasıdır ve bunun altında Batıda üretilen bilginin başka toplumlar için de geçerli olduğu varsayımı yatmaktadır.

Yukarıda ele alınan düşünceler, Türkiye'ye özgü özgün bir eğitim yönetimi alanının varlığına ve alanda üretilen bilgilerin bağlamsallığına ilişkin bazı sorunlar olduğuna ilişkin ipuçları vermektedir. Alandaki bu özgünlük probleminin, bazı sosyo-ekonomik önceliklerden, akademik kariyer kaygısından, sistemsel sorunlardan kaynaklanan ve alanda çalışanlar arasında ortak bir anlam dünyasının, ortak bir yazma-söyleme biçiminin ve ortak bir epistemolojik mirasın yoksunluğuyla ilişkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Bütün bu sayılan nedenlerden başka, eğitim yönetimi alanında özgün kavram, model ve teori geliştirememe ve uygulamaya ilişkin sorunlara çözüm üretmeme noktasında bir diğer temel problem ise Türk toplumunun problemlerine sadece Batının tarihi tecrübeleri açısından bakma anlayışıdır.

Alana ilişkin bu problemlerin temel nedenleri arasında sayılan, üretilen bilginin gerek paradigmatik temeli gerekse üretim amacının bağlamsal gerçekliklerle alakasının zayıf olması durumu ve bu duruma ilişkin, yani Batılı bilginin hâkimiyetine dair eleştirel ve alternatif söylem arayan çalışmalar yabancı alanyazında da bulunmaktadır (Altbach, 1977; Bajunid, 1996; Bates, 2006; Cheng, 1995; Dimmock ve Walker, 2005; Hallinger ve Bryant, 2013; Hallinger ve Leithwood, 1996; Oplatka ve Arar, 2015; Shah, 2006).

Örneğin, Uzakdoğu ülkelerinin eğitim sistemlerinin yapılanmasında ABD'ye benzer bir yönelimin hâkim olduğu belirtilmiştir (Esther, 2006). Dimmock ve Walker'a (2005) göre de artan küreselleşme ve uluslararasılaşma sürecinde eğitimsel alandaki fikirler, politikalar, uygulama ve araştırmalar etno-sentrik ve büyük ölçüde Batılıdır (Anglo-American). Bu fikirler ABD, İngiltere ve Avustralya'da üretilmiş ve Batı dışı toplumlara ihraç edilmiştir. Diğer ülkeler ise bu politikaların ve fikirlerin benimseyicisi, ithalatçısı konumundadırlar. Mesleki gelişim ve eğitim programları ve yazılan kitap ve makaleler

Batılı bir bakış açısıyla, Batılı varsayımlar kullanılarak yazılmıştır. Doğrudan ya da dolaylı bu varsayım, ABD, İngiltere ve Avustralya gibi ülkelerde geçerli olanların çok farklı kültürlerle sahip diğer ülkelerde de eşit oranda geçerli, alakalı olduğudur. Buradaki temel sorun, sadece 'ihraç' ülkelerinden kaynaklanmamaktadır, aynı zamanda 'ithalatçı' konumundaki ülkelerle de ilgilidir. Çünkü onlar, Batıdan fikir ve uygulamaların kabul edilmesinde genellikle çok isteklidirler (s. 10).

Ancak, eğitim yönetiminde bilgi temeli ve buna bağlı olarak bilgi üretimi kültürel, yapısal ve ekonomik gelişmelere göre farklılaşmaktadır (Hallinger, Walker ve Bajunid, 2005; Lee ve Hallinger, 2012). Dimmock ve Walker (2005), eğitim yönetimi alanında Batıdan aktarma geleneğinin problematik bir hale getirdiği konulara örnek olarak liderlik kavramını göstermiştir. Yazara göre, eğitim liderliğiyle ilgili birçok güncel tartışma yerel ve kültürel bağlamın özgüllüklerini dikkate almadan genel veya evrensel terimlerle sürdürülmektedir. Genel ve evrensel liderlik özellikleri önemli olmakla birlikte, yapılan çalışmalar liderliğin bağlamsal çeşitliliğini ve özgüllüklerini görmezlikten gelmektedir. 'Batılı' bir bakış açısıyla, liderlik konusunda üretilmiş olan fikirler, teoriler ve çerçeveler, liderliği anlama aracı olarak Batılı olmayan toplumlarda anlaşılması ve uygulanabilirliği oldukça şüphelidir (s. 2). Benzer şekilde, Oplatka ve Arar'da (2015), geleneksel toplumlarda eğitimde adalet, saygı, kişilerarası ilişkiler, eşitlik ve hakkaniyet konularına köklü toplumsal normlara dayalı özgün anlamlar vererek liderliğin özgün bir kavramsallaştırmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtişlerdir. Böyle bir çaba olmadığı takdirde, bu toplumların eğitim sistemlerindeki Batı temelli liderlik kavramına ilişkin herhangi bir girişim başarısızlığa mahkûmdur; çünkü bu kavramlar toplumun yapısal gerçekliklerinden ve hayatın yerel yorumlarından normatif olarak çok uzak olabilirler (s. 3). Bütün bu eleştiriler araştırmacıları alternatif arayışlara yönlendirmektedir. Örneğin, Malezya'da eğitim yönetimi alanı kendi kültürel bağlamı içerisinde özgün bir bilgi temeli kurma çabası göstermektedir (Bajunid, 1996). Güney Kore'de eğitim araştırmalarında nitel araştırma geleneğinin son yıllarda yoğunlukla kullanıldığını belirten Kim ve Cho (2005), eğitimsel alanda daha çok ülkenin kendi sosyokültürel bağlamına yönelik konuları seçildiğini belirtirken, bu süreci araştırma konularını sömürgecilikten kurtarmak olarak adlandırmışlardır.

Farklı kültürler farklı değerler üzerine inşa edilmişlerdir ve farklı, kendilerine özgü davranış örüntülerine sahiptirler. Reboul (1995), değerleri belirleyen kavramların aynı olması durumunda bile ifade ettikleri kavramların her zaman ve her yerde aynı

olamayacağını belirtmiştir. Bu durumda değişen sadece değerlerin somut içeriği değil, aynı zamanda önem dereceleridir. İki ayrı toplum aynı değerlere sahip olsa bile onlara verdikleri önem dereceleri farklılaşabilmektedir. Ancak buna rağmen, uzun bir süre bilim dallarında konulara nesnel ve evrensel bir bakış açısından yaklaşarak geliştirilen kuramların evrensel düzeyde geçerli olabileceği varsayılmıştır (Kağıtçıbaşı, 1990). Her toplumun kendine özgü bir kültürü olduğu gibi örgüt ve yönetimle ilgili kavram, ilke, süreç ve uygulamaları da kültürel bağlamdan soyutlamak olası değildir. Bu durumda bazı evrensel olgular yanında her kültüre özgü bazı yerel farklılıklarda söz konusu olabilir (Sargut 2010). Bu nedenle bir toplumun sahip olduğu kültürel özellikler, örgüt, yönetim ve yönetici kavramlarının algılanışını olduğu kadar yönetim biçimini, yönetim süreç ve uygulamalarını da etkilemektedir (Şişman, 1996b). Yönetim kurambilimci ve yönetim yazarlarının da birer insan oldukları ve belli bir toplumda, belli bir zaman dilimi içinde, belli bir kültürel içerikle yetiştikleri bu kültüre göre düşündükleri, bu nedenle onların ileri sürdükleri görüş ve tezlerin, içinde yaşadıkları çevreyi (toplumu) açıklamaktan çok o çevrenin izlerini taşıdığı unutulmamalıdır (Hofstede,1993, s.82).

Sosyal bilgi, tarihî olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla, bu bilginin keşfedildiği ve bağımlı olduğu bağlamın bilinmesi gerekir (Cambron-McCabe ve Foster, 1994). Bilimsel aklın gelişimini anlamak için ise onun bağlantılı olduğu din, felsefe, sanat gibi diğer disiplinleri de dikkate almak zorunludur (Fazlıoğlu, 2015, s. 22). Modern akademik dünyada sunulan disiplinler -epistemolojileriyle ve yöntemleriyle- Batı mirasının parçası olan tarihsel bir kültürün yansıması veya yan ürünleridir (Ebu'l-Fadl, 2012, s.15). Batı; tüketim düzeyinde, yaşam tarzında veya kültürel eserlerde hep ulaşılacak, öykünülen bir şeydir. Rönesans'tan Aydınlanma Çağı'na, Sanayi Devrimi'ne ve şimdi de Bilgi Çağı'na damgasını vuran Batı tarihi bir kez yeniliğin merkezi, böylece de modernliğin referansı haline geldikten sonra, Batı dışı deneyimler solgunlaşmış ve dünya tarihinin inşa edicileri olmak açısından güçlerini kaybetmişlerdir. Sonuç olarak da, özel isimleri olmayan, sadece 'Batıya referansla', 'Batı-dışı', 'ötekiler', 'arta kalanlar' olarak tanımlanmaktadırlar (Göle, 2011, s.65-66).

Böyle bir sürecin sonunda Batının merkezi bir hâkimiyet alanı inşa etmesiyle birlikte, gelişmekte olan ülkelerdeki bilim adamlarının Batılı sosyal bilimlere olan kurumsal ve kuramsal bağımlılığı, bir ölçüde Büyük Britanya, Fransa ve Almanya ama çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri'nin kavram ve fikirlerine yönelik eleştirel olmayan ve taklitçi bir yaklaşımla sonuçlanmıştır (Alatas, 2000a, s. 81). Bu yaklaşımda

Batı dışı toplumlarda *akademik bağımlılık* durumunun bir sonucu olarak görülmektedir. Akademik bağımlılık teorisine göre; ekonomik bağımlılığa benzer şekilde, entelektüel olarak bağımlı toplumlarda sosyal bilim üretim mekanizmaları fikri ve kurumsal anlamda Batılı sosyal bilim gündemlerine ve araştırma geleneklerine bağımlıdır ve araştırma gündemleri, problem alanlarının tanımlanması, araştırma yöntemleri ve mükemmellik standartları Batı tarafından belirlenir ya da Batıdan ödünç alınır (Alatas, 2006). Akademik bağımlılık ve bilgi üretiminde yerleşme konularıyla ilgili olan ve bilgi üretiminde Avrupa ve ABD'nin Avrupa-merkezci ve oryantalist egemenliğini itiraz eden, özellikle Güney Asya (Asya-Pasifik), Afrika ve Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere önemli miktarda bir literatür bulunmaktadır (Alatas, 1972, 1974, 2000; Alatas, 2008, 2006, 2003, 2001, 2000a, 2000b, 1996, 1995, 1993; Altbach 1977; Amin, 2007; Chen, 2006; Dissanayake, 1988; Kim 1996; Sezer, 1988; Thompson, 2006; Tuna, 2011).

‘Gelişmekte olan ülkelerde’ diğer pek çok akademik alanda olduğu gibi eğitim yönetimi alanında da yabancı etkisi vardır. Akademik dünya kesinlikle iki kutupludur ve akademik çıktı ve teorilerin pek çoğu Amerika ve Avrupa’da ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin pek çoğundaki üniversitelerde kullanılan öğretim materyalleri, ders kitapları, makaleler Amerika ve Avrupa’dan gelmekte ve aynı zamanda İngilizce olarak yayınlanmaktadır. Dünya genelindeki üniversiteler Avrupa ve Amerika’nın akademik dünyasına has olan yapıları, kurumları ve normları benimsemişlerdir. Ancak, akademik bağımlılık kavramı sadece yükseköğretim sistemleriyle, kurumlarıyla ve yapılarıyla teşekkül etmemekte aynı zamanda, siyasal sistemler, eğitim sistemi, akademik ilişkiler, günlük uygulamalar, kullanılan yöntemler, vatandaşların davranış ve düşünce kalıplarıyla da doğrudan ilişkilidir ve onları etkilemektedir. Çevre toplumların her türlü sosyal, kültürel, politik ve ekonomik yapılarının içerisine girmiş olan bu bağımlılık halinin oluşmasında, taşınmasında ve devam etmesinde *Batılı bilginin* rolü önemlidir. Çünkü her türlü ilişki epistemik bir alana işaret etmektedir.

Tuna (2011) Batılı bilgiyi; bilimsellikleriyle dünyayı saran, toplumların sorunlarına ışık tutma iddiasında, özü gereği yansız, nesnel ve toplumlar üstü kabul edilen; ancak toplumsal bir iz taşımadığı için de bir yerde kimliksiz olan edinilmiş bilgileri Batılı, Batılılaştırılmış bilgiler olarak tanımlamaktadır. Tuna’ya (2011) göre edinilmiş bilgiler ise; kaynak itibarıyla kendimize ait olmayan, öğretilmiş, öğrenilmiş, görüp, duyup, okuduğumuz, başka bir deyişle kendi üretmediğimiz, ama güçlüklerimizi anlamakta, sorunlarımızı çözmekte yarar diye kabul ettiğimiz bilgilerdir (s. 9). Mevcut

durum itibariyle eğitim yönetimi alanında kendi üretmediğimiz; ancak var olan problemlerimizin çözümü için kullandığımız, kısa vadede ve çoğunlukla da gerçek amacı ve anlamının dışında yararlar elde ettiğimiz/edebildiğimiz bir edinilmiş bilgiler havuzundan yararlanılmaktadır.

Sosyal bilimler arasında Batı dışı toplumlara özgü sorunlardan biri de sosyal bilimlerin alakasız olmasıdır. *Alakasızlık problemi* esasında akademik bağımlılık durumunun Batılı bilgi aracılığıyla sosyal bilimsel çalışmalarda meydana getirdiği bir sonuçtur. Batılı teorilerle Batılı olmayan gerçeklerin birbirini tutmamasının sonuçlarından biri olan ve araştırma gündem ve geleneklerinin (konu, yöntem, kuram, model, örneklem, veri analizi, yorumlama vb.) çoğunlukla Batıdan aktarıldığı ülkelerin sosyal bilimlerinde ortaya çıkan alakasızlık; beşeri ve sosyal bilimlerin genel olarak Batıda ortaya çıkmış olmasının getirmiş olduğu bir sonuç olarak, bu disiplinlerin hâkim araştırma gündem ve gelenekler üzerine inşa edilen araştırmaların çeşitli aşamalarda Batı dışı toplumların problemleri ve gereksinimleriyle ilgili olmaması durumunu ifade eder (Alatas, 2006; Lee, 2000). Alakasız sosyal bilimler sosyal bilimcileri yerel gerçekliklerle uyumlu yeni fikirler ve teoriler geliştirmekten alıkoşarken, akademik bağımlılık da sosyal bilimcileri Batı dünyasında üretilen fikirlere dayanmaları için sosyal bilimcileri zorlamaktadır (Lee, 2000, s. 779-780).

Batılı olmayan yapıların Batılı kavramları kullanmasının gerçeğe kurgunun karışmasına neden olduğu savıyla, Batıda geliştirilen araştırma gündemlerinin ve disiplinleri ile bunların aracılığıyla üretilen bilgilerin Batı dışı toplumlara (özellikle 3. dünya ve sömürge ülkeleri) küresel ölçekte geçerliliği iddiası uzun zamandır tartışılan bir konudur. Türkiye’de de, sosyal bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi eğitim yönetimi alanı da edinilmiş Batılı bilgilerden hareketle inşa edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum alanda egemen olan kavram ve terminolojiye bakıldığında fark edilebilmektedir (Turan ve Şişman, 2013). Batının elde ettiği zenginlikleri, bunları sağlayan ilişkileri ve yerini, kısaca egemenliğinin nimetlerini dışındaki dünyayla paylaşmak istemediği bir ortamda, bütün bu nimetleri kendisine kazandırdığı söylenen bilgileri hazır, sistemleşmiş bir biçimde ve örgütler desteğinde sunarak paylaşmak istemesi, bizi olduğu gibi bütün dünyayı istila eden ve başka türlüsüne tüm yolları kapayan bu bilgi ve taifelerin ve bunun sürdürülmesi yolundaki ısrarın tartışılmasını gerektirmektedir (Tuna, 2011, s. 12-13).

Bu tartışmaların odak noktasında ise bilgi ile kültür arasındaki ilişkiler yer almalıdır. Bilgiyi üretmenin de bir kültürü vardır ve bu bilgi üretim kültürü yaşanan bağlamın bir ögesidir. Bakımdan eğitim bilimleri alanında Batıda üretilen bilimsel bilgi, içinde doğduğu toplumsal gerçekliğin özgün koşullarıyla bütünleşmiş ve kendi eğitimsel sorunlarını çözmeye dönük bir sosyal eylemin sonucudur. Bu bakımdan El-Messiri'ye (2012) göre, müslümanlar ve diğer üçüncü dünya ülkelerinin halkları kendilerini içeriden ve dışarıdan erozyona uğratan, aynı zamanda kimliğimizi ve özgün kültürel formlarımız ile epistemolojik, etik ve estetik sistemlerimizi yıkmakla tehdit eden kültür işgali tehlikesinin farkına varmalıdır. Bu tehlikenin farkına varılmadığı takdirde, korunmaya değer özgün bir kimliği içeren kültürel formasyon sahipleri olarak değil, özü ya da içi olmayan bir dış kabuk olarak yaşamaya devam edeceklerdir (s. 22).

Bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, eğitim yönetimi alanının ve eğitim yöneticisinin karşı karşıya olduğu sorunları toplumun genel sorunlarından ayrı ele almak ve çözebilmek mümkün gözükmemektedir (Şişman ve Turan, 2004b). Türkiye'de eğitim yönetimi alanının krizde olduğu (Turan, 2004; Turan ve Şişman, 2013), alanda yaratıcılık ve özgünlük problemi yaşayan ve birbirinin tekrarı olan çalışmaların (Balcı, 2008) çokluğu akademik alanda sıklıkla ifade edilmese de alandaki akademisyenlerin büyük çoğunluğu tarafından dile getirilen bir durumdur. Turan ve Şişman'a (2013) göre temel problem, akademisyenlerin kendi toplumsal gerçekliklerinden ilham alan üretimlerde bulunmak yerine, bilimsel selameti ve felahı aktarma ve tercüme faaliyetlerinde aramalarıdır. Türkiye'de eğitim araştırmacıları, eğitimin ve okulun antropolojik, sosyal, kültürel ve tarihi boyutlarını göz ardı etmekte ve bu bağlamda yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar ve bunların etkileri yüzeysel kalmaktadır.

ABD ve Avrupa'nın kültürel sınırlarının dışındaki örüntüleri keşfetmek ve diğer toplumlarda baskın olan Batı temelli modellerin eleştirel analizlerini yapmak için, eğitim yönetiminde Batılı literatürde ortaya konulandan daha büyük bir anlayışa ihtiyaç vardır (Oplatka ve Arar, 2015, s. 3). Gerçeğe ulaşma kapasitesi büyük olasılıkla zihnimizde mevcuttur. Yolumuzu şaşırıyorsak bunun nedeni bulmamız gereken şeyleri doğru aramamamız, başka yerlere bakmamızdır (Droit, 2013, s. 14). Batılı olmayan ülkelerin neredeyse tamamının kendi deneyimlerini anlamakta referans noktası olarak Batılı hâkim araştırma gündem ve geleneklerini aldıkları bir ortamda olması gereken, Batı ile dinamik ve eşit düzeyde bir akademik, kültürel, sosyal, ekonomik, entelektüel etkileşim ve ilişkidir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de eğitim yönetimi alanındaki bilgi üretim süreçlerini ilişki olduğu düşünülen bazı yapılar çerçevesinde ele alarak tartışmaktır. Çalışmada bu süreçlerin nasıl geliştiği eğitim yönetimi alanındaki mevcut durum üzerinde durularak ele alınacaktır. Bu anlamda akademik bağımlılığın bilgi üretme ve bilgiyi egemenlik altına alma sürecinde baskın olarak yer aldığı ortaya konmaya çalışılacaktır. Yanısıra, tersine bir okumayla bir bilgi egemenliği süreci olarak nitelenebilecek akademik bağımlılığın bilginin kurumsallaştırılması sırasında ağırlıklı olarak alanda çalışanlarla bir sebep-sonuç ilişkisi içinde olduğu öne sürülecektir. Buna bağlı olarak da Batılı bilginin içselleştirildiği gösterilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda akademik bağımlılığın Batılı bilgi aracılığıyla eğitim yönetimi alanında ve araştırmalarında bir alakasızlık problemine neden olduğu düşüncesi çözümlenmeye çalışılacaktır. Alakasızlık olarak adlandırılan bu durum çalışmada akademik bağımlılığın bir sonucu olarak ele alındığı için, akademik bağımlılık durumu için geçerli olan bütün sebep-sonuç ilişkilerinin alakasızlık için de geçerli olduğu söylenebilir. Ancak bu varsayımlarla ifade edilen süreç lineer deterministik bir biçimde işlememektedir. Yani burada söz konusu edilen bu sebep-sonuç ilişkisi içindeki süreçlerin ortaya çıkışında ve işleyişinde pek çok yapı etkili olabilmektedir. Çalışmanın yukarıda açıklanmaya çalışılan genel amaçlarına paralel olarak analitik tümevarımsal bir yaklaşımla orta konan hipotezler şu şekildedir:

- a. Türkiye’de eğitim yönetimi alanı bilgi üretim süreçleri itibariyle Batılı hâkim araştırma gündem ve geleneklerine akademik olarak bağımlıdır.
- b. Mevcut bu akademik bağımlılık durumu evrensellik iddiasıyla ortaya konan Batılı bilgi ve biliş tarzları aracılığıyla meydana gelmektedir.
- c. Tüm bunların neticesinde, akademik bağımlılık durumu Batılı bilgi aracılığıyla Türkiye’de eğitim yönetimi alanında ve araştırmalarında bir alakasızlık durumu meydana getirmektedir.

Bu temel varsayımların yanı sıra araştırmada, varsayımlarla ilgili olarak; Türkiye’de eğitim yönetimi alanının mevcut bilgi üretim süreç ve mekanizmaları nasıl bir görünüm arz etmektedir? ve Otonom, özgün bir alanın inşası ve buna ilişkin alternatif söylem hangi özelliklere sahip olmalıdır? sorularına da cevap aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın tüm süreçleri bir bütün olarak yapılandırılırken ele alınan ana temalardan *akademik bağımlılık* için Alatas (2000a, 2003, 2006, 2008)’ın, *Batılı bilgi* için

Tuna'nın (2011) ve *alakasızlık* için yine Alatas'ın (1995, 2001, 2006) kavramsallaştırmaları temel alınmıştır.

Bu çalışmada bir taraftan akademik bağımlılık, Batılı bilgi ve alakasızlık kavramlarının ilişkili olduğu süreçlerle birlikte ana hatlarıyla betimlenmesi amaçlanırken, öte yandan, eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin özgün olmadığı varsayımından hareketle, eğitim yönetimi alanında akademik bağımlılığın Batılı bilgi aracılığıyla oluşturduğu alakasızlığın tanınması, anlaşılması ve açıklanması yoluyla bu durumun aşılmasını sağlayacak alternatif söylemleri inşa edecek araç ve yapılara ilişkin öneriler ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Çalışmada elde edilen verilerin anlamlandırılması, yorumlanması, açıklanması ve bağlamla olan ilişkisinin tartışılması süreçlerinde belirli varsayımlarla ve belirli bir paradigmadan olaylara bakılmıştır. Çalışmada eğitim yönetimi alanı ile ilgili ortaya konmaya çalışılan ve araştırmacının sahip olduğu bu eleştirel bakış açısı, kendi içimizdeki üretici potansiyelleri keşfetmek ve Batıya öykünerek değil de kaygısızca bakabilecek bir akademik alanın imkânlarını aramaya yöneliktir. Böyle bir bakış açısı, olumlu ve olumsuz tüm yönleriyle Batıyı toptancı bir anlayışla kabul etme düşüncesine uzak olduğu kadar, onu toptan reddetme düşüncesine de uzaktır. Çalışmanın temel amacı Batılı bilgi/bilim olarak nitelediğimiz yapının karşısına yön işaret eden alternatif bir mekânsal bilgi -örn. Doğulu bilgi- koyarak Batılı bilgi karşısında bir üstünlük iddiasında bulunmak değildir. Yapılması önerilen, tüm üretilmiş bilgi biçimlerine ve süreçlerine eleştirel bir anlayışla yaklaşarak, Batılı bilgi de dâhil olmak üzere üretilmiş insani bilgi birikimini insanlığın ortak mirası olarak kabul eden bir anlayışla; kendi değerlerimiz, dünya görüşümüz ve sosyal gerçekliklerimize dayalı biliş sistemlerimiz içinde, geçmişle bugün arasında tarihsel bir sürekliliğe dayalı alternatif söylemler üretmek, bu söylemlerin oluşturacağı yapılar içerisinde özgün bilgiler üretebileceğimize ilişkin öncelikle bir inanç ve neticesinde bu sistem içerisinde bağlamsal bilgiler üretmektir.

Araştırmanın Önemi

Beşeri ve sosyal bilimlerin genel olarak Batıda ortaya çıkmış olması, bu disiplinlerin, Batı dışı toplumların problemlerine ve gereksinimlerine olan uygunluğu konusunu gündeme getirmiştir. Batıda üretilen araştırma gündem ve geleneklerinin küresel ölçekte geçerliliği iddiasının benimsenmesinin yarattığı sorunlar ve uygunluk problemi özellikle sömürge

ülkelerindeki bilim adamlarının dikkatini çekmiştir. Batılı sosyal bilimler ile Batılı olmayan gerçekler arasındaki mesafenin farkına varılmasıyla birlikte Batılı bilgi kaynaklarının Batı dışı toplumlara ve bu toplumların sorunlarına uygun olup olmadığı konusu tartışılmaya başlanmıştır (Alatas, 2006). Akademik bağımlılık teorisine göre; ekonomik bağımlılığa benzer şekilde, entelektüel olarak bağımlı toplumlarda sosyal bilim üretim mekanizmalarına fikri ve kurumsal anlamda Batılı sosyal bilim gündemlerine ve araştırma geleneklerine bağımlıdır. Bunun sonucunda araştırma gündemleri, problem alanlarının tanımlanması, araştırma yöntemleri ve mükemmellik standartları Batı tarafından belirlenir ya da Batıdan ödünç alınır (Alatas, 2003; Altbach, 1977). Akademik araştırma ve üretimlerde bağımlılık, başka bir ifadeyle özgünlük sorunsalı ile Batılı bilgi arasında bir sebep sonuç ilişkisi kurmak mümkündür. Batılı bilginin hakimiyetinin bir sonucu olarak akademik alanda gerçekleşen bağımlılık durumu özellikle sosyal bilim araştırma ve üretimlerinde bir uygunluk problemini de beraberinde getirmiştir. Bu durum dünyanın hemen her yerinde, üçüncü dünya ya da gelişmekte olan ülkeler olarak tanımlanan toplumlarda tartışılan bir husustur. Latin Amerika'dan Afrika'ya ve Ortadoğu'ya, Asya'dan Okyanusya'ya, akademik bağımlılığı konu edinen kişilere, kurumlara ve çalışmalara rastlamak mümkündür. Batı dışı toplumların sosyal bilim alanlarında karşılaşılan çalışmalarda; kavram, değer ve konu alanı alakasızlık kategorilerinde; özgünlük problemi, gerçekle varsayımlar arasındaki uyumsuzluk, uygulanamazlık, yabancılaştırma, aldatma ve sıradanlık gibi alakasızlık türleri tespit edilmiştir (Alatas, S. F., 2006). Uygunluk problemi ve Batılı bilginin hegemonyasına bir tepki olarak özellikle Batı dışı toplumlarda; *bilginin İslamileştirilmesi, Batılılaşma, Avrupalılaşma, yerlileşme, bilginin özgürleşmesi, akademik bağımlılık, akademik emperyalizm, zihinsel tutsaklık* gibi kavram ve söylemler geliştirilmiş, alternatif bir arayış olarak otonom bir sosyal bilim oluşturmanın yolları aranmıştır.

Genelde sosyal bilimler ekseninde tartışılan bu durumun, Türkiye'de eğitim kuram ve pratiklerinin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik unsurlarını oluşturma ve tekrar üretme iddiasında olan eğitim araştırmalarında da gözlemlenmesi problematik bir alana işaret etmektedir. Gerek akademik alanın gerekse eğitim sisteminin karşılığını bulduğu toplumsal yapının genişliği düşünüldüğünde, genelde eğitim bilimleri, özelde ise eğitim yönetimi alanının stratejik önemi ortaya çıkmaktadır. Eğitim yönetimi alanı ve araştırmaları ağırlıklı olarak Batılı milletlerin [Euroamerican] tarihsel deneyimlerine dayalı araştırma gündemlerinin ve kuramsal çerçevelerinin üzerine inşa edilmektedir.

Alandaki araştırmalarının tutumlar, kurumlar, kültür ve farklı yaşam deneyimleri gibi değişkenleri dikkate alan çeşitli soyutlamaları ortaya koymasđ gerekirken; araştırmalar gitgide zaman ve meknın gerçeklerinden uzaklaşmakta, insansız hale getirilip mekanikleşmektedir. Bu nedenle, sosyal bilimler sosyolojisi ve felsefesi içerisinde mantıklđ bir araştırma çizgisi izleyerek, eğitim yönetimi alanının ana akım akademik çalışmalarında baskın olan araştırma geleneğinin ve bu geleneğin rnlerinin Türkiye bağlamına uygunluğunu ve akademik özgünlük/bağımlılık problemine ilişkin konuları eğitim yönetimi disiplini özelinde eleştirel bir pozisyondan tartışmak gerekmektedir. Kuşkusuz bu tartışmalarında kendi özgün bağlamını ve içerisinde üretildiği kültürel zemini dikkate almak gerekir. Ancak hegamonik olana itiraz boyutu evrensel değer taşımaktadır. Alternatif söylemlere ilişkin eleştirel tartışmalarında Türkiye'nin toplumsal dinamiklerine uymayan, bu bağlam için eksik olan, geliştirilmesi gereken yönlerinin olduğu hatırdá tutulmalıdır. Benzer şekilde, tüm Batılı sosyal bilim geleneğinin ve bu gelenek üzerine inşa edilen araştırmaları alakasız olarak algılamak ve kategorik olarak toptancı bir anlayışla üretilen bilgiyi toptan reddetmek de mümkün görünmemektedir. Böylesi bir girişim, oryantalizme karşı oksidentalizme benzer dürtülerle hareket etmek anlamına gelecektir ki, bu çaba itiraz edilen durumu tersinden yeniden üretmekten öteye geçmeyecektir. Hlbuki alışma, eğitim yönetimi alanında üretilen bilgi ve bilgi üretim süreçlerine ilişkin bir tartışma başlatmak, hegemonik hale gelene itiraz etmek ve alandaki akademisyenleri çalıştıkları alan üzerine düşünmeye davet etmek niyetindedir. Bu nedenle çalışmayı önemli kılan da, Türkiye'nin akademik sahnesinde eğitim yönetimi alanının her derde deva kabul ettiği bilgi/kuram müktesebatının belirli bir zaman-mekn bağlamında ortaya çıkan akademik bağımlılığın Batılı bilgi aracılığıyla oluşturduğu alakasızlık durumunun gereği ve sonucu olduğu, entelektüel kaygđ güden akademik üretim ise, başka biliş tarzlarından da haberdar olmayđ ve her şeyden önemlisi, içinden neşet ettiği toplumsal düzleme ve bu düzlemde gerçekleşmiş özgün üretimleri içselleştirmeyi gerektirdiği savonusuyla bir tartışma başlatma girişimi olmasđdır.

Bölüm II. İlgili Alanyazın

Akademik Bağımlılık

Bağımlılık, bir kimseye veya şeye maddi ya da manevi yönden aşırı bağlı olma durumunu ifade ederken, bu ikili yapıda yer alan özne-nesne ilişkisi içerisinde bağımlı olma durumu başka bir şeyin istemine, gücüne veya yardımına tabi olma, özgürlüğü, özerkliği olmama anlamlarına gelir ve çoğu zaman olumsuz bir anlama işaret eder. Bağımlılık kavramıyla günlük yaşam pratiklerimiz içerisinde pek çok kez karşılaşırız. Örneğin, sigara bağımlılığı, alkol bağımlılığı, madde bağımlılığı, internet bağımlılığı, kumar bağımlılığı, gıda bağımlılığı gibi. Bunların dışında gündelik yaşamda karşılaşma sıklığı düşük olan, daha çok akademik yazınlarda karşılaşılabilen bazı bağımlılık türleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında ekonomik bağımlılık ve akademik bağımlılık kavramları sayılabilir. Bu çalışmanın ana amacı ve ortaya konan temel hipotezlerle ilintili olarak ele alınacak ve ilerleyen sayfalarda detaylandırılacak kavram ise *akademik bağımlılık* kavramıdır. Ancak öncelikle, akademik bağımlılık kavramının gelişimine temel teşkil etmesi bakımından ekonomik referanslı bağımlılık kavramı ele alınacaktır.

Bağımlılık Kuramı

Bağımlılık kuramı 1960 ve 1970'li yıllarda Latin Amerika'da ortaya çıkmıştır. Kuram, geri kalmış ülkelerin neden geri kaldığına ilişkin modernleşme kuramlarına karşıt bir biçimde modeller ortaya koyan bir kalkınma kuramıdır ve Andre Gunder Frank, Paul Baran, Paul Sweezy, Samir Amin, Immanuel Wallerstein gibi yazarlar tarafından savunulmuştur. Kalkınmayı daha çok nicel faktörler bağlamında ele alarak arz, talep, fiyat, piyasa gibi ekonomik göstergelerle ülkelerin kendi iç dinamikleriyle açıklama eğiliminde olan, reformist yaklaşımları savunmasına rağmen bağımlılığın belirlediği mekanizmaları sorgulamayan gelişmeci bir anlayışı kabul eden geleneksel gelişme kuramlarına bir tepki olarak ortaya çıkan (Guichaoua, 1998, s. 55) bağımlılık kuramının temel tezi, Batıdaki sanayileşmiş/gelişmiş toplumların elde ettikleri bu ekonomik gelişmeyi, *Üçüncü Dünya*'nın *azgelişmiş* ülkelerinden elde ettiklerine bağlamaktadır.

Geleneksel gelişme kuramları bazı noktalarda yetersiz kalmaktadır. Örneğin, dünya ekonomisiyle bütünleşerek sanayileşmekte başarılı olan bazı ülkeler (Arjantin, Brezilya, Meksika, Malezya, Tayland gibi) iktisadi bağımlılıktan kurtulamamaktadır. Bu ülkelerde yatırım, teknoloji ithalatı ve ihracat pazarı bulma bakımından gelişmiş ülkelere

olan bağımlılık durumunun devam etmesi, hatta daha da kuvvetlenmesi dünya ekonomisi ile bütünleşerek kalkınmanın mümkün olmadığına dair düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu, bağımlılık kuramının savunageldiği ve son yıllarda neo-liberalizmin unutturduğu eski bir görüştür. Bu kurama göre, üretim güçlerinin gelişme düzeyi çok farklı olan iki ekonomi temas ettiğinde, gelişmiş ekonominin azgelişmiş ekonominin üretim güçleri üzerindeki köstekleyici etkisi uyarıcı etkisine ağır basar ve temas sonucunda gelişmiş ekonomi, azgelişmiş olan ekonominin gelişmesini etkisi altına alır (Somel, 2000, s. 66-68).

Bağımlılık teorisinin iddiasına göre, bağımlı ülke bir ulus ötesi sınıf bağlantısı ile dünya ekonomisine bağlanır (Gilpin, 1987, s. 286). Amin'e (2007) göre sorunun temelinde çevrenin merkez ülkelere olan bağımlılığı yatmaktadır. Geri kalmış bir ülkenin ekonomisi gelişmiş ülkelerin ekonomilerine bağımlıdır. Bu nedenle, *Üçüncü Dünya* ülkelerinin ekonomik olarak kalkınamamalarının nedeni ileri küresel kapitalist dünyadır. Burada söz konusu olan bağımlılık durumu, kalkınmış ülkelerin ekonomik zenginlikleriyle, azgelişmiş ulusların yoksullukları arasında bir sebep-sonuç ilişkisinin varlığına dayanır. Gilpin'e (1987) göre, iki ya da daha fazla ekonomi ve bu ekonomiler ile dünya ticareti arasındaki bu karşılıklı bağımlılığa dayalı sebep-sonuç ilişkisinde; belirli bazı ülkelerin ekonomilerinin gelişmesi maruz kaldıkları diğer ekonomilerin yayılması ve gelişmesi şartına bağlıdır. Bu bağımlılık, baskın olan ülkelerin yayılabildiği ve kendi kendini geçindirebildiği, bağımlı olanların ise sadece bu yayılmanın bir yansıması olarak bunu yapabildiği, bunun da doğrudan gelişimleri üzerinde negatif ya da pozitif bir etkisinin olabileceği bir bağımlılık biçimini varsayar (s. 282).

Bağımlılık kuramına göre çevre ülkeler bağımlılıklarını ve dolayısıyla azgelişmişliklerini aşmak için bağımsız kalkınma adı verilen ve dünya ekonomik sistemiyle olan ilişkilerini askıya alan, kendi kendine sürdürülebilir ve bütünleşmiş bir ekonomi kurmalıdırlar (Somel, 2000, s. 69). Amin (2007) ise, bağımlılıktan kurtulmak için çevre ülkelerin merkez ülkelerle olan bağlantılarını keserek siyasi, ekonomik ve kültürel alanda merkezden kopmalarını önerir. Bağlantıyı kesmek, alternatif gelişmenin ya da gelişmelerin düşünölmeye başlanmasının kaçınılmazlığı demektir. Çünkü sistemin çevresindeki toplumlar için kapitalizm çerçevesinde ulusun bütün toplumsal tabakalarının maddi ihtiyaçlarına karşılık verebilecek bir gelişmenin olanaksız oluşu ortaya çıkması, dünya ölçeğindeki zorlamalara boyun eğmenin dışında başka bir alternatif gelişmelerin aranmasını zorunlu kılar. Reçeteden çok ilkesel bir seçim olarak bağlantıyı

kesmek, iç iktisadi tercihlerin akılsallık ölçütlerinin, dünya sistemine egemen olan ölçütlerle bağlantısını kesmek, yani dünya ölçeğinde değer zorlamasından kurtularak, onun yerine ulus ve halk ölçeğinde bir değer yasası koymak anlamına gelir (s. 274). Böyle bir eylem, çevre ülkede devletin kapitalizmin eşit olmayan gelişme yasasının ülke üzerinde etkisini azaltacak politikalar uygulaması, bu sayede ülkeye kendi istediği hızda ve biçimde üretim güçlerini geliştirme imkânı yaratmasıdır. Bağımsız kalkınma, dış ekonomik ilişkiler üzerinde kontrol sağlayarak iç piyasalarda dış rekabeti azaltmayı ve yerli kaynak tahsisi üzerinde kontrol sağlamayı gerektirirken, dış dünya ile iktisadi ilişkileri tümünden koparmayı gerektirmez (Somel, 2000, s. 74).

Kuramın gelişme süreci içerisinde bağımlılık kuramcıları, bağımlılığın sadece ekonomik boyutu ile sınırlı kalmayıp farklı yönlerine de dikkat çekmişlerdir. Sömürü altındaki bazı Üçüncü Dünya halklarının sürdürdüğü emperyalizm karşıtı mücadelelerin yükselmesiyle gelişen bu teoriler, teorik ve siyasi açıdan köktenci bir tavır sergilemekle kalmayıp sosyoloji, antropoloji ve tarih gibi iktisat dışında farklı disiplinlere etkin bir biçimde yayılmıştır (Guichaoua, 1998; s. 55). Örneğin, Diaz-Alejandro (1978) bağımlılık ilişkisinde gelişmiş kapitalist ülkelerin kültürel etkisine de dikkati çekerek, bunun az gelişmiş ülkelerde başta varlıklı sınıflar olmak üzere bütün toplumu lükse, israfa, özentiyeye, gösteriş tüketimine, yabancı hayranlığına, kültürel yabancılığa teşvik ettiğini öne sürmüştür (Akt. Somel, 2000, s. 74). Bu teorileri arasında her ne kadar çeşitli farklılıklar görülse de hemen hemen tümü o dönemde Üçüncü Dünya ülkelerinde belirleyici olan Marksizmden etkilenmişlerdir, ayrıca sosyal bilimlerdeki tüm disiplinleri kavramsal açıdan olduğu gibi yöntem ve uygulama açılarından da etkilemiş ve sorgulamışlardır (Guichaoua, 1998, s. 56). Ekonomik bağımlılık her ne kadar gerek tarihsel geçmişi gerekse somut görünümüyle daha bilinir ve görünür olsa da, dünya sistemi içerisinde bu bağımlılık durumunun pek çok sosyal-kültürel yapıda farklı görünümüleri olduğu bir gerçektir. Özellikle coğrafi keşiflerle birlikte, Avrupa'nın dünyanın geri kalanına yayılması sonucunda kendini gösteren ve Avrupa'nın zenginleşmesiyle neticelenen ve dolayısıyla sanayi devrimine neden olan sömürgeleştirme faaliyetleri sonucunda dünyanın geri kalan kısımları pek çok anlamda Batıya bağımlı hale geldiler. Bu bağımlılık tezahürlerinden birisi de akademik alanda ortaya çıkmaktadır.

Akademik Bağımlılık

Batının takip ettiği politikalar neticesinde ekonomik bir güç haline gelmesiyle birlikte ekonomik hâkimiyetinin yansımaları diğer alanlarda da görülmeye başlanmıştır. Bugün büyük oranda ekonomik güçleriyle bağlantılı olarak - büyük ekonomik güçler büyük bir sosyal bilim güçler da tesadüf değildir - dünyada bilimsel söylemin yönünü bilginin üretilmesi, depolanması, yayımlanması ve dolaşımı yollarını kontrol ederek belirleyen ülkeler başta ABD olmak üzere İngiltere ve Fransa'dır. Batının bu hâkimiyetinin nedenlerine ve bu hâkimiyet sonucunda Batı dışı toplumlarda meydana gelen yapılarla ilişkin eleştirel düşünceler son elli yıldır özellikle Batı dışı toplumlarda giderek artmaktadır. *Akademik bağımlılık* (Alatas, S. H., 1972, 1974; Alatas, S. F., 2000a, 2003, 2006, 2008; Altbach, 1977; Andrews ve Okpanachi, 2012; Gareau, 1985, 1988; In, 2006; Omobowale, 2010; Oyinlola, 2013; Shih, 2010; Sinha-Kerkhoff ve Alatas, 2010; Thompson, 2006) *akademik otonomi* (Alatas, S. H., 1979, 2006; Alatas, S. F., 2006; Biegel, 2013; Wang, 2010a, 2010b), *akademik, entelektüel emperyalizm* (Alatas, S.H., 2000; Churchill, 1995, 1981; McGoun ve Kester, 1994; Raina, 2007; Shih, 2010), *oryanalizm* (Said, 2012, 2004), *avrupa-merkezcilik* (Amin, 2007; Fals-Borda ve Mora-Osejo, 2003; Goddy, 2012; Wallerstein, 1997, 2006), eleştirel pedagoji (Freire, 2010), *kültürel emperyalizm ve sömürgecilik* (Altbach, 1971; Fanon, 2007, 2014) kavramları üzerine yoğunlaşan çalışmalar Batının pek çok alanda sahip olduğu üstünlüğün çeşitli yollarla çevre toplumlar üzerinde meydana getirdiği çeşitli problemlere odaklanmışlardır.

Bu çalışmada bu eleştirel yaklaşımlardan birisi olan *akademik bağımlılık* konusu ele alınacaktır. Akademik bağımlılık ya da sosyal bilimlerde bağımlılık çalışmalarının teorik temelleri Latin Amerika'da, özellikle de Brezilya'da, politik ekonomi alanında ortaya konan *bağımlılık teorisinde* bulunmaktadır (Alatas, S. F., 2000a; Gareau, 1985; Travis, 2011). Akademik bağımlılık teorisine göre, ekonomik bağımlılığa benzer şekilde, entelektüel olarak bağımlı toplumlarda sosyal bilim üretim mekanizmaları fikri ve kurumsal anlamda ve Batılı sosyal bilimlerin fikirleri ve kurumlarına bağımlıdır. Bu toplumlarda araştırma gündemleri, sorun alanların tanımlanması, araştırma yöntemleri ve mükemmellik standartları Batı tarafından belirlenir veya Batıdan ödünç alınır (Alatas, 2003; Lamy 1976).

Aynı zamanda politik, ekonomik, sosyal ve kültürel bağımlılıkla da yakından ilişkili olan ve Batılı gündem ve geleneklerin negatif etkisiyle sonuçlanan akademik

bağımlılık entelektüel ve akademik emperyalizm süreçlerinin sonuçlarından birisidir. Akademik bağımlılık durumunun oluşmasının nedenleri arasında sayılabilecek akademik emperyalizm, ekonomik ve politik emperyalizme benzer bir olgudur ve düşünce dünyasında bir insanın diğerine hükmetmesidir (Alatas, S. F., 2000a, 2006). Emperyalizm, on altıncı yüzyıldan itibaren Batılı devletlerin güçlerini, siyasi ve ekonomik alanlardaki egemenliklerini kendi çıkarları doğrultusunda yayılma amacıyla sınırlarının dışındaki bölgelerde kullanmaları neticesinde ortaya çıkan bir süreçtir. Alatas S. F. (2006) akademik emperyalizmi tarih, dilbilim, coğrafya, ekonomi, sosyoloji ve antropoloji gibi çeşitli disiplinlerin uygulamaları ve üretimleri üzerinde hâkim devletlerce bir kontrol ve denetim olması olarak nitelemiştir (s.58). Akademik emperyalizm; küresel düzeyde haksız bir bölünmenin varlığıyla birlikte, merkezi teşkil eden ve bilgi üretiminin kaynağı olan devletler tarafından düzenlenir ve yayılır. Bu durum akademik disiplinlerin standartlaştırılması, kurumsallaşması ve sosyalleşmesi yoluyla çevredeki akademisyenleri baskın düşünce ve fikirleri, baskın ilişkileri kabul etmeleri için zorlar (Alatas, 2000a, 2003; Friedman, 1965; Gareau, 1988; Lander, 2000; Mignolo, 1993). Hegemonyanın bu biçimi her ne kadar Batı tarafından sömürge hâkimiyeti sırasında dayatılmışsa da, günümüzde eski sömürge topraklarında, hatta bu dönemde bağımsız kalmayı başarmış az sayıda bağımsız ülkede yaşayan akademisyenler ve planlamacılar tarafından coşku ile isteyerek kabul edilmektedir (Alatas, S. H, 2006, s.7-8).

Batı-merkezcilikten, Batılı entelektüel dünyadan beslenen pek çok ülkedeki akademik topluluk etkilenmektedir (In, 2006; Parekh, 1992). Özellikle Malezya, Endonezya ve Singapur gibi ülkelerin yükseköğretim sistemlerindeki yabancı nüfuzuna ilişkin yapılan araştırmalar, çoğunlukla tarihsel olarak Asya sosyal bilimlerinde akademik bağımlılık fikri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmaların temel tezi, araştırma gündemleri, okuyucuların yayınlara erişimi ve teori geliştirme konularında Batı ve Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da tarafından kontrol edildiği şeklindedir. Örneğin, Kore siyaset bilimi üzerindeki Amerikan siyaset biliminin etkilerini analiz eden In (2006), bu etkileşimin üç biçimde ortaya çıktığını ifade etmiştir: (a) Kore biliminde eleştirel düşüncenin Batılılaşması, (b) Kore toplumuna ait deneyimlerin Batılı teorilere göre asimile edici bir biçimde yorumlanması ve (c) Batı-merkezcilik tarafından Koreli (Batı-dışı) deneyimlerin marjinalleştirilmesi.

Dünyanın önde gelen üniversiteleri, araştırma kurumları, yayın evleri, dergiler ve modern teknolojik bir toplumu oluşturan tüm unsurlar Avrupa ve Kuzey Amerika'nın

sanayileşmiş ülkelerinde toplanmıştır. Bunun neticesinde, dünyanın araştırma üretiminin, kitle iletişim araçlarının, bilgi sistemlerinin ve ileri eğitim olanaklarının hâkimiyeti sanayileşmiş ülkelerin elindedir. Aslında, son yıllarda Batıda yaşanan araştırma ve geliştirme faaliyetlerindeki etkileyici büyüme nedeniyle, Üçüncü Dünyanın bağımlılığı muhtemelen artmaktadır. Bağımlılık, Üçüncü Dünyanın uzmanlık gücü, teknolojik yenilikler için lisanslar, kitaplar ve modern kültürün diğer birçok eseri için eski sömürge merkezlerine bel bağladığı anlamına gelir. Çevre ve merkez arasındaki bu gerilimin mali, psikolojik, dilsel ve diğer etkileri dehşet vericidir (Altbach, 1977).

Entelektüel bağımlılık düşüncesi, çevre ülkelerin (genellikle de gelişmekte olan ülkelerin) entelektüel ve akademik gelişimleri için merkez ülkelere (ABD / Kanada, Batı Avrupa ve Japonya) bağımlı olmasını ifade eder bu durum, diğer faktörlerin yanı sıra edebiyat, akademik dereceler, değişim programları, teori oluşturma, program tasarımı, yayınlara erişim ve eğitimsel yapıları içerir (Travis, 2011, s. 28). Alatas (2008), akademik bağımlılık sorununun bağımlı toplumlarda iki düzeyde kendini gösterdiğini belirtmektedir. Bunlar yapısal ve entelektüel düzeylerdir. Yapısal düzeyde, akademik bağımlılık büyük oranda siyasetçilerin, bürokratların ve idarecilerin iradesi ve kararlılıklarıyla ilgilidir. Entelektüel düzey ise daha çok bilim adamlarının otonomileri ve kontrolleriyle ilgilidir (s. 4).

Akademik bağımlılık kuramı, sosyal bilimlerin küresel durumuna ilişkin bir bağımlılık kuramıdır. Akademik bağımlılıkta, belirli akademik toplulukların bilgi üretimi, başka akademik toplulukların bilgi geliştirmesine ve üretmesine bağlı olan bir koşul olarak tanımlanmaktadır. Böylece, iki ya da daha fazla bilim topluluğu arasındaki karşılıklı ilişkiler ve bunlarla küresel bilgi işlemleri arasındaki ilişki, bazı bilimsel toplulukların (bilgi gücünü elinde tutanlar) belirli gelişme ve ilerleme kriterlerine göre genişleyebildiği, diğer bilimsel toplulukların ise (gelişmekte olan toplumlar gibi) bunu ancak bu genişlemenin bir yansıması olarak gerçekleştirebildiği bir bağımlılık biçimini almaktadır; Bu durumun onların gelişiminde söz konusu kriterlere göre olumsuz etkileri olmaktadır Alatas (2008, s. 5). Bir araştırma alanı olarak akademik bağımlılık, bilimin sosyal çalışmalarından, eleştirel epistemolojiden ve karşılaştırmalı yükseköğrenim çalışmalarından beslenir. Uluslararası bilimsel sistemle birlikte tarihsel olarak ortaya çıkan bilginin üretim de dolaşım yapılarındaki adaletsizliği kapsar. Bu yapı kurumsal, geleneksel, maddi ve sembolik süreçlerden, karşılıklı ilişkilerden meydana gelir ki orada

akademik inşanın farklı yolları üretilir. Çevrede, bu kombinasyonlar küreselleşme için ulusal ve bölgesel tepkilerin tarihsel sonucudur (Biegel, 2011).

Mevcut uluslararası eğitimsel denklemde bazı kurumsal ve entelektüel "merkezler" vardır. Bu merkezler, yön verir, modeller sunar, araştırma üretir ve akademik sistemin zirvesi olarak iş görür. Yelpazenin diğer ucunda ise bir anlamda periferik/çevre olan üniversiteler yer alır. Onlar yurt dışından gelişmeleri kopyalar, çok az orijinal ürün ortaya koyarlar ve genellikle bilginin sınırlarında değildirler (Altbach, 1981, s. 602). Akademik bilginin asimetrik değiş tokuşunu kademeli olarak sağlamlaştıran (Shih, 2010, s. 45) akademik bağımlılık, Batıda üretilen fikir ve teorilere bağımlılığa ek olarak, aynı zamanda maddi zenginlik ve siyasi güç eksikliği ile de yakından ilgilidir (Lee, 2000, s. 778). Akademik bağımlılık teorisi, toplumlar arasında sosyal bilim üretiminde ve bilginin üreticileri ve tüketicileri arasındaki emeğin bölüşümünde bir dengesizlik olduğunu da ortaya koymaktadır (Alatas, 2006; Oomen 1991).

Akademik bağımlılığın bağımlı olan toplumlardaki alt yapısına ilişkin önemli kavramlardan biri *tutsak zihin* kavramıdır. Bu bağımlılığın tutsak zihin kavramı ile ilgili boyutu bağımlı bilim adamının araştırma gündemini, teorileri ve yöntemlerini bilgi güçlerinden pasif bir şekilde almasıdır. Alatas S. H. (1972, 1974) tarafından ortaya konan bu kavram, dışsal bir kaynağın boyunduruğu altında olan, eleştirel bakamayan, taklitçi ve düşüncesi kendi dışındaki bağımsız bir bakış açısı tarafından saptırılmış olan zihin olarak tanımlanmaktadır. Burada dış kaynak Batının sosyal ve beşeri bilimleridir. Eleştirmeksizin taklit edilen etkiler ise problem seçimi, kavramlaştırma, analiz, genelleme, tanımlama, açıklama ve yorumlama gibi bilimsel faaliyetlerin tüm bileşenleridir. Alatas'a (2008) göre tutsak zihnin nitelikleri arasında yaratıcı olamama ve orijinal problemler üretememe, orijinal analitik yöntemleri tasarlayamama ve içinde yaşadığı toplumun temel sorunlarına yabancılaşma bulunmaktadır. Tutsak zihin neredeyse tamamen Batılı tarzda eğitilmişti. Batılı yazarların çalışmalarını okumaktadır ve büyük oranda Batılı öğretmenlerden ders almıştır (ya Batıya giderek ya da onların yerel eğitim merkezlerinde çalışarak). Çözüm ve politika önerilerinde de kendisini gösteren zihinsel tutsaklık durumu ayrıca, hem kuramsal hem de ampirik çalışmalarda ortaya çıkmaktadır (s. 7).

Akademik bağımlılık konusu Batı dışı toplumlarda, özellikle Latin Amerika ve Asya'da, çeşitli boyutlarıyla ele alınarak çalışılmasına rağmen, yapılan çalışmalar

akademik bağımlılığın kavramsal olarak tartışılmasından daha çok fenomenin akademik alandaki tespiti ve genel tezahürlerine ilişkindir. Altbach (1971, 1977), Gareau (1985, 1988) ve Alatas S. H. (1972, 1974, 2000)'ın öncü çalışmaları üzerine akademik bağımlılık konusunu kavramsallaştırma çabalarında Alatas S. F. (2000a, 2003, 2006)'ın çalışmaları öne çıkmaktadır. Genel yapısı, işleyişleri, bazı olası sonuçları itibariyle yukarıda ana hatları ortaya konmaya çalışılan akademik bağımlılık durumunun yapısına ilişkin daha somut yaklaşımlar durumun tespiti, anlaşılması ve aşılmasına yönelik çabaların harekete geçirilmesi için son derece önemlidir. Bu bakımdan devam eden bölümde akademik bağımlılığın yapısına ilişkin tartışmalar ele alınacaktır.

Akademik Bağımlılığın Yapısı

Akademik bağımlılık konusu Batı dışı toplumlardaki akademik alanın en önemli problemleri arasındadır. Konunun önem arz etmesinin pek çok nedeni olmakla birlikte, en önemli problematik özelliklerinden birisi kolay fark edilememesi ve kabullenilememesidir. Bunun başlıca nedenlerinden birisi yerleşik eğitim sisteminin ve devamında yükseköğretim kurumlarında yer alan süreçlerin akademik bağımlılık konusuna yer vermemesi, yapılan itirazların ise yerelcilik ve gelenekçilik ile itham edilmesidir. Diğer önemli bir neden ise konunun genel anlamda muğlaklığıyla yani kavramın tüm yapı ve işleyişleriyle tam olarak ortaya konamamış olmasıdır. Bu eksikliğin giderilmesine ilişkin çabaların başında Alatas S. F. (2000a; 2003; 2006)'ın çalışmaları gelmektedir. Pek çok farklı görünümü olmakla birlikte, akademik bağımlılığın ortaya çıkmasındaki mekanizmalara ilişkin Alatas S. F. (2000a; 2003; 2006) tarafından ortaya konan sınıflandırma aşağıdaki boyutları içermektedir.

1. Fikri bağımlılık
2. Düşünsel araçlarda bağımlılık
3. Eğitimde teknolojik bağımlılık
4. Araştırma ve eğitim-öğretim için yardımlara bağımlılık.
5. Eğitim yatırımlarında bağımlılık.
6. Üçüncü Dünya akademisyenlerinin becerilerine yönelik Batılı taleplere bağımlılık

Fikri bağımlılık

Akademik bağımlılığın bu boyutu daha çok yerleşmiş inançlar, ön kabuller, varsayımlarla ilgilidir ve oldukça genel bir çerçeveye işaret eder. Eleştiriden yoksun ve orijinallikten uzak bir biçimde Batılı kültürel, etnik, ekonomik, politik vb. önyargıların, düşüncelerin, duyguların içselleştirilmesini içerir. Diğer taraftan fikri bağımlılık tüm boyutlar açısından düşünüldüğünde oldukça önemlidir; çünkü düşünsel anlamda yer etmiş olan bağımlılığın var olan durumu gizleme ve kabul etmeme gibi önemli bir problemi beraberinde getirme olasılığı yüksektir. Alatas'a (2006) göre de düşünsel bağımlılık akademik bağımlılığının en önemli boyutudur ve Üçüncü Dünya'da mevcut bilginin genel durumuna işaret eden bağımlılığın bu türü taklidin her tarafa yayılması ile bağlantılıdır. Diğer bağımlılık boyutları da Batıdan fikir akışını kolaylaştırırsa da, bu boyut olmadan kendi başlarına anlamsızdırlar. Fikirselsel anlamda bağımlılığın en temel varsayımı, Batı dışı toplumların eserlerden öğrenecek hiçbir şeyin olmadığıdır (s. 65).

Diğer taraftan bu boyut, ileride alakasız sosyal bilimlerin kendini gösterdiği farklı düzeyler olarak ele alınacak ve tartışılacak olan sosyal bilimsel aktivitenin çeşitli düzeylerine değinmektedir. Bu düzeyler meta-teori, teori, ampirik çalışmalar ve bir uygulamalı sosyal bilimdir. Tüm bu seviyelerde eğitim ve araştırmaya ilişkin temel bilgiler ağırlıklı olarak ABD, İngiltere ve Fransa'dan aktarılan hâkim araştırma gündem ve geleneklerinden kaynaklanır. Üçüncü Dünya'da ortaya çıkan herhangi bir orijinal meta-teorik veya teorik analiz pek yoktur. Üçüncü Dünya'da önemli miktarda ampirik çalışma üretiliyor olsa da, bu çalışmaların pek çoğu, araştırma gündemleri, teorik bakış açıları ve yöntemleri bakımından Batıdaki araştırmalardan fikir ya da ipucu almaktadır (Alatas, 2003, s. 604)

Her ne kadar gelişmekte olan toplumlardaki bilimsel topluluklar yorulmadan Batılı sosyal bilimlerdeki etno-sentrik önyargılara işaret etseler de, özerk alternatif teorik geleneklerin ortaya çıkması henüz yenidir ve Batılı tarihsel arka plan ve kültürel uygulamalar bağlamında oluşturulan teori ve kavramlara yönelik bağımlılık devam etmektedir (Alatas, 2000a, s. 84). Düşünsel anlamda bağımlılığın en önemli sonuçlarından biri de budur. Düşünsel anlamda akademik bağımlılık, her ne kadar az miktarda çalışmada ortaya konmaya çalışılsa da, Batılı hâkim araştırma gündem ve pratiklerinin yeniden üretimine zemin hazırlamaktadır.

Düşünsel araçlarda bağımlılık

Akademik bağımlılığın bu boyutu, yukarıda ortaya konan düşünsel bağımlılığın yayılmasının, içselleştirilmesinin ve yeniden üretilmesinin süreçleriyle ilgilidir. Düşünsel anlamda bütüncül bir bağımlılığın yanı sıra düşünsel araçlarda yani bilginin taşıyıcısı olan süreçlerde de bağımlılık sorunu vardır. Bu süreçler ise, daha çok Batıda üretilen düşünsel, akademik ürünlerin Batı dışı toplumlara yayıldığı araçlardır. Alatas (2006) akademik bağımlılığın ikinci boyutu olarak ortaya koyduğu düşünsel araçlara örnek olarak kitapları, bilimsel dergileri, konferans bildirimlerini ve kitaplarını ve elektronik yayınları gösterir. Bu anlamda akademik bağımlılığın derecesine uluslararası dergilerin, basımevlerinin, veri tabanlarının ve web sitelerinin sahiplik ve kontrol yapılarından hareketle değer biçilebilir (s. 65).

Sosyal bilimler alanındaki dergilerinin büyük çoğunluğu başta ABD olmak üzere Fransa, Birleşik Krallık, Almanya ve İtalya'da yayınlanmaktadır. Bu ülkelerde yer alan siyaset bilimi dergilerindeki makalelerin % 80'i, derginin ait olduğu aynı milliyetten bir meslek örgütünde çalışan bilim adamları tarafından yazılmıştır (Gareau, 1988, s. 173). Bu oran başka alanlarda olduğu gibi akademik yayın alanında da bir Avrupa-merkezci bakış açısına işaret etmektedir. Diğer taraftan, üretilen bilimsel bilginin temel yayılma araçları olan kitap, dergi ve diğer süreli yayınlar söz konusu olduğunda iyi yayıncılar ve dağıtıcılar Batıda bulunurlar ve Üçüncü Dünya yabancı bilgi dağıtım materyallerinin net ithalatçısı durumundadırlar (Alatas, 2000a, s. 85).

21. yüzyılda diğer değişen her şey ile birlikte merkez-çevre ve çevre-çevre arasındaki ilişkilerin niteliği de gün geçtikçe farklılaşmaktadır. Alatas'a (2006) göre uluslararası toplumsal ilişkilerde merkez ile çevre arasındaki dağıtım ve iletişim şebekeleri yıllar geçtikçe gelişirken, Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki dağıtım ve iletişim şebekeleri azalmaktadır. Dolayısıyla Malezya ve Hindistan gibi bir yerlerde, birbirlerinde yayımlanan çalışmalara nazaran, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de yayımlanan eserleri elde etmek çok daha kolaydır (s. 65). Bu durum var olan ve tek taraflı işleyen akademik bağımlılık durumunun kuvvetini ve sürdürülebilirliğini arttırırken, Batı dışı toplumların kendi aralarında oluşturabilecekleri alternatifleri aramanın yollarını da azaltmaktadır. Birkaç Üçüncü Dünya ülkesinde yayıncılık sektörünü geliştirmeye yönelik çabalar varsa da, hâlihazırda yayıncılık ve dağıtım kanalları sosyal bilimlerin hâkim güçlerinin elindedir. Bunun sonucunda da, Üçüncü Dünya'da sorunların seçimi, iletişim

dili ve araştırma yöntemleri açısından genellikle piyasanın gereksinimlerine uygun olmaktadır (Alatas, 2006, s. 65).

Düşünsel araçlar aracılığıyla ortaya çıkan akademik bağımlılık durumunun Batı dışı toplumlarda pek çok olumsuz neticesi olmaktadır. Bu durum her zaman bizatihi doğrudan Batının kendinden ve politikalarından kaynaklanmamakta, zaman zaman da çevre toplumların kendi iç dinamiklerinden ve hatalı politikalarından ortaya çıkabilmektedir. Bu duruma örnek olarak akademik sahalarda indeksli ve etki faktörlü dergilerde yayın yapmaya dönük bu zorunlu uygulamalar gösterilebilir.

Etki faktörlü ve indeksli dergilerin çoğunluğu Batılı dergilerdir, Batılı bilim adamlarının hâkimiyetindedir ve onlar tarafından kontrol edilirler. Çevre ülkelerinin sahip oldukları dergilerin çoğu ise, Batı egemenliğindeki küresel akademik sistemde düşük standart ve düşük kalite damgası yiyerek kısmen kabul görmüştür (Omobowale, Akanle, Adeniran ve Adegboyega, 2013, s. 669). Ancak, akademisyenin ve akademik alanın ortaya koyduklarının ölçülmesinde ve değerlendirilmesinde indeks sistemlerinin ve etki değerlerinin başat ölçüt olarak kabul edilmesi, değerlendirme kriterlerinde problemler bulunan uluslararası dergilerin sayısında büyük bir artışa neden oldu ve beraberinde de veri tabanları bu gelişmelere paralel bir şekilde zenginleşti. Diğer taraftan, etki faktörlü ve/veya indeksli dergilerde yayın yapma zorunluluğu, yerel akademisyenlerin buldukları ülkelerin dışındaki ülkelerde yayınlanan ücretli dergilerde yayın yapmayı tercih etmeleriyle sonuçlanmıştır (Omobowale, Akanle, Adeniran ve Adegboyega, 2013; Oyinlola, 2013). Ücretli yayın yapan ve değerlendirme kriterleri problemleri pek çok açık erişimli derginin bulunduğu gerçeği ortada iken, her ne pahasına olursa olsun bu dergilerin yayın yapmaya istekli birçok akademisyenin olduğu gerçeğini de kabul etmek gerekir. Batı dışı toplumdaki bilim adamları bir ücret karşılığında da olsa bu tür dergilerde yayın yapmayı kolay uluslararası yayın olarak kabul etme ve buna istekli olma eğilimindedirler (Omobowale, Akanle, Adeniran ve Adegboyega, 2013, s. 669).

Uluslararası yayın sistemleri sayesinde sosyal araştırmalar ve iyi teoriler için evrensel standartlar oluşturulmuş ve meşru hale gelmiştir. Uzun yıllardır, Social Science Citation Index sıralamasında ABD ve Avrupa dergilerinin hâkimiyeti vardır. Akademik itibar kademeli olarak yoğunlaştırılmıştır ve bir dizi uluslararası hiyerarşi kurulmuştur. Birçok çevre ülkelerdeki bilimsel üretimde artışa rağmen, Latin Amerika, Asya ve

Afrika'da yapılan çalışmaların SSCI'de yayınlanan makalelere katkısı % 20'den daha azdır (Biegel, 2011).

Eğitimde teknolojik bağımlılık

Bu aşama sosyal bilimlerde bağımlılık ilişkisinin teknolojik boyutuna ilişkindir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgi üretim, depolama ve dağıtım sistemleri de bu gelişmeye paralel bir şekilde değişti ve büyük oranda teknolojiye endekslenmiştir. Bu eğilim diğer tüm alanlarda olduğu gibi eğitimsel sahada da teknolojik olarak gelişmiş olan güçlerin bir adım önde olmalarına, çevre ülkelerin ise onları hep bir adım geriden izlemelerine neden olmuştur. Batı teknolojik ilerlemesiyle özellikle bilginin üretimi ve erişiminde merkez konumunu pekiştirmiş ve bu durum çevre ülkelerde bilgi üretimi, dağıtım ve üretilmiş bilgiye erişim konularında bir teknolojik bağımlılık durumuna yol açmıştır.

Küreselleşme eğilimleriyle birlikte artan teknolojik gelişmeler, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik bağımlılığın yanında teknolojik bağımlılığı da artırmıştır. Teknolojik bağımlılık, teknoloji üreticisi merkez ile teknoloji alıcısı çevre arasında, teknolojik ilişkilerden dolayı oluşan özel bir bağımlılık biçimini ifade eder ve teknoloji üretme kapasiteleri farklı ülkeler arasında teknolojik düzeyde kurulan ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Az gelişmiş ülkeler açısından sürece bakıldığında transfer edilen teknoloji, teknolojiyi transfer eden tarafı, ihraç eden tarafa bağımlı kılmakta ve bu süreç teknoloji transferini denetim ve egemenlik aracı haline getirmektedir (Erdost, 1982).

Teknolojik gelişmelerin küreselleşmesi birçok ülke açısından bunların yalnızca tüketimi anlamına gelmektedir. Teknolojinin dünyanın her yerinde kolay ulaşılır olması, o ülkelerin teknolojik açıdan gelişmesine hizmet etmemekte, çevre ülkelerin merkez ülkelere ticari bağımlılığının yanında teknolojik bağımlılığını da beraberinde getirmektedir. Teknolojik yakınlaşma, dünyanın merkez ve çevre diye bölünmesini ortadan kaldırmadığı gibi, bu ayrımın daha da derinleşmesine neden olmaktadır (Aktaş, 2006). Bu bağımlılığın aşamalarından biri de, üretilen teknolojinin parça parça satılması ve satılan teknolojinin yeni teknolojilere ihtiyaç oluşturacak şekilde tasarlanmış olmasıdır (Tiryakioğlu, 2011, s. 182).

Alatas (2006), Batılı elçilikler, vakıflar ve diğer sivil toplum kurumlarının üçüncü dünya ülkelerinde sıklıkla kaynak merkezleri kurduklarını ve bunların genellikle yerel kurumlarda ve üniversitelerde bulunmayan en son bilgi erişim sistemleriyle donatılmış olduklarını vurgulamaktadır. Çevre ülkelerde normalde bulunmayacak veri ve bilgiyi sağlayan bu tür kaynakların Batılılar tarafından oluşturulması, sunulan verilerin seçimini doğal olarak bu hizmeti veren yabancı kuruluşun inisiyatifine bırakmaktadır. Bu nedenle bağımlılık ilişkisinde teknolojik boyut son derece önemlidir (s. 66).

Teknolojiyi kendisi üretemeyen bir ülke veya firma, ondan yararlanmak istediği zaman bu teknolojiyi satın alarak transfer etmek zorunda kalmaktadır. Fakat sadece teknoloji transferi olgusu, üretimin uluslararasılaşmasından doğan teknolojik bağımlılık kavramının tüm anlamını kapsamaz. Aksi takdirde teknolojik bağımlılık teknoloji ithali olgusuna indirgenmiş olur (Alpay, 1989, s. 10). Artık yaşamın her alanında derin bir etkiye sahip olması nedeniyle teknolojik bağımlılığın çevre ülkelerde doğrudan ve dolaylı olarak farklı süreçlerde yansımaları olabilmektedir. Eğitimsel süreçler bu bağımlılığın ortaya çıktığı alanların başında gelmektedir.

Bağımlılık ilişkisinin bir bileşeni olarak teknolojik bağımlılık, üçüncü dünyanın kendi çıkarları dışında, zorunluluktan ya da kaynak yoksunluğu gibi nedenlerle kendi eğitim sistemlerinde Batılı örgütsel yapıları kurmasıyla ortaya çıkmıştır ve bu seçim müfredat yenilikleri ve öğretim materyallerinin kadar uzanır (Altbach, 1977). Müfredatın ve öğretim materyallerinin oluşturulmasındaki yeniliklerin azlığı nedeniyle, eğitim teknolojileri öğretim materyalleri ithal edilmektedir. Bu, kısmen fonların eksikliği ile ilgiliyken, aynı zamanda üçüncü dünya ülkelerindeki birçok eğitimcinin Batıda eğitim alması ve kaynak için Batıdan yararlanmaya devam etmeleri gerçeği ile de ilgilidir (Alatas, 2000a, s. 86).

Altbach (1977) yaklaşık kırk yıl önce, temel ve uygulamalı araştırmaların pek çoğunun Batıda yürütülmesi nedeniyle, gelecekte Batının teknolojik tahakkümünün devam edeceğini ve hatta daha da güçleneceğini, Üçüncü Dünya ülkelerinin teknolojik yenilikler için Batılı araştırmalara bağımlılığının devam edeceğini ve birçok durumda pahalı lisans ücretleri ödemek veya Batılı endüstriyel ve bilimsel firmalarla işbirliği yapmak zorunda kalacaklarını belirtmiştir. Kırk yıl sonra bugün geldiğimiz noktada yukarıdaki öngörülerin gerçekleştiği görülmektedir. Batıda meydana gelen teknolojik gelişmelerin seyri göz önüne alındığında, eğer alternatif söylemler geliştirme ihtiyacına

göz kapadıkları takdirde çevre ülkelerin Batıya olan bağımlılıklarının gelecek on yıllarda artarak devam edeceği gerçeği kendini göstermektedir.

Araştırma ve eğitim-öğretim için yardımlara bağımlılık

Çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda ve Japonya'da bulunan hükümetler, eğitim kurumları ve vakıflardan kaynaklanan akademik bağımlılığın bu boyutu yabancı fonlar ve teknik yardım biçimlerindeki yardım bağımlılığına işaret eder. Bu fonlar araştırmaları finanse etmek, kitap ve diğer öğretim materyalleri satın almak, yerel kitap ve dergilerin yayınlanmasını finanse etmek ve ziyaretçi akademisyenlerin uzmanlıklarını satın almak için kullanılırlar. Özel kuruluşların yanı sıra gelişmiş dünyadaki devlet kurumları da öğrenim fırsatı ve burs sağlayarak, sosyal bilim araştırmalarını fonlayarak ve araştırma ve öğretim kurumları için uzman personel sağlayarak Üçüncü Dünya akademisyenlerinin eğitimlerinde önemli rol oynamaktadırlar. Örneğin, ABD eğitim alanında yabancı fon sağlamada en aktif ülkelerden birisidir (Alatas, 2006, s. 67).

Sanayileşmiş ülkelerin politikaları yekpare değildir ve bazen çelişkili hedeflerin bir varyasyonunu yansıtmaktadır. Bir yardım programı, yeni sömürgeciliğin açık hedefleri olmaksızın basit yardım amaçlı olabilirken, bir başkası oldukça çok özel dış politik ya da ekonomik hedeflere sahip olabilir. Sanayileşmiş ülkeler Üçüncü Dünya yardım programlarına kendi küresel çıkarları bakımından dikkat ederler. Bu bağlamda, alıcı ulusa faydalı olarak kabul edilen desteği sağlamanın yanı sıra, eğitimsel yardımın donör ülkenin Üçüncü Dünya'daki avantajlarını maksimize etmeye yönelik olması gerektiği hiç şaşırtıcı değildir. Ancak, eğitim yardımı dikkate değer bir ölçüde iyi niyetlerle ve Üçüncü Dünyanın gelişmesi için karşılıksız olarak da sağlanmaktadır (Altbach, 1977).

Diğer taraftan, akademik bağımlılığın beslenmesinde çok önemli bir role sahip olan kitap ve basılı materyallerin yayıncılığı da yabancı yardımlarla gerçekleştirilebilmektedir. Bunun bir örneği Asya Vakfı'dır. Bu vakıf kurum ve şahıslara düzenli olarak, hem doğa bilimlerini hem de sosyal bilimleri kapsayan ücretsiz kitaplar sağlamaktadır. Batılı fonlarda finanse edilen *Kitap Tercüme Programı*'da hala Endonezya, Tayland, Vietnam ve Çin gibi ülkelerde etkindir (Alatas, 2006, s. 67). İngilizlerin de, *İngilizce Kitap Programı* gibi sübvans kitap programları vardır (Altbach,

1977, s. 201). Dış yardım programları ve özel vakıflar Üçüncü Dünya ülkelerindeki kütüphanelerin Batı akademik dergileri almasını mümkün hale getirmiştir. Hatta yerel olarak yayınlanan dergiler bile sıklıkla yabancılar tarafından fonlanmaktadır. Bugün bile hala birçok gelişmiş ülkenin kuruluşları gelişmekte olan ülkelerdeki dergilere fon sağlamaktadır (Alatas, 2006, s. 68).

Bilimde yabancı finansal yardım sistemlerinin varlığı, her ne kadar uluslararası işbirliği gibi görünümü olsa da, bilimsel ve mesleki yaşam ve organizasyonun tüm konularında yabancı egemenlik sistemini devam ettirmektedir. Bu durum da para yardımlarıyla birlikte gelişen uydu sisteminden başka bir şey değildir ve yoksulların ulusal bilimini, zenginlerin ulusal ve uluslararası biliminin emrine vermektedir (Uberoi, 1968, s. 120). Yabancı fonların üçüncü dünya ülkelerinin sosyal bilimlerinin gelişmesine katkı sağladığı gerçekse de, araştırma gündem ve konularının fon sağlayan kuruluşlar ve ülkelere belirlendiği gerçeği unutulmamalıdır (Alatas, 2006, s. 68). Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa ve Almanya kendi dilleri ve kültürleriyle ilgili çalışmaları geliştirmekte olan ülkelerde finansal olarak desteklemişlerdir. Fransızlar bu açıdan özellikle aktiftirler, çünkü hem Üçüncü Dünya ülkelerinde Fransızca'yı teşvik etmek hem de eski Fransız sömürgelerinde Fransız dilini geliştirmeyi amaçlamaktadırlar. Amerikalılar ise daha çok geliştirmekte olan ülkelerde yönetim eğitimi kurumları kurulmasında aktif olmuşlardır. Bununla birlikte, bu kurumlardan Amerikan oryantasyonu ile mezun olanların, uygulanan eğitimin yerel koşullarla alakasız olduğu için iş bulamadığı ileri sürülmüştür (Altbach, 1977, s. 200).

Eğitim yatırımlarında bağımlılık

Akademik bağımlılığın beşinci boyutu Batılı eğitim kurumları tarafından yapılan doğrudan yatırımlarla ilgilidir. Çevre ülkelerdeki çoğu yabancı yatırım gibi eğitimsel yatırımlarda sanayileşmiş ülkeler tarafından sağlanmaktadır ve genel gizli-açık hedefleri göz önüne alındığında bu yatırımların çıktılarını genellikle bu ülkelerin faydasıdır ve sanayileşmiş ulusların gücünün korunmasına yardımcı olurlar. Ancak eğitim sahalarında gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar nesilleri etkileyerek ülkeleri sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik anlamlarda olumsuz yönde de etkileyebilmektedir.

Eğitimsel bir yatırım olarak Amerikan modeline dayalı arazisi devlet tarafından hibe edilen üniversiteler (land-grant colleges) Hindistan, Endonezya, Nijerya ve Latin

Amerika'da kurulmuş ve fon ve teknik yardımlar büyük miktarlarda bu üniversiteleri geliştirmek için kullanılmıştır. Bu kurumlar devlet ile üniversite arasındaki yakın ilişkiye dayanmaktadır. Hizmet odaklı olduğu vurgulanan bu kurumlar gelişmekte olan ülkelerde acil kalkınma için akademik araştırmalar yapmışlardır. Bu tür kurumlar özellikle gelişmekte olan ülkeler için uygun olabilir ve birçok alanda da başarılı olmuşlardır. Ancak uzun vadede fikri mükemmelliği satın almak imkânsızdır ve çevre ülkelerde özellikle üniversiteler için sağlanan fonlarla elde edilen büyük miktarlarda para öncelikle akademik standartlarda Batı tarzı ölçütler oluşturmak için yardımcı olmuştur (Altbach, 1977, s. 198).

Akademik bağımlığın bu boyutu çok uluslu şirketler ve bilgi sanayii arasındaki paralelliğin bir sonucudur. Sanayileşmiş ülkelerdeki eğitim kurumları, Üçüncü Dünya eğitime yatırım yaparlar. Alatas (2006) eğitim yatırımlarına bağımlılığa örnek olarak Asya'da, bazen yerel kuruluşlar ile ortak girişimler dâhilinde de gerçekleşebilen ve Kuzey Amerika, İngiliz ve Avustralya üniversiteleri tarafından sunulan çeşitli lisans programlarını göstermiştir (s. 68). Bu tür girişimlerin eşleştirme programı olarak bilinen başka bir türünde ise, Malezya'daki eşdeğer üniversitelere aktarılabilir krediler almak için Malezyalı öğrenciler akademik kariyerlerinin büyük bir bölümünü harcamaktadırlar. Böylece yurt dışında okumanın mali yükü önemli ölçüde azalmaktadır. Aynı zamanda, Batılı üniversiteler yüksek maliyetlerinden dolayı yabancı üniversitelere devam edemeyecek öğrencilerin harcamalarını ve yükümlülüklerini de güvence altına almaktadırlar (Alatas, 2000a, s. 89).

Üçüncü Dünya akademisyenlerinin becerilerine yönelik Batılı taleplere bağımlılık

Akademik bağımlılığın son boyutu olarak ele alınan Üçüncü Dünya akademisyenlerinin becerilerine yönelik Batılı taleplere olan bağımlılık bazı farklılıklarına rağmen beyin göçü olarak da ifade edilebilir.

Küreselleşmeye yön veren ülkeler, çeşitli ülkelerdeki bilim adamlarını, çalışkan ve zeki öğrencileri, mühendisleri, mucitleri ve sanatkârları kendi bünyesinde toplayarak -burs, telif hakkı, patent, yüksek ücretler - onlara çalışmalarını için uygun ortamlar hazırlamaktadırlar. Bundan dolayıdır ki birçok süper beyin, ABD ve Avrupa'nın çeşitli okullarında eğitim almak için buralara göç etmektedir. "Beyin göçü" olarak tanımlanan bu durum, eğitimin evrensel yayılması şeklindeki bir manipülasyonla ifade edilmekte ve

bu söylemle yaşanan göçün meşrulaştırılmasına çalışılmaktadır. Zira zaten ekonomik sermaye bakımından dışa bağımlı olan ülkeler bu yolla zihinsel sermayelerinden de mahrum bırakılmaktadırlar (Dikkaya ve Özyakışır, 2006). Fiziksel bir yer değiştirmeyi zorunlu kılan böyle bir göçün dışında yer değiştirmeksizin meydana gelen ve gizli beyin göçü olarak adlandırılan diğer bir tür beyin göçüde bulunmaktadır. Bu tür bir beyin göçü mühendis, teknoloji sorumluları ve bilim adamlarının kendi ülkelerinde, fakat bir yabancı şirket için çalışmalarını kapsar. Bu göç, benzer biçimde aynı pozisyondaki yüksek kademe yöneticilerini de içine alır (Kurtuluş, 1999; Tezcan, 2000)

Eğitimli insan gücü ekonomik açıdan ülkelerin en değerli varlıklarıdır. Gerek bilgi toplumu olmak gerekse küreselleşmenin fırsatlarından yararlanmak için dayatılan Batılı standartlara ulaşmak amacıyla pek çok olumsuzlukla karşılaşan çevre ülkeleri aynı zamanda ellerindeki beyin gücünü de gelişmiş ülkelere kaptırmaktadırlar. Batı başarılı öğrencileri, akademisyenleri kendi hedefleri doğrultusunda kullanmak isterken çevredekiler de Batının sunduğu imkânlar dolayısıyla bu hizmetlerden yararlanmak istemektedirler. Bağımlılığı yaratan esas durum budur. Ekonomik bağımlılık teorisine benzer şekilde Travis (2011), gelişmekte olan ülkelere gelen öğrencilerle bir analogi kurarak akademik bağımlılık düşüncesine katkı yapmaktadır. ABD ve Avrupa için alınan bir hammadde olarak öğrenciler işlenir ve bitmiş bir ürün olarak ülkesine döner (s. 350). Alatas (2006) bu boyutu, Batılı ülkelerin Üçüncü Dünyadaki akademisyenlerin uzmanlıklarına yönelik talepleri ve çevredeki akademisyenlerin de bu taleplere olan bağımlılığı olarak ifade eder. Bu anlamda bir beyin göçü mutlaka bilim adamlarının Batıya doğru bir yer değiştirmelerine neden olmayabilir. Aynı zamanda böyle bir bağımlılık, Batıda tasarlanan araştırma projelerinin küçük ortakları olan Üçüncü dünya personelinin zihinsel kaynaklarını ve enerjisini tüketmekle ilgili olarak meydana gelir (s. 69).

Akademik Bağımlılığı Aşmak

Yukarıda genel hatlarıyla tartışılan ve boyutları irdelenen akademik bağımlılık durumunu Batı dışı toplumlarda sosyal bilimlerin gelişmesi, özgürleşmesi, özerkleşmesi, kendi gündem ve pratiklerini oluşturabilmesinin önündeki en büyük engellerden biridir. Bu olumsuzlukların önüne geçilebilmesi için söz konusu akademik bağımlılık durumunun aşılması gereklidir. Akademik bağımlılığının üstesinden gelmenin olanakları ve yolları üzerinde bir görüş birliği yoktur. Bunun içinde öncelikle yapılması gereken böyle bir

durumun varlığının tespiti ve kabulüdür. Daha sonra ise bağımlılığı aşmak için atılması gereken somut adımlara ilişkin tartışmalar gereklidir. Alatas (2006), akademik bağımlılığın aşılabilmesi için ekonomik olarak güç kazanmanın gerekliliğine ilişkin düşüncelere mesafeli yaklaşmaktadır. Batı kültürünün küresel hâkimiyetinin ekonomik ve siyasi egemenliğin bir sonucu olması nedeniyle, çevrenin ekonomik olarak güçlenmesi onun kültürel gücünü arttırabilirse de, Japonya örneğinden hareketle bir Asya ülkesinin ya da bir bütün olarak Asya'nın küresel ölçekte sosyal bilimlerde egemen olacağı düşüncesini şüpheli bulmaktadır. Japonya dünyada ekonomik bir güç olarak varlığını sürdürmektedir; ancak herhangi bir anlamda sosyal bilim gücü değildir. Her ne kadar Japon sosyal bilimleri eğitim teknolojileri, eğitim yatırımları ve becerilerine ilişkin Batılı talepler yönünden sosyal bilim güçlerine bağlı olmasalar da, Batılı fikir ve fikir araçlarına bağımlılıkları bulunmaktadır. Japonya örneğinde olduğu gibi, tek başına ekonomik güç sosyal bilimsel egemenliği getirmez ve bütün ekonomik gücüne rağmen Japon sosyal bilimleri sosyal bilimlerin egemen güçlerine karşı meydan okuyamaz (s. 69-70). Bunun temel nedeni akademik bağımlılığın en önemli boyutları olan düşünsel ve düşünsel araçlarda Batıya bağımlılıklarının devam etmesidir. Biegel (2011) ise, uluslararası lisansüstü eğitim ve İngilizce yayın yoluyla bireysel kariyer inşa edilmesinin akademik tanınırlık için başarılı kanallar sağlayacağını belirtmekte birlikte, bu yolla bir bilimsel sermaye birikiminin periferik toplumlarda daha geniş bilimsel gelişmelere yol açmayacağını iddia etmektedir

Akademik bağımlılık ilişkileri tüm dünyada bağımsız bilgi üretimini ve bilgi akışını bozmakta bu süreçlerin tek yönlü olarak işlemesine neden olmaktadır. Diğer taraftan Batı dışı toplumların birbirleriyle olan ilişkilerinde de sorunlara neden olmaktadır. Buna karşın, Batı dışı toplumların akademik bağımlılığın aşılmasına yönelik yapabileceği şeyler her zaman vardır. Sinha-Kerkhoff ve Alatas (2010), akademik bağımlılığın üstesinde gelebilmek için Batı dışı toplumlarda sosyal bilimcilerin gündemlerini oluşturması gereken bir yapılacaklar listesi oluşturmuşlardır ve önerilerini şu şekilde sıralamışlardır:

- Alternatif söylemleri duyurmak amacıyla bir dergi kurulmalıdır. Dergi öncelikle yıllık bir inceleme olarak işlev görebilir, alternatif düşünürleri ve yeni teorileri içerebilir ve Batıdaki uç geleneklerin çalışmalarını içerebilir. Ayrıca, hâlihazırda Güneyde var olan dergilerin bir konsorsiyumu olmalıdır.

- Batının aynası olunmamalı, kendi gündemlerimiz belirlenmelidir. Suni ve orijinal olmayan bilginin defteri dürülmeli ve yeni doğrulama formları aranmalıdır.
- Avrupa'nın (ve diğer egemen güçlerin) yerelliğinden yola çıkarak kendize ait yeni paradigmlar formüle edilmeli ama özcülük reddedilmemelidir. Diğer bir deyişle, alternatif söylemler ana evrensel teoriler olarak kabul edilmelidir.
- Bilgi üretim ağları aracılığıyla kurumlar, coğrafi düzeyler, kültür ve meslek açılarından yeni bir epistemik cemaat kurulmalıdır. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası yapıların ötesindeki bu ağlar (ya da bağlantı ilişkileri) bize miras kalmış ve akademik bağımlılığa neden olan ikilikleri yerinden etmelidir. Ancak bu ağların yeni hiyerarşiler oluşturmamasına da dikkat edilmelidir.
- Güneyle kuzey, güneyle güney arasında karşılıklı bir alışveriş olmalıdır.
- Bizim kendimize anlattığımız ve başkalarının bize anlattığı bize ait hikâyeler var. Bunların birbirleriyle ilişkisi kurulmalı ve diğer insanların bizim hakkımızda hikâyeler anlatmalarının nedenleri anlaşılmaya çalışılmalıdır. Bu belki de kendimizle ilgili konularda uzman olmak için tek yoldur.
- Birbirimizle ve diğerleriyle iletişim kurmak ve farklı yerel bilgileri anlamak için ortak bir dil üzerinde karar kılınmalıdır.
- Fonlar/burslar sadece bağışçıların çıkarlarına yönelik olmamalı, aynı zamanda fonu/bursu alanın çıkarlarına yönelik de olmalıdır.
- Bireylerin önemi vurgulanabilir ama aynı zamanda dikkatli de olunmalıdır.
- Güneydeki akademisyenler akademik bağımlılığı aşma çabalarında; dürüst, kararlı, öz-düşüncüsel, kendine güvenli olmalı ve kendini eleştirebilmelidir.
- Dil önemlidir; ancak akademik bağımlılıkla ilgili sorunlar sadece yerel dilde yazarak çözülemez. Aksine, Batıda tasarlanan kavramlarla yüzleşilmeli, onlar analiz edilmeli ve gerekli durumlarda alternatif kavramlar ileri sürülmelidir.
- Daha fazla akademik özerklik için uğraşılmalıdır. Akademik özerklik kimi yerlerde politikaya daha fazla katılmak anlamına gelirken, kimi yerlerde de daha az katılmak manasına gelebilir.
- 'Yerelin sosyolojisi' ile 'evrenselin sosyolojisi' ikili karşıtlığının ötesine geçilmelidir.
- Devleti reddedilmemelidir. Çünkü devlet, arabuluculuk işlevi görebilir, maddi ve teorik kaynak sağlayabilir.

- Güneydeki akademisyenlerin sadece yararlı, başka bir ifadeyle kariyerlerini geliştirecek bilginin peşine düşmeyi reddetmeleri gerekirken, ucuz işgücü olarak sadece mekanik beceriler için çabalamamalı, teorik bilgiye sahip bilim adamlarının arayışında olmalıdırlar.
- Kendi bölgelerimizde güçlü kurumlar inşa etmekle ilgilenilmelidir.
- World Wide Web'in ötekileştiren bir teknoloji olarak işlevini azaltacak şekilde demokratik kullanımı desteklenmelidir. Burada ilgilenilen şeyin sadece web'e erişim olmadığının farkında olmak önemlidir. Önemli olan daha çok internete ilişkin doğru bakış açısıyla ilgilidir. (Web'de neler var ve hangi yollarla: sınıflama, bilgileri kaynaklandırma ve araştırma gündemleri). 'Gri literatür' web sitesine konabilir; ancak sadece Batılı bilim adamları tarafından değil Afrikalı bilim adamları tarafından da kullanılabilirdir.
- JSTOR gibi siteler tüm kurumlar ve Güneyde bulunanlar için de erişilebilir olmalıdır.
- Yerel olanı anlamak için baskın bir yol olan evrenselin kullanımı yerine, yerelin evrenselleşmesi için çalışılmalıdır.
- Gündelik politikalar evrensel bir sosyal teori üretsin ya da üretmesin, politik özgürlük akademik özgürlükle ilişkili olduğu için bu politikalara odaklanılmalıdır.
- Bundan böyle yerli bilgi için değil düşüncenin eşitliği için çalışılmalıdır. Güneydeki düşünce biçimi yerli bilgi olarak adlandırılmakta ve Kuzeydeki bilgi üretiminden ayrılmaktadır. Buradaki talep düşüncenin eşitliğidir. Bütün bilgi üretimi tek bir doğru evrensel bilgiyle istila edilmiştir. Düşünce tarzımız 'evrensel teorinin' bünyesinde bulunmalı ve sosyal teorinin hegemonyasına karşı konulmalıdır.
- Erişim politikaları ve kütüphane kaynaklarıyla ilgili konulara odaklanılmalıdır.
- Kuzeye ihraç edilen elyazmaları ve arkeolojik eserler sahip ülkeye iade edilmeli ya da bu ülkelerdeki bilim adamlarının erişimine açılmalıdır.
- Sağlanan hizmet ve malzemeler için Kuzeyin Güneye ödeme yapmasına ilişkin bir politika oluşturulmalıdır. Alternatif ödeme planları tasarlanmalıdır.
- Akademisyenler ve devlet, akademik bağımlılığı daha da arttıracak olan ve yardımlarla öne sürülen koşulları reddetmelidirler.

- Akademik bağımlılığın dışsal yönleri de ele alınmalı, ancak aynı zamanda içsel yönleri ve bu ikincisiyle ilgili olarak üniversitelerin etik temelleri de unutulmamalıdır.
- Bir çalıştayda alternatif kavram ve teorilerle ilgili eğitim aldıktan sonra, kendi tasarılarıyla ilgili çözüm yolları bulabilmeleri için Güneydeki öğrencilere burslar sağlanmalıdır.
- Sadece yeni ders kitapları yazılmamalı; fakat aynı zamanda bu farklı ders kitapları için talep de yaratılmalıdır.
- Farklı ya da aynı bölgedeki üniversiteler arasında bir işbirliğini hedeflenmeli ve kendi ülkesinde marjinalleşme sorunuyla karşı karşıya kalan Avrupalı ve Amerikalı bilim adamlarıyla da ittifaklar kurulmalıdır.
- Farklı ülkelerdeki farklı kuşaklardaki bilim adamları arasında bir diyalog kurulmalıdır.
- Kendi dışındaki ülkeleri incelemelerine ve karşılaştırmalı araştırmalar yürütmelerine izin veren burslar Güneyli araştırmacılar için erişilebilir olmalıdır. Ters antropolojiyi canlandırabilecek olan bu durumda Güneyli bir araştırmacı Batı toplumunu inceleyebilir.
- Daha fazla Güney-Güney alışverişi olmalıdır; ancak böyle bir alışverişin Güneyde yeni bir tür hegemonik gücün oluşmasına yol açmamasına dikkat edilmelidir. Ayrıca sponsor 'Büyük Birader' haline gelmemelidir (s. 31-34).

Avrupa-merkezcilik ve Oryantalizm

Avrupa-merkezcilikle akademik bağımlılık arasındaki ilişki şu anki durumu itibariyle bir neden sonuç ilişkisinden ziyade çift yönlü bir ilişkidir. Ancak Avrupa-merkezcilik akademik bağımlılığın içinde var olduğu bağlamdır; yani Avrupa-merkezcilik akademik bağımlılık durumunu yaratan ve sürdürülmesinde önemli rol oynayan süreçlerden birisidir.

Bilgi üretiminde ciddi bir dengesizliğe yol açan başlıca faktörlerden biri olarak Avrupa-merkezcilik en genel anlamıyla Batının *West and the rest* anlayışıyla, bilgi üretim süreçlerinin her aşamasında kendi kültür ve değerlerine diğerlerinin değer ve kültürlerinden daha fazla önem atfetmesidir. Bu anlamda Avrupa-merkezcilik coğrafi bir meseleden daha çok epistemik bir meseledir (Quijano, 2009). Amin'e (2007) göre Avrupa-merkezci bakış açısı, birbirlerine indirgenmesi olanaksız farklı halkların tarihsel

güzergahlarını çizen kültürel değişmezler olduğuna inanır. Günümüzün dayattığı sorunlar karşısında tek çıkış yolunun Batı modelini taklit etmekten geçtiğini savunduğu için kendini bir evrenselcilik olarak görmektedir. Modern kapitalist dünyanın kültürünün ve ideolojisinin bir boyutunu oluşturan Avrupa-merkezcilik kökenleri Rönesans'tan geriye uzanmayan ve XIX. yüzyılda yaygınlık kazanmış bir olgudur (s.14-15).

Sosyal bilimlerin evrenselleşmesi Avrupa sosyal bilimlerinin evrenselleşmesini anlamına gelmektedir. Yani evrenselcilik iddiası Avrupa-merkezcidir. Oysaki yerelleşme/yerlileşme sosyal bilimlerde en sonunda sosyal bilimlerin evrenselleşmesinde bir ön adımdır ve yerli kalarak da sosyal bilimlerin evrenselleşmesine katkıda bulunulabilir (Lee, 2000, s. 780). Amin'e (2007) göre egemen Avrupa-merkezci akımı temsil edenler evrenselcilik sorusunun cevabını Avrupa'nın çoktan bulduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla onların sloganı "var olan dünyaların en iyisi olan Batıyı izleyiniz"dir (s. 12). Bunun bir sonucu olarak, sosyal bilimlerin alanının içinde ve dışında Avrupa entelektüel geleneği tekel haline gelmiştir.

Akademik bağımlık Avrupa-merkezciliğinin görüntü, yönelim ve şart olarak devam etmesidir. Örneğin öğretimde, sosyoloji kuramları tarihinde, müfredatta ve aynı zamanda sosyoloji kuramlarının kendisinde Avrupa-merkezciliğinin pek çok özelliği kendisini göstermektedir. Bu özellikler özne-nesne dikotomisi (ikiliği), Avrupalıların ön planda olması, Avrupalıların yaratıcı (fikir babası) olması ve Avrupalıların kategorileri ile kavramlarının egemenliğidir. Düşünmeyi ve yazmayı yapan Avrupalılardır, onlar sosyal kuramcı ve sosyal düşünürdür, onlar "bilen özne"dir. Eğer Avrupalı kuramcılarının çalışmalarında Avrupalı olmayan birileri olursa, bunlar sosyolojik kuram ve fikirlerin kaynağı olarak değil (bilinen özne), çalışmanın nesnesi olarak yer alır (Alatas, 2008, s. 7-10).

Avrupa-merkezci bir anlayışla yola çıkılan çalışmalarda Avrupalı düşünürler özellikle ön plandadır ve Batılı olmayan düşünürler dışarıda, çoğu zamanda ikinci planda bırakılmıştır. Onlardan bahsedilse bile, fikir kaynağı olarak değil, tarihteki önemlerinden dolayı atıfta bulunmaktadır. Örneğin, İbn Haldun'un fikir ve kavramlarını Batılı teorisyenlerinkilerle karşılaştırmanın ötesine geçen, onun teorisini modern sosyal bilimlerin araçlarını kullanan bir çerçeveye oturtan çalışmalar yok denecek kadar azdır. O sadece bir öncü veya proto-sosyolog olarak kabul edilir (Alatas, 2008; Turner, 2001)

Bilen-bilinen, özne-nesne, biz-onlar düalizminin kökeninde maddi bir koşul olarak Avrupa siyaseten ancak Doğu ile çelişki düzleminde, yani Doğunun tezdı olarak gelişebilir. Kısacası Avrupa, Ortadoğu uygarlığının değişik uzantılarıyla maddi olarak çatışarak (savaşarak) kendini şekillendirmiştir. Bu durum fikirsel bir oluşumun maddi temelini teşkil etmesi bakımından Oryantalizm tartışmalarında bu siyasi paradigmasal gerçeklik hep akılda tutulmalıdır (Kontny, 2011; s. 123). Bu maddi çatışma neticesinde oluşan tezdatta yenilen toplumun kültürünün egemen hale gelmesi ve yenilen toplumun kültürünün bazı özelliklerini koruyamamasının tek nedeni yenilen topluma öykünmesi değildir. Böyle bir egemenlik durumunda, yenilen taraf yenilen toplumun kültürünün reddedilmesi yönünde bir politika izler. İbn Haldun bunun nedenini şöyle açıklar: devletlerarasındaki savaşlar düşmanlıklardan kaynaklanır. Düşmanlık çoğu kez, ilgili devletlerarasında bir kültür uyuşmazlığı anlamına gelir. Taraflar birbirlerinin gelenek ve göreneklerini, kültürel değerlerini aşağılar. Bu koşullar altında yenilen tarafın yenilen tarafın kültürünü çirkin, görmesi, ret ve inkâr etmesi kaçınılmazdır. Bu politika bir süre sonra yenilen toplumun pek çok özelliğinin kaybolup gitmesine, yenilen toplumun kültürel özelliklerinin baskın duruma gelmesine neden olacaktır (Uygun, 2008, s. 61-62).

Yukarıda kısaca açıklanmaya çalışılan Avrupa-merkezciğin hem Batılı hem de Batı dışı toplumlarda pek çok görüntüsü bulunmaktadır. Sosyal bilimlerin yapılanması ve bilgi üretim süreçleri açısından Avrupa-merkezci bakış açısının yansımalarından en önemlisi oryantalist gelenektir.

En geniş tanımıyla bir bilim dalı, bir söylem tarzı, bir siyasi ideoloji ya da bir dünya görüşü olarak değerlendirilen oryantalizmin temeli “biz-onlar” düalizmine dayanır. Oryantalizm kendini Batı denilen bir siyasi-kültürel oluşuma ait hisseden birinin, Doğu olarak betimlediği bir oluşumun öğeleri hakkında konuşmasıdır (Kontny, 2002, s. 117). Doğuya ait felsefe, sanat, din ve kültür gibi yapılar Batıda her zaman merak ve ilgi odağı olmuştur. Bu ilginin Doğuyu algılayış biçiminin yarattığı bakış açısı ise, Doğu ile Batı arasındaki farklılıklar üzerine kurgulanmış ve özellikle de Batının bu yabancı kültürden farklı olduğunu vurgulayan bir algılama biçimine dönüşmüştür. XVIII. yüzyıla kadar oryantalizmin uğraş alanı kendinden farklı bir öteki yaratmak ve öteki kültürü öğrenmek iken, XVIII. yüzyılın sonlarında Batının ötekine karşı uygarlaştırıcı bir görev yüklenmesiyle oryantalizm, Batının üstünlüğünü vurgulamak, bu üstünlüğün dünyanın geri kalan bölgelerine yayılmasının gerekli olduğuna diğerlerini inandırmak için

Doğunun farklılıklarını ortaya dökmenin, bu farklılıkları incelemenin ve Doğunun zenginliklerini edinebilmenin ideolojisi haline gelmiştir (Boztemur, 2011, s. 139).

Batının farklılıklar üzerinden yürüttüğü ve öteki kültürü geri gören bu anlayışı ortaya koyan Turner'a (2001) göre, oryantalizmin araştırma nesnesi olarak ele aldığı İslam uygarlığıyla ilgili örtük varsayımları ve ideolojik bir temeli vardır. Örneğin, Batı toplumlarına karşıt olarak, İslam uygarlığının durağan ve kendi kutsal adetleri, resmi ahlak kuralları ve dini yasası içinde kilitli olduğu düşüncesi vardır. Oryantalizme göre, İslam kültürünün bu durağan niteliği siyasal sisteminin yetkenciligi ve despotluğuyla pekişmiştir. Yine oryantalist geleneğe göre İslam uygarlığı durağan ya da düşüş durumundayken, İslam kendine ilişkin yeterli bilimsel bilgiyi üretememektedir, çünkü İslam toplumlarının siyasal koşulları eleştirel ve özerk bilimsel anlayışı engellemektedir. İslam'ın ve İslam dünyasının toplumsal örgütlenmesinin ve kültürünün geçerli bilgisini üretmek için Batı bilimine gereksinimi vardır (s. 18). Bir zamanlar Doğu'yla ilgili, bilimsel olduğu varsayılan bir bilgi bütünü anlamına gelen bu sözcük, bugün Batının iktidarı ile bilgisi arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir (Makdisi, 2004, s.25).

Oryantalizme karşı bilinen en kapsamlı eleştirileri getiren Said (2012), oryantalizmin bir dönem içinde gelişmiş belli bir tavır değil bir egemenlik unsuru olduğunu belirtir. Said'e (2012) göre Doğu, Avrupa'nın sadece komşusu değil, en büyük, en zengin, en eski sömürgelerinin mekânı, uygarlıkları ile dillerinin kaynağı, kültürel rakibi, en derin, en sık yinelenen öteki imgelerinden biridir. Ayrıca onun karşıt imgesi, düşüncesi, kimliği ve deneyimi olarak Avrupa'nın (ya da Batı'nın) tanımlanmasına yardımcı olmuştur. Doğu, aynı zamanda Avrupa'nın maddi uygarlığı ile kültürünün bütünleyici bir parçasıdır. Oryantalizm bu bütünleyici parçayı, kültür, hatta ideoloji düzleminde, bir söylem biçimi olarak -bu söylemi destekleyen kurumlarla sözcük dağarcığıyla, araştırmalarla, imge dağarcığıyla, öğretilerle, hatta sömürge bürokrasileri ve sömürge biçimleriyle birlikte- dile getirir, temsil eder. Bu anlamda oryantalizm, Doğuyla -Doğu hakkında saptamalar yaparak, öğretmek, oraya yerleşerek, onu yöneterek- uğraşan ortak kurum olarak, kısacası Doğuya egemen olmakta, Doğuyu yeniden yapılandırmakta, Doğu üzerinde yekte kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak incelenebilir ve çözümlenebilir (Said, 2012, s. 11-13). Bulut'a (2002) göre ise Batının varlık sebebi Doğudur. Batı, Doğuyu ötekileştirerek, başka bir deyişle kendisinin tamamen zıddı olan bir Doğu icat ederek kendini tanımlar. Bu ötekileştirme işlemiyle kendisinde olan iyi şeylerin, Doğu'da olmadığını ve kendisinde olmayan kötü şeylerin

hepsinin Doğu'da var olduğunu iddia eder. Bu düşünceye bağlı olarak, Batıda Doğu toplumlarını açıklamak iddiasıyla ortaya atılan teoriler, Batı kimliğini ve üstünlüğünü daha belirgin bir şekilde vurgulamaya dönüktür (Bulut, 2002, s. 25-26).

Diğer taraftan Said (2012) oryantalizmi açık ve gizli oryantalizm olarak sınıflandırmaktadır. Gizli oryantalizm neredeyse bilinçdışı, farkında olmadan gerçekleşirken açık oryantalizm Doğu toplumuna, dillerine, yazınlarına, tarihine, sosyolojisine ilişkin olarak açıkça dile getiriliş görüşleri kapsar (s. 218). Tarihsel süreç içerisinde Doğulu aydınlar da bir süre sonra iktidar ve güç ilişkilerinden etkilenmişler ve kendi şarklılaştırılışlarına katılmışlardır. Bu durum daha çok oryantalizmin “içeride” içselleştirmesiyle birlikte yerli oryantalistin Batılılaşma çabalarında karşımıza çıkar. Kendi toplumuna dair yargılar ve eleştirilerde çoğunlukla Batı ile bir kıyaslama dâhilinde, oryantalist yargılar ve önerilerle ortaya çıkar. Böylece oryantalist otorite zihin belirleme ve politika oluşturma işlevini dolaylı yollardan da gerçekleştirmiş olur. Fakat daha çarpıcı olanı Doğuda hiçbir şekilde bulunmasa da yerli oryantalistin sunduğu hizmet sayesinde Batılı akademisyen veya entelektüelin Doğu hakkında konuşması kolaylaşır (Sunar, 2007, s. 45).

Oryantalizmin bu genellemeleri üzerinden yola çıkarak Türkiye'nin yaşadığı süreçle ilgili analizinde Kahraman (2011) farklı sonuçlara ulaşmıştır. Oryantalizmi tarihsel olarak iki farklı coğrafya arasında gerçekleşmiş olabilecek açık ve gizli iktidar ilişkilerini içeren politik bir süreç olarak ele alan Kahraman, söz konusu tarihsel durumun dışında kalan ve iç toplumsal süreçlerin oluşturup hazırladığı daha örtülü oryantalizmlere de işaret etmiştir. Bu nedenle özellikle Batı dışı toplumlar ve modernleşme sürecini Batılılaşma bağlamında yaşayan toplumların hazırladığı başka oryantalizmlerde de söz etmek gerekir. Türkiye bu konuda son derece ilginç bir örnektir (s. 160).

Türkiye'de durum biraz daha karmaşık bir yapı arz etmektedir. Tarihsel ve coğrafi geçmişi nedeniyle oryantalist düşüncenin ve araştırmalarının nesnesi konumunda iken, Tanzimat'tan bu yana özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra, Batılılaşma-modernleşme hareketleriyle birlikte oryantalizm düşüncesi Türkiye'de farklı görünümde kendini göstermiştir. Kahraman'a (2011) göre Türkiye'nin bu koşulları altında Kemalizm gibi Batı yönelimli modernleştirici süreçler özgül oryantalizmler üretmekte ve çoğul oryantalist süreç bu nitelikleriyle de çok boyutlu yapılar oluşturmaktadır (s. 162). Kemalizm'in Oryantalizmle olan ilişkisini öne çıkaran asal öge ise Batı ve Batılılaşmayla

olan ilişkisidir. Kemalizm, Batı karşısında ikili bir tavır ve tutum içindedir. Batı'ya karşı verilmiş bir savaşın ardından kendisini kurumsallaştırması nedeniyle Batı'yı belli bir mesafede tutmaya özen gösterirken, buna mukabil özellikle kültürel, toplumsal ve siyasal düzlemde kayıtsız koşulsuz bir Batılılaşmacılık içine girmiştir. Birbiriyle çelişen bu iki hususun aşılması kolay olmamış, ortaya karmaşık fakat özgül bir model çıkarmıştır. Kemalizm bu nedenlere bağlı olarak kendisine özgü bir epistemoloji geliştirmiştir. Kemalizm'i özgül bir epistemoloji haline getiren en önemli öge ise onun oryantalizmle olan ilişkisidir. Kemalist epistemoloji öncelikle içselleştirilmiş oryantalizm boyutuna sahiptir. İçselleştirilmiş oryantalizm, Kemalizm'in içinde doğduğu topluma ve kendisini üreten koşullara Batılı bir oryantalist muhakeme ve mantıkla yaklaşma sürecidir. Kemalizm'in oryantalizmle ilişkisinde saptanan bir diğer boyut açık oryantalizmdir. Açık oryantalist süreçte Kemalizm Doğuyu oryantalist muhakemeye egemen olan perspektifle ele almakta, onu başta dinsellik olmak üzere karanlık, geri, koşullarını kendi kendine değiştirme olanağından yoksun bir coğrafya ve zihniyet olarak tasarlamaktadır. Üçüncü boyut gizli oryantalizmdir. Gizi oryantalist yaklaşımı içinde Kemalizm öncelikle Doğuyu değil Batıyı tanımlamaktadır. Bu tanımla bütünüyle muhayyel ve temsilidir. Gizli oryantalizm açık oryantalizmden farklı olarak Kemalizm'in meşrulaşma çabasının bir dayanağı, bir aracı olarak geliştirilmiştir (Kahraman, 2011, s. 184-185).

Türkiye'de Batılılaşma ve Modernleşme

Osmanlı İmparatorluğu Doğu ve Batı uygarlıkları arasındaki mekânsal konumu nedeniyle, kuruluşundan yıkılışına kadar Batıyla ilişki içerisinde olmuştur. Yükselme döneminde Osmanlı'nın kendisini Batıdan üstün gören tavrı Batının bir model olarak izlenmesini gerekli kılmamışken, devletin gerilemeye başlamasıyla bu gerilemenin temel nedeni Batının askeri ve teknik üstünlüğüne bağlanmıştır (Mardin, 2012, s. 9-10). Osmanlıda Batının üstünlüğü düşüncesinin ortaya çıkmaya başladığı 16. yy.'dan itibaren bu üstünlüğe karşı çıkabilme çaresi, Batıya özel ve zaman içinde gelişen kapitalizm denilen sosyal sisteme has askeri, siyasi, hukuki ve eğitime ait kurumların alınmasında aranmıştır (Küçükömer, 2013, s. 25). Batılı bir toplum modeli ülküsüyle ve Osmanlı bürokrasisinde etkili olan zamanın aydınlarının eliyle gerçekleştirilen Tanzimat (1839) ve Islahat Fermanları (1856), I. Meşrutiyet (1876) ve II. Meşrutiyet'in (1908) ilanı gibi reformlar Batılılaşma özlemiyle ve düşüncesiyle yapılan düzenlemelerdir. Mardin (2012, s. 9) Batılılaşmayı, Osmanlı İmparatorluğunda başlayıp Cumhuriyet Türkiye'sinde yeni

boyutlar kazanan, Batı Avrupa'nın toplumsal ve fikrîsel bileşimini erişilmesi gereken bir hedef olarak gören yaklaşım olarak tanımlar. Bu görüş bazen ılımlı bir biçimde ortaya çıkmış, bazen çok köktenci-geleneksel kültür öğelerimizi eleştiren ve karşısına çıkan boyutlar kazanmıştır. Ancak sözcüğün kendisi daha çok Batıyı her hususta örnek almak isteyenlerin yaklaşımını adlandırmak için kullanılmıştır. Benzer şekilde Tahir (1992, s. 13)'de Batılılaşmaya Batılı olmayan bir toplumun kendi benliğinden vazgeçerek, ondan büsbütün sıyrılarak bir başka “şey” olmaya çabalaması, yani imkânsız zorlaması anlamını yükler. Osmanlı ve devamında Türkiye Cumhuriyeti'nde ve hatta günümüzde Batılılaşma düşüncesi oldukça farklı yerlerde konumlanmıştır. Türk düşün hayatında Batılılaşmaya tamamen karşı olan düşünceler olduğu gibi, her şeyimizle Batılılaşmamız gerektiğini savunan düşüncelere de rastlamak mümkündür. Diğer taraftan olaya daha pragmatist yaklaşan düşünceler ise Batının sadece tekniğini alıp kültürünü almamamız gerektiğini ya da Batıyı Batı yapan ilim zihniyetini almamızın yeterli olduğunu öne sürerler. Türkiye'de Batılılaşma düşüncesi her ne kadar tartışılmalı ve Batının tekniğinin ve ilim zihniyetinin alınması gerektiği düşüncesi kendisine çokça taraftar bulsa da, Batılılaşma süreci en sonunda Batının kötü bir taklidinden öteye geçememiştir. Batılılaşma Osmanlı'nın teknik ve askeri alanlarda sorunlarına çözüm bulmak amacıyla başlatılmışsa da (Tuna, 2011), modernleşme ve Batı biliminin etkisine girme sürecinde geçmişini hor ve çağdışı olarak görme ve beğenmeme eylemi ve bu eylemin bilimsel yaklaşımda bir ön şart olarak algılanması, Osmanlı aydınlarını Batı dünyasına karşı bir hayranlık ve taklide götürdü ve Osmanlı toplumunda Avrupa'yı dış görünüşüyle tanıyıp o dünyanın insanlarına benzemeye özenen kişiler belirdi (Kuran, 2007, s. 35). Batılılaşma sürecindeki hukuki, askeri ve eğitim alanında yapılan değişiklikleri sebep olmaktan daha çok sonuç olarak niteleyen Küçükömer (2013, s. 24) Batıcıları, Batılaşım derken Batının özellikle askeri, siyasi, eğitim ve bazı kültür kurumlarını aktarma yoluna gittikleri için eleştirmiştir. Esas ve gerçekleşmesi çok zor hatta mümkün olmayan belki de olması gerekmeyen bir zihniyet dönüşümüdür. Ne var ki, eskiden geçmişten bütünüyle kopuş olanaklı değildir. Birçok aydınımıza göre Türk insanı ilerlemeci Batı uygarlığına ayak uydurmaya çalışan nice toplum gibi iki kimlikli ya da kimliği ikilikli hale gelmiştir (Demiralp, 2012, s. 25). Her ne kadar Türk düşünce hayatında Batılılaşmaya karşı mesafeli ve eleştirel yaklaşımlar oldukça çoksa da, Batılılaşma hareketlerinin gerek Osmanlı'da gerekse Türkiye Cumhuriyeti'nde devlet eliyle gerçekleştirilmesiyle bu eleştiriler Türkiye'nin Batılılaşması yolunda yönünü değiştirememiştir. Osmanlı'nın Batılılaşma yolunda ele aldığı alanların başında da eğitim gelmektedir.

Osmanlıda eğitim anlamında dönüşümü askeri ve idari alanındaki modernleşme hareketleri başlatmıştır. Osmanlı devletinde eğitimin modernleştirilmesine dönük çalışmalar 18. yüzyılın sonlarına doğru Batının askeri anlamda güçlenmesi ve Osmanlı devletinin savaşlarda başarısız olmasıyla Batı tarzı askeri okulların kurulmasıyla başladı. Batı tarzı modern okulların ilk olarak askeri alanlarda kurulması Osmanlı Devleti'nin askeri alandaki zayıflığının ve sınırlarını korumak istemesinin ve dönemin teknolojik gelişmelerini takip edememesinin bir sonucuydu. Orduya subay yetiştirmek amacıyla kurulan bu okulları daha sonra devletin değişen idari/bürokratik yönetim yapısına uygun memurlar yetiştirmek amacıyla açılan rüştiyeler izlemiştir. Bu dönemde genel eğitim ise mahalle mektepleri, rüştiyeler ve devamındaki medrese eğitimiyle sınırlıydı. 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlıda eğitim tüm toplum kesimlerini kapsayıcı genel bir eğitim değildi. Eğitim modernizm öncesi tüm toplumlarda olduğu gibi (Somel, 2012, s. 685) dini temeller üzerine dayanıyordu ve dini cemaatlerce verilmekteydi. Osmanlı modernleşmesinin tartışmasız en önemli belgesi olan (Somel, 2012, s. 689) Tanzimat Fermanında eğitimle ilgili hususlar yer almazken, 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı'nın getirdiği yapısal dönüşüm, yüzyıllardan beri devam edegelen geleneksel Osmanlı eğitim yaklaşımının sürdürülebilirliğini olanaksız kılmıştır (Somel, 2012, s. 685). Osmanlı eğitim sisteminin modern anlamda bir dönüşüm yaşamasının temel belgelerinden biriside genel eğitim anlayışında ve eğitimin genel bir kimlik kazanmasında oldukça etkili olan Maarf-i Umumiyye Nizamnamesi (1869)'dir. Bu nizamnamenin oluşumunda Fransız Eğitim Bakanı Victor Duruy'un etkisinin büyük olması söz konusu belgeleri mutlak anlamda “yerli” olarak düşünmemizi engeller. Dönemin toplumsal yapısını dikkate almadan yapılan reformlar uygulamada sorunlarla karşılaşmış, Nizamnamenin maddelerinin kısmen de olsa uygulanması II. Abdülhamit döneminde ancak mümkün olmuş, düzene oturabilmiştir. Bu anlamda Maarf-i Umumiyye Nizamnamesinin öngördüğü eğitim modernizasyonu II. Abdülhamit döneminde ve fakat İslami bir espri katılarak uygulamaya konabilmiştir. Bu ise Kırım savaşı ve Islahat Fermanı'nın getirdiği Batıcı modernist eğitim dalgasının daha bir “yerli” yorumla yeni bir şekil kazanması anlamına gelmiştir (Somel, 2012, s. 707). Gerileme sürecine girmiş bir imparatorluğun yıkılmasını önlemek amacıyla ortaya çıkan Batılılaşma hareketleri ve bunun eğitim alanına yansması içeriğinde bir değişikliğe uğramadan ancak daha çok çağdaşlaşma, modernleşme adları altında Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Tevhid-i Tedrisat Yasası, Latin harflerinin kabulü, kılık-kıyafetle ilgili uygulamalar, öğretim kademelerinin ve okullarda uygulanan öğretim programlarının içeriklerinin

oluşturulması, ders kitaplarının muhtevası, teknolojinin hızlı bir şekilde öğretim sürecine dâhil edilmeye çalışılması ve benzeri pek çok uygulama Türkiye'nin modernleşmesi ülküsüyle gerçekleştirilmiştir. Belirli alanlarda varsayılan bilgi eksikliğini gidermek ve dışımızda düzenlenen Doğu-Batı ilişkileri çerçevesinde dünyada olup bitenleri izleyebilmek ve aktif bir rol alabilmek için gerekli bilgilerin Batıdan aktarılması, dışımızda gelişen dünya ilişkilerine uyum sağlayabilmek için gerekli olduğu kabul edilen bilgilerin Batı aracılığıyla edinilmesi yoluna gidilmiştir (Tuna, 2011, s. 129-130). Ancak eğitim alanında Batılılaşmaya dönük çalışmalar Osmanlı döneminde olduğu gibi özgün bilgi üretilmemesi, taklit ve kopyacılıkla sonuçlanmıştır. Batıda süreç içerisinde ortaya çıkan kapitalist ekonomik sistem ve bunun temel sebep ve sonuçlarının iyi analiz edilememesi, Batıdan alınan şeylerin aynen uygulanmaya çalışılması, uymayanların yudurulması amacıyla bağlamından kopartılarak değiştirilmesi arafta kalmış, kimliksiz ve hatta ölü doğmuş uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kemal Tahir (1992, s. 12), öykündüğümüz Batılı fikirlerin aslında bilmediğimiz, bilmemizin gerekmediği ana fikirlerin bize yabancı ve bizim toplumumuzda gereksiz birer küçük ayrıntısı oldukları için, Batılaşma hareketimizin, yeni şeyler öğrenmek bakımından bu kocaman bir yüzyıl boyunca faydalı geçmediğini, dağarcığımızı yararlı, kurtarıcı fikirlerden mahrum ederek bir bakıma bizi aylaklığa mahkûm ettiğini belirtir. O'na göre bir toplumun modernleşmesi için tarihini inkâr etmesi, kötülemesi, ondan kopmaya çabalaması zorunlu değildir. Birer toplumsal miras olan bilim ve kültürden payımızı almak için, yalnız ve yalnız onu kullanabilme, yararlı kılma gücünü ispatlamak yeter. Gerek maddi gerekse manevi alanlarda modernleşmek, rasyonel düşünceye ulaşmakla Batılılaşmanın, hele bizdeki uygulama biçiminin uzak yakın hiçbir ilişkisi yoktur (Tahir, 1992, s. 13). Türkiye'de eğitim yönetimi alanında yaşanan değişim ve dönüşümleri de bu noktadan okumak mümkündür.

Batılı Bilgi

Bu çalışmanın temel varsayımına göre, Türkiye'de eğitim yönetimi alanı bilgi üretimi açısından Batılı gündem ve pratiklere akademik anlamda bağımlıdır ve bu bağımlılığın sonucunda bir alakasızlık durumu meydana gelmektedir. Bu akademik bağımlılık sürecinin alakasızlık olarak sonuçlanmasında aracılık işlevi gören ise *Batılı bilgi*; yani akademik bağımlılık *Batılı bilgi* aracılığıyla alakasızlık oluşturmaktadır.

Çalışmada ele alınan ve eğitim yönetimi alanında akademik bağımlılık ile alakasızlık olguları arasında aracılık rolü oynadığı düşünülen Batılı bilgi Tuna (2011) tarafından kavramsallaştırılmıştır. Tuna (2011)'ya göre *Batılı bilgi*; bilimsellikleriyle dünyayı saran, toplumların sorunlarına ışık tutma iddiasında, özü gereği yansız, nesnel ve toplumlar üstü kabul edilen; ancak toplumsal bir iz taşımadığı için de bir yerde kimliksiz olan bu edinilmiş bilgilerdir. Bu bilgiler Batılı ya da Batılılaştırılmış bilgiler olarak tanımlanırlar.

Tuna (2011), her bilgi üretme sürecinin, bir biliş tarzının sonucu olduğunu ve toplumsal sorunlar karşısında insanların sosyal eylemlerini içerdiğini vurgulamıştır. Batılı bilgiler ise, içinde yaşadığımız toplumun bizim dışımızda kalan bireylerinin ya da kendimizin üretmediği, bir başka toplumsal çevreden gelen ve bir manada *ithal* ettiğimiz, bir başka manada da dünyayı *istila* eden bilgilerdir ve bu bilgi türü Batıda sorun çözerken Türkiye'de sorun çözmeyip sadece Batı egemenliğini tesis etmektedir.

Türkiye'nin modernleşmesi sürecinde, Batının teknolojik ilerlemesinin temelini oluşturan bilim zihniyeti bir kenara bırakılarak, bu zihniyetin son aşamadaki ürünleri olan bilimsel bilgiler ve teknolojik yenilikler önemsenmiş, topluma bilimi getirme girişimleri Batıda üretilen hazır bilgileri öğrenmek ve öğretmekle sınırlı kalmıştır (Özakpınar, 1997). Çoğu kez yüzeysel bir taklitten ileri gidemeyen bu girişimin olumsuz sonuçlarını her alanda olduğu gibi eğitim yönetimi alanında da görmek mümkündür. Türkiye'de Eğitim yönetimi alanını kendi üretmediği; ancak var olan problemlerin çözümü için kullandığı, kısa vadede ve çoğunlukla da gerçek amacı ve anlamının dışında yararlar elde ettiği ya da edebildiği bir edinilmiş bilgiler denizinin içinde yer almaktadır. Tuna (2011, s. 9) edinilmiş bilgileri; kaynak itibarıyla kendimize ait olmayan, öğretilmiş, öğrenilmiş, görüp, duyup, okuduğumuz, başka bir deyişle kendi üretmediğimiz, ama güçlüklerimizi anlamakta, sorunlarımızı çözmekte yarar diye kabul ettiğimiz bilgiler olarak tanımlar.

İnsanların dünyada tek başınaymış gibi her türlü bilgiyi ilk elden kendilerinin üretemeyeceğini, bunun mümkün olmadığını vurgulayan Tuna'nın (2011) temel eleştirisi ülkede hâkim olan egemen bilim paradigmasının her türlü bilimsel süreçte yolunu bu bilgilerle bulmaya çalışmasına yöneliktir. Tuna'ya göre (2011, s.10), farklı toplum çerçevelerinin ürünü, farklı tarih süreçlerine ait ilişkilerin birikimi ve sonucu olan bu bilgileri, toplumlar ve sorunlar özdeş olmamasına rağmen bilgi ve bilimlerin evrenselliği adına benliğimizi, ilişkilerimizi, bu dünyadaki yerimizi tanımlamak ve kendi

sorunlarımızı çözmek için hiçbir kaygı duymadan kullanıyoruz. Bunun arka planında yatan varsayım; başta ABD olmak üzere, Batıda yapılan araştırmaların sonuçlarına göre geliştirilmiş olan teorilerin, Batı dışı toplumlar içinde geçerli olduğu ve aynı sonuçları verebileceği düşüncesidir. Dünyada bilimde egemen olan doğrulamacı yaklaşıma göre, araştırmacı kendi araştırmasının sonuçlarını bir başka kültürde yapılmış araştırmanın sonuçları ile karşılaştırarak bir sonuca varabilir (Turan ve Şişman, 2013). Oysaki Feyerabend (1991, s. 14), her kültür ve her ulusun kendi özel gereksinimlerini karşılayacak bir bilim kurabileceğini, bunun başarılabilmesi için de her şeyden önce, kendi düşünce ve sistemlerini diğer toplumlara dayatmaya çalışan siyasal ve ekonomik güçlerin, Birinci Dünyanın dövüşken, yıkıcı eylemlerinin ortadan kaldırması ya da dizginlemesi gerektiğini vurgulamıştır.

Diğer taraftan Batılı biliş tarzının temel bakış açısı da esasen oryantalisttir. Bu problemleri öğrenme-düşünme-biliş tarzı, bütün dünya için her şey Batılılar tarafından düşünülmekte, geliştirilmekte, modellenmektedir varsayımına dayanmaktadır (Tuna, 2011) ve bilinenlerin evrensel olduğu iddiasıyla, bilginin ve gerçeğin içinde geliştikleri toplumlara özgü olmadığı ve 'başkalarının' bilgisinin 'kendi' kavramlarıyla edinilebileceğini öne süren her türden yaklaşım oryantalisttir (Boztemur, 2011, s. 139). Oryantalist düşüncenin temelinde olan tek şey; Doğulu ulusların, Batılardan farklı ve evrensel nitelikteki bilgi ve zihin yapısının, Batılı bilgi ve zihin yapısı olması gerektiğidir. Bu sonuca göre, geçmişlerini ve geçmişleri hakkındaki değerlendirmeleri Batılılardan öğrenen uluslar, geçmişlerinde kayda değer bir tarih ve bilginin olmadığına inanmaktadırlar. Çünkü Batı, dünya yüzeyindeki tek uygarlığın, Batılı uygarlık olduğunu zihinlere kazımıştır. Buradan, Doğulu ulusların, Batılılara benzemesi gerektiği imâ edilir. Bir şeye benzemek, kendi olmaktan vazgeçişle mümkündür. Yani kendisi olmamaktır. Sonuç olarak, birey nasıl kendisine karşı olanla var olabiliyorsa, kendisini, dışındaki ile tanımlayabiliyorsa, Batı da varlığını kendisi olmayana borçludur (Köse ve Küçük, 2015, s. 124).

Batılı bilgi üretimi ve biliş tarzının bir sonucu olarak Türkiye'de eğitim yönetimi alanındaki Batılı kavram üretimi ve kullanımı problemi, kendi anlam dünyamıza ait olmayan kavramları kendi biliş tarzımıza göre konumlandırmamızı oldukça güçleştirmektedir. Kavramların aynı toplumda yaşayan bireyler için bile anlamları izafi iken, farklı toplumlar içerisinde anlam kazanmış kavramların genelliğinden ve evrenselliğinden söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Sezer'e (2012, s. 22) göre,

Batıdan aktarılan kavramları kullanarak kendimizi ancak Batıya göre tanımlayabiliriz. Bu tutumun, yani başka toplumlarda üretilen kavramlarla kendimizi ya da ilişkilerimizi tanımlayabilmemiz için ise; ancak bazı toplum olaylarının içinde geçtiği toplumdan bağımsız ve bütün toplumlar için geçerli mutlak olaylar olduğunun kanıtlanması gerekir. Bu noktada Türkdoğan (1995, s. 10)'nın *bilginin Batılılaşmasına* ilişkin tespiti de dikkate değerdir:

Sosyal araştırma ders kitaplarında “bilginin Batılılaşması” tezi birçok aydın çevreler arasında sarsılmaz bir kural olarak benimsenmiş, eleştirmesiz ve yorumsuz bir taklitçilik metodoloji alanında da kültür ve düşünce hayatımızı istila etmiştir. Bu görüşün, felsefesinin sonucu olarak Batının dünya görüşü ve değerler sisteminin ürünü olan modeller, araştırma yöntemleri -aynı şartları yaşıyormuşçasına- ülkemiz sosyal şartlarına adapte bile edilmeksizin aktarılmıştır. Oysa tek bir gerçeğin olmayışı, gerçeğin araştırmacıların kognisyonları, zihni eylem biçimleri, hatta içinde yaşadığı sosyal yapı ve sınıf kuruluşu ile bağlantılı olarak değerlendirilebileceği hususu düşünülmemiştir. Bu yüzden birçok araştırmalarımız Batı modellerinin ozalitleri olmak özelliği taşımış, sosyal yapının dinamikleri olduğu gibi yansıtılmamıştır.

Türkiye’de de eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin alakasızlığı sorununa ilişkin yapılacak çözümler için, öncelikle bilginin bağlamsallığı ve Batılı bilginin alandaki mevcut hâkimiyetinin tartışılması gerekmektedir. Tuna’ya (2011) göre, “bilgi ve bilimlerin üzerindeki makyajı silmeden bilginin Batılılaştırılması veya Batılı bir kimliğe büründürülmesi gibi konuların tartışılmasının imkânı bulunmamaktadır. Bunların ele alınıp açıklanabilmesi, hiç olmazsa tartışmaya açılabilmesi, önemlidir ve Türk toplumu olarak karşılaştığımız güçlüklerin çözümü, yapabileceğimiz bu değerlendirmelerden çıkarabileceğimiz sonuçlara bağlıdır. Yine bu çerçevede Batılı özellik ve kimlik kazanmış bir bilginin edinilerek sorunlarımızın çözümünde kullanılmasının mümkün olup olmadığının, bu konudaki diğer örneklerin göz önüne alınması ile değerlendirilmesi ve Batılı bilginin ne gibi özellikleri ve sınırlılıkları olduğunun tartışılması büyük önem taşımaktadır.”

Alakasızlık

Alaka; iki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık, ilgi, gönül bağı, ilişki, taalluk, aidiyet anlamlarına gelirken alakasızlık; arada herhangi bir bağlılık, ilgi, ilişki olmadığına işaret eder. Olgular, fenomenler ve kavramlar arasındaki ilgi, ilişki veya alaka durumu

çoğu zaman olumlu bir çağrışım yaparken alakasızlık ya da ilgisizlik durumuna ise genellikle olumsuz bir anlam yüklenir. Bu çalışma özelinde alakasızlık-alakalılık kavramları, genelde sosyal bilimler özelde ise eğitim yönetimi araştırmalarının ve bu araştırmalar neticesinde üretilen bilgilerin, içerisinde yer aldıkları toplumların yapılarına uygunluğu açısından ele alınacaktır.

Beşeri ve sosyal bilimlerin genel olarak Batıda ortaya çıkarak sistematik birer disiplin haline gelmesi, Batılı olmayan toplumların bu disiplinleri ciddi bir irdelemeden geçirmeden transfer etmesini de beraberinde getirmiştir. Yapılan bu transferlerde, bu bilimlerin inşa edilmesinde kullanılan paradigmalardan da alınması ve bu durumun Batı dışı toplumlarda pek çok soruna yol açması, bu disiplinlerin Batı dışı toplumların problemlerine ve gereksinimlerine uygunluğu konusunu gündeme getirmiştir (Alatas, 2006, s. 123; Lee, 2000, s. 772). Batıda üretilen teorilerle Batı dışı toplumların gerçekleri arasındaki uyumsuzluk problemi, Batılı sosyal bilimlerin Batı dışı toplumlara aktarılmasının bir sonucu olarak görülmektedir. Bunun neticesinde de alakasızlık, akademik bağımlılık ve Avrupa-merkezcilik gibi pek çok yapı çeşitli form ve biçimlerde ortaya çıkmıştır. Batıda geliştirilen araştırma disiplinlerinin ve gündemlerinin sahip oldukları ontolojik, epistemolojik ve metodolojik yönelimlerle birlikte küresel ölçekte geçerliliği iddiasına karşı geliştirilen eleştirel yaklaşımlar, sosyal bilimlerin doğduğu yer olan Avrupa'dan yönlendirilen konu ve sorunların evrensellik iddialarını reddederken, toplumların sosyal, ekonomik, politik ve kültürel bağlamlarına vurgu yapmış ve sosyal bilimlerde uygunluk, yerlilik, yerindelik ve uygulanabilirlik konularını tartışmaya açmıştır.

Batılı teorilerle Batı dışı toplumların gerçeklerinin karşılaşması sonucunda sosyal bilimlerin nakledilmesiyle gündeme gelen ve önem kazanan (Lee, 2000; s. 772) alakasızlık konusu özellikle Asya-pasifik, Afrika, Ortadoğu ve Latin Amerika ülkelerinde olmak üzere sosyal bilim disiplinlerinde görece olarak uzun süredir tartışılmasına rağmen (Akomolafe, 2011; Alatas, S. F., 2006, 2001, 1995; Alatas S. H., 1974, 1972; Altbach 1977; Alvarez, 2011; Ebu Süleyman, 2012; el-Messiri; 2011; Faruki, 2012; Joshi, 1972, 1982; Lee, 2000; Needham, 1983; Tuna, 2011, Sezer, 2012; Sinha, 2000) bunların sistemli bir biçimde kavramsallaştırılması Alatas S. F. (1995, 2006) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, akademik bağımlılığın Batılı bilgi aracılığıyla meydana getirdiği öne sürülen 'alakasızlık' durumuna ilişkin Alatas S. F. (1995, 2001, 2006) tarafından ortaya konulan kavramsallaştırmalar üzerine inşa edilmeye çalışılmıştır.

Alakasızlık Tipleri

Araştırma gündem ve geleneklerinin (konu, yöntem, kuram, model, teori örneklem, veri analizi, yorumlama vb.) çoğunlukla Batıdan aktarıldığı ülkelerin sosyal bilimlerinde ortaya çıkan alakasızlık durumu farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Alatas (2006), alakasızlık tipleri (Şekil 1) olarak tanımladığı bu süreçleri şu şekilde kavramsallaştırmıştır:

- (i). *Orijinallik yoksunluğu,*
- (ii). *Varsayımlarla gerçeklik arasındaki uyumsuzluk,*
- (iii). *Uygulanamazlık,*
- (iv). *Yabancılaşma,*
- (v). *Laf Kalabalığı,*
- (vi). *Gizem Katma,*
- (vii). *Sradanlık*

Bu alakasızlık tipleri birbirlerinden bağımsız süreçleri olarak işlememekte, birbirlerini dışlamamaktadır. Her bir alakasızlık tipi sosyal bilim çalışmalarının belirli aşamalarında bir diğeriyle ya da diğerleriyle kesişebilmektedir. Daha çok, uzun süre sömürge ülkesi konumunda yaşamış Güney Asya ülkeleri bağlamında ve o ülkelerdeki sosyal bilimler özelinde ele alınmış olsa da, söz konusu alakasızlık tiplerinin Türkiye sosyal bilimlerinde, daha özelden de eğitim yönetimi alanındaki hâkim araştırma gündem ve geleneklerinde izlerini görmek mümkündür.

Orijinallik Yoksunluğu

Alakasızlık problemi sadece aktarılan sosyal bilimlerle bölgesel gerçeklerin uyumsuzluğu değil aynı zamanda Batı dışı toplumlarda kronik bir yaratıcılık eksikliği ve orijinallik problemidir ve yaratıcılık ve özgünlük eksikliğinin üstesinden gelmek oldukça zor bir iştir (Lee, 2000, s. 772). Araştırma gündem ve geleneklerinde kendisini gösteren alakasızlık tiplerinden biri olan orijinallik yoksunluğu, bağlamsal problemlerin ortaya konamaması ve dolayısıyla mevcut problemler gizlendiği için, asıl problemlerin çözümüne ilişkin orijinal yöntemler tasarlanamamasına neden olur. Sosyal bilimlerde orijinallik yoksunluğunun ortaya çıkmasının nedenlerinin başında zihinsel esaret [tutsaklık] gelir. Zihinsel esaret [tutsaklık] kuramına göre esir [tutsak] olan akıl, Batılı düşüncenin hâkim olduğu düşünme şeklidir. Bu süreçte asıl problem, tek başına Batılı

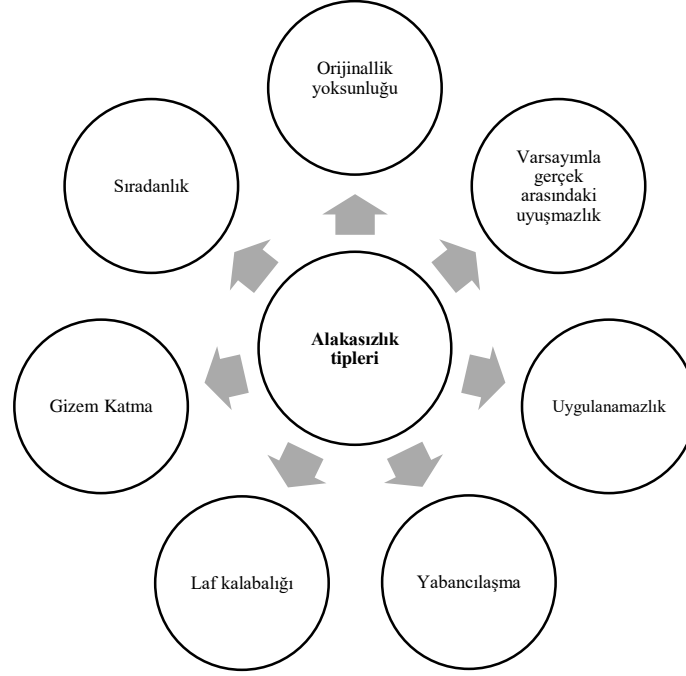
düşüncenin doğruluğundan daha öte, Batılı bilginin benimsenmesine yönelik eleştirel olmayan taklitçi tarzıdır (Alatas, S. H., 1972, 11-12). Orijinallik yoksunluğunun karşılıklı bir sebep-sonuç ilişkisi içerisinde olduğu esir [tutsak] zihnin temel özellikleri Alatas S. H. (1974, 691) tarafından şu şekilde betimlenmiştir:

- Esir zihin; taklit içerisinde ve eleştiriden uzak Batılı düşüncenin egemenliğindeki düşünce tarzının hâkim olduğu yükseköğretim kurumlarının bir ürünüdür.
- Esir zihin orijinal problemlerin ortaya konmasında acizdir ve yaratıcılıktan uzaktır.
- Mevcut klişelerden bağımsız analitik bir yöntem oluşturmada yetersizdir.
- Bilimde evrensel olandan özgü olanı ayırmada ve böylece, belirli yerel durumlara bilimsel bilginin evrensel olarak geçerli bir şekilde adapte edilmesinde yetersizdir.
- Görünüşte parçalanmıştır.
- Toplumun önemli konularından yabancılaşmıştır.
- Entelektüel araştırma alanındaki kendi ulusal geleneğine yabancılaşmıştır.
- Bu durum nicel araştırmalar yerine ampirik gözlemlerle daha iyi incelenebilir.
- Esir zihin, dünyanın geri kalanı üzerinde Batı egemenliğinin bir sonucudur.

Varsayımlarla Gerçeklik Arasındaki Uyumsuzluk

Zihinsel esaret kavramının konumlandırıldığı yapılar, Asya ya da diğer ‘*gelişmekte olan*’ ülkelere ilişkin Batılı ve Batılı patikleri benimsemiş yerli araştırmacıların meydana getirdiği bir sosyal bilim alanına inşa edilmiştir. Alatas (1972, s. 11), sosyal bilimlerde zihinsel esaretle sonuçlanan ya da tam tersinden zihinsel esarete neden olan araştırma süreçlerini; temel varsayımların gerçek dışı oluşu, soyutlamaların yanlış konumlandırılması, verilerin önemsenmemesi ya da yanlış yorumlanması, problemlerin ve problemlerin kaynaklarının yanlış kavranması şeklinde ortaya koymuştur. Varsayımlarla gerçeklikler arasındaki uyumsuzluğu Alatas (2006, s. 134), Oryantalist ve Avrupa-merkezci kuramların Doğu ve dünya tarihi ile ilgili ortaya koyduklarını örnek göstermektedir. Örneğin; Marx ve Weber’in Avrupalı olmayan toplumlara yönelik gözlemlerinin büyük bölümü, oryantalist bakış açısıyla incelenen toplumların ana

özellikleriyle ilgili temelsiz varsayımlara dayandığı için sorunludur (el-Messiri, 2012; Sezer, 2011, 2012).

Şekil 1. Alakasızlık tipleri

Eğitim yönetimi alanında var olduğu düşünülen ‘varsayımlarla gerçekler arasındaki uyumsuzluğa’ ilişkin temel gözlemler yukarıda yer alan kavramsallaştırmalarla bazı noktalarda örtüşmede de, pek çok ortak noktada buluşabilmektedir. Eğitim yönetimi alanı ve bu alan üzerine inşa edilen hâkim araştırma geleneklerine dayalı teori ve pratiklerin pek çoğunda temel varsayımların gerçek dışılığını, yanlış soyutlamaları, pek çok veri ile bulgunun göz ardı edildiğini ya da yanlış yorumlandığını gözlemlemek mümkündür.

Uygulanamazlık

Varsayımlar ile gerçekler arasındaki uyumsuzluk problemi; kuramların, kavramların ya da modellerin uygulanamaması gibi pratiğe yönelik problemlere yol açar. Oryantalizm, Avrupa-merkezcilik ve sömürge sonrası eleştirelilik gibi kuramlar, veriler üzerine ne kadar da zorla uygulanmaya çalışılırsa çalışılınsın bazı uygulanamaz kuramların varlığını göstermiştir. Bu durum da problemlerli yapıların oluşması ile sonuçlanmıştır. Buna tipik bir

örnek, Marx'ın Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) kavramıdır. Burada, uygulanamazlık, kuramın uygulandığı deneysel gerçeklikler ile kuram arasındaki ayırmadan ileri gelmektedir (Alatas, 2006, s. 134).

Yabancılaşma

Varsayımlarla gerçekler arasındaki uyumsuzluk ve orijinalliğin olmaması ile ilgili problemler, sosyal bilimcilerin çevrelerine karşı yabancılaşmalarına neden olmaktadır. Yabancılaşma, sosyal bilimcilerin bir parçası olduğu toplumun ihtiyaçlarıyla sosyal bilimlerin ele aldıkları konular arasındaki farklılığa işaret eder (Alatas, 2006, s. 134). Burada söz konusu olan yabancılaşma, ağırlıklı olarak kültürel alanda gerçekleşmektedir ve zaman görünürde ortaya çıkmak durumunda olmayabilir, hatta çoğunlukla içten gelen ve gizli bir duygu ile egemendir. Bu durumun sonunda da bölünmüşlük, çatışma ve anomi gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Alatas (2006, s. 134), yabancılaşmayla ilgili verdiği örnekte 'gelişmekte olan' toplumların eğitim sistemlerinde var olan problem türleriyle alakası olmayan eğitim sosyolojisinde ortaya çıkan konu çeşitlerine dikkat çekmiştir. 'Gelişmekte olan' toplumlarda sıklıkla yaşanan durum, sosyal bilimcilerin araştırma ve düşüncelerinin kendi ortamlarındaki gerçek ve işleyen eğitim sistemlerinden ziyade, eğitim metinleri sosyolojisinden öğrendikleri şeylerin bir yansıması olmasıdır.

Laf Kalabalığı

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gerek sosyal bilimler gerekse eğitim yönetimi alanlarında ortaya konan araştırma sayısı her geçen gün giderek artmaktadır. Niceliksel artışların beraberinde nitelik artışını da getirip getirmediği tartışmalı bir konu olmakla birlikte, özellikle eğitim yönetimi alanında yapılan araştırmaların birbirlerini tekrarlar nitelikte olduğu konusunda görüşler bulunmaktadır (Balcı ve Apaydın, 2009; Demirhan, 2015; İşçi, 2013; Örucü ve Şimşek, 2011; Turan ve Şişman, 2013; Turan, Karadağ, Bektaş ve Yalçın, 2014). Sosyal bilimlerde bu durum Alatas (1995, 2001, 2006) tarafından 'laf kalabalığı' olarak adlandırılmıştır. Laf kalabalığı; lüzumsuz, gereksiz, anlama katkısı olmayan araştırmaları tekrar etmek, yeni şeyler söylememek ve yeni şeyler eklememek durumudur. Laf kalabalığı olarak nitelenen araştırmalar, yeni şeyler söylüyormuş gibi görünen, yeni terimler kullanan; ancak yeni kavramsallaştırmalardan uzak olan araştırmalardır. Alatas (2006, s. 134-135) laf kalabalığını, gelişmekte olan toplumdaki bilim adamlarının yeni fikirleri temsil etmeyen gereksiz tekrarlayan (totolojik) ifadeleri

ve bilimsel üretimleri eleştirel olmayan bir şekilde benimseme eğilimleri olarak tanımlar. Gereksiz önermelere yönelik eleştirel olmayan bu taklitçi tutum, önemsizlik veya abeslik biçiminde alakasızlığın diğer bir yönünü de ortaya çıkarır. Laf kalabalığı zihinsel esaret kuramında da bir problem olarak ele alınmaktadır (Alatas, 1972).

Gizem Katma

Gizem katma, temel olarak araştırmalarda ve yayınlarda kullanılan dille ilgilidir. Zor bir dil ve zor bir terminoloji kullanarak gerçekleri gizleyerek, zorlaştırarak, herkesin anlayamayacağı hale getiren bağlamsal ve eleştirel olmayan çalışmalar genellikle kafa karışıklığı yaratmak ve gizem katmak için sofistike bir jargon kullanırlar. Alatas (2006, s. 135), sosyal bilimlerde alakasızlık durumunun yanıltma, çarpıtma ve gizem katma boyutlarını da ihtiva ettiğini belirterek, sosyal bilimlerin alakasızlığından söz ederken bu tür çalışmaların kullanılan jargon ile gizem katarak sofistike bir biçimde muhatabının karşısına çıktığını vurgulamıştır. Bu tip bir sosyal bilim, gizemli bir dil kullanması ve aklın kafa karıştırıcı kullanımının bilgilerimize katkıda bulunmaması anlamında alakasızdır. Alatas (2006) gizem katmaya örnek olarak, Althusser'in nispi otonomi üzerine olan çalışmasını vermiştir. Kolakowski'ye göre (1971, 120; Akt. Alatas; 2006) bu durum Engels'in ekonomik taban bakımından üstyapının göreceli otonomi ilkesinin oldukça gösterişli bir dil kullanan tekrardan başka bir şey değildir.

Sıradanlık

Sıradanlık kavramı da sosyal bilimlerin alakasızlığı probleminin bileşenlerinden bir diğeridir. Bu kavramla ortaya konulmak istenen, Batılı çerçeveler ve referanslar içeren bir çalışmanın kalitesiyle ilgili olumlu bir önyargıyı da beraberinde getirdiğidir. Batılı referans çerçeveleri içermeleri onları üstün görmemiz için yeterli sebeptir. Alatas (2006, s. 135), sıradanlık kavramının, alakasızlık problemi taşıyan sosyal bilimlerin vasatlığı ve sağlığıyla ilgili olduğunu vurgulayarak, her ne kadar bu çalışmalar bilişsel güçten ve yorumlayıcılıktan uzak olsalar da, Batılı olmayan bölgelerin sosyal bilim çevrelerinde saygınlık ve prestij kazandıklarını belirtmiştir.

Sosyal bilimlerde alakasızlığın olumsuzluğu karşısında alakalı olarak ele alınabilecek şeyler ise, yukarıda açıklanan ve alakasızlığı oluşturan şeyler olarak sunulan süreçlerin tersine çevrilmesidir (Bknz. Tablo 1). Alakasızlık tipleri olarak ortaya konan;

orijinallik yoksunluğu, varsayımlarla gerçekler arasındaki uyumsuzluk, uygulanamazlık, yabancılaşma, laf kalabalığı, aldatma ve sıradanlık gibi akademik anlamda bağımlı sosyal bilimlerde ortaya çıkan süreçlerin aksine alakalı sosyal bilimler şu süreçleri içermelidir: Orijinallik, varsayımlarla gerçekler arasındaki uyum, uygulanabilirlik, yakınlık (sosyal bilimci ile çevresi arasındaki, yani yabancı olmayan sosyal bilim), özlülük, berraklık, özen (Alatas, 2006, s. 139). Mignolo (2014, s. 584), alakasızlık probleminin karşısında yer alan ‘alakalı’ sosyal ve kültürel bilimlerin/bilgilerin Avrupa-merkezci sosyal bilimlerin normatif denetim ve düzenlenmesinden bağımsız olan bilimlerin/bilgilerin olduğunu belirtir. Yeni, yerel ve bağlamsal olan bu bilgiler, 200 yıldır devam eden Batılı epistemik hegemonyadan koparak Batı dışı dünyanın anılarından, ihtiyaçlarından ve deneyimlerinden hâsıl olan bilgilerdir.

Tablo 1. Alakasız ve alakalı sosyal bilimler için tipolojiler

<i>Alakasız Sosyal Bilimler</i>	<i>Alakalı Sosyal Bilimler</i>
Orijinallik yoksunluğu	Orijinallik
Varsayımlarla gerçekler arasındaki uyumsuzluk	Varsayımlarla gerçekler arasındaki uyum
Uygulanamazlık	Uygulanabilirlik
Yabancılaşma	Yakınlık
Laf kalabalığı	Özlülük
Gizem katma	Berraklık
Sıradanlık	Özen

Alakasızlık ve Alakalılık Kategorileri

Buraya kadar ele alınan alakasızlık tipleri oldukça spesifiktir ve Batı dışı toplumlarda gerçekleştirilen sosyal bilim çalışmalarında tüm alakasızlık tiplerinin birlikte bulunması beklenmemelidir. Söz konusu alakasızlık tipleri sosyal bilim çalışmalarında hep birlikte gözlenebileceği gibi kısmi olarak da gözlenebilirler. Alatas (2006, s. 138) çalışmasında ortaya koyduğu ve henüz tespit edilememiş olanların da olabileceğini vurguladığı tüm alakasızlık türlerini, bilişsel süreçlerin sosyolojik yönünden elde ettiği dört kategori altında yeniden gruplandırmış ve bu sayede sosyolojik yaklaşımın alakasızlık problemini daha kapsamlı ve bütüncül bir bakış açısıyla ele alacak şekilde genişletilebileceğini vurgulamıştır. Diğer taraftan, olumsuz bir duruma işaret eden alakasız sosyal bilimlerin karşısına onun alternatifi ve yerel bağlamla uyumlu bir alan inşa edilmelidir. Ancak bu

inşanın ön şartı alakasızlığın farkına varılmasıdır. Alatas (2006) alakalılığa yönelik ihtiyacın farkına varılmasının teorik, ampirik ve uygulamalı alanlarda gerçekleştirilen sosyal bilimler çalışmalarındaki alakasızlıkların okunmasıyla gerçekleşeceğini ve alakalılığın kavramsallaştırılabilmesi için alakasızlığın önceden kavramsallaştırılması gerektiğini ileri sürmektedir. Yani alakasızlık probleminin farkına varılmasıyla birlikte alakalı bir sosyal bilime olan ihtiyaç da kendini gösterecektir. Bu anlamda söz konusu alakasızlık türleri ve kategorilerini oluşturan şeylerin tersine çevrilmesi alakalılık olarak ele alınabilecek şeyleri oluşturacaktır. Bu alakasızlık ve alakasızlık kategorileri şunlardır:

Kavramsal Alakasızlık ve Alakalılık

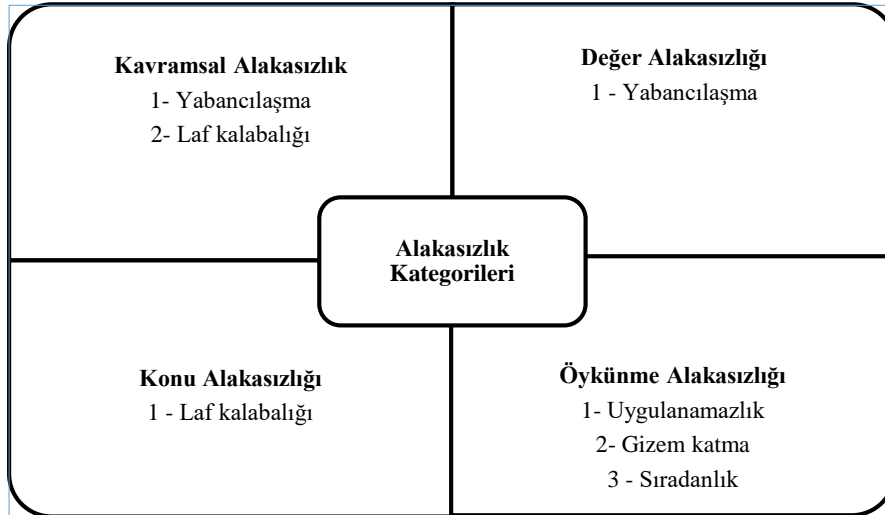
Kavramsal alakasızlık özünde kavramların evrensel olup olmadığıyla ilgilidir. Sosyal bilimlerde kavramlar çoğu zaman ifade olarak evrensel gibi görünseler de, içerikleri ve anlamları itibariyle evrensellikten uzaktırlar. Bu durumda aktarılan kavramlar o toplumun gerçekleriyle uyumsuzluk gösterecek, hatalı teori ve kavramların kabul edilmesi kavramsal alakasızlığa neden olacaktır. Örneğin; İslam inancında her yer kutsal olabilirken Hristiyanlıkta sadece belirli yerler kutsal olarak nitelenebilir. Bu durumda Batıdan alınan *kutsal* kavramı üzerine inşa edilmeye çalışılan sosyolojik çalışmalar problemlidir. Diğer taraftan, antropoloji ve din sosyolojisi Hristiyanlıktan değil de İslam'dan gelen kavramları kullansaydı nasıl bir durum ortaya çıkardı? (Prof. S. Farid Alatas ile bire bir iletişim, İstanbul, 13 Eylül, 2015). Benzer şekilde eğitim yönetimi çalışmalarında sıklıkla kullanılan liderlik, iş doyumu, iş tatmini, okul kültürü kavramları da Batıdan aktarıldıkları için benzer bir tehlikeyi beraberinde taşırlar. Burada söz konusu olan bizim sosyal yapılarımızda liderlik, tatmin, bağlılık gibi kavramların olup olmadığı değil, bu kavramların üretildikleri yerlerle aktarıldıkları toplumlarda aynı anlama ve içeriğe sahip olup olmadıklarıdır. Alatas (2006, s. 138) ayrıca, kavramların evrensel olup olmadığıyla ilgili olan ve bağlamsal gerçekliklerin evrensellik iddiası taşıyan kavramlarla karşılaşmaya çalışılması nedeniyle ortaya çıkan kavramsal alakasızlığın sosyal bilimlerde *laf kalabalığı* ve *yabancılaşmaya* neden olduğunu vurgulamaktadır.

Kavramsal alakalılık ise, sosyal bilimlerin ait oldukları toplumların gizemini ortaya çıkarmada yardımcı olmasına, kullanılan kavramların bölgesel uygunluğuna ve bizim problemlerimizin çözümüne kavramsal olarak uygun olmalarına işaret eder. Böyle bir yapı inşa edilebilmesi için öncelikle baskın olmayan kültürel dillerin ve yapıların kaynak olarak ortaya konmasıyla mümkündür. Daha sonra karşılaştırmalı çalışmalarla

gerçekten evrensel ve kapsayıcı kategoriler geliştirilebilmesinin olanaklarının araştırılması gerektirir (Alatas, 2006, s. 140).

Değer Alakasızlığı ve Alakalılığı

Bu durum ilk etapta kavramlarla ilgili değildir. Kavramlar alakalı olabilir; ancak araştırma kullanışsız, faydasız olabilir. Değer alakasızlığı, sosyal bilimlerde araştırma gündemlerinin belirlenmesinde ve devamında değerlerin göz ardı edilmesi ya da önemsenmemesine işaret eder. Aynı zamanda, bir araştırma için konu kriterleri belirlerken seçeceğimiz değerlerle ilgilidir ve politika oluşturulacak ve taraf olunacak alanın belirlenmesini de içerir. Değer alakasızlığı sıklıkla araştırmacının yakın çevresinden ileri gelmeyen değerle ilgili hükümler baskın çıktığı için gerçekleşir ve yabancılaşmaya neden olur (Alatas, 2006, s. 138). Değer alakasının oluşturulabilmesi için, sosyal bilimsel araştırmaların gündemlerinin oluşturulmasında ve devamlılıklarının sağlanmasındaki öncelik kriterlerinde değerlerin rolü dikkate alınmalıdır ve bu durum, politika yapma, araştırma gündemlerinin hazırlanması ve araştırma konularının seçilmesine yönelik standart ya da kriter olarak oluşturduğumuz değerlerin dikkatli bir biçimde seçilmesi anlamına gelir (Alatas, 2006, s. 140).

Şekil 2. Alakasızlık kategorileri

Öykünme Alakasızlığı ve Alakalılığı

Öykünme alakasızlığı, diğer her şeyle birlikte kendi toplumsallıkları içerisinde bile bir getirisi, faydası olmayabilecek kavramların, modellerin ve teorilerin sırf Batıda üretilmiş oldukları için değer görmesi, önemsenmesi, aktarılması ve taklit edilmesidir. Yani bir anlamda faydasızlığın kopyalanmasıdır. Alatas, (2006, s. 138) bu durumu, dış kaynaklardan teori, kavram ve yöntemlerin hiç sorgulanmadan eleştirel olmayan bir biçimde benimsenmesi, kabul edilmesi olarak belirtir ve bu durumun genellikle laf kalabalığı, sıradanlık ve gizem katma ile sonuçlandığını vurgular.

Yaklaşık 650 yıl önce İbn Haldun'da, insanların ve toplumların başka insan ve toplumlarda bir yetkinlik, bir üstünlük görmesi ve buna inanması gibi çeşitli nedenlerle öykündüğünü şu cümlelerle ortaya koymuştur:

“mağlup, ebedi olarak galibin şiarını, kıyafetini, mesleğini, sair ahval ve adetlerini taklit etmeye düşkünlük gösterir”. Bunun sebebi şudur: nefis daimi surette kendisine galip gelende bir kemal bulunduğuna itikat eder ve onun hizmetine girer. Ya, ona saygı göstermek içinde yer ettiği ve galibi kemal sahibi olarak gördüğü için veya kendisindeki inkıyâd halinin, tabii bir galebeden değil, galipteki kemalden ileri geldiği yolunda bir hataya sürüklenmiş olduğu için böyle davranır. Böyle bir yanlışlığa düşülmesi ve bunun aralıksız devam etmesi, bir itikat, bir inanç ortaya çıkarır. Bunun neticesi olarak mağlup, galibin bütün yol ve yöntemlerini benimseyip, her hususta onun yolunu tutar, ona benzemeye çalışır (teşebbüh, temessül, adapt, assimilation). İktâ işte budur. (tebaiyyet, taklit, imitation) (İbn Haldun, 2013, özgün eser M. 1378, Cilt 1; s. 361-362).

Buna karşın öykünme alakasızlığı çeşitli mekanizmalarla olumlu ve anlamlı bir yön kazanabilir ve öykünme içsel entelektüel yaratıcılık bağlamında doğruluğa dönüştürülebilir. Alatas'a (2006, s. 140) göre öykünme hem bireysel hem de kurumsal düzeylerde alakasızlık probleminin farkına varılmasını gerektiren yerli entelektüel yaratıcılık bağlamında bir erdeme evirilebilir.

Konu Alakasızlığı ve Alakalılığı

Konu alakasızlığı herhangi bir fenomene ilişkin doğru olan kavram ve teorileri gözden kaçırmak, görmemek, görememek durumudur. Problemlerin var olduğu, ancak bu problemlerin çözümleri için kullanışlı yerel yapıların göz ardı edilerek, aktarma ve taklit biçimlerindeki farklı çözümler aranması durumlarında kendini gösterir. Konu alakasızlığı problem teşkil eden alanların görmezden gelinerek daha farklı önceliklerle aslında çok da

gerekli olmayan konuların çalışılmasıyla ilgilidir ve laf kalabalığı tipi alakasızlık bu kategori altında bulunur (Alatas, 2006, s. 138-139). Bu duruma bir örnek Osmanlı devletinin yükselişi konusuyla verilebilir. İbn Haldun'un kuramının Osmanlı devletinin yükselişini çok iyi açıklamasına rağmen, gerek Batılı gerekse Türk tarihçilerin bu kuramı görmezden gelmesi ve önemsememesi konu alakasızlığına bir örnektir (Prof. S. Farid Alatas ile bire bir iletişim, İstanbul, 13 Eylül, 2015).

Karşıt biçimde konu alakalılığı ise, çeşitli nedenlerle gizli kalmış, örtük, problematik olarak ifade edilmeyen; ancak gerçekte önemli ve problematik bir alanı, süreci, fenomeni anlama yeteneği ve bu duruma içkin araştırmalar tasarlamayı gerektirir. Alatas'a (2006) göre bu problematik olmayan bir alanın problemini anlama yeteneğidir. Problemlerin tespit edilmesi ve çalışılmasının araştırma literatüründeki önemi göz önüne alındığında, başka toplumların önceliklerinden, özelliklerinden doğan problemler yerine, kendi problemlerimizi tanımak ve tanımlamak ve onların üzerinde çalışmak son derece önemlidir.

Alakasızlığın Ortaya Çıktığı Durumlar

Alakasızlık türlerinden her biri, (*orijinalliğin olmaması, varsayımlar ile gerçek arasındaki uyumsuzluk, uygulanamazlık, yabancılaşma, laf kalabalığı, gizem katma ve sıradanlık*) sosyal bilimlere farklı düzeylerde sıkıntı oluşturmaktadır. Sosyal bilimlerde alakasızlık, akademik bağımlılık ve taklit sorunlarıyla mücadele edilmesi alakalı bir sosyal bilim inşa edilmesinin ön şartı ve başlangıç noktasıdır. Alatas (2006) ortaya koyduğu alakasızlık tipleri ve alakasızlık kategorilerini daha da genelleştirerek, makro bir bakış açısıyla sosyal bilimlerin farklı düzeylerinde alakasızlık/alakalılık kavramlarını yeniden ele almıştır. Bunlar, *meta-teori, teori, ampirik çalışmalar ve uygulamalı sosyal bilim* düzeyleridir.

Meta Teori

Alakasızlığın meta-teori seviyesi sosyal bilimlerin felsefesi ve bu felsefeyi oluşturan ve şekillendiren süreçlerle ilgilidir. Burada söz konusu olan bir düşünce sistemini oluşturan kapsamlı sosyal, ekonomik, psikolojik, kültürel ve politik yapılarıdır. Bu yapılardan bütünleşmesinden meydana gelen felsefi alt yapıda ortaya çıkan alakasızlık durumu, yapının üzerine inşa edilecek teorilerde, ampirik çalışmalarda ve politik uygulamalarda

da sorunlar oluşmasına, benzer alakasızlık durumları ortaya çıkmasına neden olacaktır. Meta-teoriyi teorik ya da uygulamalı içerikten çok, kültürel, sosyal ve tarihsel bağlamlar ya da felsefi varsayımlar ile ilgili bir kuram, çalışma ya da disipline yönelik genel bir anlayış olarak tanımlayan Alatas (2006), Çin'deki modern çalışmaların kültürel bağlamı yanlış okunmasını meta-teori düzeyindeki alakasızlığa örnek gösterir.

Meta-teori düzeyinde, alakalı sosyal bilimin oluşturulmasının ön şartı, öncelikle, tüm alakasızlık türlerinin ortaya çıkarılmasıdır. İkinci olarak yapılacak iş, yukarıda ifade edilen alakalılık tipolojilerini (orijinallik, varsayımlarla gerçekler arasındaki uyum, uygulanabilirlik, yakınlık, özen) içeren meta-analitik sosyal bilimsel çalışmaların oluşturulmasıdır. Meta-teori düzeyinde alakalı sosyal bilimlerin oluşturulmasına yönelik süreçler ise şu şekilde kategorilere ayrılabilir: (a) baskın söylemleri reddeden, sömürgeci döneme ait oryantalistleri ve sözüm ona dünya tarihçilerini önemsemeyen gözden geçirmeli bir tarih anlayışı, (b) güç ile bilgi arasındaki ilişkiye yönelik çalışmaları içeren sosyal bilime yönelik politik ekonomi, sosyal bilimin politik gücü ve (c) aydın kesimin sosyal kimliğini ve sivil toplumdaki potansiyel rolünü anlamaya çalışan entellektüeller sosyolojisi (Alatas, 2006, s. 141-142).

Teori

Sosyal bilimlerde teori düzeyinde alakasızlık ya da alakalılık durumu oluşturulan teorilerin söz konusu toplumsal bağlamla olan ilişkisiyle ilgilidir. Batılı ve Batılı olmayan araştırmacılar çoğunlukla hatalı bir genellemeden hareket ederek, Batıda ortaya konan teorilere eleştirel olmayan bir anlayışla yaklaşmakta ve bu genellemeleri Batılı olmayan toplumlar içinde yapmaktadırlar. Alatas (2006, s. 135) teori düzeyinde alakasızlığa örnek olarak; Doğu Asya'da, İslam'da ya da Konfiçyus etiğinde Protestan etiğine yönelik işlevsel bir benzerlik olduğuna yönelik varsayımları ve sonuçta ortaya çıkan teorileri vermektedir. Sosyal bilimlerde teori düzeyinde alakalılık ise, alakalılık türleri bakımından uygunluğu yeniden oluşturan teorik çalışmaların üretilmesi ve tüm alakalılık türlerinin ortaya çıkarılmasını kapsar. Bu durum, teorilerin ve kavramların oluşturulması ve alınan teori ve kavramların eleştirel olarak çalışılması için yerel tarihsel deneyimler ve kültürel uygulamalardan yararlanmayı gerektirir. Yerel teori ve kavramlar, sadece Batılı teori ve kavramların yerini alan yerel terimler değildir. Bu bakımdan, kültürel uygulamalar ve yerel tarihi deneyimler alanından kavram ve teorilerin kaynakları üzerinde ayrıntılarıyla durmak önemlidir. Bir kültürün fenomenleri bu sayede sosyal

bilimlerde fikirlerin, kavramların ve teorilerin kaynağı haline gelebilir (Alatas, 2006, s. 142-143).

Ampirik Çalışmalar

Sosyal bilimlerde ampirik çalışmalar çoğunlukla teori ya da teoriler inşa edilirler. Ampirik çalışmaların gerçek ve anlamlı sonuçlar verebilmesi için kendilerine taban oluşturan teorilerin uygulandıkları toplumsal gerçekliklerle uyumlu olması gerekir. Sosyal bilimlerde halihazırda var olan teori düzeyinde alakasızlıkların üzerine inşa edilen ampirik çalışmalar ise ampirik çalışmalar düzeyinde alakasızlıkları meydana getirir. Alatas (2006, s. 136), oryantalist varsayımlarıyla birlikte Marxist kuram ya da modernleşme teorilerinin çerçeveleri kapsamında gerçekleştirilen araştırmaları, ampirik çalışma düzeyinde alakasızlığa örnek olarak gösterir. Alatas (2006, s. 143), ampirik düzeyde alakalı bir sosyal bilimin oluşturulmasını ise, alakasızlığın belirlenerek alakalılık türleri bakımından ampirik çalışmaların yeniden üretilmesi olarak tanımlar. Bu durum en temelde ihmal edilmiş olan yerel problemlere odaklanmayı gerektirir. Ampirik düzeyde alakalı sosyal bilim, edinilen teori ve kavramların alakalılık ölçütlerine göre yerel duruma uygulanmasını içerebileceği gibi, farklı ilgi ve öncelikler nedeniyle Batılı modellere bağlı olarak ortaya çıkarılamayan verilerin toplanmasını da içerir.

Uygulamalı Sosyal Bilimler

Uygulamalı sosyal bilimler kavramı daha çok teori ve uygulama arasındaki ilişki üzerine kurulmuştur ve yapılan akademik çalışmaların kuramı uygulamaya döndürmedeki problem ile başa çıkarak politik ya da sivil uygulamalara yön vermesiyle ilgilidir. Alakasız sosyal bilimlerde en önemli sorunlar yerel toplumsal gerçekliklere yönelik varsayımlarının alakasızlığından kaynaklanmaktadır ki Alatas (2006) bu durumu, uygulamalı sosyal bilim düzeyinde alakasızlık olarak tanımlar. Birçok sosyal bilimcinin, Batılı sosyal bilim gündemlerine yönelik sosyal olarak alakasız ve yabancı tutumu uygulamalı sosyal bilim düzeyinde alakasızlığa bir örnektir.

Uygulama düzeyinde alakalı bir sosyal bilim oluşturulabilmesi için öncelikle, alakasız karar verme, planlama ve politikaların ortaya çıkarılması gerekir. İkinci olarak alakalı sosyal bilim, alakalılığı önceleyen ve bu sorunu iyileştirecek bir bakış açısıyla gönüllü organizasyonlarla, sivil toplum kuruluşlarıyla ve devletle birlikte çalışma

anlamına gelirken gerçeğin üzerinde tekel olmayı da iddia etmez (Alatas, 2006, s. 143). İnsan bilimlerinin alakalı olması için, halkın talep ve ihtiyaçlarından referans alması gerekir. Ancak böyle bir önceliği olan araştırmalar toplumun politika yapıcılara erişimini kolaylaştırır ve karar alma ile politikanın uygulanması konularında sahip oldukları etkiyi artırır. Bu nedenle Alatas (2006, s. 143-145), uygulamalı sosyal bilimin alakalı olabilmesi için hükümet yetkilileri, profesyoneller, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları arasında yakın bir çalışma ilişkisi olması gerektiğini belirtir.

Bölüm III. Yöntem

Bu kısımda, eğitim yönetimi alanında çalışan profesör unvanlı öğretim üyelerinin eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerine ilişkin görüşlerinin incelendiği çalışmanın yöntemsel süreçlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Öncelikle bu araştırmanın desenlenmesinde kullanılan temel paradigma ve bu paradigma içerisinde araştırmaya yön veren temel yaklaşım tanıtılmış ve bu yaklaşımların seçilmesinde rol oynayan parametreler açıklanmıştır. İzleyen sayfalarda ise, katılımcılar, verilerin elde edilmesi, veri toplama yöntemleri, verilerin analizi, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği ve araştırmacının bu çalışmadaki temel rolüne ilişkin detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Araştırma deseni; araştırmaya konu olan duruma ilişkin soruların cevaplanmasına yönelik, araştırma sorusunun belirlenmesinden raporun yazılmasına kadar olan verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması süreçlerini içeren bütüncül bir eylem alanına işaret eder. Her araştırmanın açık ya da örtük bir desene sahip olduğunu vurgulayan Yin (2009, s. 26), en temel anlamda deseni ampirik verileri çalışmanın araştırma sorularına ve nihayetinde de kendi sonuçlarına bağlayan bir mantık silsilesi olarak tanımlar. Bir araştırma deseni bir A noktasından bir B noktasına gitmenin mantıklı bir planıdır. A noktası, araştırmanın cevaplanması gereken başlangıç soruları iken B noktası, bu sorularla ilgili sonuçlar ve cevaplardır. Bu süreçte A noktası ile B noktası arasında verilerin toplanması ve analiz süreçleri de dâhil olmak üzere bir dizi temel basamak bulunur. A noktası ile B noktası arasındaki bu yolu farklı araştırma desenleri farklı şekillerde kat ederler. Araştırmacılar tarafından paylaşılan ortak varsayımlar, değerler, kavramlar ve uygulamaların birleşiminden meydana gelen araştırma tasarımları en temelde iki farklı araştırma paradigması tarafından belirlenmektedir: *nitel* araştırma yaklaşımı ve *nicel* araştırma yaklaşımı. Neuman (2010, s. 224), bu iki paradigma arasındaki farkın verilerin doğası, toplumsal yaşam hakkındaki farklı varsayımlar ve farklı amaçlardan kaynaklandığını ileri sürer. Çoğunlukla yorumlayıcı ve eleştirel sosyal bilim geleneklerine dayanan, olaylar ve bağlamların dilini konuşan, toplumsal yaşamın doğal akışında ortaya çıkan olayların ayrıntılı incelemelerini yürütmeye vurgu yaparak, belirli toplumsal-tarihsel bağlamlara duyarlı özgün yorumlar sunmaya çalışan nitel araştırmalar uygulamalı mantık kullanırlar ve doğrusal olmayan bir araştırma yolu izlerler. Çoğunlukla pozitivist bir sosyal bilim anlayışına dayanan, yeniden oluşturulmuş

mantık kurallarını işleterek, değişkenleri kesin olarak ölçmeye ve genel nedensel açıklamalara bağlı olan hipotezleri test etmeye vurgu yapan bir dil kullanan nicel araştırmalar ise doğrusal bir araştırma yolu izlerler (Neuman, 2010, s. 224). Lineer bir şekilde işleyen, önceden belirlenmiş standart kalıpların dışına pek çıkmıyan nicel araştırma yaklaşımının aksine, nitel araştırma yaklaşımı araştırma sürecinin bütününde kullanılan strateji ve tekniklerde nicel araştırmacılara göre daha büyük bir esnekliğe sahiptir ve tasarımın bütüncül yapıları ve bileşenleri büyük oranda araştırma sürecinde ortaya çıkma eğilimindedir. Eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerini, bu süreçlerin Batılı bilgi ile olan ilişkileri ve bunun neticesinde ortaya çıkan durumları anlamayı ve anlamlandırmayı amaçlayan bu çalışmanın desenlenmesinde nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır.

İçerdiği pek çok kavramın farklı disiplinlerle yakından ilişkili olması nedeniyle semsiye bir kavram olarak kullanılan *nitel araştırmanın*, araştırma literatüründe herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımını yapmanın güç olduğu belirtilmiş ve birçok yazarda böyle bir tanım yapmaktan özellikle kaçınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 45). Sosyal bilimlerde yaşanan gelişmeler ve nitel araştırmanın sahip olduğu karmaşık tarihsel arka plan, nitel araştırmaya ilişkin var olan tanımlamaların her geçen gün evrilmesine ve farklılaşmasına yol açmaktadır (Creswell, 2013; Denzin ve Lincoln, 2011; Merriam, 2013, Patton, 2014). Bu nedenle önemli olan ve üzerinde durulması gereken nokta nitel araştırmaya bir tanım aramaktan çok, nitel araştırmanın kendine has temel özelliklerine (amacı, varsayımları, veri kaynakları, analiz biçimleri, yorumlama, raporlama vb.) vurgu yapmaktır.

Nitel araştırma varsayımlarla, bir dünya görüşüyle, teorik bir paradigmanın olası kullanımıyla başlayan (Creswell, 2007, s. 37) ve toplumsal ya da insani bir problemi keşfetmek, anlamak ve açıklamak için kendine has metodolojik gelenekler kullanan bir soruşturma sürecidir (Creswell, 1998, s.15). Lincoln ve Guba (1985, s. 227)'ya göre nitel çalışmanın amacı, bir anlam inşasının ortaya çıkması için nitelikli ve yeterli bilginin toplanmasıdır. Denzin ve Lincoln (2011, s. 3), nitel araştırmayı gözlemcinin dünyadaki yerini saptayan bir faaliyet olarak görür ve dünyayı görünür kılan bir dizi yorumlayıcı, maddi uygulamalardan meydana geldiğini belirtir. Bu uygulamalar dünyayı; alan notları, görüşmeler, konuşmalar, fotoğraflar, kayıtlar ve kendimize yazdığımız notları da içerecek şekilde bir dizi temsile dönüştürür. Bu düzeyde, nitel araştırma dünyaya ilişkin yorumlayıcı ve natüralistik bir yaklaşımı ihtiva eder. Bu da, nitel araştırmacıların

araştırdıkları olguları, nesnelere, kavramları kendi doğal ortamlarında çalışmalarını, insanların onlara yükledikleri anlamlara dayanarak fenomenleri yorumlamaları ya da anlamlandırmaya çalışmalarını anlamına gelir. Bireylerin yaşamlarındaki rutin ve sorunlu anları ve anlamları tanımlayan çeşitli materyallerin incelenmiş kullanımını ve bir araya toplanmasını içeren nitel araştırmaya ilişkin metodolojik alanyazının incelenmesi, bir nitel araştırma sürecinin temel adımlarını şu şekilde ortaya koymaktadır: (a) incelenecek fenomenin tanımlanması, (b) veri kaynaklarının belirlenmesi, (c) hipotez üretimi, (d) veri toplama, (e) veri analizi, (f) bulgulara ulaşma, (g) yorumlama ve (h) raporlaştırma. Araştırmacılara genel bir rehber görevi görmeyen ötesinde, nitel araştırma sürecine ilişkin bu adımlar her bir araştırma için zorunlu olmadığı gibi doğrusal bir çizgi izlemek zorunda da değildir.

Nitel araştırma geleneğine yönelik bir alanyazın incelemesi, bu geleneğinin temel özelliklerine ve arkasındaki düşünceye ilişkin doyurucu kanıtlar sağlamaktadır. Farklı metodolojik yönelimleri, farklı desenleri olsa da nitel araştırmalar için bazı temel özellikler şu şekilde özetlenebilir (Bogdan ve Biklen, 2007; Creswell, 2003; Eisner, 1998; Marshall ve Rossman, 1999; Merriam, 1998; Patton, 2014; Wiersma, 2000):

1. Nitel araştırmalarda veriler doğal ortamlarından, herhangi bir manipülasyona uğramadan çoklu kaynaklardan elde edilirler. Bu nedenle nitel yöntemler derin ve ayrıntılı konularda çalışmaya imkân verir.
2. Araştırmacı nitel araştırmada anahtar bir pozisyondadır, çoğu zaman veri toplama aracının kendisidir.
3. Nitel araştırmalar insan davranışlarının ve düşüncelerinin detaylı betimlemelerini içeren etkileşimli, anlama vurgu yapan, derinlemesine düşünmeyi ve yorumlamayı ön plana çıkararak bütüncül bir anlayışla sayıların ötesine geçen çoklu yöntemler kullanırlar.
4. Nitel veriler sayılardan ziyade kelimeler ve resimler aracılığıyla elde edilirler.
5. Analizler için önceden belirlenmiş kategorilerin bir sınırlandırması yoktur. Bu durumda nitel araştırmaya derinlik, açıklık ve detaycılık verir.
6. Nitel çalışmalar daha az sayıda kişi ve durum üzerinde çok daha fazla ve detaylı bilgi elde edilmesine olanak sağlar.
7. Önceden belirlenmiş, katı, doğrusal bir araştırma sürecinden daha çok esnek, sürekli gelişen bir süreç kullanırlar.

8. Nitel araştırmacılar sonuçlarla olduğu kadar süreçlerle de ilgilidirler, genellemeden çok anlamaya odaklanırlar.
9. Nitel araştırmacılar verilerini tümevarımsal bir yolla analiz etme eğilimindedirler.
10. İnsanların yaşamlarından nasıl anlamlar çıkardıkları nitel araştırmacılar için başlıca önemli husustur.

Tüm bu sayılan özelliklerle birlikte nitel araştırmalarda araştırmacı, araştırma sürecinin başlangıcından sonuna kadar kendisine rehberlik edecek bazı önemli yapıları araştırmasına dâhil eder. Bu yapılar en temelde felsefi varsayımlar, inançlar, teoriler, paradigmlar ve perspektiflerdir. Kişinin belirlediği felsefe ile araştırmasını kuşatan çatıyı kullanma şekli arasında sıkı bir ilişki vardır (Creswell, 2013, s. 15). Araştırmacıların beraberlerinde getirdikleri özgeçmişleri, kendileri ve başkaları hakkındaki düşünceleri, etnik ve politik konulara bakış açıları nitel araştırma sürecinde son derece önemlidir (Bknz. Tablo 2). Creswell (2013, s. 15) felsefi varsayımlar ve inançların nitel araştırmalarda kullanılmasının ve araştırmaları etkilemesinin kaçınılmaz bir durum olduğunu belirtir. Bu inanış ve varsayımlar, eğitim hayatı boyunca okunan makale ve kitaplar aracılığıyla, hocaların öğütleri ve akademik konferans ve toplantılarla belirlenen, hangi araştırma sorusunun sorulması veya verilerin nasıl toplanmaya başlanacağı gibi çözülmeye ihtiyaç duyulan türdeki problemler hakkındaki köklü inanışlardır. Araştırmalara rehberlik eden teorilerin seçiminde somut olarak belirleyici olan bu varsayım ve inanışların farkına varılması ve bunları aktif olarak nitel araştırmalara dâhil edip edilmeyeceğine karar verilmesi son derece önemlidir.

Bu araştırmanın odağı, alandaki gözlemlerden ve literatür incelemelerinden elde edilen anlayışla ve önceki araştırmalar da göz önüne alınarak eğitim yönetimi alanında çalışan profesör unvanlı öğretim üyelerinin eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerine ilişkin görüşleri ortaya koymaya çalışmaktır. Bu amaçla, alandaki bilgi üretim süreçlerinin her bir bileşeninin kendisini ve diğerleriyle olan ilişkilerini ortaya koymak, keşfe, anlamaya ve anlamlandırmaya odaklanan tümevarımsal ve tümdengelsel bir yol tercih edilmiştir.

Tablo 2. Felsefi Varsayımlar ve Uygulamaya Yönelik Öneriler

<i>Varsayımlar</i>	<i>Sorular</i>	<i>Özellikler</i>	<i>Uygulamaya Yönelik Öneriler (Örnekler)</i>
Ontolojik	Gerçekliğin doğası nedir?	Gerçeklik bakış açısına göre çeşitlilik gösterir	Araştırmacı bulgulardan elde edilen temalar olarak farklı bakış açılarını raporlaştırır
Epistemolojik	Bilgi olarak değerlendirilen şey nedir? Bilgi nasıl doğrulanır? Araştırmacı ile araştırılan arasındaki ilişki nedir?	Araştırmacı, katılımcılardan elde ettiği subjektif bulgularla kendisiyle araştırılan şey arasındaki mesafeyi azaltmaya çalışır	Araştırmacı katılımcıların sözlerine güvenir, onlarla işbirliği yapar, onlarla zaman geçirir ve onlardan biri olur
Aksiyolojik	Değerlerin rolü nedir?	Araştırmacı araştırmanın değer yüklü olduğunu ve ön yargıların mevcut olduğunu kabul eder	Araştırmacı anlatıyı şekillendiren değerleri açıkça tartışır ve kendi yorumlarıyla katılımcıların yorumlarını birleştirir
Metodolojik	Araştırma süreci nedir? Araştırmanın dili nedir?	Araştırmacı tümevarımsal mantık kullanır, sorunu kendi bağlamında araştırır ve gelişen bir tasarım kullanır	Araştırmacı genellemelerden önce ayrıntıları inceler, araştırmanın bağlamını detaylıca betimler ve alanda elde ettiği deneyimlerle soruları sürekli revize eder

Kaynak: Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev. Ed.: M. Bütün ve S. B Demir). Ankara: Siyasal.

Sosyal gerçekliklerin keşfedilmesi, anlaşılması, anlamlandırılması, araştırmalara konu olan soruların cevaplanması için eğitimden, psikolojiye, sosyolojiden antropolojiye kadar bütün alanlarda nitel araştırma özellikle son yıllarda nicel paradigmaya alternatif olarak güç kazanmaktadır. Nitel araştırma her ne kadar “şemsiye terim” (Merriam, 1998) olarak kabul edilse de, sosyal bilimlerde disiplinlerin farklı özellikleri nedeniyle sosyal gerçekliklerin inşa sürecinde farklılaşan araştırma stratejileri, farklı yaklaşım ve gelenekler kullanılmaktadır (Nauman, 2010; Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Alanyazında yer alan temel kaynaklar da nitel araştırma türlerine ilişkin farklı sınıflandırmalar içermektedir. Bu hususta Patton (2014), paradigmaları, felsefeleri, kuramsal yönelimleri ve araştırma stratejilerini içine alan makro bir değerlendirmeye oldukça geniş bir sınıflandırma yapmıştır: etnografi, otoetnografi, pozitivist yaklaşımlar, yapılandırmacılık, fenomenoloji, heuristik araştırma, etnografi, sembolik etkileşim,

göstergebilim, yorumbilim, anlatı analizi, ekolojik psikoloji, sistem kuramı, kaos kuramı, kuram oluşturma ve yönelimsel araştırma (feminist ve eleştirel kuram). Merriam (1998), temel nitel araştırma, fenomenoloji, etnografi, gömülü teori, öyküsel analiz, eleştirel araştırma olmak üzere altı nitel araştırma türünden bahsetmektedir. Glesne (2012) nitel araştırmayı etnografya, anlatı analizi, temellendirilmiş kuram, vaka çalışması ve eylem araştırması şeklinde sınıflandırırken, benzer şekilde Creswell (2013) ve Johnson ve Christensen (2014) eğitim araştırmalarında kullanılan nitel desenleri; fenomenoloji, etnografi, vaka çalışması, kuram oluşturma ve anlatı analizi olarak, Fraenkel, Wallen ve Hyun (2012)'da anlatı araştırması, fenomenoloji, kuram oluşturma, vaka çalışmaları, etnografik ve tarihsel araştırma ele almaktadır. McMillan ve Schumacher (2006) ise nitel araştırma desenlerini etkileşimsel olan ve etkileşimsel olmayan şeklinde ikiye ayırarak; etkileşimsel desenleri etnografi, fenomenoloji, vaka çalışması, gömülü teori, eleştirel araştırmalar; etkileşimsel olmayan desenleri ise kavram analizi ve tarihsel analiz olarak sıralamıştır.

Bu desenlerden araştırma için uygun olanının belirlenmesinde bir üstünlük tartışmasından daha çok araştırmanın konusu, amacı, veri kaynakları, araştırmacının eğilimleri gibi değişkenler ön planda tutulmalıdır. Kullanılacak yaklaşımın araştırma konusuna göre belirlenmesinin daha doğru olduğunu vurgulayan Ekiz (2003, s. 19), modellerin üstünlüğünü tartışmak yerine, kullanılacak modelin araştırmanın konusuna uygunluğunun düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü her bir nitel araştırma modelinin eğitim araştırmalarında önemli bir yeri bulunmaktadır ve hiçbir metot tek başına bütün eğitim konularını inceleyememektedir. Bu bağlamda, araştırmanın tüm değişkenleri göz önüne alınarak bu araştırmada nitel araştırma modellerinden, *vaka çalışması* deseninin kullanılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir.

Merriam'a (2013, s. 40) göre vaka çalışması sınırlı bir sistemin derinlemesine incelenmesi ve betimlenmesidir. Creswell (2013, s. 97) vaka çalışması araştırmasını, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir vaka ya da vakalar hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir vaka betimlemesi ya da vaka temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşım olarak tanımlamıştır. Yin'e (2003, s.132) göre vaka çalışması, gerçek yaşam bağlamında güncel bir olguyu, özellikle de olgu ile bağlam arasındaki sınırların net olmadığı durumlarda, inceleyen bir araştırmadır. Stake (1995) ise vaka çalışması, karmaşık ve özel bir vakanın kendi bağlamı içerisinde incelenerek anlaşılmaya çalışılması olarak tanımlar.

Bassey (1999, s. 27), Yin'in vaka çalışmasına olan yaklaşımını pozitivist paradigma içinde ele alırken, Stake'in yaklaşımını da yorumsamacı paradigmaya ait görür. Vaka çalışması yöntemi için gerçekten sıkı ve yapılandırılmış bir tasarım öneren Yin (2003)'in aksine, Stake (1995) vaka çalışmaları için daha esnek bir araştırma tasarımını savunur ve araştırma devam ederken bile büyük değişiklikler yapmaları için araştırmacılara izin verir (Yazan, 2015). Genel olarak vaka çalışması, daha büyük bir teorik bağlamda bir vakayı düzenlerken bu özel vakanın belirlenmesini, kavramsallaştırılmasını ve detaylandırılmasını içerir ve bu süreçler üzerine odaklanır. Bu çalışmada Stake'in (1995) vaka çalışması ile ilgili görüşleri temel alınarak var olan bir vaka üzerine odaklanılacak ve bu vaka kendi bağlamında, kendi zaman ve mekânı içerisinde derinlemesine incelenecek ve bütüncül bir yorumlama denemesi yapılmaya çalışılacaktır.

Stake'e (2005, s. 443-444) göre vaka çalışması metodolojik bir seçimden, bir araştırma yönteminden ziyade, neyin araştırılacağına seçimdir. Vaka çalışmaları deneysel bilginin üzerine yoğunlaşır ve tamamen onun sosyal, politik ve diğer bağlamlardaki etkisine odaklanır. Vakanın en iyi şekilde kavranması için yapılacak araştırma adımlarında titiz bir dikkat gerekir. Stake'e (1981, s. 35-36) göre; vaka çalışmalarından elde edilen bilgiler diğer çalışmalardan elde edilen bilgilerden dört noktada farklılaşır: (a) vaka çalışmalarıyla elde edilen bilgiler daha somuttur. Canlı, somut ve duyuşal oldukları için deneyimlerimize hitap ederler. (b) daha bağlamsaldır; çünkü deneyimlerimiz de vaka çalışmalarındaki bilgiler gibi bağlamdan kaynaklanmaktadır. Bu bilgi diğer araştırma tasarımlarından elde edilen formal, soyut bilgidir oldukça farklıdır. (c) vaka çalışmalarıyla elde edilen bilgi okuyucular tarafından geliştirilebilir. Okuyucular bir vaka çalışmasına kendi yorum ve anlayışlarını katabilirler. Bu durum da, eski verilere yeni veriler eklendiği için genellemeyi de beraberinde getirir. (d) Okuyucu tarafından belirlenen referans evrenini temel alır. Burada okuyucu zihninde bir evrene sahiptir. Bu nedenle, geleneksel araştırmaların aksine, okuyucu referans evreninin genişletilmesine katkıda bulunur.

Vaka çalışmalarına ilişkin, kendine özgü ayırt edici özellikleri göz önüne alınarak farklı sınıflamalar yapılabilmektedir. Yin (2009, s. 46), vaka çalışması için genel olarak dört alt modelden söz etmektedir. Bunlar: (i) Bütünleşik tek vaka, (ii) iç içe geçmiş tek vaka, (iii) bütünleşik çoklu vakave (iv) iç içe geçmiş çoklu vakadır. Stake (2005, s.445)

ise vaka çalışmalarını üç alt başlıkta sınıflandırmıştır. Bunlar; gerçek, araçsal ve çoklu vaka çalışmasıdır (Bknz, Şekil 3).

Gerçek Vaka çalışması	Çoklu Vaka çalışması (Kolektif Vaka çalışması)
<p style="text-align: center;"></p> <p>Gerçek, orijinal bir vakanın çalışılması</p>	<p style="text-align: center;">Konu</p> <p style="text-align: right;"> </p>
Araçsal Vaka çalışması	
<p style="text-align: center;">Konu ← </p> <p>Bir konuya ilişkin kavrayış sağlayan bir vakanın çalışması</p>	

Kaynak: Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Pearson.s. 46'dan alınmıştır.

Şekil 3. Nitel Vaka Çalışmasının Tipleri

Gerçek vaka çalışmaları, araştırmacının belirli bir olayı daha iyi anlamak istediği, olayla özel olarak ilgilendiği durumlarda gerçekleşir. Burada amaç soyut bir yapıyı, genel bir fenomeni anlamak ya da teori oluşturmak değildir. Gerçek vaka çalışmasında vakanın kendisi, eşsizliği ön plandadır ve birincil konumdur. Gerçek vaka çalışmasında araştırmacı, teorik bir çalışma ya da sınavı veya genellemeden daha çok doğal ortamında en yalın haliyle inceler. Araçsal vaka çalışması ise bir konunun iç yüzünü anlamak ya da bir genellemeyi tekrar düzenlemek için belirli bir olayın ele alınmasıdır. Destekleyici bir rolde olan vakanın ikincil bir önemi vardır ve vaka bizim başka bir şey hakkındaki anlayışımızı kolaylaştırır. Araçsal vaka çalışmasında vaka, özel bir konunun açıklanması, teori inşası ya da genelleme gibi olayların yanında ikincil konumdur. Araçsal vaka

çalışmalarında vaka başka bir şeyi daha iyi anlamak için bir araç haline gelir. Gerçek vaka çalışmalarında vaka baskınken araçsal vaka çalışmalarında konu baskındır. Stake'e (2005, s.445) göre çoklu vaka çalışması ise, araçsal vaka çalışmasının bir olgu, evren ya da genel bir durumun daha detaylı bilgi edinmek için birden çok vakayı kapsayacak şekilde genişletilmesidir. Bu çalışma için en uygun vaka çalışması yöntemi ise, hâlihazırda var olduğu düşünülen bir fenomenle ilgili gerçekleri ortaya çıkarmak, bir vakanın içyüzünü anlamak amaçlandığı için araçsal vaka çalışmasıdır.

Katılımcılar

Nitel araştırmalarda araştırma grubunun ve olası büyüklüğünün belirlenmesinde pek çok farklı anlayış bulunmaktadır. Bazı noktada bu anlayışlar farklılaşabilse de, hemen hepsinin üzerinde anlaşıldığı husus nitel örneklem seçiminin nicel gelenekten önemli ölçüde farklılaşmıştır. İstatistiksel analizler kullanan, genellemenin ve temsil gücünün büyük önem taşıdığı ve çoğunlukla olasılıklı örnekleme yöntemleri kullanan nicel araştırmaların aksine, nitel araştırma geleneğinde örneklemin belirlenmesinde amaçlar önemlidir. Veri kaynaklarının temsil gücünden daha çok toplumsal yaşamı nasıl aydınlattığı üzerine odaklanan nitel araştırmalarda örneklemin başlıca amacı; anlayışı netleştirebilecek ve derinleştirebilecek olan belirli örnek olaylar ya da eylemler elde etmektir (Neuman, 2010, s. 320). Bu amaçla nitel araştırma, nispeten küçük örneklem üzerine bir fenomenin derinlemesine anlaşılması ve incelenmesine imkân vermek için amaçlı seçilen durumlara odaklanır (Patton, 2014, s. 46). Glesne (2012, s. 62), nitel araştırmada katılımcı seçiminin aydınlatma, yorumlama ve anlamının çoklu amaçlarıyla birlikte araştırmacının kendi hayal gücüne ve yargılarına dayandığını belirtmiştir. Nitel araştırmalarda, araştırmanın özel amaçlarına ve evrenle ilgili önceki bilgilere dayalı olarak örneklem seçmek için araştırmacıların kişisel değerlendirmelerini de kullanılabilir. Araştırmacılar vaka ile ilgili ön bilgilerini kullanarak belirli bir örneklemin evreni temsil edebileceğine karar verebilirler. Nitel araştırmalarda üzerinde çalışılacak grubun seçimiyle ilgili ortaya konulan düşünceler incelendiğinde amaçların ön plana çıktığı görülmektedir. Benzer şekilde Creswell (2003), nitel araştırmanın arkasındaki temel düşüncenin, araştırma sorularının cevaplanmasına en çok katkıda bulunacak, araştırma sorusunun ve problemin araştırmacı tarafından en iyi şekilde anlaşılmasına yardım edecek katılımcıların amaçlı olarak seçilmesi olduğunu vurgulamıştır. Amaçlı örnekleme tekniğinde araştırmacı araştırmanın özelliklerini belirler, daha sonra çalışmasının amacı

için en uygun olan veri kaynaklarını seçer. Bu süreçte araştırmacının çalışma alanıyla ilgili kişisel yargıları ve bilgisi önemli bir rol oynamaktadır (Fraenkel ve Wallen, 2009, s. 99). Diğer taraftan veri kaynaklarını belirlerken konu ile ilgili uzmanların yargıları da önemlidir (Neuman, 2010, s. 322). Amaçlı örneklemenin mantığı ve gücü derinlemesine anlama üzerine yaptığı vurgudan gelmektedir ve bu durum da çalışmanın derinliği için zengin bilgi içeren vakaların seçimine yol açar. Zengin bilgi içeren vakalar, araştırmanın amacı açısından mümkün olduğunca fazla bilgi elde edebilecek vakalardır (Patton, 2014; Creswell, 2013; Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Bütün bunlar göz önüne bulundurularak bu araştırmada katılımcıların belirlenmesi için amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Nitel araştırmalardaki bir diğer önemli ve tartışmalı husus ise veri kaynaklarının büyüklüğüdür. Patton (2014, s. 244), metodolojik kurallar yerine amaçlı stratejiler içeren ve belirsizliklerle dolu olan nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünü belirlemeye dair bir kural olmadığını belirtir. Örneklem büyüklüğü ne bilmek istediğimize, araştırmanın amacına, neyin gündem olduğuna, neyin kullanışlı olacağına ve inanılır olacağına ve eldeki zaman ve kaynaklarla neyin yapılabileceğine bağlıdır. Merriam (2013, s. 79), örneklem büyüklüğünün her zaman sorulan sorulara, toplanan verilere, analize ve çalışmayı destekleyen kaynaklara bağlı olduğunu belirtirken, Patton (2014, s. 246) çalışma konusunda bilgili ya da bilgilendirilmiş meslektaşların değerlendirilmesini de önemli olduğunu vurgulamıştır. Nitel araştırma alanyazınında örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde kullanılması önerilen bir diğer ölçüt ise veri doygunluğudur. Veri doygunluğu elde edilen bilgilerin tekrarlamaya başlamasını ifade eder. Lincol ve Guba (1985, s. 202), bilgilerin tekrarlamaya başlaması ilk ölçüt olarak kabul eder ve eğer amaç bilginin maksimum derecede elde edilmesiyse, örneklem birimlerinden artık yeni bir bilgi gelmediği noktada örnekleme dâhil etmeler durdurulur.

Eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerinin ortaya konulmasının ve değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada, zengin ve nitelikli veri elde etmek için veri kaynağının, alandaki profesör unvanlı öğretim üyeleri olmasına karar verilmiştir. Bir veya birkaç durumun derinlemesine incelenmesi ve anlaşılmasının hedeflendiği nitel çalışmalarda bilgi yoğunluğu olan durumlara ulaşmak ana hedefdir. Diğer alanlarda olduğu gibi eğitim yönetimi alanında da akademik bilgi üretim süreçleri, bu sürecin dinamikleri ve süreçteki ilişkilerle ilgili zengin veri kaynağı olabilecek kişiler öncelikle bu alanda çalışan, deneyime sahip akademisyenler, özellikle de profesörlerdir.

Üniversitelerin akademik insan kaynağı içerisinde en önemli basamakların başında gelen profesörlük, bir disiplinde alınabilecek en yüksek akademik derecedir ve kişinin ilgili disiplinindeki yetkinlik ve yeterliğinin en önemli ölçütüdür. Bir akademik alanının gelişmesi ve devamlılığının sürdürülmesi için çalışmalarıyla, verdikleri derslerle, yetiştirdikleri öğrencilerle, deneyim, tecrübe ve uzmanlıklarıyla başat öneme sahip olan profesörler alandaki bilgi üretim süreçlerinin canlı tanklarıdır. Profesörler çalıştıkları alanda, edindikleri bilgi birikimi ve deneyimlerini alana katkı getirecek konular bağlamında sistemli bir şekilde ve bütüncül olarak ortaya koyarlar. Tüm bu sayılan nedenlerle, alanda üretilen bilgi üretim süreçlerinin ve niteliğinin ortaya konması, incelenmesi ve tartışılması açısından alandaki profesörlerin en uygun veri kaynağı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir araştırmadaki katılımcılar, araştırmaya konu olan fenomenle ilgili tam, etraflı bir görüş ortaya koyabilmelidirler. Bu araştırmada da eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerine ilişkin düşünceleri öğrenilmek istenen katılımcılar eğitim yönetimi alanının politikaları, geçmişi, bu günü ve geleceğine ilişkin bir resim ortaya koymuşlardır.

Çalışmanın katılımcılarının belirlenmesinde ilk ölçüt eğitim yönetimi alanında profesör unvanına sahip olmaları ve gönüllülük olmuştur. Verilerin elde edileceği görüşmelerin yapılacağı profesörlerin belirlenmesinde ise şu ölçütlere dikkat edilmiştir: eğitim yönetimi alanındaki deneyimler, doktora dersi verme ve doktora öğrencisi yetiştirme, yurt dışı deneyimi olma. Bunların yanı sıra katılımcıların belirlenmesinde araştırmacının alanla ilgili ön bilgileri ve kişisel yargıları da belirleyici olmuş, eğitim yönetimi alanında çalışmalar yapan uzmanların görüş ve önerileri de dikkate alınmıştır. Eğitim yönetimi alanyazınına çok yansımayan, yazılı kaynaklarda değinilmeyen konuların ortaya çıkarılmaya çalışıldığı, amacın genelleme değil açıklama yapmak olduğu bu çalışmada katılımcıların belirlenmesinde temsil gücünden çok araştırmacının konusu ve amaçlarıyla ilgili olan seçimler yapılarak profesörler belirlenmiş ve toplam yedi üniversiteden görüşmeyi kabul eden 13 profesörle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan katılımcı sayısı konusunda da veri doygunluğu ölçütü olarak alınmıştır. Araştırmanın ve araştırılacak konunun özelliği ve katılımcıların bu konuyla ilgili deneyimleri göz önüne alınarak yapılan uzun görüşmelerle oldukça büyük miktarda veriye ulaşılmıştır. Bunun sonucunda araştırma problemine ilişkin katılımcılar tarafından ortaya konan kavram ve süreçler birbirini tekrar etmeye başlamış ve bu noktada verilerin yeterli olduğuna karar verilmiştir. Katılımcı sayısının yeterliği konusunda eğitim yönetimi

ve araştırma yöntemleri alanlarındaki uzmanlar bilgilendirilmiş ve onların fikirleri de alınmıştır.

Veri Toplama Süreci

Veri, araştırmacıların çalıştıkları konu ile alakalı olduğunu düşündükleri, analiz edilerek bulguları ortaya çıkaran ve üzerine yorumların inşa edildiği bir araştırmanın en temel yapısıdır. Bu çalışmada ana temaları, bu temalardan elde edilen kategorileri, veriyi sınıflandırmak ve genellemeleri formüle etmek için kullanılan veriler, araştırma probleminin en iyi şekilde anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülerek belirlenen öğretim üyeleriyle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilmiştir. Derinlemesine görüşme, nitel araştırmalarda veri toplama için baskın bir stratejidir ve kişinin kendi sözleri aracılığıyla betimsel veri toplamak amacıyla iki kişi arasında yol gösterici bir söyleşi olarak tanımlanır (Bogdan ve Biklen, 2007; Marshall and Rossman, 1999; Yin, 2003). Görüşmelerin, gözlemlenemeyen davranışlar, duygular ya da insanların etrafındaki dünyayı nasıl ifade ettiklerini öğrenmek için gerekli olduğunu vurgulayan Merriam (2013, s. 86), görüşmeleri yapılandırılışlarına göre tam yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler olarak incelemiştir. Bu çalışmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Nitel araştırmalarda görüşmelerden beklenen, görüşülen kişi ile yapılan söyleşinin oldukça hacimli bir bilgi sağlamasıdır. Ayrıca nitel araştırmanın varsayımlarına uygun olarak; ilgilenilen fenomenle ilgili katılımcıların bakış açısı araştırmacının görüşlerini değil kendi görüşlerini ortaya koymalıdır (Marshall ve Rossman, 1999, p. 108). Alanyazın vaka çalışmalarında sistemli bir görüşme sürecinin gerekli olduğu belirtilmektedir (Marshall ve Rossman, 1999, Yin, 2003) ve bu vaka çalışmasında da vaka çalışması protokollerinden kaynaklanan bir dizi soru ile birlikte odaklı ve açık uçlu bir görüşme yöntemi izlemiştir. Bu vaka çalışması için derinlemesine görüşmelerin avantajlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: (a) görüşmeler doğrudan vaka çalışmasının konusuna odaklanmıştır, (b) büyük miktarda bağlamsal veri elde etmek için oldukça kullanışlı bir yöntem sağlamıştır (c) gerektiği durumlarda sürece hem görüşmeler esnasında hem devam eden süreçte müdahale, takip ve verilerin gözden geçirilmesine izin veren bir yöntemdir ve (d) veriler ayrıntıları keşfetmemizi sağlayacak doğal, etkileşimli, bir ortamda toplanmıştır (Marshall ve Rossman, 1999; Yin, 2004).

Bu araştırmada, araştırma problemine ilişkin kapsamlı ve zengin bilginin bir alanda öne çıkan, etkileyici, bilgili olduğu dūřınlen ve araştırmayla ilgili alanlardaki uzmanlıklarına dayalı olarak seçilen bireylerle yapılacak grūřmelerle elde edilebileceğine karar verilmiştir. Eėitim yönetimi alanındaki bilgi üretim süreçlerine ilişkin olay, süreç ve eylemlerin ayrıntılı tasvirine ve bunların anlaşılmasına ilişkin bu çalışmada grūřmeler eğitim yönetimi alanında profesör unvanına sahip olan ėretim üyeleriyle gerçekleştirilmiştir. Bu grūřmeler aracılığıyla, eğitim yönetimi alanında işleyen bilgi üretim süreçleri, bu süreçlerin Batılı bilgi ile olan ilişkileri ve bunların sonucunda ortaya çıkan durum ile ilgili yazılı kaynaklarda değinilmeyen konular ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın problemine en uygun yöntemin grūřme olduğuna karar verildikten sonra grūřme sorularının hazırlanmasına başlanmıştır. Nitel grūřmelerin amacı, grūřme yapılan kişilerin dünyayı nasıl gördüklerini anlamak, kullandıkları terminoloji ve yargıları öğrenmek ve kişisel bakış aıplarının ve deneyimlerinin karmaşıklığını yakalayabilmektir (Patton, 2014, s. 348). Bu nedenle bunların kişiler tarafından ortaya konması ve araştırmacı tarafından anlaşılabilmesi için birtakım soruların sorulması gerekir. Weiss'e (1994) göre, grūřme soruları problem tarafından belirlenir. Grūřme soruları; toplamak istediğimiz materyallerin (verilerin) kapsamı ve yoğunluğuna, önceki çalışmalar ve literatürün farkında olmaya ve nihai rapora katkı sağlayacak olana dair bir kavrayış sunar. Bu çalışmada grūřme soruları, araştırmanın verilerinin elde edilmesi için temel araç olması nedeniyle çalışmanın temel önermeleri doğrultusunda, akademik bağımlılık, Batılı bilgi ve alakasızlık kavramları üzerine odaklanılarak hazırlanmıştır. Soruların hazırlanmasında ilgili literatür ve önceki araştırmalarla birlikte araştırmacının alandaki gözlemlerine de başvurulmuştur. Diėer taraftan alandaki meslektaşlardan ve alan uzmanlarından da hem soruların içeriği hem de dil ve ifade aıplarından yardım alınmıştır. İlk aşamada olabildiğince, araştırmacının konuyla ilgili olabileceğini dūřndė tüm sorular yazılmıştır. Daha sonra birbiriyle bağlantılı, birbirini içeren sorular belirlenip ve birleştirilerek sorular sürekli revize edilmiştir. Soruların revize edilmesi süreci hem soru hazırlama sürecinde hem de grūřmeler esnasında devam etmiş ve bütün bu süreçlerden sonra grūřme formuna son Őekli verşilmiştir (EK-A).

Grūřme soruları hazırlanıp, katılımcıların özellikleri de belirlendikten sonra arařtırmanın bir sonraki adımı olan grūřme sürecine geçilmiřtir. Öncelikle kiminle, ne zaman, nerede ve nasıl grūřleceėini içeren bir grūřme planı hazırlanmıřtır. Bu

doğrultuda öncelikle görüşülmesi düşünülen hocaların iletişim bilgilerine ulaşılmıştır. Potansiyel katılımcılarla doğrudan iletişim, yüz yüze temas, elektronik posta ve telefon yoluyla temasa geçilmiş ve görüşme için randevu talep edilmiştir. Görüşmeler Mayıs 2015 – Haziran 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeyi kabul eden öğretim üeleriyle görüşmelere başlanmış ve veri doyunluğuna ulaşıp görüşmeler bitirilinceye kadar 13 öğretim üyesiyle görüşülmüştür. 10 profesörle üniversitedeki odalarında, üç profesörle ise ofisleri dışında görüşme yapılmıştır.

Görüşmeler esnasında öncelikle görüşmenin dijital olarak kaydedilmesi için izin istenmiş ve araştırmanın daha sonraki süreçlerinde yer alan analizleri kolaylaştırması için toplanan veriler olası bir problemde veri kaybının önüne geçmek için iki adet dijital ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Görüşmelerde araştırmacının görüşmeyi karşılıklı konuşma şeklinde yönlendirmesi ve aynı zamanda önceden belirlenmiş bir dizi soru doğrultusunda vaka çalışmasının sorgulama çizgisini takip etme arasında denge kurması gerekir (Yin, 2004). Bu doğrultuda, katılımcılara araştırmanın amacından bahsedilerek araştırmanın bazı varsayımlardan yola çıkıldığı ve bu nedenle bazı soruların taraflı, hüküm içeren ifadeler içerebileceği ve yönlendirici olabileceği vurgulanmıştır. Bu duruma ilişkin öğretim üyelerinin sorularına yönelik gerekli açıklamalar yapılmıştır. Diğer taraftan bu görüşmelerin bir soruşturma amacı taşımadığı, daha ziyade bir anlama ve anlamlandırma çabası ve gayretiyle var olan duruma ilişkin bir resim ortaya koymayı amaçladığı vurgulanmıştır. Görüşmeler esnasında soruların sorulmasında sürekli doğrusal bir süreç takip edilmemiştir. Etkileşimli bir şekilde bazen soruların yerleri değiştirilmiş, bazı sorular diğer soruların içerisinde cevaplandığı zaman o sorular atlanmıştır. Görüşmeler esnasında gerektiğinde açıklamalar yapılmış ve katılımcıların soruları cevaplanmaya çalışılmıştır. Her bir görüşme ortalama 63 dakika sürmüştür. Her görüşmenin sonunda katılımcılara gerek araştırma sürecine gerekse görüşmelere ilişkin düşünceleri sorulmuştur. Her bir görüşmeden sonra görüşme notları ve günlük tutulmuştur. Görüşmelerden sonra aynı gün içerisinde görüşmelerin ses dosyaları bilgisayara aktarılarak yedeklenmiş ve görüşmelerin ses dosyaları tekrar dinlenmiştir. Ses kayıtları dinlenerek deşifre edilmiş ve bunun sonucunda 400 sayfalık ham veriye ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen verilerin toplanması ve analizinde analitik tümevarım yaklaşımı kullanılmıştır (Becker, 2014; Bogdan ve Biklen, 1992; Denzin, 1989; Merriam, 2013, Patton, 2014). Bir vaka çalışmasında yöntem olarak analitik tümevarım kullanımı üzerinde çalışılan şeyle ilgili yeni bilgiler ve perspektifler sağlar. Analitik tümevarım yaklaşımının tercih edilmesinin nedeni, çalışmanın bazı hipotezlerle başlamasıdır. Glaser and Strauss'a (2006, s. 106) göre analitik tümevarım; belirli bir davranışın tanımlanmasına yönelik nedenlerin tümleşik, sınırlı, evrensel uygulanabilir teorisini üretmek ve kanıtlamakla ilgilidir. Analitik tümevarım, fenomenlerin açıkça tanımlanmış ve dikkatle seçilmiş durumlarının üyelerinden oluşan eldeki mevcut tüm verilerle sınırlı sayıdaki hipotezleri test eder. Geçerli önermeleri doğrulamayan negatif durumlarla sürekli zorlanan teori, hipotezlerin yeniden formüle edilmesi ve fenomenlerin tekrar tanımlanmasıyla yeniden oluşturulur. Temeli sosyolojiye, sembolik etkileşimciliğe dayanan analitik tümevarımda araştırma süreci tündengelimsel bir biçimde ilgilenilen olguyla ilgili bir hipotez oluşturmayla başlar. Hipotez olumsuz ve farklı durumlarla karşılaşıldıkça geliştirilir ve olgunun bilinebilen tüm durumlarını kapsayıcı bir hipotez geliştirilmeye çalışılır (Merriam, 2013; Patton, 2014). Bogdan ve Biklen (1992, s. 65-68), analitik tümevarımda ilk önermelerin önceki gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerden türetildiğini vurgulamaktadır. Çalışmanın daha sonraki aşamalarında ise, araştırmacılar amaçlı örnekleme yoluyla teorik açıklamaları genişletmeye yardımcı olacak belirli kişileri araştırmaya dâhil ederler. Analitik tümevarım yinelemeli bir süreçtir; olaylardan fikre, oradan olumsuz örneklerin aranıp ilk örneklere eklenmesiyle birlikte fikrin rafine edilmesine giden ve bilinen ilişkili bütün olguları temsil eden bir yapı oluşana kadar bu şekilde devam eden tekrarlanan bir düşünme sürecidir (Preissle, 2008, s. 15). Analitik tümevarımın temel inceliği ilgilendiği odağın dışındaki olasılıklarla çok fazla ilgilenmemesidir. Bu yöntem, olgunun kendi içindeki varyasyonlarıyla ilgilenmeyi kolaylaştırır ki bu varyasyonlar kendi açıklamalarını gerektiren ayrı kuramsal olgular olarak muamele görmeyi hak ederler. Bu nedenle birbirini izleyen görüşmelerde veriler toplanırken yeni değişkenler keşfedilir, bunların önemi araştırılırken birbirini izleyen durumlardaki önemleri de ortaya çıkar (Becker, 2014).

Analitik tümevarımda başlangıç önermelerinin yakından analiz edilmesi ile yapılar oluşturulur ve bu yapılar takip eden örnekleri dikkate inceleyerek rafine edilir. Gelişmekte olan kategori sistemi ve genellemeler için en önemli olan, başlangıçtaki

örnekleri takip eden aykırı örneklerdir, bunlar olumsuz (negatif) örnekler olarak adlandırılır. Olumsuz örnekler, teorinin uygulanabilirliğinin sınırlarını belirterek teoriyi doğrulayabilir, sınırlandırabilir ya da teoride bu varyasyonu da kapsayacak bir düzeltme yapmaya zorlayabilir. Analitik tümevarımsal bir yolun izlendiği bu çalışma da, eğitim yönetiminde bilgi üretim süreçlerine ilişkin araştırmacı tarafından geçici önermelerle başlamıştır. Çalışmanın başlangıç aşamasındaki önermeler ve kullanılan kavramlar hâlihazırda literatürde var olan teori ve araştırmalardan, alandaki gözlemlerden ve görüşmelerden elde edilen bilgiler ışığında ortaya konmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşmeler analitik tümevarım yaklaşımında sıklıkla kullanılırlar ve bu çalışmada verilerin toplanması için analitik tümevarımın ruhuna da uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili daha kapsamlı ve zengin veri elde etmek için belirlenen katılımcılar da, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Devam eden süreçte görüşmelerle elde edilen verilerde araştırmanın başlangıç önermelerini geçersiz kılan vakalar aranmıştır. Genellemeler bu vakaların artık hipotezi geçersiz kılamayacağı şekilde yeniden formüle edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada görüşmeler esnasında araştırmacının temel önermelerine uymayan, katılımcılar tarafından ortaya konan yeni bağlamlar, negatif durumlar ortaya çıkmış ve bu olumsuz durumlar göz ardı edilmeyerek analize ve yorumlamalara dâhil edilmiştir. Bu nedenle çalışmada klasik analitik tümevarım çalışmalarındaki katılık ve dışlayıcılık tercih edilmemiş, geçersiz vakalar göz ardı edilmeyerek, bunlar kuramsal olarak açıklanabilecek ve açıklanması gereken, sürece dâhil edilmesi gereken vakalar olarak görülmüştür. Diğer taraftan bu çalışmada ele alınan analitik tümevarım yaklaşımı mutlak doğru bir genellemeye ulaşmak kullanılmamış, tümevarımsal ve tümdengelsel yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır. Burada öne sürülen ve ele alınan önermelerin her zaman ve mekânda kesinliği ve doğruluğu iddiası yoktur. Teoriler, insan hayatının devamlılığı içerisinde ortaya çıkan şartlar, insani deneyimler ve özellikle bilgi ile alakalı olarak yaşanan değişimler ve dünyayı algılama ve anlamlandırmada yaşanan dönüşümleri yansıtacak biçimde dönüşürler.

Nitel çalışmada veri analizinde en çok tercih edilen yol, veri analizinin veri toplamayla eş zamanlı olarak yapılmasıdır (Merriam, 2013). Bu çalışmada da araştırma sürecinde elde edilen veriler devamlı olarak çözümlenmiştir. Verilerin analiz edilmesinde bütüncül bir bakış açısıyla analitik tümevarım kullanılmakla birlikte, çalışmada elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak incelenmiştir. Betimsel bir analiz yapmak, nitel

çözümlemelerde yer alan kelimelere, ifadelere, kullanılan dile, diyalogların yapısına ve özelliklerine, kullanılan sembolik anlatımlara ve benzetmelere dayanarak tanımlayıcı bir analiz yapmak demektir (Kümbetoğlu, 2005, s. 154). Bütün bunlar yapılırken verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalar göre düzenlenebileceği gibi görüşme ya da gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 256). Bu çalışmada verilerin analiz sürecinde öncelikle betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulmuş, daha sonra bu çerçeveye göre veriler işlenerek analiz edilmiş, bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Katılımcıların düşüncelerini betimlemek için, ortaya çıkan temaları en iyi yansıtacak şekilde katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmış, bunlar arasındaki ilişkiler açıklanmış ve anlamlandırılmıştır. Nitel araştırma süreçlerinin hepsinde araştırmacı, yazarların literatürde söyledikleri veya araştırmacıların araştırmaya yükledikleri anlam yerine katılımcıların problem veya soruna yükledikleri anlamı öğrenmeye odaklanırlar (Creswell, 2014, s. 186). Tüm bu süreçte sürekli gelişmekte olan bir araştırma tasarımı inşa edilerek, derinlemesine düşünme ile birlikte bütüncül ve keşfedici bir anlayış ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmada anlamlandırıcı bir yaklaşım tercih edilmiştir. Ham veri kaynaklarının içerdiği düşünülen öz, kategoriler veya temalar halinde organize ederek anlamaya ve anlamlandırmaya çalışılmıştır. Bu aşamada bulguların kodlanması üç temel aşamada gerçekleştirilmiştir: açık kodlama, eksen kodlama ve seçici kodlama. Nitel verilerin ilk kodlandığı aşama olan açık kodlama aşamasında veriler incelenerek hazırlık niteliğindeki analitik kategoriler ya da kodlar halinde özetlenir. Araştırmacının kodları düzenlediği, bağlantı andırıldığı ve temel analitik kategorileri keşfettiği nitel veri kodlamanın ikinci aşaması ise eksen kodlamasıdır. Seçici kodlamada ise, araştırmacı geliştirilmiş olan kavramsal kodlama kategorilerini destekleyecek olan verileri belirlemek ve seçmek için önceki kodları kullanır (Neuman, 2010, s. 664-669).

Araştırmacının Rolü

Bir araştırma yaklaşımı; felsefe, araştırma deseni ve veri toplama ve analiz yöntemlerinin bir birleşimidir. Araştırmacılar, bir çalışmayı planlarken, çalışmalarına taşıdıkları kendi felsefi dünya görüşleri ile ilgili varsayımları, bu dünya görüşüyle ilişkili araştırma deseni

ve benimsedikleri yaklaşımı uygulamaya dönüştürecek özel yöntem ve işlem basamakları üzerinde düşünmelidirler (Creswell, 2013). Bu durum da nitel araştırmalarda araştırmacıya özel bir konuma yükseltmektedir. Araştırmacının bizatihi kendisinin çok önemli bir faktör olmadığı nicel araştırmaların aksine, nitel araştırmalarda araştırmacı önemli bir rol oynar ve nitel araştırmalarda veri toplama ve veri analizi için başlıca araç, araştırmacının kendisidir (Lincoln ve Guba, 1985; Merriam, 2013; Patton, 2014;). Nitel araştırmalarda verilerin toplanması ve analizi aşamaları başta olmak üzere araştırmanın tüm süreçlerinde araştırmacı birincil bir öneme sahiptir. Stake'e (1995) göre aynı zamanda yorumlayıcı da olan araştırmacı araştırma sürecinde yeni anlamların farkına varır ve onları soruşturur. Sorun ya da alışılmadık bir durumu fark eden araştırmacı bu sorun üzerinde çalışır. Yeni bağlantılar bulduktan sonra, araştırmacı bu bağlantıları diğer kişiler için anlaşılır hale getirmenin yollarını arar. Araştırmacının işi, dünyayı görüdüğü gibi anlamak, karmaşıklık ve çoklu bakış açıları ortaya çıktıkça sadık kalmak ve herhangi bir sonucu önermeden hem onaylayan hem de onaylamayan delilleri raporda sunmaktır (Patton, 2014, s. 51). Sonuçların anlamlılığı hakkındaki yargılar kaçınılmaz bir şekilde araştırmacının inanırlılığına, yetkinliğine, titizliğine ve dürüşlüğüne bağlıdır (Patton, 2014, s. 64). Tarafsızlık objektiflik anlamına gelmemektedir. Nitel araştırma, araştırmacının yaşamdaki doğrudan deneyimlerine içgörülerine dayalıdır, onları kullanır ve zenginleştirir (Patton, 2014, s. 51). Çünkü araştırmacı da olsa insandır ve insani ilişkilerden, değerlerden, yargılardan, sosyo-politik gelişmelerden yoksun ve habersiz değildir.

Bu araştırmada da araştırmacı araştırma sürecinin tüm aşamalarında bir araştırma enstrümanı olarak yer almıştır. Başarılı bir nitel araştırma büyük ölçüde araştırmacının becerilerine bağlıdır. Nitel araştırmacının temel özellikleri ve becerileri karşılıklı güven, iyi ilişkilerin inşası ve devam ettirilmesi, karşılıklı saygı, hassas etik konulara dikkat edilmesi gibi süreçleri inşa etmeye yönelik iyi gelişmiş olmalıdır. Ayrıca nitel araştırmacı verilerle birlikte diğer kavram ve süreçleri anlama ve anlamlandırma kapasitesine ve öngörü yeteneğine de sahip olmalıdır. Nitel araştırmacılar sıklıkla katılımcıların üzerinde çalışılan konu veya sorunu tecrübe ettikleri alanlardan veri toplarlar (Creswell, 2013, s. 45). Bu çalışmada verilerin elde edildiğı çalışma grubu araştırmaya konu olan problem durumunun var olduğu düşünölen epistemik cemaatin üyeleridirler. Eğitim yönetimi alanında çalışmaktadırlar ve alandaki tüm süreçleri tecrübe etmişlerdir ve etmektedirler. Diğer yandan araştırmacı da söz konusu epistemik cemaatinin bir üyesidir. Araştırmacı

eğitim yönetimi alanında doktora eğitimine devam etmektedir ve yüksek lisans eğitimi de eğitim yönetimi alanındadır. Araştırmacını kamu okullarında öğretmenlik tecrübesi sayesinde, eğitim yönetimi alanında üretilen bilgilerin uygulamayla olan ilişkilerine dair deneyimlidir. Diğer taraftan araştırmacı, eğitim yönetiminde bilgi üretim süreci ve bu sürecin dinamikleriyle ilgili konulara ilgi duymakta ve bu konularla ilgili çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca bilgi retimi, Batılı bilgi, sosyal bilimler metodolojisi, eğitim sosyolojisi, bilgi sosyolojisi konularına ilgi duymakta ve eğitim yönetimi alanında araştırmalar yürütmektedir.

Araştırmacı literatürü okuyarak, araştırmayı tasarlayarak, soruları hazırlayarak, katılımcılarla bizzat görüşerek, ses kayıt dökümlerini okuyarak, analizleri yaparak, bulguları yorumlayarak bizzat nitel araştırma sürecinin içinde yer almıştır. Daha öncede çeşitli araştırmalarda görüşmeler yapmış bu konuda hem teorik hem de pratik anlamda kendini geliştirmiştir. Diğer taraftan araştırmacı; araştırmaya konu olan önermelerin geliştirilmesi, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması gibi araştırmanın tüm aşamalarında alandaki kişisel gözlemlerinden de yararlanmıştır (dersler, kongre ve konferanslar, meslektaş tartışmaları vb). Ayrıca, çalışmaya konu olan bilgilerin araştırmacının çalıştığı alandan elde edilmesi ve veri kaynaklarının akademik anlamda araştırmacıdan üst konumda olmaları nedeniyle oluşabilecek olumsuzlukları önlemek için süreçte özellikle titiz davranılmıştır. Araştırmacı tarafından katılımcılar tarafından ortaya konan hiçbir bilgi göz ardı edilmemiş, gizlenmemiş, araştırmacının düşüncelerine ve araştırmanın önermelerine aykırı olan düşünceler çalışmada yer almıştır.

Yorumlamaya dayalı bir araştırma olan nitel araştırmalarda araştırmacılar katılımcılarla genellikle yoğun bir deneyim ve süreklilik içerisinde dirler ve yanlılıklarını, değerlerini ve çalışma sürecindeki yorumlarını biçimlendirecek cinsiyet, tarih, kültür ve sosyo-ekonomik durum kişisel geçmişlerini yansıtarak açıkça tanımlarlarlar (Creswell, 2013, s. 187). Araştırmacının kültürel geçmişi, ilgileri, deneyimleri, n kabulleri, varsayımları belirli konulara yönelmesine, aktif olarak konumunu destekleyecek deliller aramasına ve katılımcılardan gelen bilgilere farklı anlamlar yüklemesine olabilir. Bu durum da zaten nitel araştırmaların temelinde yatan bir özelliktir. Araştırmanın ontolojik, epistemolojik, metodolojik ve aksiyolojik yönelimleri araştırmanın aşamalarında bazen açık bazen örtük bir biçimde kendini gösterir. Çünkü temeli anlamaya ve anlamlandırmaya dayalı bir yaklaşımın değerlerden bağımsız olması düşünülemez. Bu çalışmada araştırmacı, inançlarımızdan ve anlamlandırmalarımızdan bağımsız dışarıda

gerçek bir dünyanın var olduğu düşüncesinden daha çok, bu dünyaya, bu yere, bu ana ait bilgilerin insanın ya da insanların bizatihi kendileri tarafından oluşturuldukları gibi bir epistemolojik kabul halindedir. Bu nedenle çalışmanın problem durumuna ilişkin daha önce belirtilen varsayımları ve ön kabulleri vardır, olmaması düşünülemez. Bu nedenle bu çalışmada elde edilen veriler, bu verilerden çıkarılan bulgular ve ortaya konan yorumlar araştırmanın üzerine eğilmeye çalıştığı sorunsalın ancak kısmi bir açıklaması olabilir ve salt gerçek ve doğru bilgiye ulaşma ve olma iddiası taşımamaktadırlar.

Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve güvenilirlik gibi kavramlar esasen nicel araştırma geleneğine aittir. Nitel paradigma içerisinde geçerlik ve güvenilirlik kavramlarına ilişkin yapılan tartışmalar hala devam etmektedir. Nitel araştırma geleneği içerisinde, nitel geçerlik ve güvenilirliği nicel değerler bakımından inceleyen, nicel terimlerden farklı olarak nitel terimler kullanan, post-modern ve yorumlayıcı perspektifler kullanan, geçerlik ve güvenilirliği önemsiz kabul eden pek çok perspektif bulunmaktadır (Creswell, 2013, s. 244). Merriam (2013, s. 201), nitel araştırma literatüründe kullanılan inanılabilirlik, aktarılabilirlik, güvenilirlik ve doğrulanabilirlik kavramlarının; nicel araştırmalardaki iç geçerlik, dış geçerlik, güvenilirlik ve nesnellik kavramlarına karşılık geldiğini belirtmektedir. Nitel araştırmalarda geçerlik araştırma sonuçlarının doğruluğunu konu edinir ve bu çalışmada araştırma sonuçlarına ulaşılırken izlenen sürecin çalışılan gerçekliği ortaya çıkarmada ki yetkinliğine ilişkin bir süreç (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 289) olarak kabul edilmiştir. Güvenirlik ise nitel araştırmalar için oldukça sorunlu bir kavramdır. Nicel araştırmalarda araştırma sonuçlarının yeniden üretilmesiyle ilgili bir kavrama işaret eden güvenilirliğin nitel araştırmalar için böyle bir anlam içermesi beklenmez. Çünkü nitel araştırmalar insan davranışlarıyla doğrudan ilgilendirir ve insan davranışları durağan değildir. Bu nedenle Merriam (2013, s. 212), nitel araştırmalar için güvenilirlik yerine tutarlılık kavramını kullanmıştır. Tutarlılık başkalarının da aynı sonuçlara ulaşması değil, toplanan verileri ve ulaşılan sonuçları inceleyen başkalarının da onlardan bir anlam çıkarması, tutarlı ve güvenilir bulmasını ifade eder. Yukarıda sunulan açıklamalar ışığında aşağıda bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği için yapılan çalışmalar özetlenmiştir:

- Araştırmanın yöntem bölümünde, araştırmanın modeli, katılımcılar, veri toplama süreci, verilerin analizi süreçlerindeki işlemlere ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

- Toplanan veriler, bu verilerin nasıl toplandığı, veri analiz süreci, kodların nasıl oluşturduğu ayrıntılı olarak rapor edilmiş ve araştırmacının bu verilere nasıl ulaştığı açıklanmıştır. Görüşmelerin nasıl yapıldığı, verilerin nasıl kaydedildiği, elde edilen sonuçların nasıl birleştirildiğine ve sunulduğuna ilişkin bilgiler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.
- Elde edilen verilerin daha önceden oluşturulan kavramsal çerçeve ile büyük oranda uyumludur ve veri toplamada bu çerçeve rehber olarak alınmıştır. Veri analizinde kullanılan önceden oluşturulmuş bu kavramsal çerçeveler ve varsayımlar çalışmada detayı olarak tanıtılmıştır. Ayrıca, teorik geçerliliğe ilişkin herhangi bir tehdidi kontrol etmek için alternatif açıklamalar ve uyumsuz verilere özellikle dikkat edilmiş ve bunlara ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Temaların ve kodlamaların desenine uymayan, ya da çalışmanın başlangıç önermeleriyle tutarlı olmayan tüm olumsuz durumlar değerlendirilmiş ve çalışmada rapor edilmiştir.
- Elde edilen veriler betimsel bir yaklaşımla öncelikle olduğu gibi ortaya konulmuş, daha sonra ise yorumlama yoluna gidilmiştir. Bu aşamada, doğrudan yapılan alıntılarla yoğun ve zengin betimlemeler yapılmış ve bu alıntılarla yapılan betimlemeler daha sonra yapılan yorumlar ve açıklamalara temel oluşturmuştur.
- Verilerin yanlışlığı ve kusurluluğu gibi tehditlerden ses kaydı, yedekleme, iki ses kaydı cihazı kullanımı ve ses kayıtlarının deşifre edilmesiyle kaçınılmıştır.
- Görüşme süreci, soruların hazırlanması ve protokoller nitel araştırmaya yönelik literatürde yer alan araştırmalardan çıkartılan kurallara dayandırılmıştır. Tüm bu süreçler, çalışmanın temel araştırma sorularından çıkartılmış ve araştırma sürecinin tamamına yayılan titiz bir inceleme ile geliştirilmiştir. Diğer taraftan çalışmanın süreçleri ile protokolleri, analiz edilen çalışmada açık bir biçimde ortaya konulan araştırma sorularına doğrudan bağlıdır.
- Araştırmacının zihinsel çerçevesini ve dünya görüşünü kapsamlı bir şekilde çözümlemenin, nitel araştırmadan elde edilen verileri anlamının, kullanmanın veya analiz etmenin önündeki önyargıların, varsayımların ve çıkarımların etkisini azaltacaktır. Bu nedenle araştırmada araştırmacının üstlendiği rol, kendi kişisel önyargı ve ön kabulleri, eğilimleri ve varsayımları ayrıntılarıyla tasvir edilmiştir.
- Analiz süreci boyunca ve verilerin nihai raporlanmasında, güvenilir ve nitelikli bir kaynağına sahip olan uzmanların bilgilerine başvurulmuştur. Sürece ilişkin

tavsiyeler ve eleştirel geribildirimler açıklamalara, analizlere, yorumlara ve araştırma sonuçlarına dâhil edilmiştir.

- Çalışmanın parametreleri ile görüşme süreci dikkatli bir şekilde oluşturulmuş ve tanımlanmıştır. Katılımcılara, görüşme boyunca kendilerinden neler beklendiğine ve görüşme öncesinde, süresince ve sonrasında sahip oldukları seçeneklere dair bilgiler verilmiştir. Çalışmanın amacına ve incelenen fenomenlere yönelik olarak, oldukça çeşitli araştırma ve görüşme soruları hazırlamıştır ve sorular bütün katılımcılara sorulmuştur. Görüşmedeki sorular doğrudan araştırma sorularını hedeflerken, görüşme sırasında ortaya çıkan anlık sorgulamalarla ile görüşmeciye dair öğrenilenler zenginleşmiştir. Ayrıca görüşmelerden elde edilen ham veriler (dijital ses kayıtları ve deşifreler) saklanmıştır. Görüşme protokolü uyarınca toplanan yoğun ve detaylı veriler araştırmacının yorum ve sonuçlarına yönelik direkt kanıtlar sağlamıştır.
- Araştırmacı, sürmekte olan nitel araştırmayı yansıtan bir günlük tutarak, bunu düşüncelerini toparlamak ve bulma sürecindeki kritik kararları uygun bir şekilde raporlamak için kullanmıştır.

Bölüm IV. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın temel varsayımlarına ilişkin veriler elde etmek amacıyla eğitim yönetimi alanında çalışan profesör unvanlı öğretim üyeleriyle gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Önceki bölümlerde de açıklanan araştırmanın temel varsayımına göre; Türkiye’de eğitim yönetimi alanını hâlihazırda akademik olarak bağımlıdır ve bu durum Batılı bilgi aracılığıyla alanda alakasızlık durumlarına yol açmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, araştırmanın varsayımları, belirgin benzerlikler, eğilimler ve verilerden elde edilen temalar göz önüne alınarak organize düzenlenmiştir. Araştırmanın bulguları yoğun ve zengin betimlemelerle ifade edilen tanımlayıcı bir şekilde anlatı formunda sunulmuştur (Bogdan ve Biklen, 2007; Marshall ve Rossman, 1999; Wiersma, 2000). Çalışılan kavramlarla ilgili araştırma temelli bilgi araştırmacının yorumlarıyla harmanlanmış katılımcı ifadelerini içermektedir.

Elde edilen veriler araştırmanın temel varsayımından da hareketle belirli bir kategorizasyon işlemine tabi tutularak bulguları anlamlı bir şekilde ortaya koyacağı düşünülen bir form ve sırada sunulmuştur. Öncelikle katılımcıların eğitim yönetimi alanının bilgi üretimi açısından mevcut durumuna ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Devamında, akademik bağımlılık temel çerçevesi içerisinde Batıdan neleri, neden ve nasıl aldığımıza ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Daha sonra ise, bu durumun yani akademik bağımlılık durumunun sakıncalarına ilişkin bulgular sunulmuştur. Kendi akademik üretimimizi neden kendimizin yapamadığı sorunsalı ile birlikte alandaki bilgi üretiminin nasıl meşrulaştırıldığına ilişkin bulgulardan sonra ise alanın geleceğine yönelik neler yapılması gerektiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Eğitim Yönetimi Alanının Mevcut Durumu

Bu bölümde eğitim yönetimi alanının yapısı ve temel özellikleri, alanda çalışılan konular ve çalışılma biçimleri, alandaki akademik ilişkiler, akademik yayım politikaları, alanın eksiklikleri, diğer disiplinlerle ve Batı ile olan ilişkilerine dair katılımcı görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcılar genel olarak geleceğe dair umutlu olsalar da eğitim yönetimi alanı ile ilgili karamsar bir tablo ortaya koymuşlardır.

Popüler, Kolay, Özgün Olmayan Konuları Çalışıyoruz

Eğitim yönetimi alanının Türkiye'deki mevcut durumu bilgi üretimi ve bu üretimin temel mekanizmaları açısından ele alındığında, katılımcılara göre eğitim yönetimi alanında daha çok popüler, moda olan, özgünlükten uzak ve gündelik konular çalışılmaktadır. Katılımcılar eğitim yönetimi alanında yapılan çalışmaların kısa yoldan akademik hedeflere ulaştıran, birbirini tekrar eden, benzer, ankete dayalı ve kolay çalışılabilir konular aceleci bir tavırla ve yapayım kurtulayım düşüncesiyle gerçekleştirildiği, toplumun ihtiyaç ve beklentilerinden hareketle yapılmadığı için bu çalışmaların eğitimsel alanda bir derde çare olamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kategoriye ilişkin katılımcı P01 alanda belirli dönemlerde moda olan konular olduğunu belirterek, bu konuların da belirli bir temadan, belirli bir sorundan hareketle değil, daha çok kolay yoldan sonuca gidilebilecek şekilde çalışıldığını ve alanda yeni yetişenlerinde bu süreçten etkilendiğini ifade etmiştir.

Eğitim yönetimi alanında Türkiye'de genellikle belli dönemlerde belli konular ağırlık kazanıyor. Hiç değişmeyen konular arasında liderlik konuları var. Ne zamandır diyelim kesin bir rakam söylemeyim ama yani on, on beş senedir örgütsel davranış ağırlıklı gidiyor. Alanda belki konu konuda gitmek gerekecek ama buradaki hâkimiyet insanların bir takım buzzwords dedikleri bir şey atılıyor ortaya. Pup-up, böyle reklam gibi bir şey düşün. Diyelim ki bağlılık veya adanmışlık kavramı. Herkes aynı şeyi çalışıyor... Biz çocukları nasıl alıştırıyoruz, anketi varsa çalışması da vardır anlamında bir süreç işliyor. Kolay, hemen anketleri yapıp bunların bir birleriyle korelasyonunu, t testini, f testini yapıp geçiyoruz. Bilgi üretiminde belli bir temadan hareket ederek belli bir sorundan hareket etmek yerine millet etrafta ne çalışıyorsa ve bunların arasında yeni bir kavram varsa, sinizim gibi mesela, demi yani mobbing gibi. Böyle hemen kimse yapmamışsa hemen bir el atalım şu işe deniyor. Ondan sonra moda takibi şeklinde devam ediyor. Alanın yeni yetişenleri de, belki yeni yardımcı doçentliğe gelmiş olanların alttakileri de aynı şekilde asistanları etkilediği için bu süreç kendini tekrar etmeye devam ediyor... Bu şablonlar bir kere üretildiği zaman herkes buna bir atlıyor. Yani o vagona, bendwagon dedikleri olay, son vagonu yakalama, herkes o vagonu yakalayıp kavramlar çekmecemizde ne var diyor. Mesela, işte şu çekmecemizde bir bağlılık var, şurada adanmışlığımız var, şurada örgütsel vatandaşlığımız var diyor, şurada sinizim var diyor var oğlu var yani. Ama bunların içerisinde en çokta liderlik var tabii ki. Dönüşümcüsü var, bilmem necisi var, bir ara etik liderlik, eskimeyen bir hizmetçi liderlik gibi. Gördüğün gibi bunlar bizim post-it'lerimiz yani alanda post-it geleneği. Bunlardan indir gerekli olanı al yapıştır çalışmanı yap ve bu gelenek haline gelmeye başladı. [P01]

Katılımcı P02 de, alanda ülkenin öncelik ve ihtiyaçlarından hareketle değil de, kolaycı bir anlayışla kısa yoldan hedefe ulaştıracak, kolayca gerçekleştirilebilecek araştırmaların tercih edildiğini vurgulamış ve bu durumun temel nedeninin ise çalışmaların finansal anlamda desteklenmemesi olduğunu ifade etmiştir. Sistemsel sorunlardan kaynaklanan kaynak ve destek eksikliği eğitim yönetimi alanında özgün bilgi üretilmesini engelleyen faktörlerden birisidir. Sosyal bilimlerde büyük saha araştırmalarının ve boylamsal

çalışmaların ekonomik destek gerektirmesi ve akademisyenlerin kaynaklar açısından yeterli destekleri kolaylıkla sağlayamamaları onları kısa yoldan hedefe ulaştırıcı, kolay, pratik çalışmalara yönlendirmektedir.

Maalesef son yıllarda biraz destek var ama akademisyenler öteden beri özellikle kaynak olarak desteklenmediği için biraz pratik nedenlerle, belki hani kaynak savurganlığı gibi geliyor ama artık kısa yoldan hedefine ulaştırıcı bir takım pratikteki sorunları seçiyor. Keyfilik var burada. Yani burada bir ülkenin doğrudan doğruya ihtiyaç duyduğu veya ülkenin ihtiyaçlarından, önceliklerinden hareket etmek yerine kendi tamamıyla bireysel ilgisi doğrultusunda, belki kolayca kotarabileceği, kolayca sonuca gidebileceği, bir kaynakta olmadığından araştırmaları seçiyor. Oysa yabancı makalelere, dergilere bakıyorsun arkasında mutlaka bir vakıf, bir destek, bir support eden birileri var. Bizde bu olmadığından yani bunu çok da haksız göremezsin. [P02]

Eğitim yönetimi alanındaki genel duruma ilişkin düşüncelerini ortaya koyan katılımcılar özellikle genç kuşak akademisyenlerin araştırma yapmış olmak amacıyla çalışmalar yaparak sürekli daha önce yapılmış çalışmaların benzerlerini ürettiklerini belirterek, bu anlamda alanda bir görüş birliği olduğunu ifade etmişlerdir:

... Bu özellikle genç kuşaklar üzerinde tembellik de yaratıyor. Özgünlükten uzak, daha fazla çaba göstermek yerine bir takım hazır modelleri ya da daha önce yapılmış çalışmaları alıp, replikasyon çalışmaları diyorum ben ona, tekrar çalışmaları. [P04]

Esasen hayatı yönlendirmektir üniversitenin görevi. ... Okuma yazmayı öğrendin mi diye sormuş yaşlı bir adama, demiş ki hocam harfleri öğrendim ama çatamıyorum. Bizim sorunumuz burada, çatabilmek; yani yeni kelimeler kavramlar düşünceler üretebilmek. Bu açıdan yani üzgünün Türk eğitim yönetimi yaklaşımı için giderek sığılaşan kısırlaşan ve tekrara düşen bir yapısı olduğu konusunda da alanda bir görüş birliği oluşuyor. [P13]

Araştırmaların metodoloji açısından da bir kısım sakatlıkları var. Bir defa, tabi bu işin kolay tarafı, bir takım hazır ölçme araçlarıyla daha önce birkaç defa yapılmış araştırmayı farklı bir örneklem üzerinde yapmak suretiyle bilgi üretilmeye çalışılıyor. Bu dikkatimi çeken noktalardan biri. Bir başkası araştırma yapmış olmak için yapılıyor; yani nasıl yaparsam yayınlanır şeklinde bakılıyor olaya bu da bir başka sakatlığı. [P10]

Katılımcı P06 ve P10 ise alandaki çalışmaların felsefi ve kuramsal eksikliklerine dikkat çekerek; felsefi çözümlenmeler, kuramsal analizler yapan çalışmaların zorluğu nedeniyle alandaki çalışmaların kolaycılığa yöneldiğini vurgulamışlardır:

Bakın şunu söyleyeyim, felsefeyle uğraşmak cesaret istiyor. Şimdi ölçek hazır, adam yirmi maddelik bir ölçek tak tak uyguluyor üç yüz öğretmene, iki yüz müdüre, beş yüz kişiye diyelim. Şu şunu dedi, bu bunu dedi, işte istatistiksel analizler yapıyor, tablolar oluşturuyor, yorumluyor, bitiriyor. Tabi ki yani bu insanların rahatına gidiyor. Nasıl olsa hazır ölçek var. Uygularsınız tabloları oluşturursunuz. Burada belki özgün yorumlarda bir şeyler de katabilirsiniz ama çok özgün bir şey üretemiyorsunuz, bir düşünce şeyi yok, bir felsefi derinliği yok. Ama bir konuyu hadi felsefe olarak inceleyelim değerlendirelim dediğimiz zaman sıkıntı yaşıyoruz. [P06]

Araştırmaların, yapılan tezlerin kuramsal temelleri çok zayıf. Zaten bir kurama ulaşma gibi bir sıkıntıyı çok fazla görmüyorum. Hemen hemen yok gibi. Tabi bunu özellikle yüksek lisans, doktora tezi gibi çalışmalarda çok net görebilmek çok mümkün değil. Böyle

bir endişe de taşınmıyor zaten. Genellikle yapayım kurtulayım şeklinde bakıyorlar olaya... Araştırmayı bir an önce bitirmek, araştırmayı yapmış olmak için yapmak, kolay yapabilmek, ucuz yapabilmek, bir an önce yapabilmek gibi kaygılar sonuçları olumsuz olarak etkileyebiliyor. [P10]

Alanda Akademik Kariyer Kaygıları Ön Planda

Eğitim yönetimi alanında akademik üretimin problematik oluşunun en önemli nedenleri arasında bilgi üretiminin hangi amaçlarla yapıldığı sorusu öne çıkmaktadır. Katılımcılar tarafından dile getirilen görüş akademik üretimin toplumsal sorunlara yönelik olması gerektiğidir. Ancak hâlihazırda eğitim yönetimi alanında, diğer alanlarda da olduğu gibi, akademik kariyer kaygıları öncelikli hale gelmiş durumdadır ve alandaki bilgi üretiminin problematik hale gelmesinde de bu durum önemli bir rol oynamaktadır. Aşağıdaki alıntılarla ifade edilen bu durum farklı kategoriler altında olsa da bu araştırmada elde edilen pek çok bulguda kendini göstermektedir. Katılımcılar konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Akademisyen için güdüleyici bir taraf yok ki. Adam diyor ki, maksat unvan almak değil mi? Bir dolu insanın bakışı bu. Niye kendimi zorlayım, niye böyle bir risk alayım birilerinin gittiği kolay yoldan asfaltı dolanayım, kolay yoldan unvanımı alayım. Dolayısıyla bu insanların yaptığı çalışmalar nedir tekrardan ibaret. [P02]

Onlarla [*yukarıdaki alıntıda ifade edilen replikasyon çalışmalarla*] işte mastırını, doktoranı yap. Ondan sonra da doçent olmak için hızla bunlardan birkaç tane makale üret. Benzer türdeki çalışmalarla akademik kariyerini yapmaya çalış, bu basamakları yükselmeye çalış. Sana şu anda alanın genel durumunu tarif etmeye çalışıyorum önümüze gelen doçentlik dosyalarında, profesörlük dosyalarında bunu gözlemliyoruz. [P04]

Şimdi Türkiye’de özellikle eğitim yönetimi alanında bilgi üretimi ve araştırmasına baktığımızda normalde akademik kaygılar ön plana çıkıyor. Üniversiteler özellikle toplumun sorunlarına çözüm olacak hareket noktası içinde bulunan koşullarda, örneğin eğitimci için eğitimin yönetimine ilişkin sorunlara dönük çözümler üretmeye yönelik çalışmaların olması gerekir. Ama bizde genellikle akademik unvan düşünülme suretiyle daha kısa sürede daha çok yayın yapmak amacıyla insanlar araştırma yapıyor. [P10]

Yayın Politikalarında Kayırmacılık Var

Akademik alanların gelişmesi, kurumsallaşması ve yapılanması için en önemli faaliyetlerden birisi yayım faaliyetidir. Bir alanda üretilen bilgiler akademik ya da akademi dışı cemiyetlerle yayımlar aracılığı ile paylaşılırlar. Bu nedenle akademik yayım politikaları ve yayımcılık faaliyetlerinin işleyişi ve bu işleyişin niteliği son derece önemlidir. Bu açıdan bakıldığında elde edilen bulgular Türkiye’de gerek eğitim yönetimi, gerekse daha genel anlamda eğitim bilimleri alanında akademik yayım faaliyetlerinin bir takım problemlere haiz olduğunu göstermektedir. Her ne kadar alandaki akademik

yayımcılık süreçlerine ilişkin gelişmeler olumlu görülse de katılımcı görüşleri hiç de iç açıcı bir duruma işaret etmemektedir. Katılımcı P02 alandaki yayımcılık faaliyetlerinin profesyonelleşemediğini belirterek, en önemli problemin liyakati ortadan kaldıran kayırmacılık problemi olduğunu ifade etmiştir:

Profesyonelleşme pek söz konusu değil. Bir sürü şeyler okuyoruz bunlar çok rahatsız edici. Hatta yargıya bile gidiyor insanlar. Yani bizim en büyük şeyimiz, ben her sektörde söylerim bu corruption dediğimiz kayırmacılık. Benim adamım, benim dostum, benim inancım, benim ideolojim diye bakıyoruz. O zaman işte kayırma işin içine girince liyakat ortadan kalkıyor. O kültürümüzün, inancımızın istediği layık olana pozisyonları vermek, getirmek işi havada kalıyor açıkçası. Bu yüzden orada da, hani düzey tamam çok şey var. Ama bütün yayınlanan makaleler sözünü ettiğim dergide gerçekten hani şey mi mesela. Öte yandan işte onun komşusu bi dergi var, bu pegemin çıkardığı, bir de Anı'nın çıkardığı bi dergi var biliyosun. O da bazen iniyor, bazen çıkıyor. Birsürü şeyler duyuyoruz oralarda da. Profesyonellik dediğim olay, yabancılarda yok mu orada da var tabi bu etik dışı ihlaller. Ama bizimki kadar çok sırtıtmıyor. [P02]

Katılımcı P04 Türkiye'de akademik yayımcılık faaliyetlerindeki gelişmeleri olumlu bulduğunu, gelişmelerin iyi niyetli ve sevindirici olduğunu belirtirken, asıl problemin dergilerin ücretli yayım yapmaya yönelmesi ve agresif indekse girme tutumları olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir sorun ise hakem süreçlerine yöneliktir. Yayınlanan makalelerdeki nitelik, tasarım ve yöntemsel problemlerin hakem süreçlerine ilişkin kuşku doğurduğu ifade edilirken, bunun bir nedeninin de hakemlere gelen makalelerin çokluğu ve bunların neden olduğu iş yükü fazlalığı olabileceği ifade edilmiştir.

Şimdi iki şey söyleyeyim. Bir bi kere onları kutlamam lazım. Yani Türkiye'de son on, onbeş yılda ciddi anlamda bu konuda [akademik dergicilik] mesafe alındı. Bazı değerler oluştu. Hakemli dergi ne demek, hakem heyetinden geçmesi ne demek bunlar oluştu. Yani bu dergiler iyi niyetli bir şeyler yapmaya çalışıyorlar, iyi niyetle yapmaya çalışıyorlar. Bir kere bunu bir kenara koyalım. Yani kendimizi eleştirirken belli ölçülerde haksızlık etmemek lazım. İkinci kısım, bunu yapmalarına rağmen biraz daha başka şeyler yapmaları lazım. Yani Türkiye'de agresif bir şekilde bazı yayınların, dergilerin indekse girerek bunu paraya dönüştürme şeyleri de var, yani girişimleri de var. Bir anlamda hani tutupta yabana atmamak lazım. Tabiki dergilerin yaşaması lazım. Bunun içinde tabiki para kazanmaları lazım. Bunu yaparken bazıları biliyosunuz işte indekse giriyor, ondan sonra atılıyor indeksten. Bunların arkasında agresif, bir anlamda kar mantığı var. Bunu belli etmeden, yavaş yavaş, bir anlamda gerçekten bilimselliğin de hakkını vererek yavaş büyümeyi tercih etmeleri lazım. Bu konuda çok ciddi sıkıntılar var Türkiye'de. Yani dergilere kabul edilen yayınların, makalelerin kalitesi konusunda çok ciddi şüphelerim var. Çünkü bunlarla karşılaşıyoruz, okuyoruz bu makaleleri. Çok ciddi tasarım hatası olan, desenleme hatası olan çalışmalar var hem nicel, hem nitel anlamda. Sadece nitel değil, nitelde bu zaten çok çok fazlaca var. Nicelde de var. Nicel araştırmanın çok temellerine aykırı iyi tasarlanmamış çalışmalar var ve bunlar hakem heyetlerinden geçerek yayımlanabiliyor bu dergilerde. Şu kadarını söyleyeyim, yani Türkiye'de hala belli indekslere girmiş dergilere makale gönderdiğinizde çok ciddi ölçüde, çok ciddi hakem görüşleri gelmiyor. Ben mesela yurtdışından biliyorum, size sayfalarca yazan hakemler olur ve onlar gerçekten şeydir, okuduğunuz zaman evet yani konuya hâkim gerçekten hakem yani ve yeniden gönderdiğiniz zaman onların açıklamasını tek tek isterler sizden. Yani her bir yapılan eleştiriye karşı siz makalenizde ne yaptınız diye bu

kanıtı görmek isterler, ikinci bir değerlendirmeye tabi tutulur. Şimdi böylesine ciddi bir elekten geçen yayına tabiki artık gözünüz kapalı atıfta bulunabilirsiniz, o dergiye atıfta bulunabilirsiniz. Prestij böyle geliyor, bilimsel doğruluk bu bir anlamda. Girişimlerini takdir ediyorum, bir takım şeyler yapıldı. Şimdi ikinci aşamaya geçilmesi lazım. Dergilerin çok daha nitelikli hale gelmesi lazım. Bunun için tabi seçilen hakemlerin niteliği, bu hakemlerle yapılan iş birliğinin doğası, yapısı, dergiye aralarındaki ilişkiler bunlar çok önemli. Kabul etmek gerekirken Türkiye’de eğitim yönetimi alanında profesör sayısı heralde yetmiş seksen falandır. Bizim zamanda altmıştı hadi diyelim ki yüz kişi. Yani yüz kişi içerisinde dil becerisi olan var olmayan var. Bunları elediğiniz zaman elliye kırka düşer. Şimdi bu İngilizce yayın varsa işin içinde, bu kırk elli kişiyede yayınlanan bu kadar derginin makale gönderdiğini düşünün. Bu büyük bir yük getiriyor tabiki insanların üzerinde. Yurtdışında çok daha yaygın bir kitle söz konusu ve bu yaygın kitleye dağıttığımız zaman makaleleri yılda belki bir kişiye iki tane, üç tane makale gelir. Onuda gerçekten oturup ciddi ciddi, az önce de söylediğimiz gibi sayfalarca eleştiri yazabilecek zamanı var, buna ayırabilecek zamanı var. O nedenle belki sınırlı sayıda nitelikli dergiye yönelmemiz lazım bizim. Artık Türkiye’de yayınlanan dergilerinde birkaç klasmana ayrılması lazım. Gerçekten A klas dergiler, A sınıfı dergiler. Bunlar işte böyle hakemlerle oluşturulmuş dergiler ki, bunlar da hakkını verirler. Yavaş yavaş sonuçta citation indekse girmiş oldukları içinde dünyada da etki faktörleri yükselmeye başlar. Yani bu konuda sıkıntılar var Türkiye’de, iyiye doğru bir takım mesafeler alındı ama bunlar şu an için yetersiz diye düşünüyorum. [P04]

Benzer şekilde yayım süreçlerinde kayırmacılık olgusuna dikkat çeken katılımcı P06 ise, alandaki yöntemci gelenekle birlikte nicelaraştırma yaklaşımını ve istatistiki işlemleri önceleyen anlayışın hâkim olduğunu vurgulayarak, felsefi çözümler yapan çalışmaların önemsenmediğini ifade etmektedir. Katılımcı P07 ise, yine kayırmacılığı vurgulayarak mevcut sistemin insanları kolay yoldan paralı dergilerde yayım yapmaya zorladığını ifade etmiştir:

Belli dönemlerde yayım politikasıyla ilgili yanlış tutumlar olmuş. Yani bu durumu zaman zaman bizlerde değişik meslektaşlarımızla yaptığımız toplantılarda görüyoruz. Hatta belki bu yüzden bazı dergilerimiz maalesef indeksten de çıkarıldı biliyorsunuz Social Citation İndeks’ten. Yani burada daha objektif, daha nesnel davranmamız lazım. Siz bir makale gönderiyorsunuz üç ayda yayınlanıyor, öbürü makale gönderiyor iki yılda yayınlanmıyorsa bunda sorun var demektir. Daha objektif davranılması lazım. Bir de yani sizinki belki daha kaliteli, öbür adamınki belki çok basit bir makale, çok basit bir istatistiksel analiz yapmış o yayınlanıyor sizinki ret yiyor. Bu tür şeylerde görebiliyoruz, bundan kurtulmamız lazım. Buna da ihtiyaç var yani, mesela güzel bir felsefi çözümlerle bence çok özgün bir şey olabilir mesela, makale olabilir. [P06]

Dergilerin sayısı az ve sınırlı. Bir takım dergiler indeksten çıkıyor, üç dört tane kalmış. Geçenlerde profesör arkadaşlar söylüyorlardı, isimlerini zikretmeyeyim. Oralarda bir takım kafa kol ilişkileri, tanıdığı öne alıyorlar filan. İki, üç yıl bekleyen bir takım şeyler var. Zaten Türkiye’de o tür şeyler [*SSCI dergiler*] dört tane mi, beş tane mi şimdi hatırladığım kadarıyla, bu da sınırlı. Dolayısıyla yukarı noktaya talep var. Doçent olmak isteyenler için mecburen bir dış şeye gitmesi lazım yani. Dışlarda paralı, gerçi buradakiler de paralı ama onlar biraz daha pahalı. Ama o tür şeyler var ki dışarda, duyduğumuza göre söylüyorum ben tetkik etmedim onbeş günde bir dergi çıkarıyor adamlar, yirmidört aya dergi çıkarıyor verirsin beşyüz euro, bin euro tak tak tak. Zaten o geldiği zaman doçentlik şeyine görünüyor. Şimdi ne diyeceksin adamlar ilgili o yazıyı koymadan önce Bu konuda bana göre sıklık ve kısırlık var. Bu sayılar artmalı indekse taalluk eden türden de

sayı artmalı. Yani ilgili şahsa indeks diyorsanız bunu arttıracaksınız. Burada heralde dört veya beş tane. [P07]

Akademik çalışmalarda ortaya konan bu aceleci tavrın neticesinde meydana gelen durumu sığlık olarak niteleyen katılımcı P09, yayımlanan makalelerdeki yöntemsel hatalara dikkat çekerek yine hakem süreçlerine vurgu yapmakta ve bu durumun neticesinde ortaya çıkan ürünlerin alandaki bilgi üretim süreçlerinin niteliğinin artmasını engellediğini vurgulamıştır:

Aslında diğerleri de çok farklı değil ama Türkiye’de şöyle bi şey var, Türkiye’de daha bir sığlık var. Yani bu kavram ve kuramlarla konuşabilme onlarla düşünebilme meselesi çok sınırlı olduğu için ve yine insanların acelesi olduğu için makale yazmakta, kitap yazmakta bu acele özensiz çalışmaya neden oluyor. Çok net bir biçimde, örneğin hani yöntem yöntem diye böyle kendimizi parçalıyoruz ama ciddi yöntem hatalarıyla çıkıyor bütün makaleler. Bütün araştırmalarda yöntem hatası var, nerdeyse çok büyük bir kısmında ciddi bir hata var ama kim bakıyor, hangi hakem okuyor bilmiyorum. Bir şekilde bunların hepsi yayınlanıyor. Siz başka birisinin ya da öğrencinizin yaptığı bir çalışmayı eleştirdiğiniz zaman diyor ki ama hocam burada çıkmış yayınlanmış diyor. Kaliteli bir dergi değil mi yani, burada yayınlanmış bu makale bu böyle yapmışlar yani. Sizininki sanki böyle yeni bi şey icat etmişsiniz, afaki birşeyde birilerini zorluyormuşsunuz gibi bir konuma düşüyorsunuz. Çünkü genel geçer uygulamalar son derece özensiz bir şekilde yapılıyor. O zaman böyle üretilen bir makaledeki bilgiyi ben kullanamam; çünkü yanlış belli ki. Diyelimki nicel araştırma yapıyor, temsil yetkisi yok kullandığı şeyin. Ben bunu nasıl kullanacağım, kullanamam. İşte başka bir araştırma yapıyor, o bilginin de aslında teknik olarak da yani anlamlı değil ve kullanılabilir bir durumda değil. O zaman böyle çok ciddi alanda bir bilgi üretme çabasına girmesenez bile, üretebildiğiniz bilgi bile kullanılabilir olmaktan çok uzak oluyor. Yani çok vahim bir durum aslında. Hepsi öyle demiyorum tabiki ama bunlar azımsanmayacak düzeyde, insanı rahatsız edecek düzeyde. Bu tür yayınlar var ama bir şekilde durduramıyoruz çünkü yükselme için bunlar gerekiyor. İnsanlara bir dakika durun, yükselmeyin, bekleyin demek gibi bi şey oluyor. Bu kendini yeniden üreterek devam ediyor. Nasıl çıkmak lazım bunun içinden bilmiyorum. [P09]

Katılımcı P10, akademik yükselmeye ilişkin şartların meydana getirdiği olumsuzluklara dikkat çekerek yayımcılık faaliyetlerinde etik ihlallerin, kayırmacılığın olduğunu, hatta ikili ilişkiler nedeniyle pek çok makalenin hakem sürecine bile girmeden yayımlandığını ifade ederken, katılımcı P11 akademik yayımcılık alanındaki ticarileşmeye vurgu yapmıştır. Katılımcı P13 ise, eğitim yönetimi alanındaki en önemli problemin dergilerin tek taraflı ve yöntem ağırlıklı yayım politikaları olduğunu belirtmiştir:

Şimdi akademik yayımlarla ilgili olarak maalesef ciddi etik problemler var. Özellikle Üniversitelerarası Kurulun, eğitim bilimleri alanında doçentlik alanları itibariyle kriterlerine baktığımızda, yurtdışı yayın mecburiyeti ki bu yurtdışı yayın diye geçiyor bende öyle söylüyorum. Çok saçma bir şey yani bu indeksli yayındır değil mi, uluslararası indekslerde olan yayındır kastedilen şey ama yurtdışı yayın diyorlar. Uluslararası indekslere giren dergi haline gelebilmek için dergiler çok çaba sarfediyor ama bunun nedeni de insanlar daha çok rağbet etsinler. Bunu takdirle karşılarım ama Türkiye’deki isim vermem çok doğru olmayacak ama herkes biliyor bizim alanımızda indekse giren dergilerin hemen hepsinde editöryal anlamda ciddi sorunlar var. Yani herkes bunları

söylüyor, birilerinin yayınlarına öncelik veriliyor. Hatta ki benim kendi tespitim, Türkiye’de yıllardır uluslararası indekslerde olan bir dergide birçok makalenin hakem sürecine gönderilmeden yayınlandığını biliyorum. Gerekli şikâyetlerde bulundum, şikâyetimin sonuçlarını da aldım. Nereden biliyorum bunu? Biz kırk haramiyiz hep birbirimizi tanırız hesabı. Doktora düzeyinde yapılmış çalışmalarını incelediğimde fahiş hatalar ortaya çıkıyor. Sıradan bir doktora öğrencisine verseniz o makaleleri onlarca hata bulabilir. Bu tür makaleler demek ki hakem sürecine gitmeden yayınlanıyor ve sonradan aynı dönemde yayınlanan makale sahiplerinin birbiriyle ilişkisi ve editörle ilişkisi ortaya çıkıyor. Bunları söylemek hoşuma gitmiyor ama parayla yapılan yayınlar, adam kayırarak yapılan yayınlar gerçekten güvenilirliğe zarar veriyor ve bunları söylemek de rahatsızlık veriyor ama söylemek zorundayız. Kendimizle yüzleşmek zorundayız. Kaç tane indekse girmiş dergi olduğunu hepimiz biliyoruz. Bunların hemen hemen hiç biri için gönül rahatlığıyla dürüst çalışıyorlar diyemiyorum. [P10]

Şu anda maalesef bütün alanlarda bu uluslararası yayıncılık arttı. Yani uluslararası yayın sayıları arttı, dergiler arttı. Tabi akademik kariyer basamaklarında yayına endeksli hale gelmesi insanları bu dergilerde yayın yapmaya zorluyor. Tabi burada ciddi bir ticari amaçlar da gündeme gelmeye başladı. İşte ticari kaygılarla kurulmuş dergiler var, bir taraftan da neopolitizm de var, bu konuda kayırmacılık da var maalesef. İşte eş, dost, yarenlerin yayınlarına endeksli dergilerde yer vererek bir an evvel kariyer basamaklarını ilerlemeleri sağlama gibi bir takım amaçlar var. Şu an akademik yayıncılık çok ciddi etik, ahlaki problemlerle karşı karşıya. Zaten akademik dünyada giderek ahlaki, etik problemler artıyor. [P11]

Bilimsel bir perspektiften, politikadan yoksun olduğumuz için gününbirlik yürütülüyor bu çalışmalar. Mesela iki yıl sonra şu sayıyı çıkartacağız arkadaşlar, bu konuya ilişkin makale yazalım lütfen diye bir şey yok. Özel sayı çıkarma gelenekleri eskiden bir kaç defa denenmiştir. Şimdi o bile yok; çünkü o gündemi belirleyen bir şeydir. Öne çıkan konu eğer Türkiye’de işte zorunlu eğitimin lise düzeyine çıkartılması konuşulacaksa, öğretmen ataması, yetiştirme süreçleri buna göre yeniden tasarlanacaksa onun önce üniversite tarafından tartışılması veya araştırmalarla sorgulanması gerekir. İşte zaten burada kopuyoruz biz hayatın bizatihi kendisinden. Ne yapılabilir konusuna gelince eğitim dergilerinin hakemlik süreçleri dâhil olmak üzere bir kere bıktırıcı. Ayrıca belli ölçütlere göre işte şu araştırma tekniğinin kullanılması, şöyle çözümlenmesi, istatistiksel olarak tekniklerin böyle dar mesela kavramsal değil... Yorumsal, yani hermenötik yaklaşımlara hiç yer vermeyen bir olay. Mesela insan doğası, kişiliği, kültürü üzerine spekülasyon da olabilir. Bu tür makalelere hiç yer vermiyor. Bir otorite demeyelim ama saygın insanların eğitim politikaları üzerine doğaçlama bir konuşmasını bir söylem analizi şeklinde yansıtmaya tanık olamazsınız orada. Başyazarların, editörlerin filan da hiç ufuk açıcı bir şeyleri olmaz, gündemleri olmaz. Herhalde o havuza ne düşüyorsa işte bu olmuş, bu olmamış diye böyle bir ayırım yapıyorlar kendilerine göre. Bir dergi onu kabul edebilir, bir başka dergi de kabul etmeyebilir ama onun önceliği diğerinden farklı olduğu için değil esasen. Hani diyelim ki yüz tane makale geldi, kabul edilme oranını düşürerek saygın olmaya çalışıyorlar. Ben şeye hep inanmışımdır bizim ülkemizin sistemi öyle bir sistemdir ki bizde ortalama ve onun altındaki insanları çok önemli noktalara yükseltebilirler ama biz dâhileri mahvederiz. Burada da nitelikli bir makaleyi zaten gönderseniz onu anlayacak insan olmayabilir. Yani deseniz ki örneğin işte Heidegger zaman kavramı, Ahmet Hamdi Tanpınar’daki zaman kavramı üzerinden bir şey yazacak olsanız ve bunu hayata, hayatın değeriyle, üretkenlikle, mutlulukla, coşkuyla yaşamın anlamıyla filan ilişkilendirirseniz bu eğitimin konusu değil diyebilirler. Bundan daha büyük bir cehalet olamaz. Aynen öyle der, bu karagöz kültürüdür yani adı üstünde kara göz, yani ve hep karanlıkta arar kara göz. Oysa zaman yani verimlilik, üretkenlik, mutluluk tekrar söylüyorum aşk, sevgi, erdem, bilgelik tam da bizim konularımızdır. Biz neyi değiştirmeye adayız ki zaten eğitimci olarak. Davranış değişikliği yaratma süreci diyoruz. Kimse üniversiteye bakıp, vay be şöyle bir araştırma var, sonuçlarından

yararlanalım vay be şu dergi de şu makaleyi okudum ne hoştu filan demez. Bunu deme mutluluğunu ben son yıllarda hiç yaşamadım yani. [P13]

Türkiye’de Eğitim Yönetimi Alanının Doğuşu Problemlili

Katılımcı P09 Türkiye’de eğitim yönetimi alanının başlangıcının problemlili olduğuna işaret ederek, alanın gerek ilk kuruluş zamanlarında gerekse şimdi Millî Eğitim Bakanlığı’nın ihtiyaç duyduğu bilgiyi üretmeye dönük bir tavırla hareket ettiğini ve kendi özgün bilgisini üretmediğini vurgulamıştır:

...Bir öğretmen grubu yurtdışına gönderiliyor ve geliyor. Daha çok Amerika’ya gidiyorlar ve Amerika aslına bakılırsa eğitim bilimleri bilgisini üretmesi anlamında çok gelişkin bir yer değil. Amerika’yı daha çok kastederek söylüyorum, orada bir yerlere gönderiyorlar. Zaten tam üniversiteyi hatırlamıyorum ama orada öğretmen yetiştirme, pedagoji ağırlıklı bir şey var zaten, yani eğitim bilimleri ağırlıklı bir ekol ya da öyle bir şey yok. Bizim hocalar da zaten öğretmenlikten oraya gidip geliyorlar. Yani ilk kadronun, özellikle ilk kadronun araştırmayla ilişkisi Millî Eğitim Bakanlığı’nın ihtiyaç duyduğu bilgiyi üretme noktasında gerçekleşiyor. Bu bir bilim için çok ciddi bir handikap ve çok ciddi bir talihsizlik. Aslına bakılırsa, yani bir anlamda şöyle bir söylem de var hani; bilimsel bilgilerle, bilimsel bilgiler ışığında sorunları çözmek üzere işte böyle bir fakülteye ihtiyaç var falan deniyor. Doğrudan doğruya Millî Eğitim Bakanlığı’nın ARGE biriminin yapması gereken araştırmayı yapmak üzere bir fakülte örgütlenmiş gibi oluyor. Bu çok ciddi bir talihsizlik tabiki ve araştırma geleneği biraz böyle doğuyor. O hocalar öğretmen, öğretmenlikten akademisyen oluyor ama bakış açısı hala MEB’e çok yakın. Oradaki sorunları önemsiyor. Öğretim denilince aklına Millî Eğitim Bakanlığı geliyor. Böyle bir perspektif var. Daha sonra bir dönem dışarıdan, çeşitli alanlardan insanlar geliyor eğitim bilimlerine; fakat bugüne kadar eğitim bilimleri kendi özgün bilgisini üretmiyor. Aslında bu en baştan beri araştırma geleneğinin kuruluş aşamasında ki bir sakatlık diyeyim, yani çok olumsuz bir sözcük olacak ama ters bir yerden başlaması, talihsiz bir yerden başlaması aslında sonraki araştırma geleneğini de etkiliyor. [P09]

Alanda Gelenek-Ekol Yoksunluğu Var

Akademik alanlarda kendine yer etmiş gelenekler ve ekoller, yer aldıkları alanın gücünü önemli ölçüde arttırma kapasitesine sahiptirler. Bu çalışmada elde edilen bulgular ise Türkiye’de eğitim yönetimi alanında yerleşmiş bir akademik geleneğin ve ekolün yokluğuna işaret etmektedir. Diğer taraftan katılımcılara göre, önde gelen üniversiteler de bu geleneği üretmemektedir. Bunun temel nedeni olarak ise benzer akademik arka plana sahip, benzer üretimleri olan akademisyenlerin çokluğu ve farklılıklara yer verilmemesi ön plana çıkmaktadır.

Kendini gerçekleştiren kehanet şeklinde sürekli bir makinanın çarkları dönmeye devam ediyor. Bunda da şöyle bir şey yok, yani bunda beklenen ne mesela: Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Osmangazi üniversitesi bir şey yapması lazım, gelenek üretmesi lazım. Akademide gelenek üretebilecek bir ilişki ağında yok yani. Sen şimdi A Üniversitesinde gelenek üreteceğiz desen, onu göremezsin, üretemezsin; çünkü çok pragmatik, çok böyle kapitalist bir mantık var yani. Üretelim, üretelim, üretelim. Şimdi buradaki adamlarda birliktelik olmadığı için, adamların bir geleneği olmadığı için, dışarıya yeni gelenlere

öncelik oluşturabilecek, hani ayrılmış, sapmış bir gelenek ortaya koyamıyorsunuz. İşte bir Gazi'den beklersin, bir Ankara'dan beklersin Hacettepe'den. Bunlar hep aynı şeyleri yapıyorlar, tekrar ediyor. Osmangazi'den bu sıralar bekleniyor ama Osmangazi'deki insanların bir geleneği yok, yani onlarda şabloncu olduğu için hani şuradan bir sıyrılmamış şöyle bir geçelimde şu tür çalışmalar verelim gibi. Bireyseller... Birbirleriyle alakasız, gelenek tartışması yapılmamış, gerekçeli açıklamaları yapılmamış bir grup var. Yani bu önemli denilen odaklardan da bir şey çıkmıyor. Şimdi Gazi'deki adamlar, Ankara'daki adamlar, Hacettepe'deki adamlar önemli görünürken bu adamlar birbirinin aynısı adamlar olduğuna göre yeni bir şeyde gidecekse bu adamlardan gideceğine göre, demek ki bu ilişki devam ediyor, ama bu ilişkiyi kırabilmenin yolları ne? Biraz inisiyatif. Yeni gelen adamlara, adamların çeşitliliğine bakmak lazım. Şimdi şöyle bir problem var. Kim nerden geliyor kardeşim, yani bu alana giren insanlar niye hep İngilizce öğretmeni olsun ki yani. İlahiyattan, sosyolojiden, tarihten adamlar gelmesi gerekiyor. Ekonomi, finans bölümü, hukuk bölümü yani bunlar ciddi bir seçim yapılmıyor. Herkes gene belirlenmiş bir programa göre yeterlilikler yapılıyor. Bu yeterliliklerde de ben seninkini geçirdiydim sende benimkini geçir hikâyesi. Ondan sonra da işte yeterli şartları yerine getirmiş, okuması olmayan, derinliği olmayan bir sürü adam doktora geçiyor, doçentliğini alıyor gidiyor yani. Çünkü alanda da niceliksel olarak şunlar şunlar şunlar yapılacak, puanlar şunlar şunlar şunlar denecek. Biz bunları yaptığımız sürece bu Uşak'ın Gaziantep'in bilmem şuranın buranın, şimdi buralarda da şeyler var yeni yetişen doçentler var tamam mı, yani merkezin ikinci dairesinde yer alan üniversitelerden gelen adamlar bunlar. Kime bakıyor? A'ya, B'ye, C'ye, D'ye. Bunlara bakıyor. Bu adamlar da farklı değil birbirinden gelenek olarak. Ne olacak şimdi? [P01]

Katılımcı P03'e göre de, Türkiye'de eğitim yönetimi alanındaki akademisyenler öğretmen gibi yetiştirilmektedir ve alanda kamuoyunu etkileyebilecek güçlü alan mensupları bulunmamaktadır:

Türkiye'deki bütün sosyal bilimlerde bir ontolojik sorun var. Yani ne yapacaklarını bilmiyorlar. Ne yapmalıyım, temel sorumluluğum nedir? Yetiştirilme tarzları da şey, akademisyenler maalesef hür düşünceli bilim üretecek insanlar gibi değil de öğretmen gibi yetiştiriliyor. Öğretmenlik daha tüketime yönelik bir meslektir. Hazır bir şeyi alıp pazarlarsın. Üniversite de öyle, hazır bir şey alıp pazarlıyor yani. Alanın varlık nedeni, ontolojisi uygulamayı etkileyecek. Uygulamayı etkilemek güçlü alan mensuplarıyla olur ve maalesef bizim alanımızda güçlü alan mensupları yok. Yani ekonomiyi düşün, farklı üniversitelerden sekiz on kişi televizyonlara çıkıp şu uygulama Türkiye'yi şuraya götürür diyebiliyor. Eğitim yönetimi alanında baktığın zaman ülkeyi etkileyebilecek, kamuoyunun referans aldığı yetişmiş eleman sorunu var. Yani Mahmut Muhtar diyorya; zira hiçbir inkılap yoktur ki onu yapanların idrakinin fevkinde olsun. Hiçbir alan yoktur ki onu çalışanların toplam kümülatif gücünün üstünde olsun. Üzgünüm alanda çalışan arkadaşlarımız zayıf. Teori-uygulama dengesi kuramıyorlar, uygulamayı etkileyemiyorlar. Akademik bir duruş sergilemek ve ekol olmak yerine ideolojik görüşlere teslim olmuş görünüyorlar. Öyle olunca da alandaki piyasadaki gücü de ideolojik görüşünün gücüyle orantılı oluyor. [P03]

Alanın Durumu İyi

Araştırmada Türkiye'deki eğitim yönetimi alanında gerek yayıncılık, gerek makale üretme, gerekse alandaki gelişmeleri takip etme noktalarında yaşanan gelişmelerin azımsanamayacağını ifade eden görüşlerde ortaya konmuştur:

...Biz öğrendik o işi. Eğitim bilimleri, eğitim yönetimi anlamında makale problemi artık kalmadı. Çünkü orayı çok iyi biliyoruz, o literatürü çok iyi takip edebiliyoruz ve Türkiye dünyada hemen hemen kaç tane ülke sayarsan say eğitim yönetiminde ileri gitmiş. Türkiye'nin onlardan aşağı kalır bir yanı yok. Bunu iyi tespit etmek lazım, ama öncü değil Türkiye henüz. Yani bu çalışmaların çoğunda biz onlardan kavram olarak mesafemiz bir seneyi bile bulmuyor yani, bir sene içerisinde biz aynı kavramları araştırmaya, yürürlüğe sokuyoruz. Oradaki şeylerde de sıkıntımız yok yani, aslında problematik bir durumda değil yani o. Bilgi oradan tayin edilince, o gelenek oradan tayin edilince artık biz Amerika'da ne gelenek var demekten ziyade kendi geleneğimizi de anında geliştirmiş oluyoruz. Yani makale üretmede bu kavramlarla makale üretmede de sıkıntımız yok, yayın yapmayı öğrendik. [P01]

Yapılan iş ve işlemlere bir süreç temelli bakıp, panoramik olarak bir göz attığımız vakit eğitim yönetimi alanında yapılan çalışmalar sayıca ve nitelikçe azımsanmayacak kadar çok. Yani şimdi bunu inkâr etmekle en azından kendimizi inkâr etmiş oluruz. [P07]

Kaliteli Öğrenci Yetiştiremiyoruz

Bir ülkenin akademik gelişmesinde doktora programlarının ve doktora öğrencilerinin önemine vurgu yapan katılımcı P04, eğitim yönetimi alanında doktora programlarına kabul edilen kişilerin niteliklerini, programlara nasıl kabul edildiklerini, bu konuda yaşanan problemleri ön plana çıkarırken alanda donanımlı bilim insanı yetiştiremediğimizi ifade etmiştir:

...Biz bu insanları nasıl üretiyoruz. Doktora programlarına bakmak lazım, doktora kabul ettiğimiz insanların niteliklerine, oraya nasıl kabul ettiğimize bakmak lazım. Ancak kalitesi yüksek olan insanlar yüksek kalibreli insanları yetiştirebilir. Yani bu, bu kadar açıktır. Ben Türkiye'deki doktora programlarının, özellikle sosyal bilimlerde bir zafiyet içinde olduğunu düşünüyorum. İddialı insanları yetiştiren insanların sayısı son derece az. Bu olmadığı içinde küresel platformda oynayabilecek sizin oyuncunuz yok. Futbol gibi düşün bunu, basketbol gibi düşün bunu. Yani oraya insan çıkarabilecek sizin üretim mekanizmanız yok. Yetmişyedi milyonluk Türkiye'de uluslararası arenaya çıkmış, işte Barcelona'da ne bileyim işte Bayern'de oynayan kaç tane futbolcunuz var. Futbolda da bu böyledir. Türkiye'de futbolcu da üretmiyoruz, bilim insanı da üretmiyoruz. Bu bizim zafiyetimiz ve sektörel bazda baktığımızda her yerde üç aşağı beş yukarı böyle. Demek ki bizim insan üretim sistemimizde bir sorun var. Zaten eğitimin zafiyetlerini konuşuyoruz. Eğitimciyiz, okullarımızın haline bakıyoruz, üniversitelerimizin de çok parlak olduğu söylenemez. Bence özellikle doktora dereceleri bir ülkenin, ne diyelim teknoloji fırınlarıdır, bilgi fırınlarıdır, araştırma fırınlarıdır. Buradan ne kadar insan, ne kadar donanımlı insan yetiştirdiğinize bakmak lazım. Onun için bu konuda bir zafiyetimiz var, yani üniversite kültürü açısından, üniversite sistematığı açısından sosyal bilimlerde özellikle çok kalibreli donanımlı yüksek insan yetiştiremediğimizi düşünüyorum. [P04]

Bu Disiplin İnşa Edilemiyor

Eğitim yönetimi alanında hâkim olan teori-uygulama ilişkisinin durumuna dair anlayışa ve bilimsel üretim pratiklerine farklı bir açıdan yaklaşan katılımcı P09, alanın bir bilim topluluğu oluşturamadığını ifade etmiştir. Katılımcı P09, bilimin pratiğe ilişkin sorunlara çözüm aramak gibi bir amacının olamayacağını ifade ederken, Türkiye'de ise alanın

kuruluşundan itibaren devam eden geleneğin MEB ile olan ilişkisi nedeniyle faha çok bakanlığın sorunlarıyla ilgilendiğini belirtmiştir. Söz konusu bu durumlar nedeniyle eğitim yönetimi bilimsel disiplini inşa edilememekte ve kendi özgün bilgisini oluşturamamaktadır:

Eğitim bilimleri alt disiplinleri ortak nesnelere kuramadıkları için, araştırma nesnelere kuramadıkları için ve ortak bir bilgi birikiminden hareket edip soru sordukları için bir akademik topluluk oluşturamıyorlar. Bu da aslında bir bilim dalı kuramamak anlamına geliyor. Biz çok itiraf etmek istemiyoruz bunu ama bu bir disiplinin inşasında ciddi bir sorun. Bu disiplin inşa edilemiyor bir türlü... Aslında bilim pratiğe dönük sorunları araştırmak durumunda değildir. Pratiği, pratikteki sorunları çözmek durumunda değildir. Bilimin böyle bir görevi yoktur. Bilim anlama, işte açıklama diyebilirsiniz, betimleme anlama, anlamlandırma, her neyse, nasıl bakıyorsanız, hangi paradigmadan gerçeklikle ilgili böyle bir ilişki kurmak ve bunu gerçekleştirmek demektir. Oysa bizde o en başta söylediğim, bakanlıkla olan ilişki nedeniyle bizde araştırma hep MEB'in sorunlarını çözmeye üzerinden görüldüğü için, pratikle yani aslında bilimin sorunu olmayan, sorusu olmayan soruları sorarak araştırma yapma geleneği oluşuyor. Dışsal olan, bilime dışsal olan sorular üzerinde araştırma yapan bir bilim. Ama bilim kendi sorusu olmayan soruyu bilimsel olarak yanıtlanamaz. Böyle bir gerçeklik var ve bunu yapmaya çalışıyor nerdeyse. Tabii ne oluyor o zaman? İşte mesela okullardaki sorunlara eğiliyor. Ben araştırmalara bakıyorum. Araştırma dersime yönetimden de, başka alanlardan da insanlar geliyor. Şöyle bir şey var sürekli olarak mesela. Falanca soruna ilişkin yöneticilerin görüşlerinin belirlenmesi, öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesi. Sorunun kendisini bile araştırmıyor, o konudaki görüşleri saptıyor. Sorun başka bir şey, görüşler başka bir şey aslında. Böyle tamamen bilimsel araştırma kavramından ve artık nasıl diyeyim bir kopuş söz konusu. Uzaklaşma, dolayısıyla bilim dünyasından uzaklaşma. Tamamen böyle işte. Sorunlarla, sistemle, eğitim sistemiyle boğuşma, belki işte ondan yana olma, ona karşı olma farketmez ikisi de aynı bence. Bir bilim insanı açısından sorgulayamadığı sürece böyle bir durum ortaya çıkıyor... Ben o baştaki şeyle çok bağlantılı görüyorum bunu. Yani bakanlıkla olan ilişkiler. Şöyle bir şey var, o yapmakta olduğunuz şeyi yapmamız gereken şey zannederiz ya. Bilimsel pratiklerde biraz onun etkisi var yani. Hocalarımızdan gördüğümüz şeyi zaten yapmamız gereken şey zannederek devam edince, yani düşünümsellik dediğimiz şey olmayınca sorgulamıyoruz yaptığımız şeyi. Ne yapıyoruz? Bilimsel araştırma yapıyorum. Niye? Çünkü hocam da öyle yapmıştı. Bu böyle bir geleneği, aslında doğmaması tercih edilecek bir geleneğin devamını da birlikte getiriyor. Sorgulayamadık bir türlü üzerinde durupta. Bir anlamda bu çocukluk dönemi diyebileceğimiz, hani o kuruluş dönemi bir türlü sona ermiyor, bir türlü olgunlaşmıyor yani. Disiplin tam olarak kurulamıyor, bilgi birikimini oluşturamıyor, özgün bilgisini oluşturamıyor ve oradan sorular soramıyor, böyle bir kısır döngü. [P09]

Eleştiri Geleneğimiz Yok

Türkiye'de eğitim yönetimi alanında eleştiri geleneğinin eksikliği ön plana çıkaran katılımcı P03, üretilen bilimsel bilginin alanın kendi sınırları içerisinde dahi tartışılıp eleştirilmediğini ifade etmiştir. Böyle bir sürecin yoksunluğu, alanda sosyalleşme ve birlikte öğrenme geleneğinin oluşmasında problemler ortaya çıkarmaktadır. Mesleki ve etik değerleri önceleyen yapıcı eleştiriler alanda üretilen bilginin niteliğinin artmasına yardımcı olurken, alanın gelişmesine de katkıda bulunacaktır.

Bizim alanda öyle kimse kimsenin yaptığına bir şey demiyor. Kapsamlı bir inceleme yapsak, yapılanların epey kısmını şey yapabiliriz. Yani bir eleştiri geleneği oluşturmak gerekiyor. İnsanları o sürece katmak, mesleki sosyalleşme ve bu arada da yetişmiş olanların diğerlerine mentorluk etmesini önemsemek gerekiyor... Şeyi oturtmak lazım, olgunlaştırmak lazım. Eleştiri geleneğini oturtmak lazım. Öyle kontrol mekanizmaları, yani kontrol derken bir Taylorist kontrolden söz etmiyorum ama alan kontrolü nasıl sağlar? Mesleki değerlerle sağlar, etik değerlerle sağlar. Onları oturtmak gerekiyor. [P03]

Alanda Akademik Atalet Yaşanıyor

Katılımcı P11, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında büyük bir durgunluk yaşandığını ifade ederken, belirli kariyer basamaklarına ulaşan kişilerin artık bilimsel üretim yapmadıklarını, akademik toplantılara katılmadıklarını ve bu anlamda alanın ve alan üyelerinin özeteleştirme yapmaları gerektiğini vurgulamıştır. Oysaki, akademide kariyer basamaklarında yükseldikçe yapılacak yayınların hem nicelik hemde nitelik anlamında gelişmesi bir akademik alanın gelişmesini de beraberinde getirecektir. Katılımcı P11’in bu anlamdaki görüşleri şu şekildedir:

Maalesef büyük bir atalet görüyorum, yani büyük bir atalet görüyorum. Entelektüel çaba son derece zayıf bana göre. Gördüğüm kadarıyla, yani hele belli bir kariyer basamağına geldikten sonra üretim son derece düşüyor, dramatik bir biçimde düşüyor. Yani insanlar doçent olmaya endekslili şu anda. Bakıyorum bilim adamlarına da, doçent oldu mu üretim faaliyeti orada bitiyor. Nasılsa profesörlük kendiliğinden gelen bir şey, yani süreye bağlı olarak gelen bir şey. Performans değerlendirme diye bir şey yok. Akademik toplantılara bakıyorum, hiç bir akademik toplantıya katılmayan insanlar bilirim ben. Ama sürekli gelen insanlar da var, ama çok az sayıda. Eğitimciler olarak gerçekten bir özeteleştirme yapmaları gerekir. Herkesin bir özeteleştirme yapması lazım. Yoksa gidişat iyi değil yani, çok kötü, çok kötü. Amerika’da AERA diye bir şey var. American education research association’ın düzenlediği yıllık kongre var. Onbeş, yirmi bin katılımcısı var. Düşünebiliyomusun, herkes orada. Yani adamlarda bir heyecan gördüm, elinde bastonuyla insanlar salondan salona koşuyor. Adamlar müthiş bir gelenek oluşturmuşlar. Bizim toplantılarda daha açılış şeyinden itibaren insanlar dışarıda, kuliste muhabbet ediyor yani, anlatabildim mi? [P11]

Alanda Gündemi Amerika Belirliyor

Katılımcı P12 ise, Türkiye’de eğitim yönetimi alanının akademik gündemini Amerika’daki akademik çalışmaların belirlediğini ifade etmiştir. Burada söz konusu olan durum; başka bir ülkenin fiili olarak gündem belirlemesinden daha çok, Türkiye’deki çalışmalarda gerek araştırma gündem ve gelenekleri, gerekse araştırma yöntemleri gibi konularda ABD’de hâkim olan eğitim yönetimi gündeminin çoğunlukla da bilinçli bir tercihle takip edildiğidir.

Türkiye’de eğitim yönetimi alanının gündemini Amerika’daki akademik çalışmaların belirlemektedir. Amerika’nın dışında herhangi bir gündem ne yüksek lisans, ne de doktora tezi konusu olmuştur. Olanlar da çok cılız kamıştır veya olanların da danışmanları zaten Amerikan kafalıdır. O bakımdan araştırma gündeminin belirlenmesi, Türkiye’nin

kendine özgü bağlamından ziyade gelişmiş ülkelerde ki gündemin Türkiye'ye uyarlanması ve aynı kavramın bağlamdan bağımsız olarak başka bir kültürde çalışması şeklindedir. Türkiye'deki istisnasız bütün doktora tezlerinden örneklem kısmını çıkarın, yani örneklem kısmındaki Eskişehir'i, Ankara'yı çıkarın tez aynen Amerika'da yapılmış gibidir. [P12]

Alanda Yöntemci Bir Gelenek Hâkim

Daha önceki kısımlarda da ortaya konan yöntem konusu Türkiye'de gerek eğitim bilimleri gerekse eğitim yönetimi alanında tartışılan bir konudur. Araştırmada elde edilen bulgular, Türkiye'de eğitim yönetimi alanında yöntemci bir geleneğin hâkim olduğu ve alanda hâkim olan bu paradiganda da etkisiyle bu durumun yöntem fetişizmine yol açtığına işaret etmektedir. Burada tartışma konusu olan durum bir bilimsel araştırma için yöntemin önemli olup olmamasından ziyade, yöntemin tek ve biricik, başat konuma yükseltilmesidir. Böyle bir durum, bir bilimsel araştırmanın diğer aşamalarının göz ardı edilmesi gibi olumsuz bir netice doğurabildiği gibi, takliti de beraberinde getirmektedir. Katılımcıların bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

Yöntemci bir gelenek var biliyorsun bizde. Senin teorik bir çerçeven okuman olmasa dahi insanların okuması yok, konuyu bilmesine gerek yok. Aşırı yöntem fetişizmi var Türkiye'de. Bu yöntem fetişizmi ile çok iyi yöntem bilen bir doktora öğrencisi veya herhangi bir yardımcı doçent sayısız makale üretebiliyor; çünkü herkes yönetime odaklandığı için bu adamın mesela araştırma problemini tanımlama biçimi, onun sınırları çizebilme biçimine kimsenin baktığı yok. Onunla onu çarpıştırmış mı, şu şu şu bilinen düğmeler var, güvenliği vermiş mi, korelasyonu vermiş mi bilmem ne. Oldubitti sana makale. Bu üretilen bilgilerin hepsi şablon olarak yöntemi takip eden bilgiler. Yoksa özde bir gerekçeli, gerçekten tartışması bilinmiş ve geleneğe olan bir çalışma yapılmıyor yani. [P01]

Bir sorun var. Ama bu sorun, tekrar ifade ediyorum diğer eğitim alanları içinde geçerli. Biçim ve yöntem biraz daha fazla ön plana çıkmış durumda. Bunun kötü sonuçlarını da yaşamaya başladık. [P05]

Şu anda mesela metodolojist bir bakışta yansıyor tabi ki. İşte bir sorun varsa bu yöntemdedir, metodolojidedir. Bunu bilmiyoruz, bilmediğimiz için kötü araştırma yapıyoruz. Buradan kaynaklanıyor bunun hepsi gibi bir hâkim görüş var. Yani araştırma üzerine biz konuşmuyoruz. Araştırma üzerine konuşurken laf ya yöntem bilgisine geliyor, hemen onun arkasından da işte bu yöntem bilgisini kim vermeli? Şu bölüm mü vermeli, bu bölümü vermeli? İyi mi veriliyor kötü mü veriliyor falan gibi bir yere geliyor yani tam olarak. Hâlbuki araştırma dediğimiz şeyin özü gerçekliğe yaklaşımla başlar, yani epistemolojiktir. Sonuç olarak yani bizim gerçekliği nasıl ele aldığımızı bağlı olarak biz araştırmayı kurarız. Şimdi biz kendi sorumluluğumuzu soramadığımız zaman, kendi araştırmamızı da yapamamış oluyoruz, sonuç olarak böyle bir durumdayız bence. Taklit de var içinde başkalarının ihtiyaçlarının giderme de var... Kavrama bakmıyoruz ama olabildiğince daha fazla istatistik teknik kullanmaya çalışıyoruz. Böyle bir hastalığımız da var. Araştırmalarda işte ne yapıyor mesela, varyans analizleri bitti diyor faktör analizi yapayım. Ne alaka şimdi, bunu niye yaptın bilemiyorsun yani. Onu da yapıyor, onu da yapıyor, onu da yapıyor, hepsini birden böyle sergiliyor. Ne kadar bilimsel olduğunu göstermeye çalışıyor. Yani ne kadar çok yaparsam o kadar bilimsel olacakmış gibi çarpık

bir bilim anlayışımız da var. Gerçekten tezlerde bu çok görülüyor. Hiç ilgisi olmayan, hiç bir şekilde gerekmeyen bütün teknikler o tezlerde var. SPSS'e hemen giriyor, pat pat pat yapıyor. [P09]

Araştırmanın sağlam bir dayanağının olması, özellikle kullanacağı yöntemin araştıracağı konuya da uygun olması gerekir. Burada kullanılan istatistikler, veri toplama yöntemi, araçları, bunların güvenilirliği, bunlara ilişkin sorunlar var. Yani her halükarda bir ölçme aracının gidip insanlara dağıtıp bunları geri aldığına buna dayalı olarak araştırma yapıp sonuçlar elde edildiğinde bu sonuçların güvenilir olup olmadığı çok tartışılmıyor. Araştırma sağlam veriye dayanmıyorsa sonuçlarının bir önemi yoktur. Ama bizde verinin sağlam veri olması çok fazla önemsenmiyor, veri toplama süreci çok basite alınıyor ve doğru ya da yanlış toplanan veriler üzerinde çok ayrıntılı istatistikler yapılmaya çalışılıyor. Yapılan istatistiklerin de aslında gerçekten bu araştırma için gerekli midir, olsa ne olur olmasa ne olur noktasında da çok fazla durulmuyor. İşin fiyakasında yapanlar, yani ben şu analizi de biliyorum, şu tekniğide biliyorum şeklinde bakıyor olaylara. [P10]

Felsefesi olmayınca teorisi de olmaz. Türkiye'de bir yöntem fetişizmi vardır. Sanki bilimsel yöntem uygulayınca her şey çözülüyor. Zaten derslerin yarısı da araştırma yöntemleri dersleridir. Öyle bi kaygısı da yok zaten alanın. [P12]

Alanda Çeviri Modası Var

Katılımcı P07, alandaki profesör sayısına da vurgu yaparak, son zamanlarda alanda artmaya başlayan çeviri kitap hareketini eleştirmektedir. Metin, makale, eser çevirileri bir bilimsel alanın gelişmesi ve alandaki gelişmelerin takip edilmesi noktalarında önemli bir yer tutarken, burada vurgulanan durum bu gelişmelerin yanında telif eserlerin üretiminde yaşanan eksikliklerdir.

Bu ülkeye hala borçluyuz. Alacaklı olsanda borçluyuz. Bir şeyler yazıp çizelim, bir şeyler olsun, katkı sağlayalım diye düşünüyoruz belli bi yaştan sonra. Artık böyle çeviri kitaplar, son zamanlarda çeviri kitap modası başladı. Bizim adamlarımız yazamıyor mu kardeşim yeri geldiği zaman. Bir şey var ya, şimdi hani ne derler Anadolu'da? Elin iyisinden benim kötüm iyidir. Tamam bunlar olsun, çeşit olsun. Şimdi yayınlara bak hep dış yayınların çevirileri. Hakikaten adamların yazdıkları güzel. Bizimkileri de kanalize et, ona vereceğin şeyi bu tarafa da kanalize et. Yapılır, niye yapılmasını ki? Hocam artık burada da elliye aşkın eğitim yönetimi profesörü var. [P07]

Alan Uygulamadan Kopuk

Katılımcı P12 ise, eğitim yönetimi alanının uygulama eksenli bir alan olduğunu ifade ederken, alanda çalışanların sahadan, uygulamadan gelmediğini belirtmiştir. Bu nedenle uygulama deneyimi olmayan kişilerin sorun belirleyemeyeceklerini ve sorunlara çözüm üretemeyeceklerini vurgulamıştır:

Eğitim bilimleri alanındaki akademisyenleri, bence yani ciddi şekilde bunların hepsini alın götürün hiç bir tanesi Amerika'da ve Batıda, çok aktardıkları ülkelerde akademisyen olamazlar. Yani bir deneyimleri yoktur, sahadan gelmezler. Ne müdürlük yapmışlardır, ne on-onbeş yıl öğretmenlik yapmışlardır, ne de müdür yardımcılığı yapmışlardır. Çok istisnadır bir iki tane müfettiş veya çok istisnadır öğretmen kökenli olan. Şu anda asistanların yüzde doksanı hiç bir deneyimleri olmayan insanlar. Şimdi bunların sorun

belirleme hakkı yoktur bu nedenle de bunların sorununu Amerika belirler. Uygulamadan gelmez mesela okul müdürlüğü ve benzeri çalışmaların hiçbiri. Transformasyonel liderlik, ruhî liderlik hikâye bunlar. Ne ruhî liderinden bahsediyosun. Var olan bir okul müdürü vardır. Bir sorunu tespit etme konusunda saha çalışmaları, etnografik çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bakın yüzde sekseni, doksanı ankettir, veri toplamalarıdır. Hatta o kadar vahimdir ki öğretmen adaylarından bile veri toplanıyor. Neyi ölçeceksin öğretmen adaylarından toplayarak? Yani bu sorun oradadır, bellidir. Mesela Türkiye'deki sorun rotasyondur, bellidir ama hiç kimse bunu çalışmaz. Okullarda öğretmen dağılımı, okul iklimi çalışıyor mesela adam ünite analizi bile okul değil. [P12]

İşletme Yönetiminden Aktarıyoruz

Katılımcılar eğitim yönetimi alanındaki sorunlardan birinin de, alanın temel kavramlarının, kuramsal temellerinin kamu yönetimi ve işletme yönetiminden, yönetim ve organizasyon alanından aktarılması olduğunu ifade etmektedirler.

Öncelikle şunu söyleyeyim. Bizim eğitim yönetiminin dayandığı iki temel alan var. Birisi kamu yönetimi, diğeri işletme yönetimi. Özellikle bizim ürettiğimiz bilgi daha çok işletme yönetimi alanına, yönetim ve organizasyon alanında üretilen bilgiye dayalı. Yani birçok teoriye, eğitim yönetiminin kuramsal temellerine baktığımız zaman ve bu alanda yapılan çalışmalara baktığımız zaman buna dayalı olduğunu görüyoruz. Eğitim yönetimi kamu yönetimine biraz daha yakın, çünkü devlet yönetiminin bir parçası olarak görebiliriz, daha yakın bir alan. İşte belki yeni kamu yönetimi yaklaşımı, işte yönetim ki bu kamu yönetiminden eğitim yönetimine geçen, eğitim yönetimini etkileyen bir yaklaşım. Alanda bunun bir etkisini görüyoruz ama ağırlıklı olarak görülen o ki işletme yönetimi alanında üretilen bilginin eğitim yönetimine aktarıldığını görüyoruz, ağırlıklı olarak işletmeye dayalı bilgi aktarımı ya da bilgi transferi olduğunu görebiliyoruz. Yani dünyada da bu işin esas merkezi Amerika Birleşik Devletleri. Orada bu iş biraz daha gelişmiş ama yani bizim eğitim yönetimi alanının ağırlıklı olarak işletme alanına bağımlı olduğunu söyleyebiliriz. [P06]

Konuların bir kısmı işletmenin konuları. Ama eğitim yönetimini işletmeden koparamıyorsun ki, ana baba işletme zaten. Yani ilk defa kamu yönetiminin çıkışına bakıyorsun işletme. Ondan sonra nasıl ayırdını yapıyorlardı? Birisi işte, işletme özel sektörde kamu bilmem devletle ilgili. Yani özetle hocam kastettiğim vurgu yaptığım şey şu: bir öze dönüş, bir şeyler olması lazım bizim kendimize uygun. Tamam esinlen, tamam oradan ilham al, tamam oradakileri takip et ama bu sadece kendini kurtarma adına olmasın, topluma da bir şey sağlasın. Konuşuyorsun Amerikada şöyle yapılıyor diye, tamam ama mesela bu Drucker'ın yazdığı bir çok kitap var bende. Adam Amerikadan örnek veriyor bilgi toplumuna yatırımla ilgili. Diyor ki, doğa bilimleriyle ilgili yüzbin dolarlık adam yatırım yapıyor ama ürününü alıyor. Biz kâğıdın hesabını yapıyoruz. Bir dönem kullanılan kâğıdı alt yazı olarak kullanıyoduk devletçi kafasıyla. Etmeyin yani, bununla falan olmaz yani. Ama her şeyden önce şu hep motivasyon falan diyoruz ya, bu olay dışsaldan öte içsel motivasyon. İçsel, seni bi yere sürüklemeli, seni rahatsız etmeli. Toplumun duyarlı olduğu sıkıntı, darboğaz onları dikkate almalı. [P07]

Eğitim yönetimi alanının bilimleşmesi, akademik disiplin haline gelmesi de daha çok bu ülkelerde [Amerika, Kanada, Avustralya] söz konusu. Bazı Avrupa ülkelerinde böyle bir çalışma alanı, hatta bir meslek bile tanımlanmamış, bazı ülkelerde akademik bir çalışma alanı haline gelmemiş eğitim yöneticiliği, okul yöneticiliği. Tabi bu alan kendi içinde de sıkıntılı. Amerika'da da sıkıntılı, bizde de sıkıntılı; çünkü doğrudan eğitim yönetimiyle ilgili kuram geliştirme, teori geliştirme çabaları sınırlı. Yani bu alanda geliştirilmeye çalışılan kuramlar ya da modeller daha çok işletme yönetimi alanından transfer edilmiştir.

Business management dedikleri Amerika'da, işte işletme yönetimi dedikleri alandan transfer edilen şeylerdir. Dolayısıyla bu alanda üretilen teorilerden, bilgi birikiminden yararlanılmaya çalışılmaktadır. Bu da kendi içinde aslında sorundur. Yani sadece bizde değil belki Batıda da bir anlamda bu alan sorunlu bir alandır. Eğitim yönetimi tabi disiplinler arası bir çalışma alanı, insan odaklı bir çalışma alanı. İnsani bilim, hatta işte bunu adlandırmada da daha çok insani bilimler kategorisi içine koyuyorlar. Yönetim bilimlerinden daha çok davranış bilimleri içine yerleştiriyorlar Batıda. [P11]

Alanda Aktarmacılık ve Taklit Var

Araştırmada elde edilen bulgular, Türkiye'de eğitim yönetimi alanında bilgi üretim faaliyetlerinin aktarmacı bir yöntem izlediğini ve Batıda özellikle ABD'de gerçekleştirilen akademik çalışmaları taklit ettiğini işaret etmektedir. Katılımcılar, alanda üretilen bilginin büyük bir kısmının Batı merkezli olduğunu ifade ederken, Batılı bilginin ülkede yapay bir gündem oluşturacak şekilde transfer edildiğini vurgulamışlardır. Bu anlamda ortaya çıkan bu aktarmacılık faaliyetleri, hem idari hem de akademik alanda Tanzimat'tan bu yana kendini göstermektedir. Katılımcıların bu konuya ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

Batıyla ilişkiler açısından eğitim yönetimi, planlaması, ekonomisi, teftişi dediğimiz uzunca isimlendirmesi olan anabilim dallarında yapılan araştırmaların büyük bir kısmının Batı merkezli çalışmalar olduğunu genel olarak gözlüyorum. Fakat bu külliye böyle olduğu anlamına gelmiyor. Daha küçük bir azınlıkta da olsa eleştirel ekol dediğimiz ekolün çalışmaları da var. [P08]

Doğal olan, en başta söylediğim gibi, bizim kendi problemlerimizi çözmek için uğraşırken ürettiğimiz çözümler ya da buradan hareketle oluşturabileceğimiz kuramlar. Bunu yapamıyoruz, bunu yapamıyoruz burada sıkıntılar var. Ama şöyle bir sıkıntı da var. Araştırma, yöntem kitaplarında söylenir: araştırma problemi araştırmacıya çarpar denir. Çarpar. Bir sorunu tanımlayabilmek, bunun öneminin farkına varabilmek gerekir; ama biz bunun yerine başka nedenlerle araştırma yapıyoruz. Bu noktaya çok iyi bakmak lazım, vurgu yapmak lazım. Tabi belki uç noktada bir örnek olacak ama hala bizde birleştirilmiş sınıflarla ilgili sorunlar var. Birleştirilmiş sınıflarla ilgili yaptığımız araştırmanın Batıda çok fazla ilgi çekeceğini sanmıyorum. Yani bu bizim sorunumuz onların sorunu değil. Onlar için boşanmış ailelerde çocuğun problemleri önemlidir ya da ne bileyim eşcinsellerin durumu. Bizim öyle bir problemimiz yok. Yani problemlerimiz farklı olunca gündemlerimizin de farklılaşması gerekir; ama bilim için bilim anlayışıyla bazen Batıdaki kuramsal çalışmalar Türkiye'de de bir ölçüde Batıyı ne kadar yakından izlediğimizi göstermek amacıyla yapay bir gündem oluşturacak şekilde transfer ediliyor diyebiliriz. [P10]

Bizdeki eğitim alanında üretilen bilgi, akademik anlamda üretilen bilgi daha çok Batıdan, Batılı teorilerden yararlanılarak üretilmiş bir bilgi türü. Araştırmalara temel olan kuramlar genelde Batıda üretilmiş kuramlar ki tabi bunlarda kendi içinde bir bütün değil. Yani Batı dediğimiz, burda ağırlıklı olarak son yıllarda daha çok birleşik Amerika, Kanada Avustralya gibi Anglosakson ülkelerde üretilen bilgiyi kastediyoruz tabi ki. [P11]

Türk eğitim tarihinde baktığımız zaman Fransız modelinin de etkisinde kalınmıştır. Burada özellikle bürokrasi ve 1908 lise programının aynen oradan alındığını görüyoruz. Onun dışında aslında akademik camiada alınmasa bile uygulamacıların kararlarında bunu

görebiliyoruz. Mesela, meslek lisesi için model olarak Almanya'yı almaları, lise için Fransa'yı model almaları, yükseköğretim ve okul öncesi için Amerika modelini almaları. Aslında uygulamadaki Millî Eğitim Bakanlığı'nın da yine bu Avrupa-merkezli, Amerika, Kanada merkezli bir bilgi ve model aktarımı yaptığını görürüz. Bu aktarımın doğru ya da yanlış olduğunu söylemiyorum ama sonucunda ortaya birşey çıkmıyor... Özgün bir şey üretebilme kapasitemiz de olmadığı için Batıdan aktarmak daha kolay. Bunun nedenleri sosyal bilimlerle fen bilimleriyle karşılaştırarak yapılması gerekiyor diye düşünüyorum. [P12]

Biz Batının mekanik aktarmacılığının tutsağı olarak Tanzimattan bu yana bunu çekiyoruz. Yani bilimin içini boşaltarak, kendi insanımızın özellikleri üzerinden hareketle değilde sadece bir takım kuramları aktararak. Bunu daha çok sığ bir söylem içerisinde çevirdiğim zaman bence buna bilimcilik denebilir ama bilim denmez. Bir şeyin sonunda ci takısı geldiği zaman tehlikeli de olabilir. Bunu aslından uzaklaşma anlamı orjinalite anlamında sorduğun için söylüyorum... Belki örgütsel güven, aidiyet filan bunları işte farklı yerlerden uyarılmağa çalışıyorlar hazır ölçekler olduğu için. Bir kere kültürel geçerlilik kavramına gelelim bu çalışmalarda. Kendi köklerimize dönmekten söz etmeyeyim de, öyle tekrar söyleyeyim yani bunu milliyetçilik üzerinden söylemiyorum ben. Bütün kaynakların, bütün bilgilerin sorgulanması bilimin doğası gereğidir, böyledir zaten. Oradan aktarılan şeylerle ilgili, şimdi bizde metodolojik sınırlandırma bir kere aktarmacılıktan kaynaklanıyor. Böyle yapıldığı için böyle devam edelim. Şimdi bir örnek olay incelemesinin, örneğin bir nitel çalışma için bir katılımcı gözlem çalışmasının yapılması zor ve de tabi bizim jürilerimizin ikna edilmesi de o süreçte sıkıntılı olduğu için daha çok bu tür sayısal veriler üzerinden bir şeyler yapıyor. [P13]

Eğitim Yönetiminin Felsefesi Yok

Katılımcı P08 ve P12, Türkiye'de eğitim yönetimi alanının felsefi problemleri olduğunu ifade etmişlerdir. Türkiye'de eğitim yönetimi alanının özgün felsefesi olmadığını ifade eden katılımcılar, eğitim yönetimi alanının siyaset bilimi ve siyaset felsefesinden koptuktan sonra kendi içerisinde birtakım eklektik kuramlar geliştirmeye çalıştığını; ancak arka planda bir felsefi temel olmadığı için bu çabaların da boşa çıktığını belirtmişlerdir. Bu anlamda alanda felsefi temelleri sorgulayan bir açılıma ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır:

Bizim eğitim yönetiminin bir felsefesi de tam olarak oturmuş değil. Yani her ne kadar bir şeye dayansa da, işte pragmatist bir felsefeye, işte Amerikadaki gibi kapitalist bir şeye dayansa da. Ama bunu, üretilen bilgileri biraz da bu felsefi açıdan da yorumlamak lazım. Yani o kadar teori var bakın değil mi yani. Bilimsel yönetimden alıyorsunuz kaos teorisi, postmodern teori, daha başka teoriler bu güne kadar getiriyorsunuz. Şimdi bu birde eğitim yönetimi felsefesi süzgecinden geçirerek, yani bu teorilerin arka planı nedir biraz önce siz hani o coğrafi yapıyla da ilişkilendirdiniz belki bunlarında irdelenmesi lazım. Bizim eğitim yönetimi alanında böyle bir eksikliğimizi de görüyorum. Eğitim yönetimi felsefemiz ne olmalı sorusuna da cevap verebilmiş değiliz. [P06]

Bir dolu kuram. Eklektik, parçacı bir dolu kuram. Bir de eğitim yönetimi alanının şöyle bir sorunu var. Eğitim yönetimi alanı kamu yönetiminden koptu. Kamu yönetiminden koparken siyaset biliminden de koptu. Aynı zamanda siyaset felsefesinden de koptu. Mesela, eğitim yönetiminde faydacılık akımının eğitim yönetimine etkileri tartışılmıyor. İndirgendi, indirgendi ve eğitim yönetiminin kendince kuramları çıktı ve bunlar ezberleniyor. Ezberlenen bir kuram değil, biz bu kuramın şu siyaset felsefesine oturduğu kamu alanı üzerinde. Çünkü okullar kamusal birimler ve felsefi bir zemini var, her birinin

derin bir felsefesi var. Felsefeden, kamu yönetiminden bağına koparmış bir eğitim yönetimi var. Bu nedenle eğitim yönetimi kamu yönetimi ile ilişkisi kurmayıp sağlıktakinden farkını ortaya koyamıyor. Oysa öyle uygulamalar var ki sağlıkta da aynı eğitimde de aynı. İşte ticarileştirme, esnekleştirme, kamu özel ortaklıkları, toplam kalite yönetimi hemen her kamu yapısında uygulanan şeyler. O yüzden eğitim yönetimi kendi küçük suyu içerisinde nefes alamaz durumda. Bana kalırsa bir açılıma ihtiyacı var. [P08]

Türkiye’de eğitim yönetimi alanının bir felsefesi yoktur. En azından özgün bir bakış açısı, felsefesi yok. Mesela Amerikada eğitim yönetimi felsefesi pragmatizm üzerine kuruludur. Yani belli temel ilkeleri vardır ve bununla birlikte başlayan bazı tartışmalar ortaya çıkmıştır. İşte derslerde okuttuğumuz o fenomenolojik bakış açısı ve fakat bunlar da cılız kalmıştır. Yani ana çizgideki teori aynı kalmıştır. Fakat mesela pragmatizm dediğimiz şey Deweyan bir bakış açısıyla aslında ahlak üzerinden inşa edilmiştir. Onun Türkçe’ye aktarılması da çok yanlış olmuştur mesela. Dewey pratikte değeri olmayan her şeyi ahlaksızlık olarak tanımlamıştır mesela. Bizim Türkiye’de ki eğitim bilimlerinin pragmatik felsefeden etkilendiği söyleniyor ama kesinlikle bu doğru değildir, yani hiç alakası da yoktur. O bakımdan alanın bir felsefesi yoktur. Yani bizim üretmiş olduğumuz bilimsel bilginin pratikte neyi çözeceği ve bu toplumun kadim yeryüzü devleti olması ülküsüne, uzak erimli kıvılcığına nasıl katkı sağlayacağı belli değildir. [P12]

Alanda Biçimleşme, Teknikleşme Var

Katılımcı P05, eğitim yönetimi alanında eğitim bilimlerinin diğer alt disiplinlerinde de olduğu gibi bir biçimleşme, teknikleşme problemi olduğunu belirterek bu problemi; eğitim yönetimi araştırmalarında biçimin, şeklin fazlaca ön plana çıkması, özün yadsınarak geri plana atılması olarak tanımlamıştır. Eğitim yönetimi alanında gerçekleştirilen çalışmaların çoğunlukla yapılmış olmak için yapıldığı vurgulanmış ve okula, eğitim yönetimine dokunmayan bu araştırmalar ve neticesinde ortaya çıkan bulguların uygulamadan kopuk ve asıl olan eğitim alanının bizatihi kendisinden uzak bir hal aldığı ifade edilmiştir:

Benim gördüğüm bir biçimselleşme problemi var. Alakasızlık olarak değerlendirilebilir. Ben biçimselleşme, biçimin ön plana geçmesi diye ifade ediyorum. Yalnız bu problem eğitim yönetimine özgü değil sadece. Biçimselleşme problemi özellikle son on yıldır eğitim bilimlerinin bütün diğer alt dalları içinde söz konusu. Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, eğitimde program geliştirme, ölçme ve değerlendirme gibi bütün alt dallarda bir biçimselleşme problemi var. Yani biçimin, daha fazla şeklin ön plana geçmesine dair bir problem olduğunu düşünüyorum. Bu problemle senin ifade ettiğin alakasızlık aslında örtüşüyor; yani biçimselleşme derken bir araştırmayı yapmış olmak için yapma diye ifade edebiliriz. Buradan üretilen bilgiler, bulgular okula, eğitime, eğitim yönetimine gerektiği gibi dokunmuyor, dokunmuyor. Yani bir biçimselleşme, bir başka ifadeyle de söyleyebilirim bir başka terimle de ifade edebilirim teknikleşme. Hal böyle olunca daha kolay görülebilir, gözlenebilir, daha çok içinde olduğumuz durumlara eğitim yönetimi araştırmaları teget geçiyor ya da hiç uğramıyor bile. Mesela, Millî Eğitim Bakanlığının teşkilat yapısı, merkezilik düzeyi, âdemi merkezi olma durumu vesair. Bunlar bizim önümüzde duran gerçek konular, gerçek problemler. Buralara el atmaya fırsat kalmıyor. Eğitim yönetimi araştırmaları için veya başka araştırmalar için farketmez, rasyonelliğin daha fazla ön plana geçmesi gerekir. Aklın, akıl yürütmenin bu güne kadar klasik bir yöntem olsa da bir ölçüde güvenilir bir yöntem olduğu için bunların kullanılması gerekir. Benim yıllardır gözlemlediğim bir durum var. Millî Eğitim Bakanlığı teşkilat yapısı.

Örneğin, bakanlığın teşkilat yapısında örtük bir şekilde yasama, yürütme ve yargıyı andıran üçlü bir ayak var. Çok araştırmış olsanız çok ilginç veriler üretilebilecek sonuçlara ulaşılabilecek bir durumken, mesela böyle bir konuyu araştırmaya hiç sıra bile gelmiyor. Böyle bakarsak doğrudan okulda, sınıfta, genel eğitim sisteminde, teşkilat yapısında, örgütsel yapıda vesair bir problemin çözümüne katkı sağlayacak nitelikte araştırma yapılacak çok durum var. Yapılan araştırmalara baktığımda ben buralara gelineemediğini görüyorum. Buralar aslında bir üst düzey değil daha, sadece daha basit düzey. Belki problem bu. Sadeliği ve basitliği keşfetmeyle ilgili sorunumuz var. [P05]

Alanda Pozitivist Paradigmanın Hâkimiyeti Var

Katılımcılara göre her ne kadar son zamanlarda alternatif düşünceleri önceleyen eleştirel, radikal paradigma eksenli çalışmalar ortaya çıkmaya başlamış olsa da, bu hareketlenmeler hem yeterli sayıda olmamış hem de alanda araştırma gündem ve pratiklerini belirleyen baskın, hakim gelenek tarafından hoş karşılanmamıştır. Eğitim yönetimi alanında, alanın kuruluşundan bugüne kadar belirleyici olan gelenek pozitivist bir gelenektir. Alanda pozitivist eksenli bir araştırma çizgisinin hâkimiyetinde ve bu paradigmanın varsayımlarına dayalı çalışmalar tasarlanmaktadır. Alandaki pozitivist paradigmanın etkisine dair katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Bilgi üretimi bağlamında baktığımızda epistemolojik olarak üç temel yaklaşımdan söz ederiz: pozitivism, yorumsamacılık ve eleştirel okul. Eleştirel okul daha Marksist diyebileceğimiz çalışmaların olduğu şey. Ben bir dönem eğitim bilimleri enstitüsü müdürlüğü yaptım. Orada da bir tezde doktora tezlerini inceledim, eğitim yönetimi alanındaki doktora tezlerini. Bu tezlerin genel olarak epistemolojik çerçevesini, perspektifini çıkarttık orada. Türkiye’de yapılmış tezlerin sadece yüzde onunun eleştirel ve yorumsamacı bir perspektiften yapıldığını, büyük ölçüde pozitivism ekseninde çalışmaların yürütüldüğünü, yani bu paradigmanın hâkim olduğunu görüyoruz. Böyle olduğunda da pozitivism varsayımları üzerinden araştırmalar kurgulanıyor. Bilim bir biri üzerine birikerek artar ve sürekli ilerler, dolayısıyla geriye dönüp onu yanlışlamak gibi bir şey söz konusu değil. Söylenmişse o bilgi bitmiştir. O nedenle o çalışmada da açığa çıktı; yani eğitim yönetimi alanında yapılan çalışmaların önemli bir kısmı pozitivist paradigma ekseninden ve Batı kaynakları ağırlıklı olarak referans alınarak yürütülüyor. [P08]

Gördüğüm kadarıyla son zamanlarda işte bu radikal pedagoji yanlıları var, eleştirel teori yanlıları var. Onlar tamamen Marksist terminolojiyi esas alarak bir bakıma marksizmi yeniden yorumlamaya çalışıyorlar. Yani Marksist üretim ilişkilerini, tüketim ilişkilerini ve bunun eğitime yansımalarını vesair yeniden inşa etmeye çalışıyorlar. Onların tabii tarihsel bir arka planı da var. Ama bizde dediğim gibi bu alanlar sonradan ikame alanlar olduğu için, tarihsel bir kökü, geçmişi de yok. Çalışmalarımızı belirleyici olan daha çok Amerikadaki çalışmalar, işte pozitivist paradigmaya dayalı çalışmalar olmuş. Son yıllarda böyle mevzi alternatif bakış açıları da gündeme getirmeye çalışılıyor ama bunlar çok da hoş karşılanan çalışmalar değil diye düşünmüşümdür öteden beri. Doktora tezimi yazarken bazı kavramları zikretmeye bile çekinmişimdir yani. [P11]

Bir de şu var, sizden öncedekiler bir kural koymuş ve sizde onun çok da dışına çıkamıyorsunuz. Yani epistemik bir cemaat oluşmuş iyi kötü. Türkiye’de Batıcı, pozitivist bir epistemik cemaat var. [P12]

Ama şöyle söyleyeyim. 1970'te liderlik davranışları betimleme anketi vardır Ziya Bursalıoğlunun. O anket faslı ve nicel araştırma anlayışı 2015'teyiz, galiba halen geçerlidir. Çünkü biz kişilikle meslek arasındaki ilişkiyi bile sorgulayamadık, demek istediğim budur. Hazır bir takım insanlar var ya, bak yeni coşkular, duygular filan yaratamıyor, yeni heyecanlar filan. Mesela heyecan kavramı liderliğe girmiş değil, mutlulukta girmiş değil daha yani. [P13]

Eğitim Yönetimi Alanında Batıya Bağımlıyız

Katılımcı P09 ve P10, eğitim yönetimi alanının Batı ile olan ilişkilerine dair görüşler ortaya koymuşlardır. Bu ilişkide Türkiye'deki eğitim yönetimi alanı akademik olarak Batıya bağımlı durumdadır. Bu bağımlılık egemen bilim anlayışı olarak kendisi gerek Batıda eğitim alma, gerekse büyük oranda Batılı literatürün takip edilmesi şeklinde kendini gösterirken, bu duruma yöneltilen eleştiriler bağımlılığın mekanizmalarına ve kullanım biçimlerine yönelik olmuştur. Diğer taraftan katılımcılar, Batıdan aktarılan bilgilerle kendi sorunlarımıza çözüm üretmemizin de zor olduğunu vurgulamışlardır:

Bizim Batıyla ilişkimiz; Batıda gidip eğitim görüp gelme ya da literatürün oradan alınıp okunması, işte o bilginin kullanılması biçiminde gerçekleşirken ve bilim deyince yüzümüzü Batıya döndüğümüzden ve bilimi Batıda gördüğümüzden oradaki kuramları ve kavramları aynen alıyoruz. Bu egemen bilim anlayışı aynı zamanda... Tam olarak bağımlılık söz konusu yani. Hem literatürün alınması hem gidip orada eğitim görüp gelme hem de oradaki paradigmalardan etkilenilmesi. Bunların hepsi aslında o kavrama giriyor heralde büyük bir ihtimalle; yani doğrudan doğruya bir bağımlılık oluşmuş durumda ve sürekli kendini yeniden üretiyor. Hiç alınmasın falan anlamında söyleyemiyorum. Mutlaka orada da var ciddi bir birikim var, birikim yok demiyorum; ama bizimki doğrudan alma ve kullanma biçiminde, yani sorgulamadan, gözden geçirmeden. Değerlendirme, eleştirme, kendi yaptığımız şeye bakma, kendi yerelimizle o bilgiyi karşılaştırma gibi şeylerimiz yok. Sorun da orada, yoksa tabiki alabilirsin. [P09]

Araştırma geleneğini Batıdan alıyoruz. Bu anlamda, bilim anlamında, pozitivist bilim paradigması anlamında baktığımızda da; Batı kaynaklı veriye ulaşma, veriyi sayısallaştırma, ifade etme, yorumlama açısından Batıya bir bağımlılık var bilgi kaynakları ve bilgiye ulaşma anlamında baktığımızda. Zaten basitleştirme, indirgemecilik pozitivist bilim paradigmasının da sınırlılıkları. Şunu söylüyorum ben, eleştirirken, pozitivist bilim paradigmasına yönelik eleştirilerde bulunurken bu tamamen tü kakadır şeklinde bakmıyoruz yani. Benim söylediğim şey şu: sağlam ve güvenilir veriler toplamak ve gerçekten dürüst bir biçimde çalışmak, çözüm üretebilmek. Yöntemi çok önemsemiyorum bu anlamda. Önemsemiyorum derken yanlış anlaşılmasın. Doğru şeyler yapmamız lazım, dürüst olmamız lazım ve yaptığımız işte de işlevselliğini göz ardı etmememiz gerekir. Özellikle az gelişmiş bir ülkenin bir bilim politikası olmalı ve bu çerçevede kendi özgün sorunlarını özgün çözümler üretebilmelidir. Bunu Batıdan ithal ettiğimiz bakış açıları ve yöntemlerle çözmemiz çok kolay olmayacaktır. Her şey kendi kültürünün bir parçası, ürünü. Bunu gözden kaçırmamız gerekir. Daha ayrıntılı, daha spesifik, kültüre uygun, kendi oluşturduğumuz medeniyete uygun şeyler yapabilmemiz lazım. Burada da ciddi anlamda bir özgüven eksikliğimizin olduğunu söyleyebiliriz. [P10]

Türkiye'de eğitim yönetimi alanının mevcut durumuna ilişkin katılımcıların değerlendirmeleri genel anlamda olumsuzdur. Akademik yayın sayılarında artış,

akademik yayıncılık faaliyetleri, alandaki uluslararası literatürü takip etme gibi konularda katılımcıların değerlendirmeleri olumlu bazı gelişmelere işaret etse de, elde edilen bulgular eğitim yönetiminde hâlihazırda gerçekleştirilen bilgi üretim süreçlerinin sistemsiz birtakım nedenlere de bağlı olarak kolaycılığa yöneldiğini, tekrara düştüğünü, felsefi problemler yaşadığını, pozitivist paradigma eksenli yöntemci bir geleneğin hakim olduğuna işaret etmektedir. Araştırmamız açısından önemli bir bulgu ise, alanın Batı ile olan ilişkilerinde Batıya akademik anlamda bağımlı olduğuna ilişkin görüşlerdir. Katılımcılar, alanda Batı eksenli aktarmacı ve taklitle dayalı bir bilgi üretiminin gerçekleştirildiğini ifade ederlerken, bu durumun Batıya bağımlılığın bir sonucu olduğunu ve kendini sürekli yeniden ürettiğini vurgulamışlardır. Bu noktadan itibaren araştırmada daha çok bu eksen, yani eğitim yönetimi alanında var olduğu düşünülen akademik bağımlılık durumuna ve böyle bir durumda ortaya çıkan sebep-sonuç ilişkileri üzerinde durulacaktır. İlk aşamada ise Batıdan neleri, nasıl aldığımız sorusuna ilişkin elde edilen bulgular üzerinde durulacaktır.

Neleri - Nasıl Alıyoruz?

Bu başlıkta, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerinde işe koşulan araştırma gündem ve pratiklerinde Batıdan neleri nasıl aldığımıza ilişkin katılımcı görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcılar, eğitim yönetimi alanında var olan akademik üretim ilişkilerinde Batıdan özellikle fikirleri, kavramları, kuramları ve yöntemi aldığımızı ifade etmişlerdir. Kendi özgünlüğümüzü üretmediğimiz için bu bağımlılık ilişkisinin devamlılığı ise; düşünsel araçlar, projecilik, İngilizce yayınlar, dil, beyin göçü ve finansal desteklerle sürdürülmektedir.

Fikri Bağımlılık: Fikirleri Alıyoruz

Katılımcı P08 ve P09, Batıdan çeşitli ilişkiler aracılığıyla, birtakım yöntem ve araçlarla fikirleri aldığımızı ifade etmişlerdir. Bunun arkasında yatan etken ise eğitim yönetimi alanında gerek küresel, gerekse yerel ölçekte hâkim olan geleneklerdir. Türkiye’de eğitim yönetimi alanındaki araştırma gündem ve geleneklerinde hâkim durumda olan akademik gelenekler, bir taraftan literatürde hâkim olan düşüncelerin yapılan çalışmalarda da yer alması gerektiğini düşünerek öğrencileri ve çalışmalarını bu yönde yönlendirirken, diğer taraftan da öğrenci değişim programları ve Batıda eğitim alma faaliyetleri de fikir aktarımında etkili olmaktadır. Bu sürece ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Mesela Hanusek bu uluslararası sınavları benimser, verimlilik konuları esas odaklandığı noktadır. Öğretmenleri daha çok çalıştırmanın, daha çok sömürmenin bana göre şeylerini araştırır. Kendi bunun farkında değildir belki ama işte daha düşük maliyetli okullar nasıl üretilebilir, okulları nasıl özelleştirirsek daha verimli çalışır bunlar üzerinde çalışır ve ana akım eğitim ekonomisi izleyenlerde Hanusekle karşılaşır büyük ölçüde. Çünkü devasa bir kadroyla çalışıyor olmalı ki yüzlerce eser sıralanmış ve bu eserlerin büyük bir kısmı küresel örgütler çerçevesinde desteklenmiş çalışmalar. Öyle baktığımızda, o zaman siz Hanusek'e hiç bakmadan böyle bir tezi nasıl yazdın sorusuyla karşılaşırız. [P08]

Şimdi bir de tabi yani mesela yabancı dil öğrenmek için öğrenciler gidiyor. İşte Erasmus, bilmem ne falan. Tamam ama bunun başka etkileri de olacağını düşünüyorum ben; çünkü oradan programın nasıl yürütüleceğine dair, işte bir çalışmaya, çalışmanın şeyine dair mutlaka etkilenmeler olacaktır ve onlarda o etkilenmelerle geleceklerdir Türkiye'ye ve bizim burda sağlam, bize özgü bir durumumuz olmadığı için tekrar savrulacaklar. [P09]

Kavramsal Bağımlılık: Kavramları Alıyoruz

Katılımcı P01 ise, Batıdan kavramları aldığımızı; ancak aldığımız bu kavramların operasyonel tanımlarının yapmadığımız, üzerinde yeterince çalışmadığımız, Türkiye'de nasıl işleyeceğinin ve anlamlandırılacağına üzerinde durmadığımız için sorunların ortaya çıktığını ifade etmiştir:

İki tane örnek var. Örgütsel adalet var mesela değil mi? Adalet kavramını operasyonelleştirip, Türkiye'de bunun nasıl işlediğini, nasıl olması gerektiğini incelemediğin zaman, örgütsel adalet üç tane falan tanımı var uluslararası düzeyde. Ama Türkiye'ye geliyorsun adalet tektir deniyor. Yani öyle dendiği gibi şu adalet, bu adalet iletişimde, süreçlerde adalet yok, adalet tek. Bu yansımıyor alana. Bir kere üçlendiyse üç, üç, üç diye gidiyor. Bir de adalet kavramının algılanması bizde niye onlarla aynı olsun. [P01]

Başat Kültürler Diğerlerini Etkiler

Katılımcılara göre Batı, eğitim yönetimi literatürü göz önüne alındığında, diğer ülkelere göre öndedir. Dünya genelinde bu alanda üretilen bilginin büyük bir bölümü Batıda üretilmektedir. Bu nedenle Batıda üretilen bilimsel bilginin diğer toplumları etkilemesi oldukça doğaldır; çünkü kültürler diğer kültürleri etkilerler ve önde olanı izleme, taklit etme kaçınılmazdır. Bu eylem tarzı Osmanlı'dan bugüne Batılılaşma hareketlerinde de gözlenmektedir. Ancak burada problem olan durum normal bir süreç olarak başlayan bu taklit ve izleme faaliyetlerinin eğitim yönetimi alanında kendi bağlamsal özgünlüğünü üretememesidir. Katılımcı P02'nin bu konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Sözünü ettiğin gibi, bizde de eğer bu bi bağımlılıksa elbette var. Ama dediğim gibi hem siz hani kendinizi kabul ettireceksin uluslararası standartlarda, hem de onlardan ayrı olacaksınız, o da olmaz tabi ama. Bunun bir derecesi bağımlılık. Bunun adına bağımlılık bilmiyorum denebilir mi? Bu bir derece meselesi. Ha ama şu var kendi ülkenizi de görmemezlik edemezsiniz. Birinci planda görmeniz gerekir. Bir de başka bir boyut var. Biliyorsunuz bu bütün dünya gerçeğinde öyledir; eğer bilimde, sanatta, teknolojiye kim

ya da kimler ilerlediye diğerlerinin bunu izlediğini görürsünüz. Bu kaçınılmaz bir şey. Bir zamanda Osmanlı öyleydi. Avrupalı gelip senden öğreniyordu ve öğrencilerini gönderiyordu. Sonrasında Tanzimat'tan beri maalesef süreç tersine döndü ve bu günde böyle devam ediyor....Senin bağımlılık dediğin, ben görece izleme diyorum, hatta ona teori olarak iz bırakma deniyor, impirinting. Impirinting dedikleri bir kuram. Üniversitelere de bakın. Benchmarkı niçin yapıyor insanlar? Nedir ama esinlenmektir, burada bu maalesef o öyle bir noktaya geliyor ki izliyorsunuz onu. [P02]

Katılımcı P03'de Batının, özellikle'de Amerika'nın sahip olduğu gelişmişlikle ve sahip olduğu araştırma üniversiteleriyle alanda öncü olduğunu ifade ederken, alandaki sorgulamanın yapılabilmesi için de hem iç hem de dış dinamiklerin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Ancak buna rağmen, üzerinde durulan önemli husus ise insan kaynağının ve araştırma sürecinin taklit edilemez olduğu gerçeğidir:

Şimdi Amerika'da biri geçen yıl konuşuyordu. Amerika'nın diyor yakın bir zamanda başka bir ülke tarafından geçilmesi mümkün değil. Çin'in büyümesinden falan söz ediyorlar Amerika'da diyor. Amerikan patentli bir şey vardır diyor, o da araştırma üniversiteleridir diyor. Her şeyi taklit edebilirsiniz; fakat insan kaynaklarını, insan yetiştirmeyi, araştırma süreçlerini taklit edemezsiniz. Tabiki başka ülkeleri bilelim, tabiki diğerlerinden deneyimlerinden yararlanalım; ama gelişmişlik, üçüncü nesil üniversite dediğin kardeşim. Çeşitli kuruluşların sınıflandırması var. İlk beşyüz ünivesiteye bak. Yani tamam gidelim, başka yerlere de gidelim. Ama Suudi Arabistan'a gitsek eğitim yönetimiyle ilgili bir şey öğrenebilir miyiz? Ama yani kabul edelim, bir gelişmişlik var yani ve bir iç-dış dinamik olmadan da içeriği sorgulayıp geliştirmek çok zor. [P03]

Katılımcı P04, taklit etmenin bir aşama olduğunu vurgulayarak, teknoloji alanında Japonya, Çin gibi ülkelerin ilk aşamada ABD'yi taklit ederek işe başladıklarını, devam eden süreçte ise kendi özgün ürünlerini ortaya koyduklarını ifade etmiştir. Eğitimsel fikirlerin, araştırmaların, uygulamaların da taklit edilmesi olağandır; ancak temel problem Türkiye'de bu taklit ve kopya sürecinin kendi özgün bilgisini üretememesidir. Burada da önemli olan dünyadaki gelişmelere nasıl yaklaşıldığıdır. Katılımcı P06 da, bilimin birikimselliğine vurgu yaparak gelişmiş ülkelerin takip edilmesi ve onların birikimlerinden yararlanılmasının normal ve gerekli hatta zorunluluk olduğunu belirtmiştir:

Bir takım şeyler yaratmanın başlangıcı belki taklit ve kopyadan geçer. Japonya'da böyle olmuştur, Amerikan teknolojisini kopyalamıştır önce. Çin işte. Amerikan şirketleri Çin'e taşınınca onlar şeyi öğrendiler, yani o şeyin bilgisini öğrendiler, güzel kopyaladılar. Ondan sonra, şimdi kendi özgün ürünlerini yapmaya başladılar. Otomobilden tutun bişte her şeye, teknolojiye kadar. Eğer oradan bir şey çıkarıyorsanız, bir şey üretiyorsanız kopyalamanında bir zararı yoktur. Dışa bağımlılık, evet yani ancak size kopyalattırılar. O kadar işte. Bilginin belli bir kısmını teknolojinin belli bir kısmını verir. Gerisini sizin doldurmanız lazım. Başından beri böyle bir vaka var. Sadece Türkiye'yi etkileyen bir şey değil bu, bütün dünya da var. Nasıl ki cep telefonu teknolojisi bütün dünyayı dolaşıyorsa, Afrika'sından tut bilmem işte İngiltere'sine, Norveç'ine kadar. Küresel eğitim kavramları da dolaşıyor. Böyle bir şey var. İşte bir bakıyorsunuz ortalık yıkılıyor. İki sene, üç sene filan bu kavram her tarafta. İşte bilboardlarda, reklamlarda, afişlerde, broşürlerde çoklu zekâ, çoklu zekâ. Şimdi duyuyor musun çoklu zekâyı? Şimdi başka bir modaya

geçtik. Çoklu zekâ bitti mi? Bitmedi. Ama moda kavram. O nedenle, bu tabii dışa bağımlılığın bir göstergesi. Tabiki bunu belli ölçülerde normal de karşılamak lazım. Nasıl cep telefonu yeni bir olgu, yeni bir teknoloji olarak dolaşıyorsa, eğitim fikirleri de dolaşıyor. Sizin bundan ne kadar etkilendiğiniz ve buna nasıl yaklaştığınız önemli. Siz bu fikirlerle eğitim sistemimizi reforme ediyorum diye altı ayda bir ortaöğretime geçiş sistemini değiştirir, yükseköğretimde yeni rüzgârlar estirir, oniki milyar dolar tablete yatırırsanız bu modadan kötü etkileniyorsunuz demektir. Bu nedir? Siz sadece o rüzgârın etkisinde kalıp, buğdaylar gibi bir o tarafa bir bu tarafa savruluyorsunuz. [P04]

Dünyada üretilen bilgiyi takip etme, inceleme noktasında; yani Amerika, İngiltere Avustralya belki Kanada gibi ülkeler bu işte ön plana çıkıyor. Bunlardan yararlanmak durumundayız; yani bugün yayınların çoğu İngilizce olarak yayınlandığından daha çok bu ülkelerin patentinde bu durum ve bizde onu takip etmek zorundayız. Yani bir zorunluluk haline gelmiş. Yani bugün bilimin geldiği nokta, nerede neler tartışılıyor, ne yapılıyor. Ben bunu birazda şu şekilde görüyorum, yani bilimsel ilerleme kümülatif bir süreç, yani birikimlidir. [P06]

Başat kültürlerin zayıf olanları etkilediğini ifade eden katılımcı P10, Osmanlı'da başlayan Batılılaşma hareketlerinin günümüzde hala devam ettiğini ve bu sürecin de sadece teknik bilgi ithali olmadığını, beraberinde kültürü, düşünme biçimini de ithali gerekli kıldığını, bunun ise kolay bir değişime işaret etmediğini vurgulamıştır:

Batı zorla yaptırmaz, zorla yaptırmaz. Başat kültürler zayıf kültürleri etkiler. Bu anlamda bizim onlara ihtiyacımız var. İşte Osmanlı'da da Batılılaşma hareketleri açısından baktığımızda günümüze gelinceye kadar bu süreç devam ediyor ve hala Batılılaşmaya uğraşıyoruz ve Batılılaşma dediğimizde bu sadece Batının bir kısım teknik araç gereçlerini ithal etmekten ibaret değil heralde değil mi? Yani Batı zihniyetini, Batılı gibi düşünmek dediğimizde bu düşünce biçimimizi değiştirmemiz çok kolay bir şey değil. [P10]

Düşünsel Araçlarda Bağımlıyız

Katılımcılara göre araştırma gündem ve pratiklerimizi belirlememizde akademik dergiler önemli bir rol oynamaktadır. Akademik sistem içerisinde yurt dışı yayın yapma zorunluluğu, aynı zamanda yayım yapılacak dergilerin politikalarına göre hareket etmeyi de zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, dergilerin yayım politikaları çoğu kez bizim araştırma gündemlerimizi de belirlemekte ve bağımlılık durumu meydana getirmektedir. Bu bağımlılık durumu kendini konu seçiminden araştırma yöntemine kadar bütün süreçlerde göstermektedir. Diğer taraftan yurt içinde de geçerli indekslerde taranan dergiler bulunsa da, nihayetinde bu indeksler de dergileri kabul etmek için bir takım politikalara uyum talep edebilmektedir. Yine katılımcılar tarafından ifade edilen bir diğer husus da, yerele dönük üretilen bilgilerle hazırlanan çalışmaların Batılı dergiler tarafından tikel bulunarak kabul edilmediğidir. Bu süreçlere ilişkin katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Alışveriş yapmak için kredi kartı kullanacak mısın, kullanmayacak mısın? Bu topluluğun içerisinde, bu sistem içerisinde, bu finansal ve ekonomik sistem içerisinde kredi kartıyla iş yapmak zorunda mısın değil misin? Şimdi eğitimde üretilen insan tipi aslında bu makinanın içerisinde hayatta kalabilecek yeterliliklerle alakalı. Yirmi birinci yüzyıl becerileri diyor adam mesela değil mi? Yirmi birinci yüzyıl becerilerini okullara koyalım diyor. Aslında ürettiği şeyi geleceğin toplumundaki kapitalist yapıda ve şehirde insan nasıl hayatta kalacak diye söylüyor. Bunları yap diyor, düğmeye bas diyor, araba kullanmayı bil diyor, yarışmacı ol diyor, yoluna devam et diyor, koşarken birisi düştüyse acı ona ama diyor yoluna sen devam et kaldırma diyor. Yani şimdi bu bağımlılık bu büyük sistemler tarafından üretilen bir şey. Kendini devam edebilmesi, hayatta kalabilmesi sosyal davranışçı açıdan akademisyen olarak kalabilmek için bu araçları kullan diyor. Kullanmadığın zaman seni kim takar diyor. [P01]

Son yıllarda özellikle yorumsamacı paradigma artık özellikle de sosyal bilimlerde ve eğitim yönetiminde giderek pozitif paradigmaya artık egemen olma veya meydan okuma en azından aşamasında. Onun için burada tabi yerellikte söz konusu belki ama onun için çok özgün çalışmalarda yapılıyor, yurtdışına gönderiyosun adam diyor ki, citation indekse giren dergilerde editörler diyor ki; bu çok yerel, senin kültürünü ilgilendiriyor, beni çok da bağlamıyor. Böyle bi dezavantajda var tabi, yani o zaman bunun ülke içerisinde bilime kazandırılması lazım. Batıların bakışını hiç objektif bulmam. Belki yanılıyor olabilirim. Orada yaşamış birileri olarak her zaman çifte standart egemendir. Tabi genelleyemezsin ama pek çok örnekte bunu görüyoruz... Hazin bir şey; eğer kültürünü kötülersen, ülkeni küfredersen, kendini aşağılarsan o zaman hemen böyle en düzeyli kaliteli dergilerde bile rahat yayın yapma fırsatın var. Ama nesnel kalırsan, bu dediklerimi yapmazsan çok kültüre özgü çalışmalarında maalesef yayınlanması çok zor. Biz bazen üç yıl falan uğraşırız. [P02]

Daha kötüsü, bu dergilerin yayın politikalarında sizin araştırma gündeminizi belirleyecek yönelimler var. Bu dergi neyi istiyor diye bakıyorsunuz önce, ne tür çalışmalar basıyor. Otomatik olarak sizin zihniniz bu Batı merkezli dergi gündemlerine odaklanıyor ve siz burada Türkiye'nin özgününden birşeyler yazdığınızda basılma olasılığı daha düşük oluyor. Çünkü onlar çok yerel diyor, çok tikel bir mesele diyor. Ama evrensel kavradığını idda eden dergiler bunlar. O yüzden de bizim akademik özerklik dediğimiz, akademik özgürlük dediğimiz, alanımızı bir tür sınırlandıran, kısıtlandıran bir yayın politikası var tabi. [P08]

Türkiye'deki bilim politikalarını belirleyenler de aynı şeyi yapıyorlar. Diyolarki üniversitelere, siz mutlaka yazdığımız şeyin işte şu kadarını Batıda yayınlanan bir indekste taranan bir dergide yayınlamak zorundasınız. Şimdi o dergilerin bir yayın politikası var tabiki. Kendilerini merkeze alan bir politika bu. Onların istedikleri şeyler araştırma. Başka kuramlar da geliştirmeye devam ediliyorlar, başka ülkelerin pratiklerinden kendi kuramlarıyla ilgili sonuçlar çıkarıyorlar yani, onların ihtiyaç duydukları bilgi bu. Bizden bir kuram inşa edipte onlara göndermemizi beklemiyorlar. [P09]

Sonuçlar, daha doğrusu yarattığı sorunlar olarak bakalım ona istersen. Çünkü şöyle düşünüyorum; indeksli yayın yapabilmek için öncelikle yurtdışı derginin ilgi alanına giren konuları araştırmanız gerekir. Onların ilgi alanına giren konular da gerçekten bizim için çok önemli olmayan konular olabilir. Bir defa bu anlamda sorunlar var... Şunu açıklıkla söyleyebilirim yani kendi amaçlarına hizmet etmeyen projeler için niye yatırım yapınlar ki? Yani aptal mı bunlar? Hatırlıyorum, yurtdışında bir dergiye makale göndermiştim. Editörü bana dedi ki, ajandanızda şu şu konularla ilgili çalışmalar varsa bu konulara da ilgi duyuyoruz, yayınlatabiliriz. Sonra araştırdım Yahudi çıktı editör, yani çok kültürlülük, vesaire konularıyla ilgili çalışma istedi. Çok kültürlülük ve dil sorunuyla, özellikle bizim ülkemizdeki çift dillilikle ilgili çalışmalarınız varsa bunları yayınlatabiliriz diye editör bana teklifte bulunuyor. Tabi bunlar ilginç şeyler değil mi,

ilginç şeyler. Benim ne yapacağıma, benim sorunumun ne olduğuna bırakın ben karar vereyim. Siz bilimi destekliyorsanız konuyu ben belirleyeyim siz destekleyin; ama sizin belirlediğiniz konularda ben araştırma yapıyorsam o zaman size hizmet ediyorum demektir. Zaten kendisine hizmet etmezsen bana niye para versin. [P10]

Yabancı literatür taranması konusuna gelince; benim hiçbir yüksek lisans, doktora öğrencim İran'da, Pakistan'da, Hindistan'da, Çin'de, Rusya'da yapılan literatürü taramamıştır. Zaten öyle bir kaygıları da yok. Bir bakıma eğitim yönetiminin Kâbe'si, benzetmede sakınca olmazsa, Amerika Birleşik Devletleri ve kısmen de İngiltere'dir. Onun dışında da aslında Avrupa'da da, örneğin Almanya'da yapılan araştırmalar çok da dikkate alınmaz. Fransa'da yapılan belki araştırmalar dikkate alınmaz... Şimdi bu dediğiniz şey Batının dünyanın her yerindeki eğitim bilimcileri hizaya sokma çabası. Bunda tabii Batılıların etkisi var ancak kendi elimizle bir şeye benzeme çabası da söz konusu burada. Mesela APA sitili Türkçe'mizi nasıl katletti biliyor musun sen? Örneğin tezlerdeki başlıklar, başlıkların sonundaki noktalar. Bin yıllık Türk dilinin geçmişinde nerede başlığın sonunda nokta konulmuş ve bunu akademik ünvanlı ahlaksızlar yapıyor. Bu kadar benzeme, bu kadar hayranlık, bu kadar kendi diline ihanet. Bu kadarını parayla yaptırılmazsınız. Diliniz gittiği zaman namusunuz gider, dininiz gider, her şeyiniz gider. Dili götürüyor adam. İngilizce filan, şimdi İngilizce bilenler çok mu iyi bilim üretiyorlar. Hikâye, ancak Batıda fazla yayın yapıyorlar. [P12]

Şimdi birçok ülkede kendi ulusal eğitim sistemlerine katkıda bulunmayan çalışmalarını önemsememek gibi bir yaklaşım var. Örneğin, Almanya'da, Fransa'da. Bu bilimde tekelleşmeye, monopol oluşturma kaygısından kısmen kaynaklanan bir şeydir. Bir de bilimi standardize etme ve değişmez doğrular bulma kaygısı. Bilim aslında bilmediğimizi bize gösterir, bazı konular ya da o yöntemle çalışılabileceğini gösterir. Bu alanda ciddi bir kaygı bozukluğu yaratıyor, hatta şöyle hangi kalıplara uydurursam benim makalem yayınlanır anlayışı. Bu belli başlı dergiler tarafından dayatılıyor. [P13]

Projecilik

Katılımcı P08, Türkiye'de Batı eksenli düşünce tarzının ve bunun akademik çalışmalara yansımalarının araçlarından birinin de son zamanlarda yaygınlaşan projecilik faaliyetleri olduğunun altını çizmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında, Batı tarafından fonlana çoğu projede çalışılacak kanuların projeyi fonlayan kurum ve kuruluşlarca önceden belirlenmesidir. Böyle bir durum ülkenin sosyal gerçeklikleriyle uyuşmayan, çoğu kez bizim bir işimize yaramayacak, projeyi üreten kurumların amaçlarına hizmet edecek çalışmaların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir:

Biliyorsunuz son dönemde projecilik çok yaygın. Projenin kendisinde dahi bu eğilimin olduğunu biz gözlemleyebiliyoruz. Projecilikte de her şeyi Batı eksenli görüp teorisini oradan kurma, Türkiye'nin koşullarını, Türkiye'nin kendi çelişkilerini, içsel ya da dışsal dinamikleri arasındaki etkileşimi vesaire görmezden gelen çok sayıda proje var. Eğitimde gerçekten ciddi, köklü değişiklikler yapamamış bir projeler çöplüğüyle karşılaşmak mümkün. [P08]

Alanda İngilizce Yayın ve Dil Bağımlılığı Var

Akademik bağımlılığın ortaya çıkması ve kendi kendini düdüürmesinin araçlarından bir diğerti de dildir. Dil bu anlamda bir düşünce aracı olarak değertlendirilebilir ve katılımcılar Türkiye’de bu noktada bir bağımlılığın olduğunu ifade etmişlerdir. Dil ve özellikle İngilizce bilmek, konuşmak ve bu dili akademik yayınlarda kullanmak her ne kadar artık bir zorunluluk haline gelmiş olsa da, özellikle Türkiye’de faaliyet gösteren dergilerin sadece İngilizce yayım yapması katılımcılar tarafından eleştirilmektedir. Katılımcı P02 ve P10, Türkiye’de yayımlanan dergilerde sadece İngilizce olarak yayım yapılmasını eleştirerek, bu durumun sömürge ülkelerinin bir özelliğı olduğunu ifade etmişlerdir. Diğert taraftan katılımcı P02, her ne kadar yurtiçi yabancı dilde yayını eleştirse de, bu durum yabancı dilin önemsenmediğı anlamına gelmemektedir. Alanda çalışanların gelişmeleri takip edebilmeler ve bilimsel paylaşımlarda bulunabilmeleri için bilim dili olan İngilizce’yi iyi düzeyde bilmeleri gerektiğini ifade etmiştir:

Artık dünya küçülmüş, böyle durumlarda yerelliğı söz konusu edemezsin arkadaşım. Bilim insanıysan bunu [*İngilizce’yi*] dört dörtlük bilmek zorundayız. Bu her şeyi sınırlandırıyor. Belki alanında çok güçlü insanlar dildeki yetersizlik nedeniyle tabi yayınlarını yayınlamakta, hem kendi kamuoylarına hem de dünya literatürüne kazandırmakta çekinik davranmak zorunda kalıyorlar. Ha diyeceksin çok önemli değil. Bir sürü çeviri yapan yerler var. Ama taşıma suyla değirtmen ne kadar döner. Bir insan bu işe soyunuyorsa hiç değilse bir dili, tabii ki bu gün geçerli bilim dili İngilizceyi çok iyi bilecek arkadaş... Hayır arkadaş burası Türkiye böyle saçma şey olmaz [*Türkiye adresli dergilerde sadece İngilizce yayım*]. Yazarı özgür bırakırsın, dersin ki istersen böyle ver istersen böyle. Eğer sen bunu Türkçe vereceksen bir de abstract’ı ver. Bugün isteniyor. Mesela, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Eğitim Araştırmaları’nda bunu görüyoruz. Aksi durumda da, sen bunu eğer İngilizce vereceksen yine geniş bi abstract olarak da Türkçe vermek durumundasın bunu. Sınırlandıramazsın insanları. Burası sömürge ülkesi mi Allah aşkına, bu doğru değil tabi. [P02]

Ben onu çok doğru bulmuyorum [*Türkiye adresli dergilerde İngilizce yayım*]. Sanıyorum özellikle tabi yurtdışı doktoralı olan arkadaşlar biraz daha bunu önemsiyorlar. Ama nereden baktığımız ve neden baktığımızla ilgili araştırmaya. Biz araştırma yapıp, bilimin evrenselliğı gereğı sadece sunmak, yabancıların da okuması için araştırma yapmıyoruz. Bana göre çalışmaların işlevselliğı de önemli. Yani Türkiye’de uygulamanın içinde olan insanlar yaptığımız çalışmalardan yararlanamayacaksa bunun yayınlanmış olması benim için çok da önemli değil. En azından hem İngilizcesi hem Türkçesi yayınlanabilir, İngilizce geniş özet verilebilir. Ama tamamen İngilizce yayım yapılması benim tasvip ettiğim bir şey değil. Biz sömürge ülkesi değiliz, olmamız da lazım. Bu anlamda yaptığım yayımdan öğretenim yararlanamıyorsa, okul müdürüm yararlanamıyorsa ben zaten alandan kopuğum demektir. Bu ülkeye bir faydam olmayacaksa, sadece bilim için bilim çok anlamlı değil. [P10]

Şimdi şöyle bir şey var yalnız bağımlılıkta. İç içe geçmiş şeyler gibi, matruşkalar gibi. Bağımlılık şurada. Tamam, Batı ve İngilizce yazılan eserler üzerinden, Almanca ya da Fransızca yazılan eserlere yönelim, hani artık bilim dili İngilizce kabul edildiğı için midir nedir bunlara ulaşamıyor belki. Gerçekten haklı bir perspektiften insanlarla

karşılaşabileceğiz o anlamda; ama gerçekte İngilizce yazılmış eserler akademik olarak bağımlılık yaratanlar. [P08]

Katılımcı P11, Türkçe'nin gelişmiş bir dil olduğunu, bilimsel bilgi üretme ve yayma açılarından bir bilim dili olduğunu ve Türkçe ile bilim üretilemeyeceği düşüncesine karşı olduğunu belirtirken, katılımcı P12 yurt içinde yayımlanan dergilerde yabancı dilde yayım yapmayı Batı karşısında kendi dilini zayıf görmenin bir sonucu olarak gördüğünü ifade etmiştir:

Türkçemiz bu anlamda gelişmiş bir dil, terminolojisi büyük ölçüde oluşmuş bir dil. Bu konuda çalışanlara teşekkür ediyoruz, gerçekten çok önceden bu sorunları görebilmişler. Türkçe'nin geliştirilmesi için terim sözlüklerini oluşturmuşlar, tarama sözlükleri oluşturmuşlar, Türkçe'yi akademik bir dil haline getirmişler. Ortaasya'da Türk lehçeleri olarak Kazakça, Kırgızca, Özbekçe gibi dillerde aynı zenginliği göremiyorum. Onlar daha yerel kalmışlar. Türkçe hakikaten bugün bir dünya dili olmuştur, Türkiye Türkçe'sini kastediyorum tabiki. Bir bilim üretme, bilgi üretme dili haline gelmiştir. Bu dilin imkânlarını genişletmeliyiz, kıymetini bilmeliyiz. Türkçe'yle bilim üretilmez sözüne de şiddetle karşı çıkıyorum bu anlamda. [P11]

Bu ahlaksız bir bakış açısı. Sefalet, Batı karşısında kompleks, kendi dilinden, tarihinden, milletinden utanç duyma. Bunu ihanet olarak görüyorum bu millete. Kendi ikibin, üçbin yıllık dilinin, kültürünün birkiminin ana dilinde bilimsel yayın üretmemeye durumu. Dikkat edin Türkiye'de beş, altı tane iyi üniversite vardır onlar da Amerika'ya çalışırlar. ODTÜ gibi, Bilkent gibi üniversitelere, onların yayınlarına bakıldığında hep Amerika'da yayınlarlar çalışmalarını. Hocaları da Amerika'da eğitim görmüşlerdir, ortak yazarları Amerikalıdır. [P12]

Beyin Göçü

Katılımcı P06 beyin göçüne dikkat çekerek, Batının sağladığı çeşitli avantajlarla nitelikli kişileri kendisine çektiğini, kendi topraklarında bilim yaptırdığını ve böylece kendi bilim politikalarına katkıda bulunmalarını sağladığını ifade etmiştir. Böyle bir durum bir süre sonra Batı dışı toplumlardaki bilim insanlarında Batılı ülkelerin kendilerine karşı taleplerine bir bağımlılık durumu oluşturmaktadır. Yani çevre ülkelerdeki araştırmacılar Batılı taleplere karşı bağımlı hale gelmektedirler.

Bu bir süreç. Diyelim ki, eğitim yönetiminde Amerika'nın bugün geldiği noktayla Türkiye'nin durumunu kıyasladığınız zaman Türkiye'nin birden bire o düzeye ulaşması mümkün değil. Bugün Türkiye'de Amerika'daki silikon vadisi gibi bir vadi oluşturmaya çalışsanız bu bir süreç, bir birikim işidir. Yani ben hemen iki yılda bunu hallederim diyemezsiniz. O kadar bilim adamınız, alt yapınız, üretilen bilgi, bunun yorumlanması, stratejik bilgiyi üretecek beyinler de lazım. Amerika'nın ve diğer gelişmiş ülkelerin belki bir avantajı ki bu bizim için dezavantaj, beyin göçüne de yol açıyor bu süreç. Kaliteli, nitelikli bilimadamlarını kendi ülkesine çekiyor, orada bilim üretiyor ve kendi ülkelerinin politikasına bu katkı sağlıyor. Diğer ülkeler de tabii bu noktada kaliteli, nitelikli bilim adamlarını kaçırmış oluyor. O insanlar belki o ülkede kalmış olsalardı; ama o şartlarda da ne üretebilirlerdi o da tartışılabilir. Böylede bir dezavantajda yol açabiliyor. [P06]

Dediğim gibi bilim deyince Batıya bakıyoruz. Batıda Amerika var, işte Avrupa da olabiliyor ama mesela ABD çok baskın ve ABD'ye gidip orada doktora yapmış olmak Türkiye'ye geldiğinde daha fazla olanaklar açıyor. Dolayısıyla bunu tercih ediyor ama oradaki etkilenme, yani mutlaka etkilenme oluyor. Gelenlerden bildiğimiz gibi bu etkilenme daha çok dünyada daha çok hakim paradigma yönünde oluyor. Örneğin, daha teknik konulara yönelme, işte alan olarak daha az politik alanlara ve daha fazla piyasada iş yapabilecek ya da üniversitelerde teşvik edilen bölümlerde iş yapabilecek türden alanların, konularının araştırmaların seçilmesi gibi. Bizden giden öğrencilerden beklentileri tam olarak bir Amerikalı öğrenciden beklentileri gibi değil. Araştırma konusundaki yönlendirmeler, bizden beklentileri, onların söyledikleri şeyleri öğrenmesi ve o doğrultuda yeniden üretmesi isteniyor ki bağlantıyı da çok fazla kaçırmıyorlar. Mesela sempozyuma çağırıyor, bir kitap yapılıncaya haber veriyor, dergilerde rahatlıkla basabiliyorsunuz döndükten sonra. Bu da işte o bilim anlayışının ve pratiklerinin ithalini getiriyor, Türkiye'ye ithalini kolaylaştırıyor. [P09]

Söylediğim özgüven eksikliği derken, özgüvenimizi sağlayan şey bir bakıma Batıya giden, Batıda okuyan, doktora yapan, Batıyı tanıyan ve geri dönen insanlar ne yapıyorlar? Kendi ülkelerini yeterince tanıyabilirlerse bu özgüvene sahip olabiliyorlar. Ama maalesef bu öyle bir süreç ki ülkemizi bilen Batıyı bilmiyor, Batıyı bilen kendi kültürünü çok iyi bilmiyor. Bunu eşleştirebilecek, bütünleştirebilecek insanlara ihtiyaç var ama öncelikle kendi kültürümüzü iyi analiz edebilmemiz lazım. [P10]

Eğitim Araştırmalarında, Eğitim Yardımlarına Bağımlılık

Katılımcı P01, P09, P10 ve P12 akademik anlamda bağımlılık yaratan süreçlerin eğitimsel yardımlarla, projelerle, araştırmalarla da meydana gelebildiğini ifade etmişlerdir. Bu türlü bir bağımlılık şu şekilde ortaya çıkmaktadır: Geniş ölçekli sosyal bilimler araştırmalarının zor ve ekonomik olarak büyük maliyetleri olması nedeniyle çoğu zaman bu türlü araştırmaların yapılması dış desteklerle mümkün olabilmektedir. Bu destekleri sağlayan Batı eksenli kurum ve kuruluşlar ise araştırma gündem ve pratiklerini kendileri belirlemekte ve kendi istedikleri, kendi çıkarlarına hizmet eden konularla ilgili araştırmalar yaptırmaktadırlar. Bu durum da, çevre olarak nitelenen ülkelerde ve dahi Türkiye'de araştırmaların fonlarla yönlendirilmesive nedeniyle ekonomik bağımlılığa ve devamında da düşünsel anlamda bağımlılıklara yol açabilmektedir:

Teknoloji size cep telefonu kullan diyor mu? Bunun sosyolojisi yaratılıyor. Yani yine aynı kavram; ekoloji. Ekoloji nedir biliyor musun? Ayakta kalmanın şartları nelerdir? O ekoloji senin mekanizman. Kimse zorlamak zorunda değil. Ekoloji kuralını zaten kendisi geliştiriyor. Yani orada, o güneşin ışığını alamazsan, ancak tek şartı var boyun bu kadar olacak diyor, yani boyunu büyüt diyor yani orda hayatta kalman için. Ekoloji sayesinde bağımlılık yapılıyor; yoksa zorlama yok. Finansal anlamda, buraya gelen yatırımlar anlamında işte seni fonlayan bir takım kurumlar var bu işi iyi yapan. Tabi Avrupa'daki, Türkiye'deki projelerin mantığını da tartışmak gerekiyor. Ama bunlar akademik üretimden ziyade proje üretimi, paranın sirkülasyonuyla alakalı. Fikirlerinde tabi, sonradan fikirleri de geliştiriyor... Finanse edilen şey o alanda, projeler anlamında finanse edilen gelenek haline gelir. Yani kurumlarda ne yapacaksın bu finanse ediliyorsa? İşte sosyal adalet, cinsiyet eşitliği, okul öncesi. O gündemi o fonlar belirliyor, yani o fonlara da bakmak gerekiyor. Bizde şimdi bu geleneği kırmak için güçlü bir odak olması gerekiyor. Tedmem mesela, diyecek ki bizde sorun şudur. Sorun tanımlamasını yapar bu

insanlar. Ekolojide, yani o sorunun tanımını güçlü bir grup yaparsa, yani egemenler yeni bir kavram tanımlarının peşine düşerse bir gelenek ortaya çıkar. [P01]

Dünya Bankası ve diğer kuruluşların faaliyetleri projecilik denen şeye yol açıyor. Şimdi orada para kazanmayı sağlıyor ama para kazanma karşılığında da araştırmayı yönlendiriyor tabiki. Nedir? Belli araştırmaları finanse ediyor, bazılarını etmiyor ya da siz öneriyi verdikten sonra belli aşamalarda müdahalede bulunabiliyor. Mmesela diyor ki işte Doğu Anadolu'da bilmem ne bölgesini de araştırmaya katın diyor. Doğrudan söylüyor. Dünya Bankası bunu yapıyor doğrudan doğruya. Bunlar tabiki araştırmayı yönlendiriyor. Bu doğru ama bu yönlendirme de hani zaten talep edilen doğrultuda bir yönlendirme. Araştırmaları yaymak üzere gerçekleşen bir yönlendirme sosyal bilimlerde önemlidir. Ne söylediğinize karıştırlarsa önemlidir, sizin ifade etmek istediğiniz şeylere. [P09]

Şunu açıklıkla söyleyebilirim yani kendi amaçlarına hizmet etmeyen projeler için niye yatırım yapsınlar ki? Yani aptal mı bunlar? Hatırlıyorum, yurtdışında bir dergiye makale göndermiştim. Editörü bana dediki, ajandanızda şu şu konularla ilgili çalışmalar varsa bu konulara da ilgi duyuyoruz, yayınlatabiliriz. Sonra araştırdım Yahudi çıktı editör, yani çok kültürlülük, vesaire konularıyla ilgili çalışma istedi. Çok kültürlülük ve dil sorunuyla, özellikle bizim ülkemizdeki çift dillilikle ilgili çalışmalarınız varsa bunları yayınlatabiliriz diye editör bana teklifte bulunuyor. Tabi bunlar ilginç şeyler değil mi, ilginç şeyler. Benim ne yapacağıma, benim sorunumun ne olduğuna bırakın ben karar vereyim. Siz bilimi destekliyorsanız konuyu ben belirleyeyim siz destekleyin; ama sizin belirlediğiniz konularda ben araştırma yapıyorsam o zaman size hizmet ediyorum demektir. Zaten kendisine hizmet etmezsen bana niye para versin. [P10]

İnsanlığın geldiği son nokta liberalizm, demokrasi, insan hakları. Herkes aynı olsun ama herkes aynı olurken bu adımı saydığın bütün örgütlerin de [*Dünya Bankası, Avrupa Birliği, OECD, UNESCO*] ne tesadüf merkezleri hep Batıdır, Amerika'dır, Newyork'tur, Fransa'dır. Ama dünya nüfusunun yüzde altmış, yetmişi bu tarafta yaşar; Hindistan'da, Çin'de, İran'da, İslam dünyasında. Oralarda merkez yoktur. Bu insan hakları, demokrasi gibi kavramlar zaten Batı her zaman araç olarak kullanmıştır; yani bu bu UNESCO ve benzeri kuruluşlarda onu kullanıyor... Ya zaten fonlanan, ona fonlanma denmiyor bizim kadim kültürde yemleme denir. Fonlamak! Neyi fonluyorsun? Durduğum yerde ben sana para verirmiyim, niye para veriyorum? Benim gibi olcaksın, benim gibi şey yapcaksın. Mesela Fransa'ya vize istiyor, Fransız büyükelçiliğinden vize alacaksınız. Gidiyoruz, tipimize bakıyor önce Ankara'da. Terbiyesiz Batının uygulamaları. İngiltere'ye vize alçaksınız yedi sülalenizi soruyor. Ama bir İngiliz gelirken bize hiçbir sorun yaşamıyor. Batı şunu biliyor. Eninde sonunda bu faşist baskılarının, kendilerine benzetmelerinin, kendileri insandışlaşmış ve kendileri dışındakileri de insandışlaştırma, kendilerine benzetme sürecinin en önemli aracının eğitim, eğitim bilimciler, eğitim bilimleri alanında üretilen araçlar olduğunu biliyor. Zaten bu alanda çalışanları da Batı hayranı olduğu için, orta sınıf altından geldiği için daha yemlemeye münasip bi kesim. [P12]

Türkiye'de eğitim yönetimi alanında bilgi üretim mekanizmalarında işleyen araştırma gündem ve pratiklerinin oluşturulması sürecinde Batıdan neleri, nasıl aldığımıza ilişkin elde edilen bulguların ortaya konmaya çalışıldığı bu başlık altında, katılımcılar tarafından eğitim yönetimi alanında var olan akademik üretim ilişkilerinde Batıdan özellikle fikirleri, kavramları, kuramları ve yöntemi aldığımız ifade edilmiş, bu aktarma faaliyetlerinin sonucunda da alanın kendi özgün bilgisini üretemeyerek düşünsel

araçlarla, projecilik faaliyetleriyle, İngilizce yayınlarla, dil aracılığıyla, beyin göçü ve finansal desteklerle bu bağımlılık ilişkisinin sürdürüldüğü ifade edilmiştir.

Neden Alıyoruz?

Bu başlık altında Türkiye’de akademik bağımlılığın hem sebep hem de sonucu olarak aktarılan, alınan fikirlerin, kavramların, kuramların, modellerin, uygulamaların neden alındığına ilişkin katılımcı görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, küresel sistemde akademik egemenlerin yer yer kültürel ve akademik emperyalizmin araçlarını da kullanarak kuralları önceden belirlediğine ve Türkiye’de eğitim yönetimi alanının da bu kurallara uymak durumunda olduğuna işaret etmektedir. Alanın Batıda, özellikle de Amerika’da ortaya çıkmış ve gelişmesini sürdürmüş olması ve mevcut birikimin büyük bir kısmının hala bu ülkelerde yer alması ve üretiliyor olması bu bağımlılığın ana nedenlerindedir. Diğer taraftan, Türkiye’deki bu durum eğitim yönetimi alanının kuruluşundan bu yana devam etmektedir. Bu durumun ortaya çıkması ve devam etmesinin bize özgü nedenleri ise; bir takım sistemsel problemler ve alanda hâkim olan gelenekler nedeniyle kendi sistemimizi inşa edememiş olmamız, yerli literatürü önemsemememiz, kendimize yeterince güvenmememiz ve daha çok akademik kariyer kaygılarıyla araştırma yapmamız olarak öne çıkmaktadır.

Alanın Orijini Batı, Amerika

Eğitim yönetimi alanının bilimsel bir disiplin olarak kuruluşuna dikkat çeken katılımcılar, alanın Batıda, özellikle de Amerika’da kurulmuş olması ve bugün bile alanda üretilen bilimsel bilginin büyük çoğunluğunun Batıda/Amerika’da üretilmesi nedeniyle Türkiye’de eğitim yönetimi alanının kanramaları, kuramları, modelleri, yöntemleri Batıdan almasının doğal olduğunu ifade etmişlerdir:

Amerika Birleşik Devletleri alanın kurulduğu yer, öne çıktığı yer yani. Başka mesela Avustralya örneği verilebilir. İngiltere’de de biraz var ama genelde bizim alanın geleneği Amerika’da atılmış. Niye O? Oraya takıldığımız için, yani öyle bir alanın keşfi, eğitim yönetimi alanının keşfi Amerika’yla ilişkilendirildiği için böyle oluyor. **[P01]**

Eğitim yönetimi alanında aslında ülkemiz dünyayı takip ediyor. Bu alanın öncüsü Amerikalılar diye düşünürsek, bindokuzyüzlerin başından itibaren Amerika’daki gelişmesini dikkate alırsak işte... Şimdi Batıdan etkilenmeyelim de Doğunun eğitim yönetimi geleneği mi var?... Alanın patronu Amerika biliyorsun, iyi hocalar Amerikalı, araştırma geleneği Amerika’nın. Bindokuzyüzlerden itibaren Humboldian üniversite modeli Amerika’ya gitmiş, iyi araştırmacılar orada yaşam alanı bulabiliyor. Bizimkiler de oradan takip ediyor. Bizim alanın öncüleri de Amerika eğitimi. O açıdan bakarsan

bizdeki eğitim yönetiminin bilgi birikimi Avrupa'dan daha iyi, kıta Avrupa'sından daha iyi. Teori geliştirmek lazım Amerika'yla yarışabilmek için de. Ama şimdi üç beş tane arkadaş şeyi takip ediyor, alanın güncel gelişmesini. Kapasite geliştirme daha söz konusu değildi, işletmeciler uğraşıyordu ben yaptırırım kapasite tezi ya da işte school is a learning community konusu popülerdi yaptırırım. İnternetin gelişmesi, bilgi erişiminin gelişmesi, uluslararası konferanslar, toplantılar, gençlerin daha iyi yabancı dil becerilerine sahip olması bizimde dünyayı takibimizi kolaylaştırıyor. Takip eden arkadaşlar var. Bunlar biraz daha cesaretlendirilse bence uluslararası çapta kitapta yazabilirler, etkileride daha fazla olur. [P03]

Genelde öyle, bakıldığı zaman şimdi yönünü oraya çeviriyorsun. Bu türlü şeylerin ilk başta Ziya Hoca attı temellerini. Ziya Hocanın atması gayet doğaldı; çünkü o İngilizce öğretmenliğinden. O iyi getirdi, adam orada doktora yaptı. Orada doktora yapınca da adamların bir ayağı orada. Dolayısıyla yani bugün dünyada yapılan araştırmaların yüzde yetmiş Amerika'da yapılıyor. [P07]

Küresel Sistemde Kurallar Önceden Belirlemiş: Akademik Egemenler

Katılımcılar Türkiye'de eğitim yönetimi alanının akademik anlamda Batılı gündem ve geleneklere bağımlı olmasının en önemli nedenlerinden birisinin de, küresel akademik sistemde kuralları önceden belirleyen güç ilişkileri olduğunu ifade etmişlerdir. Bilgiyi aynı zamanda bir iktidar aracı olarak da kullanan bu küresel, güçlü gruplar; akademik bir takım araçlarla (dergiler, dil, kitaplar vb) alandaki geleneği belirlemekte ve hâkim paradigmayı devam ettirmektedirler. Alandaki akademik egemenler çeşitli araçlarla, fonlarla, finansal, akademik desteklerle, burslarla gündemi belirlerken, aynı zamanda başka kültürlerde üretilen bilgileri de çoğu zaman Batılı değerlerle de test etmektedirler. Arkalarında yer alan büyük ve güçlü dergilerle, akademik disiplinlerle ve arka planlarında çoğu zaman işleyen önyargılarla birlikte akademik düzeyde kapitalist ve emperyalist bir düzen de oluşturmuşlardır. Alandaki bu merkez-çevre ilişkileri zorlama, dayatma şeklinde gerçekleşme de küresel ölçekte geçerli olan ve hissedilebilen akademik ve ekonomik güç ilişkileri içerisinde gerçekleşen bu durum süreç içerisinde meşrulaşarak kendini yeniden üreten bir sisteme dönüşmektedir.

Katılımcı P01, alanda bilimsel üretim ve bilgi gücünü elinde bulunduranların, alandaki akımları belirleyenlerin, alanın egemenlerinin varsayımlarımızı, kabullerimizi, üretimimizi belirlediğini vurgulayarak kendi kavramlarımızı, kendi tanımlarımızı üretilmediğimiz için önceden belirlenmiş olanları kullanmak zorunda kaldığımızı ifade etmiştir.

Örgütsel vatandaşlık olsun, örgütsel davranış olsun, bağlılık, adanmışlık, örgütsel güven gibi kolay üretilebilecek şablonları olan konular var. Belli şablonculuk var, buna şablonculuk mu demek lazım alanda onu da bilmiyorum ama onlarda kendi öğrencilerine aktarıyor. Yayınları bunlar yapıyor, şimdi bir yayın hâkimiyeti var. Yani belli alanlarda

belli insanlar editör haline geliyorlar, dergilerdeki geleneği kendileri belirliyorlar. Bu belirlendiği zamanda ellerinde, kimler şablon üretebiliyor yani o alandaki akımı, kavramı kim belirleyecek yarışı var. Amerika'da bu hala Hoy grubunun elinde biliyorsun, orada bu kavramlar üretiliyor... [Sen] Ürettiğin zaman kim kabul edecek? Yani ne diyelim buna? Şimdi bir klik varsa, bunlar geliştirilmişse, sektöre yeni bir kavramla çıkabiliyor musun? Kulüpler var diyelim, bu alışılmış şeyler var. İnsanların araçları oluşmuş, gelenekleri oluşmuş. Şimdi sen bir doktora öğrencisi olarak ben bir kavram icat ettim demek yerine kabul gören kavramları kullanıyorsun. Çünkü literatür istiyor ya senden, ona gitmen gerekiyor. Biz eğitim yönetiminde herhangi bir kuramı çalışırken bunun problemlerini de aynı yerden almak zorundasın. Yani sen okul tanımını yapmadıysan, okulun amaçlarını ülke kültürüne göre vermediysen, okulu evrensel bir şey olarak görüyorsan, dünyanın her yerinde eğitim yönetimi diye bir kavram var diyorsan dolayısıyla bu kavramları incelemek için mecburen hazır olanları alıyorsun, burada da var varsayıyorsun yani... Ama sonuçta o pragmatik anlamda bilgi üretiminde son derece şeyiz orayı takip etmemizden dolayı, artık biz onlara bağımlıyız. Makalenin şeyini öğrendik, yayın yapmayı da öğrendik ki artık bağımlı olduğumuzdan değil buradaki kriterleri doldurabilmek anlamında. Doğal bir bağımlılık oluşmuş oluyor yani. Yine aynı şey yani. O mekanizmanın, çarkın içerisine girdin mi oradan, girdaptan kurtulman mümkün değil yani. [P01]

Katılımcı P02, çevre ülkelerde yapılan araştırmaların, elde edilen sonuçların yayımlanabilmesi için Batının kriterlerinden geçmesi ve Batı tarafından belirlenen ölçütlere uyması gerektiğini ifade ederken, bunun da akademik dergiler gibi araçlarla belirlendiğini ve bu süreçinde Batının alandaki egemenliğinin bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Bu durum Batının bizzat kendi elinde ve kontrolünde olan araçlarla (dergiler, veri tabanları, kitaplar vb.) gerçekleşebildiği gibi, çevre ülkelerde yer alan ve hâkim paradigmalardan etkilenerek ya da mecbur kalarak politikalarını belirleyen yerli mekanizmalarca da oluşturulabilmektedir.

Şu var, senin ülkende bir şeyler üretilmiş de dışlanmış değilki. Ama şöyle bir sakınca şey de var. Malesef yaptıklarımızın değerini Batının test etmesi gerekiyor. Burası acı biraz. Anlatabiliyor muyum? Batıda nasıl? Bunun dergileriyle, bilmemneleriyle bazen sana özgü şeyler çok değerli de olsa ne yapılabiliyor? Görmezden gelinebiliyor. Ama bu da eşyanın tabiatı... Yabancılar bazı şeyleri, işte bu arka plandaki maalesef ön yargıların etkisiyle kabullenmekte zorluk çekiyor. Hoşuna gitmediği zaman bu sizin yerelliğinize, kültürünüze özgü diyor. Ama yukarıda da söyledim maalesef böyle çalışmalar var. Sen bu tarafta kültürünü aşağılarsan, saldıırırsan pekde hemen kısa sürede yayımlanabiliyor. [P02]

Eğitim yönetimi alanındaki hâkim geleneklerin arkalarındaki güçlü dergilerle, güçlü akademik disiplinlerle araştırma gündem ve gelenekleri belirlediğini ve tüm dünyaya pazarladığını ve eğitim yönetimi alanının bu kurallara uyduğunu ifade eden katılımcı P04, bu durumun sadece Türkiye'de değil tüm dünyada geçerli olduğunu belirtmiştir. Diğer taraftan her olumsuz durumun arkasında Batıyı görmenin ve aramanın da komplo teorileri üretmek anlamına gelebileceğini vurgulayarak, oyunun kurallarının bizden bağımsız olarak belirlendiği bir akademik arenada yapabileceğimiz en iyi şeyin oyunu en iyi şekilde oynamak olduğunu ifade etmiştir. Ancak bu sayede ve bu sürecin sonunda eğitim

yönetimi alanında söz söyleyebilecek ve kural koyabilecek konuma gelebileceğimizi vurgulamıştır:

Türkiye'nin de hakkını yememek lazım tabii ki, eğitim yönetiminin de hakkını yememek lazım Türkiye'de. Aslında bütün dünyada furyalar var; yani bir takım küresel modeller var. Bunlar dolaşüyor, dolaşımda. Dünya da bu küresel modellerin arkasında çok büyük, ne diyelim disiplinler destekler var, dergiler var. Çok büyük isimler bunları pazarlıyor ve bütün dünya da bu dolaşımda olan kavramların hızla tüketilmesi söz konusu. O nedenle, bir kere bu büyük içerik içerisinde görmek lazım sorunu. Bütün dünya da böyle bir sorun var. Türkiye'de bütün disiplinlerde böyle bir sorun var. Eğitimin diğer disiplinleriyle birlikte eğitim yönetimini de bu içerik içerisinde görmek lazım. Bu bir açıdan bizi rahatlatan bir şey ama... Bu tür şeyleri eleştirebilirsiniz, yani bunlar mekanizmalar sonuçta, süreçler. Bunların arkasındaki, yani perdenin arkasındaki mekanizmaları eleştirebilirsiniz sorgulayabilirsiniz kuşkulabilirsiniz ama bunlar gerekli. Üretilen bir bilginin, yapılan bir araştırmanın gerçekten niteliğini ölçebilmeniz için belirli referanslara ihtiyacınız var. Bir araştırma ne açıdan niteliklidir? Bunu öznellikten çıkarıp nesnel boyutlara taşıdığımız zaman ölçülebilir, karşılaştırılabilir ölçütlere ihtiyacınız var. Şimdiye kadar geliştirilmiş olan, elimizdeki malzemeler, ölçütler bunlar. Bunlara uymak zorundayız. Daha iyisini bulup ortaya koyma ve bunun iddasında bulunma bir anlamda ne diyelim o emperyal şeylerle de ilgilidir. Ne kadar gücünüz varsa o kadar borunuz öter. Şu anda kuralları koyanlar başkaları, yani ülkemizin dışında koyuluyor bu kurallar. Bizim yapabileceğimiz en iyi şey bu kuralları iyice sindirmiş olarak bu arenada, bu platformda oynamak. Bu beceriyi gösterdiğiniz zaman zaten sözünüzün geçtiği, yapılan araştırmaların belli bir niteliğe ulaştığı bir ülke haline gelirsiniz. Onun için bence doğru şeylerle ilgilenmek lazım. Her şeyin arkasında bir komplo, her şeyin arkasında bir emperyalist taktik görmekten ziyade. Evet şu ana kadar geliştirilmiş olan dünyanın kullandığı ölçütler bunlarsa bizde bunlarla oynayacağız. Oyunun kuralları bunlar. Futbol işte belli kurallarla oynanır, basketbol belli kurallarla oynanır. Önemli olan bu kurallar içerisinde iyi oynamak. [P04]

Benzer şekilde, bilimsel arenada kuralları güç ilişkilerinin belirlediğini ifade eden P09, alandaki bağımlılık durumunun doğrudan dayatılan bir süreç olmaktan daha çok, kuralları önceden belirlenmiş ve meşrulaştırılmış akademik ilişkilerin bir sonucu olduğunu ve bu durumunda sorgulanmadığını ve çoğunluk tarafından kabul gördüğünü ifade etmiştir:

Aslında bu tabii ki bir etkileşim meselesi. Yani ben birinin gelip böyle doğrudan empoze edebileceğini düşünmüyorum. Yani öyle bir ilişki doğuyor ki ikisi arasında. O ilişkide birisi daha önce bu işe başlamış, daha güçlü daha önce şeylerini oluşturmuş, kuramlarını, kavramlarını oluşturmuş ise diğeri onu alıyor. Onun üzerinden düşünmeye başlıyor. Birde bilimin Batıyla özdeşleşmiş olması nedeniyle de bu durum son derece meşru ve zaten olması gereken bir şeymiş gibi düşünülüyor. Bunu da sorgulamıyoruz, dolayısıyla bu ilişkiler bizi buraya kadar getiriyor aslında. Birisi eline sopa alıp bize yaptırılmaz zaten ama öyle bir ilişki kurmuşuz ki işte üniversite sistemleri, bilim insanlarının etkileşimleri, neyin bilimsel olduğuna ilişkin standartların konulması. O standartların hepsi Batıda konmuş ve biz o standartları almışız mesela. Hiçbir zaman dememişiz ki niye bunu standart olarak benimsiyoruz? Aslında şöyle olması lazım dememişiz. Bunu diyebilecek duruma da gelmemişiz büyük bir ihtimalle. Aşama olarak söylemiyorum ama aklımıza gelmemiş belki. Dolayısıyla sonuçta böyle birşey olmuş yani. Güç ilişkileri, dünyadaki güç ilişkileri bunları da belirliyor. Bilgi dediğimiz şey zaten güç ilişkileri çerçevesinde oluşur. Bilgi güçlü olanın elindedir ve onu bir güç aracı olarak kullanır; yani bilgi iktidar aracıdır sonuç olarak. Dolayısıyla o bilgiyi kim üretiyorsa o güçlü ve tabii diğer faaliyetler nedeniyle de dünyadaki güçlü ülkeler, sermayesi büyük ülkeler, ekonomisi büyük ülkeler gibi birçok şey sayabiliriz. Ama sonuçta bunu güç dengesi belirliyor tabiki. [P09]

Alanın Kuruluşu Problemlili

Katılımcı P11, Türkiye’de eğitim yönetimi alanının Batı eksenli bir seyir izlemesi ve bu anlamda özgün, yerel bilgiler üretememesinin nedenleri arasında alanın kuruluş aşamalarında eğitim amacıyla yurt dışına giden akademisyenlerin bir etken olabileceğini ifade ederken, katılımcı P12 bu durumun Tanzimat’tan bu yana devam eden Batı hayranlığının bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Batıya giden öğrencilerin, uzun yıllar o kültürde yaşadıkları ve o kültürde yerleşik akademik gündem ve geleneklere aşina oldukları için döndüklerinde beraberlerinde kanıksamış oldukları bilgi üretim mekanizmalarını da getirdikleri ifade edilmiştir.

Bunun nedeni bir defa bizim işte altmış, yetmişli yıllardan itibaren lisansüstü eğitim için Batıya gönderdiğimiz, özellikle Amerika’ya, İngiltere’ye göndermiş olduğumuz lisansüstü öğrenciler. İşte döndüklerinde bu alanın inşa edilmesinde önemli rol üstleniyorlar. Sayın Busalıoğlu, sayın Yahya Kemal Kaya gibi yani. Bu alanda ilk göndermiş öğrencilerden günümüze kadar geçen süreçte hala eğitim bilimleri alanında Batıya öğrenci göndermeye devam ediliyor. Tabi bu arkadaşlar o kültürde uzunca gidip yaşıyorlar, yani sekiz on yıllık bir dönem hayatlarını orada geçiriyorlar ve ister istemez o kültürden etkileniyorlar, etkileniyorlar. Hatta döndükten sonra da oralara büyük bir özlem duyduklarını görüyorum. [P11]

Hepsi orada eğitim gördüler. Dedeleri, ataları, kendileri oraya hayran oldular. Bu Tanzimat döneminde de böyledir. Fransa’ya gittiler, oraya hayran oldular. Bir zihniyet aynı düşünceyle, aynı bakış açısıyla yetişiyor; çünkü gönüller hayran. Yani Allah’a, Türk milletine, kadim geleneğe değil Amerika’ya hayran gönüller. Şimdi buradaki bu durum da aslında kapitalist dünyanın çok başarılı olduğunu gösteriyor; çünkü o yaşamın size sunmuş olduğu güzellikler var, prestij var, statü var. O statünün getirdiği ve kapitalist dünyanın nefse hitabı var. [P12]

Kendi Sisteminiz Yoksa Mecbursunuz

Katılımcı P03 ve P12, eğitim yönetimi alanında bilgi üretim mekanizmalarına ve üretilen bilgiye ilişkin açıklamalarında ülkenin bu süreçlere ilişkin kendi özgün sistemleri olmadığı, aynı zamanda buna dönük çalışmalar da olmadığı için bu türlü araçların Batıdan hazır bir şekilde alınmasının bir anlamda zaruri olduğunu ifade etmişlerdir:

Her devrin bir ruhu vardır. Şimdi biz Türkiye’de yirminci yüzyılın okullarını yaşatmaya çalışıyoruz. Ben bu okulun öldüğünü düşünüyorum, hiçbir babayiğit bu sistemi iyileştiremez. Çünkü geleneksel öğretmen tutum ve davranışları öğretme varsayımı üzerine kurulu. Bunu kökten değiştirmek lazım. Bir veri göstermek lazım insanlara. Bu tür sınavlar [PISA, TIMSS] böyle bir veri sağlıyor. Bizde hemen insanların milliyetçi damarı kalkıyor. İşte PISA’nın amacı, PISA’ya yönelik eleştirileri bende okuyorum, TIMSS’e yönelik eleştirileri bende okuyorum ama böyle bir veriye de ihtiyacınız var. Sizin geleneğinizde de böyle bir veri yok. Sistem çıktılarını nasıl değerlendireceğiz, süreci nasıl değerlendireceğiz? Nedir yani bizdeki değerlendirme? Öğretmen değerlendirmelerinin yanlış olduğunu hepimiz biliyoruz, değil mi? O zaman sistemin ürünleri hakkında nasıl karar vericeğiz? Ben onun önemli olduğunu düşünüyorum. Tabi ki sınırlılıkları olabilir ama şimdi Singapur niye başarılı? Bak internete Singapur öyle bir

günde ulaşmıyor ki. Finlandiya niye başarılı? Finlandiya'nın eğitim müsteşarıyla kaç defa konuştum. Yetmişdörtten beri uğraşyoruz diyor. Bizdeki gibi Ömer Dinçer reform yapıyor, Nabi Avcı reformun şahikalarını getiriyor, bir ay sonra yanlış oldu beşinci sınıfa İngilizce koyacağız diyor ve hiç kimse de bir şey demiyor. 4+4+4 çıktığı gün TRT 1'de de anlattım ben. Bu aynı zorunlu sekiz yıl uygulaması gibi ideolojik bir şey. Bunun zaten düşünülmemiş ama çok büyük maliyeti olacak. Yani bu yanlış, niye böyle yapıyorlar anlamıyorum. Bunu iki yıl sonra kuranlar değiştirmek zorunda kalır. Binlerce öğretmeni yerinden edersiniz diye söyledik. Sisteme hesap soracak bir mekanizma lazım o tür sınavlarla. Beğenmiyorsanız oturup kendiniz geliştirin. [P03]

O makro kompleksin bir şeyidir aslında, indeks meselesi de Türkiyede'ki kalitesiz akademisyenleri bir araya getirme gayretidir. Yani sizin kurumsallaşmış, gerçekten nitelikli, yayın yapabileceğiniz platformlar olmadığı için mecburen indeks getiriyosunuz. Bu işte diğer ülkelerde de böyle, Batı dışı ülkelerde de böyle. Yani bir ölçüt getirmek istiyor ama sakatlığı şu; Batının getirmiş olduğu ölçütü kendi ölçütü gibi kabul ediyor. Oysaki Türkiye'nin kendi özgün meseleleri var. Mesela dersiniz ki öğretmen yetiştirme konusunda özgün ve millî model geliştirenler önemsenir ve bunlara para ödülü verilir dersiniz veya konular üretirsiniz. Öyle bir kaygı yok. [P12]

Sistem, Akademik Gelenekler, Örgütsel Ekoloji

Türkiye'de eğitim yönetimi alanında var olduğuna yönelik işaretler bulunan akademik bağımlılık durumunu pek çok katılımcı alanda gözlemlenilen sistemsel problemlerle, akademik geleneklerle ve örgütsel ekoloji kavramıyla ifade etmiştir. Eğitim yönetimi alanında da diğer alanlarda olduğu gibi akademik gelenekler hâkimdir ve bu gelenekler içerisinde yetişen genç kuşaklar da bu geleneklerin devam ettiricisi olurlar. Dolayısıyla alanın doğuşundan itibaren var olan bağımlılık durumu bu gelenekler çerçevesinde ve akademik bir ekolojik çevrede yeniden üretilmektedir. Farklı, alternatif fikir ve çalışmalar ise çoğunlukla bu örgütsel ekoloji içerisinde kendine yer bulamamakta ve kendi devamlılığını sağlayamamaktadır. Diğer taraftan sistemsel süreçlerde yer alan akademik yükselme kriterleri ve bu durumdan kaynaklanan problemler de katılımcılar tarafından bağımlılık sebepleri arasında ifade edilmiştir.

Katılımcı P01, alanda bilgi üretim süreçlerinin ve araştırma gündemlerinin gelenekler tarafından belirlendiğine dikkat çekerek; alanda güçlü olan üniversitelerin, hocaların ve dergilerin yayım politikalarının arkadan gelen genç kuşakları etkilediğini ifade etmiştir.

Bilgi üretiminin, bilginin yayılması, daha doğrusu Türkiye'de ve dünyada birikimsel süreci nasıl ortaya çıkıyor oradan başlayalım. Temel gelenekler var Türkiye'de. Ankara geleneği var mesela. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi geleneği var. Burada yüksek lisans, doktora pek çok alanda gündemi belirleyen hocalar köken olarak bu gruptan geliyor. Çalışma alanları açısından baktığım zaman belli insanlar var. Yayın organları var. Bizim eğitim yönetimi dergisi var. Biliyorsun genelde konuların dağılımında son on beş yıldır bu dergide çıkan makaleler takip ediliyor. O makaleyi takip eden hoca buna göre ne tutuysa, ne çıktıysa moda anlamında, bir makale yazmaya

başlıyor. Tabii profesörler, doçentler bu makaleleri yazarken etraflarında doktora öğrencileri var. Bunlarla olan iletişimleri, etkileşimleri sonucunda da konuların neler olduğuna aşına olmaya çalışıyorlar. Bu söylemleri dinliyorlar buna göre kendileri bir yol çizmeye çalışıyorlar. Hoca faktörü var orada. [P01]

Bütün bunların etkisiyle akademisyenlerin lisansüstü eğitimleri boyunca akademik ve idari sistem içinde karşılaştıkları olayların, yaşantıların, deneyimlerin çizdiği akademik sınırlar akademik üretimlerini de şekillendirmektedir. Bütün bu süreç boyunca bağımlılık yaratan esas olgu ise, yapılmak zorunda olunan ve kuralları daha önceden belirlenen şeylerdir:

Yüksek lisans, doktora çalışmalarını yaparken yedi-sekiz sene boyunca ceplerini bir şeylerle dolduruyorsun. Bir takım hareketleri; amuda kalkma gibi, seksek atlama gibi hareketleri öğreniyorsun. Bu alanda sana öngörülen bir platform var. Diyorlar ki sana sen şuradan şuraya geçerken amuda kalkacaksın, şurada tek ayak üzerinde yürüyeceksin, burada on kiloluk bir malzeme vermiştik biz sana bunları kullanacaksın. Benim o parkuru geçebilmem için o hareketleri yapmam gerekiyor. Bağımlılık oradan geliyor. Yani bu şuna benziyor biraz. Tabii şimdi bir mekanizmalar üretilmiş yani orada. Bu bilimdeki süreçlerin bağımlılığını yaratan en güzel örneği sosyoloji. Gündelik hayatına bak sen. Senin bu hayatta kalabilmen için, doktoranı bitirmen için geçmesi gereken bütün şeyleri sen yapmak zorunda mısın değil misin? Bu bağımlılık yaratan bir şeydir. [P01]

Bir de şu var, sizden öncedekiler bir kural koymuş sizde onun çok da dışına çıkamıyorsunuz. Yani epistemik bir cemaat oluşmuş iyi kötü. Türkiye’de Batıcı, pozitivist bir epistemik cemaat var. [P12]

Biraz, deyim yerindeyse bir de kısır döngüden kaynaklanan bu mahallenin adetleri oluşuyor. Takıntı nevrozu gibi bir şey. Bu gidiyor bu piyasada deyim yerindeyse. Çünkü yeni bir şeye gerek yok zaten bunu kimse aramıyor. Ölçme değerlendirme, öğrenci hizmetleri dâhil olmak üzere farklı, hiç dokunulmamış konular var ama onlar cıs oluyor adeta. Çünkü burada kabul edilmiş alanlar var. Yani hoca şeyi kaybemiş, bir anahtarını diyelim. Işıktaki arıyormuş. Demişker ki, başka yerde kaybettiğin halde niye orada arıyorsun? Ama demiş, orada bulamam ki, yani burası ışık. Bizde böyle. Daha önce bunun yapılmış var ya. [P13]

Diğer taraftan akademik sistem ve gelenekler tarafından oluşturulmuş mevcut durum, farklılıkların oluşmasına ve yaşamasına izin vermeyecek bir şekilde kendi ekolojisini de meydana getirmiştir. Katılımcı P01, bu sistemin dışına çıkmak isteyenlerin bazı sonuçlara da katlanmak durumunda kalacaklarını ifade etmiştir:

Sen diyorsun ki, ben hayatım boyunca öyle bir okuma yaptım ki çok iyi bir eser vereceğim diyorsun tamam mı. Çok çalışman gerekiyor. Çok var bunun örneği. Anlamlı, derin bir çalışma beş sene sürebilir. Ondan bir tane makale üretebilirsin, bir tane kitap üretebilirsin. Ama sen böyle yola çıktığın zaman kendinle barışık olabilirsin ama bu sistemin içerisinde hayatta kalma şansın yok. Üç senelik bir çalışmayı kimse yapmaz. Altı ayda bir diyor sistem sana. Ondan sonra sen kafanda bir sürü okuma yapıyorsun, kültürden hareket ediyorum diyorsun, büyük adamları okuyayım diyorsun. Ondan sonra yedi, sekiz sene doçentliğe başvuramaz hale geliyorsun ve birileri de sana diyor ki sende adam mısın? Senin yetiştirdiğin asistanlar doçent oldu sen hala oturuyorsun. Ne diyorsun sen burada? Doğru şeyi yapıyorsun demiyorsun, doğru konuyu inceliyorsun demiyorsun, bu topluma faydalı olacak açıklamalar yapıyorsun demiyorsun. Yani sende altı ayda bir, al şu anketi

vur buna, yap makalenı ve hayatın boyunca da bir Şey üretmeden kal. Türkiye’de pek çok alanda olduğu gibi, Őehirlerini kuramadığın gibi, hukuk sistemini kuramadığın gibi, mimarini geliŐtirmedeđin gibi bu. Pragmatik felsefedir işte. Eđitimdeki bu bağımlılığı yaratan bir Şekilde bu büyük kùltürdür. Yani bu kùltürün devamından herkes fayda sağlıyor. Ben bu kùltüre karŐıyım dediğin zaman bile, ben sana karŐıyım diyen adamların yaptığı Şey farklı değil. Yani bir jùriye gittiğinde ilk sorduğu Şey bütün o karşı çıktığın Şeyleri kaç tane yaptın diye bakıyor mesela, anlatabiliyor muyum? Onun için bu alanda kimin değerli bilgi, değerli bilgi sùbjektif bir kavram ama, bilginin ne olduğu, hangi bilgiye ihtiyaç olduğunun tamamen dışında gidilmesine izin verilebilecek bir ova, bir nehir yatağı yok. O nehrin yatağına girmektir bağımlı olmak yani. [P01]

Sistemin, mevzuatın bütün bu sürecin en temel belirleyicisi olduğunu ifade eden katılımcı P02, sistemin gereklerini yerine getirmek durumunda kalan insanların bu süreçte belirlenen kurallara göre davrandığını, davranmak zorunda kaldığını ifade etmiştir:

Mevzuat böyle, sistem bu sorunların tepesinde zaten. Akademideki Őu ünvanları düşün. Bunları bir standarda bağlamadan iŐ geliyor yine denklik meselesine, yine geliyor standartlaŐmaya. Bunları koyduğunuz zaman, tabi kendine özgü, üniversiteye özgü bir takım Őeyler olabilir ama yök yukardan diyorki; iŐte performansla göre yönetimdi, bilmem Őu gerekleri karŐılıycaksınız, beŐ tane yayın yapacaksınız, üç tane hakemlik yapacaksınız. Hani varsayıyorum, düşünmeden konuŐuyorum ama. Bu tür gerekleri karŐılamak durumundasın. Bu anlamda ister istemez, hani bunun adına istersen Batılılık de istersen evrensel olarak de buna, bağımlılık durumundasın. Diyor ki iŐte yardımcı doçent olmak için bu kadar yayın yapacaksınız, Őu gerekleri yapacaksınızdoçent olacaksınızaradan Őu kadar süre geçecek, Őu gerekleri yapacaksınız. Ama öte yandan demiŐ ki kendi üniversitenize özgü kurallara ters dűŐmeyen bir takım alt standartlar, kurallar da getirebilirsiniz. [P02]

Katılımcı P05, sistemin getirdiği akademik kariyer ve yükselme ile ilgili koşullara olan bağımlılığa dikkat çekerek bu Şartların, tüm eğitim bilimleri disiplinleri için en temel basamak olan eğitim kavramını öncelemeyen, sadece araştırma yapmak ve Şartları sağlamak için yayın yapılan, teknikleŐen ve yabancılaŐan bir süreci beraberinde getirdiğini belirtmiştir:

Akademik bağımlılıktan ziyade belki kariyerde yükselmeye, yükselme modeline bağımlılık üzerine durulabilir. Örneğin, doçent olmak için, profesör olmak için, doktor olmak için ileri sürülen Őartlara bağımlılık daha tehlikeli bir durum. Őartlardan kastımda üç yayının olması, beş yayının olması, birisinin uluslararası olması vesair. Böyle bir model dogma haline geldi. Doksansekizden bu yana takip eden model bu. Bu modele olan bağımlılık hat safhada ve bu dikkat çekmiyor. Bir araştırmacının hangi konumda ve hangi düzeyde olursa olsun değineceği bir temel olmalı. Tekrar ifade ediyorum o temel eğitimidir. Buna rağmen yükselme için, kariyer basamaklarında ilerleme için biçimsel bir takım kriterlerin ön plana alınması haliyle biçimin gereğinin yapılmasını ortaya çıkarıyor ve zaman içinde yapılan yayının, yapılan araştırmanın içeriğinin bir yere dokunması, iŐlevinin olup olmaması önemini kaybediyor. IŐte yabancılaşma, Teknikleşme, bağımlılık vesair dile getirdiğimiz problemlerin çoğuda buradan çıkıyor. [P05]

Benzer Şekilde alandaki bilgi üretim mekanizmalarının oluşturulması ve biçimlenmesinde akademik egemenlere ve sistemsal problemlere vurgu yapan katılımcı P06, sistemin ve alandaki hâkim paradigmanın yayınlarımızı, makalelerimizi, referanslarımızı, araştırma gündemlerimizi belirlediğini ve sınırlarını çizdiğini ifade

etmiştir. Bu durumun neticesinde de yeni yetişen genç akademisyenler çizilen bu sınırlar ve belirlenen kuralları görerek ve öğrenerek bilgi üretmektedirler. Diğer taraftan katılımcı P06'ya göre bu zorunlulukların, alanda uluslararası literatürün ve gelişmelerin sıkı takip edilmesi ve yayınların kalitesinin artması gibi olumlu sonuçlara neden olduğunu da belirtmiştir:

Bizde bu alanın uzmanları tarafından da belki böyle bir kültür oluşturuldu. Yani siz bir makale yazarken, bir çalışma yaparken ne kadar fazla yabancı kaynağa referans veriyorsunuz, atıfta bulunuyorsunuz buna bakılıyor. Akademik yükseltmelerde daha çok bu kriterler ön planda tutuluyor. En azından ERIC'e giren, Education Indekse giren ya da işte Social Citation Indekse giren dergilerde makaleler isteniyor. Şimdi yükseltme kriterlerini buna göre oluşturduğunuz zaman, alttan gelen sizin gibi genç akademisyenlerde bu formatta bilgi üretmeye çalışıyor ve bununda sorgulamasını yapmıyor. Yani bir ölçek buluyor bir yerden, geçerlilik ve güvenilirliği de yapılmış. Belki Türkiye'de de yapmıyor onun şeyini, olduğu gibi alıyor, çeviriyor, onu uyguluyor. Öyle olunca sıkıntı oluyor yani... Şimdi alandaki bilgi üretimi üzerine illa ki indekse girecek makale yayınlama zorunluluğu kişileri tamamen Batıya endeksli, uluslararası düzeyde tanınırlığı olan ölçekleri kullanarak, bunu Türkçe'ye adapte edip uygulamalarına yol açıyor... Bu durum biraz bizim Batı literatürünü daha ciddi şekilde incelememize ve belkide biraz makalelerimizin niteliğini arttırmamıza da katkıda bulundu. Son zamanlarda baktığımız zaman mesela bir yapısal eşitlik modellemesine dayalı, işte meta analiz gibi farklı yöntemlerinde kullanıldığı araştırmalar görüyoruz, çalışmalar görüyoruz. Böyle bir avantaj da sağlıyor. [P06]

Katılımcı P08 de, atama ve yükselme kriterlerinin; eğitimin sorunlarına dokunmayan, toplumsal gerçekliklerden bağımsız, toplumsal sorunları irdelemeyen, sadece ihtiyaçlardan doğan ve mevcut akademik kariyer kaygılarının giderilmesini önceleyen çalışmaların yapılmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Bu durum genç akademisyenleri ve akademisyen adaylarını gerçek bilim üretme kaygısına değil puana, skora, performansa, indekslere yönlendirmekte ve onları sistemsel yapı kendi belirlediği önceliklere göre şekillendirmektedir:

Akademisyenlerin, genç akademisyenlerin yayın ihtiyacını görmek üzere çıkarılmış yarısı Türkçe yarısı İngilizce, daha kolay yayın yapılabilecek dergiler de bir ihtiyaç nedeninin arkasından doğdu. Ama bakın bana bir doçentlik dosyası geldi muhtemelen içinde eğitimin gerçek sorunlarına çok az değinen yüzlerce dergi, makale çıkabilir. Küçük küçük makaleler çıkabilir ve bunların büyük bir kısmının akademisyenler arasında sahici tartışma olmaksızın birinin İngilizce bildiği, diğerinin alanı bildiği bir tür araştırma ekipleriyle çıktığını biliyoruz. İki, üç kişi sırayla isimlerin dönüşerek çalışmaların yapıldığını göreceksiniz. Sizin performansınızı ruhsuz rakamlarla ölçmeye çalışmanın getirdiği bir sonuç bu. Yayın yapayım, yayını çoğaltayım. Mesela bu şey yerine, yarısı kadar bir dosyada, uzun süre emek verilmiş, çalışılmış, gerçekten anlam için, bir bilgiyi merak için peşinde koşulmuş, aynı zamanda toplumsal sorunları da irdelemiş daha az sayıda bir çalışma daha kıymetli olabilirdi. Ama genç akademisyenler hakemli dergilerde, citation indekste taranan dergilerde yayın yapma, çok yayın yapma, çok puan toplama gibi skora odaklanmış bir sistemle karşı karşıya oldukları içinde bu süreç bilim aleyhine ya da gerçek bilgi üretimi aleyhine gelişmiş oluyor. Eğitim yönetimi alanında bu genel değerlendirmenin dışında değil, bu alanda da benzer sorunlar var... Yapı zorluyor bireyi bir anlamda. Birey kendiliğinden onu seçmiş de olmayabiliyor. Genç araştırmacı

törpülene törpülene hiç bir şeye, suya sabuna dokunmayan bir akademisyen haline de gelebiliyor bu süreç içinde. Diri olmak lazım, yani biraz dirençli biri olmak ama tek başına insan korkar. Örgütlü olmak bu açıdan çok önemli, yani akademisyenler de örgütlü olmalı. [P08]

Entelektüel Sığılık

Katılımcı P04 ve P13, alanda var olan sorunların kaynağının entelektüel derinliğin ve kalitenin yeterli düzeyde olmaması olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre; doktora programlarının niteliğinin düşük olması, bu programlara öğrenci alımında seçici davranılmaması, akademik işbirliğinin yeterince önemsenmemesi nedeniyle alanda istihdam edilen ve yetiştirilen insan sermayesinin niteliği düşüktür ve bu durum teorik ve yönetsel anlamda donanımlı akademiye yetiştirilememesine neden olmaktadır.

Entelektüel derinlik, entelektüel derinlik. Çok açık söyleyeyim, eğitim yönetimine haksızlık yapmayalım da, bütün sosyal bilimleri söyleyebilirim ama eğitim alanını kesin söylerim. Bütün sosyal bilimler için söyleyeyim, kalibreli insan sayısının çok olduğunu sanmıyorum. Gerçekten iddası olan, evet ben bu ligde oynarım ve bu işi biliyorum, yani en azından ben onların konuştuğu kavramları biliyorum diyebilecek kalibrede çok fazla insanımızın olmadığını düşünüyorum. İşte buradan nereye geliyoruz? Bir ülkenin ürettiği insan sermayesiyle ilgili bu. Bu platforma ne kadar çok insan çıkarırsanız o kadar iddası olan araştırma, yayın, bilgi ve teknoloji üretimini ortaya çıkarırsınız. Sorunun bizde olduğunu düşünüyorum. Yani insanları ortaya çıkarma konusunda çok seçici olmadığımızı, yani açık söylemek gerekirse sosyal bilimlerde çalışan öğretim üyelerinin büyük çoğunluğunun bu ligde oynayacak kalibrede olmadığını düşünüyorum. Gerçek nedeni de budur. [P04]

Bir kere üniversitelerin farklı kimlikli duruşları olmadığı için, bilim politikası ve bilim felsefesi alanları Türkiye’de çok ıskalandığı için, disiplinlerarası nitelikte, hem metodolojik anlamda hem kuramsal bilgi anlamında sağlam ve çok boyutlu öğretim elemanları yetiştiremediğimiz için, doktora programlarının sığılığında, yavanlığından da kaynaklanan bir şey. Çünkü araştırmacılık böyledir. Bazen işte bir psikolog, sosyolog, tarihçi bir arada çalışabilir. Ekipler, takım ruhunun oluşması ve üniversitelerin ARGE birimlerinin, bu teknoloji birimlerinin yaşamda öne çıkan problemleri çalışmalarını, bunların politika üretmeleri gelecekte ortaya çıkabilecek sorunları önceden öngörmeyi ve ona yönelik tedbirleri bu günden almayı gerektirir. [P13]

Özgüven Eksikliği

Katılımcı P11, akademik anlamda Batıya bağımlı olmamız ve neticesinde özgün bilgiler üretemememiz durumunu özgüven eksikliği olarak ifade etmiştir. Kendimize güvenmememizin bir sonucu olarak Batıda ne söylenmiş ise çoğu zaman eleştiriden muaf bir şekilde doğru olarak kabul edildiğini vurgulamıştır.

Neden üretemiyoruz? Aslında bu biraz özgüven meselesi diye düşünüyorum. Yani kendimize güvenimiz bu noktada zayıf diye düşünüyorum, yani kendimize güvenmeliyiz. Biz başkalarından aşağı kalır değiliz. Bakıyorsunuz işte Amerikalı birisi bir şeyler söylüyor, adam bir şeyler söylüyor. Bizimkiler mal bulmuş Mağribi gibi saldırıyor. Ondan sonra herkes işte çoklu zekâdan, bölümlerinden bahsediyor. Adam ondan sonra

diyor ya beni bir Türkler anladı onlar da yanlış anladı diyor. Yani söylediği şeyleri bile kendisi o kadar da çok önemsemiyor. Ama biz piyeyi deve yapan bir milletiz, hakikaten böyle. Yeni bir şey bulduk mu onu aşırı bir şekilde kutsuyoruz adeta. Bu anlayıştan vazgeçmeliyiz. [P11]

Yerli Literatürü Önemsemiyoruz

Katılımcı P02, Türkiye’de üretilen bilimsel bilgi birikiminin yerli araştırmacılar tarafında çok fazla önemsenmediğini vurgulayarak, ülkede hâlihazırda oluşmuş bir birikimin olduğunu, bu birikimin yok sayılarak sürekli dışarıya yönelmenin alandaki bağımlılığı oluşturduğunu ifade etmiştir.

Konu seçiminde de bu var tabi bu, biraz önce zikrettiğim o bireysel yaklaşımların ötesinde. Elbette literatür olmadan olmaz. Sen bir konu seçiyorsun, belki dünyayı ikinci, üçüncü kez keşfetmeye kalkıyorsun fark etmeden. Yani literatür taramasının en önemli özelliklerinden bir tanesi tekrarı önlemek, önünüzü açmak, size bir ufuk olmak. Özellikle araştırma deseni oluşturulmasında pek çok noktada size yardımcı olacağı için kaçınılmaz bir şey tabi ama şu var; bunu söylerim, bazı çalışmalarda görüyoruz, benzetme uygunmu bilmiyorum ama adam cebindeki paranın hesabını bilmiyor. Senin, benim, dışarıdakilerin parasının hesabını ortaya koymaya çalışıyor. Yani bu ne demektir? Sen yerli literatürü önemsemiyorsun, bir kenara atıyorsun, dünyayı keşfetmeye çıkıyorsun. Olmaz öyle şey. Önce ne yapılmış öteden beri, bir bak bilgi birikimine, ondan sonra dünyaya açılman da gerekiyor. [P02]

Kültürel, Akademik Emperyalizm Var

Alandaki akademik bağımlılık ilişkilerinin kültürel-akademik emperyalizmin bir sonucu olduğunu ifade eden katılımcılar, bireysel sorumluluk ve tercihlerimizle birlikte ülkedeki sistemsel sıkıntılarında ana etken olduğu bu duruma ilişkin küresel güç ilişkilerinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Alanda üretilen bilginin paylaşım araçlarını elinde bulunduran siyasal, ekonomik ve akademik güçler kendi amaçlarına hizmet etmeyen bilgileri çoğu kez oryantalist bir bakış açısıyla yok sayabilmektedirler. Batı dışı toplumların gelmesi gereken nokta olarak kendilerini gören bu güçler kendi ulusal çıkarlarına yönelik politikalar izleyebilmekte ve akademik yayım politikalarını da buna göre tasarlamaktadırlar. Ancak tüm bunlara rağmen bu bölümün önceki kısımlarında ortaya koulan ve sonraki kısımlarında da elen alınacak olan bulgulara göre katılımcıların büyük bir bölümü, her ne kadar akademik güç ilişkilerinin önemini ve ağırlığını vurgulamış olsalar da, bu durumun nitelikli çalışmalarla, özgünlükle, özgüvenle, işbirliği ile aşılabileceğini de ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre bu durumun sebebini toptamcı bir anlayışla Batıda aramak her zaman doru değildir ve bu durum kendi sorumluluklarımızın farkında olmamızı ve kendi eleştirimizi yapmamızı engellememelidir.

Bilginin kültürel ve emperyal bir mal olduğunu ifade eden katılımcı P04, dünyadan ekonomik ve siyasal alandarda güçlü olan ve kuralları belirleyen ülkelerin bilgi üretim ve yayımında da baskın olduklarını ve bu baskınlıklarını bir kendi lehlerine kullandıklarını belirtmiştir. Katılımcı P06 da benzer şekilde, bilimsel dil olarak kendini kabul ettirmiş olan İngilizce aracılığıyla alanda Amerika ve İngiltere'nin bilim politikalarını belirlediğini ve yönlendirdiğini ifade etmiştir.

Ben olumlu tarafından baktığım için diğer kısmı biraz daha hızlı geçiyorum. Yani bilginin de bir kültürel meta olduğu, emperyal meta olduğu açıktır. Bu gün bilgi üretiminde ve paylaşımında sözü geçen ülkeler bildiğimiz ülkeler. Yani dünyanın ekonomik anlamda ve siyasal anlamda gücü elinde bulunduran ülkeleri bunlar. Aynı zamanda bilim ve teknolojiye, kültürde de belli bir emperyal sahipleri var bunların. Bunu göz ardı edemeyiz. Bir bilginin, üretilen bir bilginin Türkiye orijinli olup yayınlanma ihtimali, aynı kişinin, bir Türk'ün Amerika'da yaşarken yayınlama şansından çok daha az yani Türkiye'de yaşıyorsanız. Tabi aynı kişi Türkiye'de yaşıyorsa bu bilgiyi paylaşma, uluslararası platforma çıkarma şansı Amerika'da yaşıyor iken olduğundan biraz daha az. Bu çok doğal bir şey. Ama Türkiye'de yaptığımız şeyleri de o terminolojiye uygun olarak yaptığımız zaman belli eleklere geçebiliyorsunuz. [P04]

Bilimsel bilgiyi, uluslararası indekslere giren bilgiyi daha çok bu ülkeler üretiyor. Birde biliyorsunuz küresel dil İngilizce. Yani Fransızlar bile İngilizce yazıyor. Uluslararası indekse giren Fransızca çok az dergi var, Almanca da ha keza öyle. Onlar bile İngilizce yazıyor. Öyle olunca bu Amerika ve İngiltere'nin, yani İngilizce konuşan ülkelerin şeyini yükseltiyor, puanını yükseltiyor. Olumsuz olarak belki şunu söyleyebiliriz. Bilim politikasını yönlendirmede bu ülkeler aslında diğer ülkelere de yön veriyor. Siz bir makale yazıp bir dergide yayınlarken, o derginin yayın politikasına uygun olarak makale göndermek durumundasınız. Diyor ki ben şu şu ilkelere uygun makaleleri yayınlamam. Yani baştan size ne tür makaleler yapmanız gerektiğini, neleri teşvik ettiğini bildiriyor. O destekliyor, yani bilgiyi o yönetiyor. Bazende mesela hani etnik, sosyolojik çalışmalar yani bize özgü, biraz daha hani kendi kültürümüz içerisinde kalması gereken bazı önemli şeylerde olabilir. Onu da siz bir koz olarak verebiliyorsunuz adamların dergilerinde yayınladığınız zaman. Görüyor işte Türkiye'deki durumu, Güneydoğudaki durumu, bilmem Doğudaki durum. Onu dâhil görebiliyor, ona göre analiz yapıyor. Ortadoğu politikasını ona göre yönlendirebiliyor. [P06]

Bilgi üretimi ve yayımı ile ilgili emperyalist bir tavrın, işgalci bir tutumun varlığını vurgulayan katılımcı P08, Batıdaki güçlü entelektüel çevrelerin ortantalist bir anlayışla ve bilinçli olarak olaylara yaklaştığını ifade etmiştir. Batı tarafından belirlenen gündem ve geleneklere hapsolan Türkiye'deki akademik çevreler ise, gerçek gündemlere uzak çalışmalar yapmaktadırlar:

Bir kültürel emperyalizm, ya da bilgiye dönük bir yayıncılık, işgalcilik durumu kesinlikle var. Yani oradan bakıldığında bir Şarkiyatçılık durumu bir anlamda yeniden gözleniyor. Çünkü siz uluslararası yayın yapmak istediğinizde, onların dergilerinin ölçülerine uygun hareket etmek durumundasınız. Sizi dünyanın en iyi beşyüz üniversitesinde sıralamak istediğinde, oradaki dergilerin içinde yazısı varsa üniversiteniz o sıralamaya girebiliyor. Böylece bir bağımlılıklar zinciri üzerinden ama esas olarak Batıdaki güçlü entelektüel çevrelerin büyük ölçüde ürettiği bir şey bu... Batı bu işi son derece bilinçle yapıyor diye düşünüyorum ben. Bu dünyanın ya da az gelişmiş kapitalist ülkelerin, Ortadoğunun kendi bilgisine erişmesinin olanaklarını hemen hemen ortadan

kaldırıyor. Ama buna rağmen de oluyor, haklar da direniyorlar. Mesela sadece Amerika Birleşik Devletleri istedi diye Suriye, Irak kendiliğinden karışmadı. Oranın kendi çelişkileri vardı, onlar örgütlü olamadıkları için bir yere akamadı belki. Ama oranın dinamiklerinin de bir değeri var ve bizim bilmediğimiz, inanılmaz güzel şeyler, tecrübeler deneyimler, küçük ölçeklide olsa Ortadoğu'da bulunuyor. Mutsuzluğu üretecek bir nokta değil, her şeyi emperyalistler belirliyor değil ama güçleri çok fazla, bu çok belirgin. O yüzden yeni dayanışma ağlarının ve büyük halkların buluşmasının imkânlarını yaratacak politik örgütlenmelere de çok ihtiyaç var. Ama bu tür şeylerle, suya sabuna dokunmayan eserlerle üniversitelerde eğitim yaptığımızı, araştırma yaptığımızı düşünüyoruz. Bu bir oyalamaca diye düşünüyorum. [P08]

Katılımcı P09 da, Batı merkezli küresel kuruluşların yaptıkları sınavlara işaret ederek, bu türlü sınavların eğitimin standartlaştırılmasına hizmet ettiğini, ülkelerin eğitim politikalarını, müfredatlarını, içeriklerini, öğrenme ortamlarını değiştirmeye ve örnek gösterilen sistemlere yetişmeye zorladığını ifade etmiştir:

Eğitimin standartlaştırılması, eğitimin belli amaçlara hizmet etmesi, bunların hepsi aslında bütün kendi ülkelerinde de, diğer ülkelerde de yapılmaya çalışılan bir şey. Şimdi bir sınav koymak masum bir şey değildir. Çünkü siz sınav koyduğunuzda insanları bu sınav doğrultusunda yönlendirirsiniz. O sınavın içeriğine bağlı olarak insanlar, gerçi bizde neyseki PISA yönünde şey oluşmadı ama, müfredatını değiştirir, işte pratikleri, eğitim pratiklerini, öğrenme ortamlarını değiştirir. Bir sürü şeyi değiştirir ve oraya yetişmeye çalışır diğer ülkelerle rekabet etmek için. Oysa eğitim aslında çok kendine özgüdür ülkeler açısından baktığımızda. Biz hiç bir zaman durup kendi eğitim deneyimlerimizi değerlendiremiyoruz. [P09]

Katılımcı P12 ise, Batının ve özellikle Amerika'nın yazım stilleri, dergiler, veritabanları, indeksler gibi çeşitli araçlarla kapitalist bir anlayış içerisinde hareket ettiğini vurgulamıştır. Batı, sosyal bilimleri Batı dışı toplumların modernleştirilmesi, demokratikleştirilmesi ve neticesinde kendine benzetilmesi için araç olarak kullandığı, bu süreçte işe koşabileceği araştırmaları, konuları, projeleri ve uygulamaları desteklemiştir:

Amerikan stili, APA stili her şeyi kendisine benzetiyor. Bir de indeks denen bir kurum, örgüt var. O indekste diyor ki, bana benzeyin. Ben veri tabanını oluşturayım, sonra bu veri tabanını geri kalmış ülkelere parayla satacağım çünkü. Oradaki makale ve dergi sayısına göre veri tabanının fiyatını belirliyorum... Şimdi Batıya mahkûmiyetten ziyade, şöyle bir şey var. Bu sorular çok derin ontolojik tartışmalar içeriyor. Batı şöyle düşünüyor; Batı diyor ki, insanlığın gelmiş olduğu son model biziz. Bizden geri kalanları hizaya sokmak, ölçülendirmek, kriterleri belirlemek zorundayız. Bu gruhun, bizim dışımızdaki bu gruhun her alanda, sadece eğitim bilimlerinde değil, ölçülendirilmesi lazım... Şimdi Batıda ağırlıklı olarak teknik bilimlere ağırlık vermiş bindokuzyüz ellilerden sonra. Batı dışı toplumların kontrol edilmesi, Batılılaştırılması modernleştirilmesi ve kendine benzetilmesi için sosyal bilimler bir araç olarak kullanılmıştır. Buurda da iki temel propaganda aracı kullanılmıştır; birincisi demokrasi, ikincisi insan hakları kavramıdır ve bunları da ideolojik olarak kendi lehine yorumlamıştır. Bu girişimde mesela daha çok antropolojik araştırmalara önem vermiştir, etnik yapıları mesela çok gündeme taşımıştır. Kendisi hep demokrasiden, insan haklarından bahsederken Batı dışı toplumlarda daha çok etnik yapılar üzerine araştırma yapmış, etnik yapıları ön plana çıkarmış, mezheplerin önemine vurgu yapmıştır. Sosyal

bilimleri de Batı dışı toplumları kontrol etme, onları yönetme, psikolojik kendine benzetme açısından araç olarak kullanmıştır. [P12]

Bilimin özgür bir alan olması gerektiğini ifade eden katılımcı P13, Batının zaman zaman bilimsel arenada da emperyal yüzünü gösterdiğini ve ulusal çıkarları için bilim politikalarına çeşitli bilimsel platformları kullanarak yön verebildiğini vurgulamıştır:

Şimdi dominant-resisif diye biyolojide bir kavram var. Yani biri baskın olunca diğeri çekinik oluyor. Şimdi sizin önceliğinizde Batıya yüzünüzü çevirebilirsiniz. Atatürk'ün dediği gibi iki tür Batı vardır; bir uygarlığın, sanatın, bilimin merkezi Batı ki biz ona saygılıyız. Bir de emperyalist bir Batı vardır ki, bunu bilim üzerinden de yapabilir yer yer, biz ona sonuna kadar karşıyız... İnsan bir buzdağına benzediği içinde görünen taraf olduğu kadar görünmeyen tarafları da var. Bazı ihtirasları, arzuları, onu kışkırtan, onu yönlendiren, manipüle eden, boş şeylerle kafa dolduran tarafları da var. Bilim adına da mesela çok politika yapılıyor Batıda. Yani bilim politikası bağlamının dışında kullanıyorum ama. Amerika, emperyalist bütün ülkeler diyelim hatta bilimi ulusal çıkarlarını hâkim kılmak için, yani düşünsel anlamda egemen olmak için bunu bir hükümlerlik aracı olarak kullanıyorlar. Bu dergilerdeki anlayışın bir versiyonu oydu zaten ve dolayısıyla bilimi de biz yönetiriz diyorlar. Oysa bilim özgür bir alandır ve herkes onu ne kadar katkıda bulunursa o kadar iyidir. [P13]

Ne Sakıncası Var?

Bu başlık altında eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerinde işe koşulan kuram, kavram, model ve yöntemlerin Batıdan ya da başka coğrafyalardan alınmasının ne gibi sakıncaları olduğuna dair katılımcı görüşlerine yer verilmiştir. Bu süreçte önemli bir nokta da bilginin yerelliği-evrenselliği tartışmalarıdır. Çünkü akademik bağımlılık ve onun beraberinde getirdiği sorunlara ilişkin tartışmalarda yerellik-evrensellik konusu önemli bir yer işgal etmektedir. Bu araştırmanın da önemli bir bileşeni olan Batılı bilgi kavramı çalışmada yerellik-evrensellik ilişkisi içerisinde ele alınmıştır. Katılımcıların büyük bir bölümüne göre, akademik alanda üretilen özellikle kavramlar evrensel iken bu kavramların işaret ettikleri anlamlar yereldir. Örneğin; liderlik kavramı tüm dünyada geçerli bir kavram iken, bu kavramın toplumsal zihinlerde ortaya çıkardığı anlamlar kültürlere göre farklılıklar kazanabilmektedir. Katılımcılar aynı zamanda kültür kavramına da vurgu yaparak, bilginin bağlamsal olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktadan hareketle varılan sonuç, kavramlara yüklenen anlamların yerelliği noktasına yaklaştığı için, akademik bağımlılık ve aktarma süreçlerinin sakıncaları da ayrıca önem kazanmaktadır. Katılımcılara göre, bilginin bağlamsallığının göz adı edilmesi katı bir yöntemsel şekilselcilik meydana getirirken, bu durumun yarattığı en önemli problem ise varsayımlarla gerçekler arasında yaşanan uyumsuzluk ve beraberinde gelen orijinallik problemidir. Diğer taraftan yerelin, kültürün önemsenmemesi akademik alanda toplumsal bir yabancılaşmaya neden olurken, araştırmalar sıradanlaşarak uygulanamamazlık gibi

bir problemi de meydana getirmektedir. Akademik bağımlılık durumunun ortaya çıkardığı bu problemler en temelde kendini kavramlarda, değerlerde, konularda alakasızlık olarak göstermektedir. Katılımcıların ifade ettikleri bir diğer husus ise, bu sürecin sonunda yaşanan durumun normalleştiği, sorun olmaktan çıktığı, görmezden geldiği ve kendini sürekli yeniden tekrar ettiğidir.

Kavramlar Evrensel, Anlamlar Yereldir

Katılımcılara göre alandaki bu aktarmacı ve bağımlı anlayışın beraberinde getirdiği en önemli problem, kültürler arası farklılıklar nedeniyle üretilen bilginin çok anlamlı olmamasıdır. Bunun sebebi ise, kavramların evrensel oluşlarına karşın bu kavramların ifade ettikleri anlamların yerel olmasıdır. Katılımcı P01 ve P02, nasıl düşündüğümüz ve nasıl anlamlandırdığımızı vurgu yaparak, nitelikleri itibariyle evrensel olan kavramların kültürel farklılıklar gibi nedenlerle farklı anlamlandırmalara maruz kalabileceklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcı P01, herşey kültür bazlı ve görecelidir görüşünde toptancı ve yanlış bir görüş olduğunu belirtmiştir. Bu konuya ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Yani yeni yetişen kuşaklar özellikle post-modern açıdan, kritik açıdan bakanlar da diyor ki bunlar kültür bazlıdır çok fark etmez. O da yanlış, o da toptancı görüş. Yani şimdi sen Max Weber'in sosyolojik anlamda geliştirdiği ideal tip örgütü ve bunun yapısal anlamda boyutlarını bir yerde tanımladıysa ve bu boyutların insan davranışlarıyla olan münasebetini bir teori veya model geliştirdiyse adam, biz bunu kardeşim bu Fransa'da da, Almanya'da da, Amerika'da geliştirilmiş bir teori bizde başka türlü olur mu sorulabilir. Ama bu test edilebilen bir şeydir. Dolayısıyla biz bürokrasiyi ölçeceğiz diye bir şey yok. Benim doktora tezimde gerçekten de o teorilerde söylenen şeylere benzerlikler de çıkıyor, farklılıklar da çıkıyor. Kültür nerede burada? Kural meselesi mesela değil mi? Max Weber'in teorisinde işte kuralların fazla önemsendiği bir örgüt yapısından, ideal tip örgüt yapısından falan bahsederken bunu uzmanlıklar veya profesyonellikler üzerinde olumsuz etkisi olacağı söyleniyor. Bak dünyanın her yerinde bu böyle. Batı toplumlarında da ve gerçekten delilleri de var. Türkiye'ye geldiğin zaman bizdeki sosyolojik yapıdan dolayı kuralların önemsinmesi olumlu yansıyor motivasyona mesela. Demek istediğimi anladın mı?... Bu yerellik tartışması biraz farklı ama yerelde ortaya çıkan sosyolojik problemlerin kökeni yerel mi o araştırılabilir... Bilginin evrenselliğinde araçlar evrenseldir demek gerekiyor bilginin kendisi değil yani. Ama bir teori, bürokrasi eğer bizde de egemen olduysa, kamu yönetiminde bürokrasi varsa, bu Amerika'da da benzer sonuçlar doğurabilir varyasyona göre Türkiye'de de. Yani o yerellik tartışmasında bir reddiye geliştir diyor aslında. Bilginin genellenebilir olması gerekmediği tartışması gibi, nitel araştırmada genelleme yapmak zorunda değiliz diyor. O zaman Türkiye'de devamsızlığa şöyle bir gerekçe bulmak lazım çalışılması anlamında. Kardeşim bizdeki devamsızlık, bizdeki aile yapısındaki değişmeler, Avrupa'daki gibi boşanma ortalamaları artıyor ama bizde Avrupa'da olmayan bir şey var. Okul türleri var demek gerekiyor. Bu okul türlerinde belli sosyolojik yapıdan insanlar birikiyor ve bu sonuçlar Avrupa'dan farklı sonuçlar doğuruyor. Bu işte yerellik; yani bizim endüstri meslek liseleri, kız meslek liselerindeki olayları kimse incelemiyor. Devamsızlık her yerde var, evet ama sebepleri birbirinden farklı; yani teori anlamında devamsızlığı

tanımlaman gerekiyor... Yerellik incelerken bunlara dikkat edilmiyor aslında. Konteks diyoruz ona; yani bu sosyal kontekst, sosyal yapı içerisindeki gerçekliğin yansıması dememiz lazım. Yoksa teoriler ve bilgiler yerel olmalı. Niye biz genellemeler yapıyoruz diye yanlış bir şeyden yola çıkıyoruz. [P01]

Maddi cisimler bile bulunduğu ortamdan etkileniyor. Bal üretirsin her yerin balı aynı olmaz değil mi? Farklı olur. Bu işin metodolojisi evrensel fakat şeyi, ontolojisi, hareket noktası, bakış açısı, ona dikkat etmek lazım yani ve bunları ortaya koymak lazım. Yani ortaya koymazsan daha büyük bir şey oluyor, çatışma yaşanıyor. Çocuklarımızı bir Batı psikoloji bilgisine göre mi terbiye edeceğiz, yoksa kendimize göre bir terbiye anlayışımız var mı? Yani bir de şeyle alakalı bunlar işte John Dewey'in How we think? var ya. Nasıl düşünüyoruz? Kardeşim biz nasıl problem çözüyoruz, problem çözme algoritmalarımıza bir bakmamız lazım. [P03]

Katılımcı P04 ise, özellikle Amerika menşeli, o kültürün içerisinde, o kültürün sosyal dinamiklerinden üretilen teori ve uygulamaların ülkemizde kullanılabilir ve uygulanabilir olmadığını ve çöktüğünü belirterek, bu durumla baş edebilmek için ilk yapılması gerekenin aktarılan kuram ve uygulamalara esas teşkil eden terimoloji ve kavramsallaştırmaların çözümlenmesi olduğunu ve bunların neden işlemediğinin tartışılması gerektiğini ifade etmiştir:

Özellikle Amerikan orijinli kuramların ve uygulamaların Türkiye'de çok çabuk çöktüğünü görüyoruz. Yani hangi kavramı alırsan al, liderlik kavramını al, dönüştürücü liderlikten tut ne bileyim işte kültürel liderlik, politik liderlik, işte bütün bu kavramları belli bir içerik içerisinde Türkiye'de uygulamaya çalıştığında bunların aynı anlama gelmediğini görüyorsun. Onun için o geliştirilmiş olan şey, yani dışarıda çok mantıklı olan, o kültürün içerisinde geliştirilmiş kavram burada aynı anlamı ifade etmiyor. Bu çok doğal bir şey... Burada tabii ki bu kavramları geliştirme konusunda, bunu dünya piyasasına sürme konusunda ev sahibi ülkenin büyük bir avantajı var, kültürel avantajı var en azından. Bunun üstesinden gelmenin yolu, yine bu kavramları kullanarak bunun niye işlemediğini ve alternatifinin ne olabileceğini yine orijinini, bunu üreten ülkelerin terminolojisinden yararlanarak ve onların kavramsallaştırmasıyla tartışıyor olman lazım ve inanın bana tüm dünya da bu özgünlüğün arayışı içerisinde. Şimdi siz alın dönüştürücü liderliği Türkiye'de. Gerçekten Batı normlarına, standartlarına uygun, daha doğrusu bilimdeki gelişmişlik düzeyinde, bugün bildiğimiz nicel ya da nitel yöntemlerle siz bu kavramı alın, doğru yöntemle, tasarımıyla bunu araştırın ve ulaştığınız sonucu, niye uymadığını açıklayacak ve bu kavramın Türkiye'de nasıl şekillendiğini tartışacak özgün makale yazıyorsanız bunu seve seve basarlar. Çünkü bu o kavrama ilişkin özgün bir açıdır, bunu herkes bilmek ister. [P04]

Bilim Evrenseldir

Katılımcı P02 ise, bilimin evrensel olduğu görüşünden ve genellenebilirlik ilkesinden hareketle yerellik-evrensellik tartışmasının anlamsız olduğunu ifade etmiştir. Yapılan çalışmaların orijinal olabilmesi için yine bilimin evrensel ilkelerinden hareket etmek, daha önce yapılan tartışmaları ele almak gerekmektedir:

Bu benim kanaatim. Biraz pozitivist bir bakış ama bilim evrenseldir, yerellik söz konusu değil. Bu biraz pozitif algılamamızın gereği. Mademki evrenselse, yerellik söz konusu değilse, o zaman yapılacak olan nedir? Bir de şunu arıyoruz değil mi? Yaptığımız

çalışmanın özgün olması lazım, ülke gerçeklerine uygun olması lazım, bu da var. Ben bunları nasıl tespit edebilirim peki? Yeni olacak, özgün olacak, belki ilk yapan olucağım, tekrarlardan kaçacağım, Amerika'yı yeniden keşfetmeye kalkmayacağım. Bunu nasıl ortaya koyabilirim? En güzel şey, her çalışmanın vazgeçilmez bir yönü olan lüeteratür taraması... Şimdi sosyal bilimler için biraz zor olsa da pozitivizmin bakış açısına göre biliyorsunuz bilgi evrenseldir nesneldir. Bir takım ilkeleri varya hani; ampiriktir. Bunlar karşıladığında en azından ontolojik olarak, epistemolojik olarak, insan doğasına bakışı olarak, araştırmacıya yüklediği roller bakımından, pozitivizm tabi yorumsamacılıktan çok daha farklı. Yorumsamacılığa gelince orada bir yerellik var. İyi de, yerellikte de tabi kendi içimizde bizim sorunlar yok mu? Kullandığımız jargonlar bakımından örneğin, biz başka bir üniversiteyle kimi noktalarda veya ülkenin bir başka yeri ile anlaşıyor musun şimdi evrensellik ve yerellik bağı bağlamında baktığımızda. Bilmiyorum dış dünyaya açılmanın burada bir mahsuru veyahut tabi günahı yok. Kendi içimizde de bu işi yapamıyoruz. Ama ne var, ben hep böyle bakarım, bu yorumsamacı paradigmanın somut göstergesi olan nitel araştırmalarda tıpkı pozitivizmdeki gibi aynı yolları izlemiyor mu Allah aşkına. Birine diyorsun ki ben hep gerçekliği araştırmak istiyorum, genellenebilirlik diye bir husam tasam yok. Biri de diyorki arkadaş ben genellemek istiyorum. Neden? Çünkü bana göre bilim nesneldir, herkese açıktır, evrenseldir. Ama öbüründe de ne yapıyoruz biz? Yine de örtük bir şekilde genellenebilirliği arıyoruz. Yani acaba diyoruz, işte tekrarlamak suretiyle. [P02]

Evrensel Bilim Safsatadır

Katılımcı P12 ise, yukarıdaki alıntıda ifade edilen görüşlerin tam tersine evrensel bilimin safsata olduğunu ve bilimin Amerika'ya, Batıya hizmet ettiği ölçüde evrensel olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı P12'ye göre bilimin ya da üretilen bilginin değeri yerelliği-evrenselliğinden daha çok pratikteki sorunları çözebilirliği ile ilgilidir.

Şimdi insanlar istediği gibi düşünebilir. Bilim evrensel olabilir, yerel de olabilir, millî de olabilir, dini de olabilir, ahlaki de olabilir, ahlaksız da olabilir. Yani bunun tanımlamasını kim yapıyor, kim tanımlıyor? İşte yine Amerika'ya geliyor. Pozitif bilim evrenselmiş, hikâye yani. Asıl hikâye zaten orada başlıyor. Bilimsel bilginin evrenselliği yani bilginin değeri o bilginin pratikteki sorunu çözebilirliğiyle ilgili bir şeydir. Bence bilimin evrenseli, yereli saçma sapan bir şeydir. Bilimin evrenselliği demek şu demektir: ürettiğiniz bilgiyle Amerika'ya ne kadar hizmet ediyorsunuz? Batıya ne kadar hizmet ediyorsunuz? Zaten senin teorin meorin geçersiz, benim teorimi al test et demektir. Ben evrenselliğin safsata olduğunu düşünüyorum. [P12]

Kültür Değişkeni Önemlidir, Bilgi Bağlamsaldır

Bilimin ve üretilen bilgilerin yerelliği-evrenselliği tartışmasında katılımcıların büyük bir bölümü kültür değişkenine atıfta bulunmuşlardır. Katılımcılara göre bilgi bağlamsaldır ve bu bağlamsal bilginin üretilmesinde en önemli değişken ise kültürdür. Her toplumun ürettiği bilgi kendi sosyal gerçekliklerinden hareketle, kendi problemlerinin çözümüne yöneliktir. Dolayısıyla, üretilen bilgiler kültüre, ideolojiye, dine, zamana, mekâna vb. değişkenlere göre farklılaşmakta, kültürel kodlar devreye girmektedir. Kültürler arası farklılaşmalar, farklı toplumlarda bir kavramın bulunduğu karşılıkları da farklılaştırmakta,

kavramlara yüklenen anlamlar değişebilmektedir. Ayrıca, eğitim yönetimi alanı sosyal bir disiplin olması nedeniyle, sosyal bilimlerde de fen bilimleri gibi her yerde aynı kanunların geçerli olmasını beklemek anlamlı değildir. Konuya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

Katılımcı P03, sosyal bilimlerin metodolojisi evrensel olsa da kültürel kodların ve kültürel normların bilgi üretim mekanizmaları içinde önemli bir yeri olduğu ifade etmiştir. Teoriler, kavramlar, modeller, uygulamalar ait oldukları toplumun ihtiyaç ve problemlerinden hareketle ortaya çıktıkları için, özellikle sosyal bilimlerde bilgi üretilirken kültürel kodların göz önüne alınması gerekmektedir:

Şimdi şöyle. Teori, adı üstünde teori yani bir problemi açıklamak için. Kapsamlı veriler bütünüdür; fakat teori aynı zamanda yanlışlanabilir. Yani şimdi kuramsız hiçbir açıklama getiremezsiniz. Fakat kuramı geliştirirken ben kültür değişkenini önemseyen birisiyim. Yani bilim evrenseldir; fakat kültürel normları da bilmek gerekir. Kültürel kodları bilmeden yönetim çalışılmaz. Amerikalı birinin yönetici olmayı talep etmesiyle Türk birinin ki aynı değil, motivasyon kaynakları aynı değil, statü sembolü aynı değil, çıktılar aynı değil. Yani neye göre bakacaksın? Benim örgütsel yenileşme kitabına bakarsan orada kastım şeydir, Türk yönetim tarihi ve kültürüne dayalı olarak bir yönetim felsefesi geliştirmek. Selami Sargut gibi düşünüyorum ben. Yani kültürler arası farklılaşma ve yönetim diye. Şimdi bir Amerika'nın örgütlerdeki davranışı, psikodinamiğiyle Japon'un ki aynı değil. İkisi de başarılı, bir üçüncüsü bu da olabilir. Fakat bizim bütün alanlarda eklektik, bizde dinde böyle, bizde mühendislikte böyle, eklektik olduğu için kapsayıcı, kuramsal, kendine güvenen bir yapı ortaya çıkmıyor. Bundan herkes nasibini alıyor, bizde alıyoruz yani... Şimdi şöyle bir şey var. Ben derslerimde bunu sağlayan bir adamım. Ali Desidero diye bir reklam vardı biliyorsun. Adam yapmış Jonny'e göre uymaz bizim sakala diyor. Her teori, her araştırma bulunduğu yerdeki insanların algı, ihtiyaç ve problemlerine göre çıkar. Araştırmaya öyle ey ruh nerdeysen gel diye çıkacak bir şey değil. Araştırmaları, teorileri, kendi sosyal yapına, kendi kültürüne, kültürel kodlarına göre üretmen gerekir. Kültür fragmanları diye bir kitap vardı. İşte al. Hakikaten eğitim yöneticisi sosyoloji bilmiyor. Sosyoloji bilmeden eğitim yönetimi hakikaten olmaz. Toplumun bam teline dokunmak gerekiyor; fakat üzerinde yükseldiği ilkeler konusunda da bir netlik gerekiyor. Adalet gibi, liyakat gibi kriterlerin konulması gerekiyor. [P03]

Katılımcı P04, herhangi bir kavramın kültürlere göre farklı anlamlar kazanabileceğini ifade etmiştir. Her ne kadar küresel bir çağda, sınırların ortadan kalktığı bir dünyada yaşıyor olsak da, bu durum toplumların farklı kültürel kodlara, farklı kültürel kalıplara sahip olduğu ve bunlara göre kavramları anlamlandırdığı ve davrandığı gerçeğini değiştirmemektedir:

Liderlik kavramının ya da alınan herhangi bir kavramın, kendi özgün kültürü içerisinde, başka bir kültür içinde anlamı başkadır. Yani öz itibarıyla hepimiz insanız, insanoğlu olarak hep böyle. İletişim araçlarının çok yaygınlaştığı bir küresel dünyada pek çok şeyin farkındayız, biliyoruz dünyada olup bitenleri. Bunların farkında olarak dahi kültürel kalıplar içerisinde yaşıyoruz; yani yerel kültürel kalıplar içerisinde yaşıyoruz. Onun için derslerimde de ben bunu sık sık söylerim. [P04]

Özellikle sosyal bilimler alanlarında üretilen bilgilerde tam bir nesnellikten bahsetmenin mümkün olamayacağını ifade eden katılımcı P06, üretilen bilgilerin ait oldukları toplumun tarihiyle, coğrafyasıyla, kültürüyle yakından ilişki olduğu zaman bir anlam ifade edebileceğini belirtmiştir. Postmodern paradigmanın, bilgi üretimi ile ilgili genelleme pozitivist paradigmayı eleştiren bakış açısına yakın bir çizgide olduğunu ifade eden katılımcı P06, bilginin bağlamsal olduğunu ve bağlamsallıkta kültür değişkeninin başat rol oynadığını belirtmiştir:

Şimdi biraz epistemoloji açısından yaklaşalım. Mesela postmodern bakış açısı bunu ciddi şekilde eleştiriyor. Yani üretilen bilginin doğruluğunu ciddi şekilde sorguluyor, yargılıyor ve şöyle diyor, diyor ki; üretilen bilgi o ülkenin, o coğrafyada yetişen insanların yetiştiği kültüre, ideolojiye, düşünceye bağlı olarak ortaya çıkıyor. Aynen şunu söylüyorlar. Mesela, sosyalist bir ülkede yetişen bir iktisatçı sosyalist teoriye uygun iktisat teorisi geliştirir muhtemelen. Belki kapitalist teoriye uygun da geliştirebilir. Ama o kültürde yoğrulmuştur, o kültürde yetişmiştir, o kültürün değerleriyle büyümüştür. Dolayısıyla onun bakış açısı daha çok o doğrultuda şekillenir. Diğer taraftan kapitalist bir toplumda yetişen bir iktisatçı da kapitalist ekonomik düzene uygun iktisat teorisi geliştirir, ekonomi teorisi geliştirir. Ben bunu çok da yadırgamıyorum, aslında mantıklı da bir görüş olarak düşünüyorum. Yani bilim adamının ürettiği bilgi tamamen, işte biz her ne kadar objektif, nesnel, bağımsız olacak diyorsak da, hele hele sosyal bilimler alanında tam bir nesnellikten bahsedebilmemiz mümkün değil. Şimdi diyelim ki eğitimle ilgili bir eğitim teorisi, bir eğitim kuramı ya da eğitim yönetimiyle ilgili bir şey geliştirecekseniz, o ülkenin yönetim politikasıyla, ekonomik politikasıyla, yönetim anlayışıyla, kültürüyle uyumlu bir şeyler ortaya çıkarmanız lazım. Tamamen farklı bir şey geliştirebilmeniz çok zor. Bu bağlamda üretilen bilginin o ülkenin kültürüyle, coğrafyasıyla, belki tarihsel birikimiyle yakından ilgili olduğunu düşünüyorum. [P06]

Katılımcı P08 ve P09, bilginin bağlamsal olduğu kadar zamansal ve mekânsal olduğunu ifade etmişlerdir. Her ne kadar bilimsel araştırmalar tümele, evrensel gerçeklere ulaşmayı amaç edinse de, eğitim araştırmalarının da nesnesi olan kişiler arası etkileşimlerin evrensel anlamlar ifade etmesi pek mümkün değildir. Bu nedenle bu durumda yerelin önemi göz ardı edilmemelidir. Çünkü, bilgi üretiminde bireyler, zaman, mekân, kültür gibi değişkenler önemlidir ve herhangi bir kavrama farklı kültürlerde çok farklı anlamlar yüklenebilmektedir.

Bütün düşüncelerin, fikirlerin, teorilerin, varsayımların sınındığı yer pratik. Pratikte değerlendirilip yeniden teoriye bakmak gerekliliği var. O da tabii, onun değişkenliğini göz ardı etmemek gerekiyor. Hangi tarihsel koşullarda o olaylar oldu. Siz o tarihsel koşullara karşı gelecek biçimde o teoriyi üretmeye karşılık bir çaba gösterirsiniz... Ben şöyle düşünüyorum; benim şu fakültede kendime dair tikel bir bilgim var ama ben hep bir tümel bilginin peşindeyim. Yani şunu söylemek istiyorum; bu hepimiz için bir evrensel arayışı olarak karşımıza çıkıyor. Ama nihayetinde bu tümele ulaşmak tikelin yok olduğu anlamına gelmiyor, yerelin yok olduğu anlamına gelmiyor. O yüzden de kapitalizmin ve mekanizmalarının çok belirginleştirilmesi gerekiyor. İngiltere toplumundaki bulduğu karşılıkla Türkiye toplumunda bulduğu karşılık aynı değil. Yani ona şunu diyemezsin; piyasalar her şeyi en iyisini bilir, piyasalar her zaman verimlidir. Mümkün mü bu? Hayır, piyasaların verimli olduğunun örneklerini, piyasa mantığına alışık insanların bulunduğu yerlerde verebilirsin, oralarda belki bu bilgiye doğru diyebilirsin. O mekân ve o tarihsellik

içinde doğrudur denir. Ama aynı bilgiyi alıp kamucu bir gelenekten gelmiş bir alanda piyasalar en verimlidir dersiniz, hayır kamuculuk, ortaklaşmacılık verim üretir bilgisiyle karşı karşıya kalabilirsiniz. Dolayısıyla bu bilginin belki göreceliliği diyebileceğimiz meseleye bizi götürüyor. Yani kimin adına konuşuyosun, hangi mekândan konuşuyosun, hangi tarihten bashediyosun. Yani mekânsallık, tarihsellik, artı konumlanman ne, nereden bakıyosun sen. Ben işçi sınıfının perspektifinden bakıyorum, ben okullarda öğrenci perspektifinden bakarak bu çalışmayı yaptım mesela. [P08]

Bence bilgi hem mekânsal hem zamansal artık. Tarihsel de aynı zamanda. Çünkü bilim paradigması, daha doğrusu biat ettiğimiz bilim paradigması, pozitivizm bunu getirdiği için biz hala daha oradayız. Bu kadar eleştiriler yapılıyor, bu kadar tartışmalar yapılıyor ama biz herhangi bir toplumsal gerçekliğin nerde oluştuğunu, hangi zamanda oluştuğunu ve geçmişinde neler olduğunu, nelere bağlı olarak ortaya çıktığını çok fazla dikkate almıyoruz analizlerimizde. Belki daha yeni yeni dikkate almaya başladık, eğitim bilimleri camiasında biraz daha az olmak üzere. Ama diğer sosyal bilim alanlarında mesela siyaset bilimi, sosyoloji falan gibi onlar bayağı bu konuda daha ilerdedir. Aslında bunları dikkate almak özellikle eğitim açısından önemli. Eğitimde evrensel bilgiden bahsetmek bu kadar komik ve tuhaf ki. Ya okuldaki özneler arası ilişkileri düşünün. Bu ilişkiler hiçbir zaman evrensel olamaz. Mutlaka o yerelde biçimlenir, hatta aynı ülke içerisinde farklı yörelerde farklı ilişkiler oluşabilir. [P09]

Aşağıdaki alıntılarda benzer şekilde bilgi üretiminde kültür değişkeninin önemine vurgu yapmaktadır. Farklı kültürlerde insan davranışlarını belirleyen saikler birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle katılımcılar evrensel, doğrulamacı, genellemeci bir yaklaşımla hareket etmenin hatalı olduğunu ve bu türlü bir anlayış pek çok sorunu da beraberinde getirdiğini ifade etmişlerdir:

Kesinlikle sosyal bilimlerde üretilen bilginin evrenselliğinden söz etmek çok zor. Netice itibarıyla insanız ve insan doğasına ilişkin bir kısım genellemelerden söz etmek mümkündür ama unutmayalım ki insan önemli ölçüde, davranışçuların baktığı gibi bakacak olursak çevresinin ürünüdür. Yani insan davranışları çevreyle organizmanın etkileşiminin bir sonucudur. Böyle olduğundan insanın etkileşimde bulunduğu çevrenin, sadece fiziksel çevre değil kültürel çevre de insanın çevresini oluşturuyor ve bu kültürel çevre birbirinden çok farklı. Kültüre ilişkin tabi bunlar, çok bilinen şeyler, kültür farklılıktan söz ediyoruz değil mi? Yoksa hiçbir kültür diğerinden iyidir, kötüdür şeklinde ifade etmek mümkün değil... Özgün olarak herkes, her toplum kendi yaşadığı çevrede kendi sorunlarına çözümler üretir ve kendi kültürünü oluşturur. Böyle bakıldığında da tabi bu kültürü analiz eden, inceleyen her ne kadar yöntem Batı kaynaklı olsa bile kültürün kendisi yereldir. Bu nedenle bu yerel kültürden üretilen değerlerin evrenselleştirilmesi tabi her zaman mümkün değil, kolay da değil. Bunu evrensel düzeye çekebilmek için çok aşırı çaba içerisine girmek de çok doğru değil bana göre. Bu kendiliğinden olacaktır. [P10]

Son yıllarda bütün sosyal, beşeri bilimlerde kültür kavramına çokça vurgu yapıldığını biliyorsunuz. Yani kültürlerarası karşılaştırmalar, araştırmalar birçok alanda, felsefede, psikolojide, sosyolojide, yönetim alanında, eğitim alanında, birçok alanda gündeme geliyor. Dolayısıyla karşılaştırmalı çalışmalar bize şunu gösteriyor ki; farklı toplumlarda, farklı kültürlerde insan davranışlarını belirleyen değişkenler farklı. Dolayısıyla bu anlamda evrensel bir bakış açısı bana göre son derece yanlış. Yani kültür bağımlı, kültür bağlamı bakmak gerekiyor biraz meselelere bu konuda... Doğrunun tek versiyonu vardır gibi görmemek lazım, doğrular çeşitlidir, sosyal doğrular tek değildir, sosyal doğrular bağlamlara göre farklılaşır, toplumlara göre, kültürlere göre farklılaşır. Böyle bakmak

lazım. Sosyal bilimlerde, beşeri bilimlerde evrensel doğrular yoktur. Topluluklara, gruplara göre değişebilen gerçeklikler vardır. [P11]

Şimdi Batılı bilgi kavramlaştırması Batının ürettiği modellerin ve kavramların kendisinin pratikteki sorunlarını çözüm üretebilirliği ile ilgili bir konudur. Yani Batılı bilgiden kasıt Batılı bilginin kötü ya da iyi olduğu tartışması değildir. Batı kendi ürettiği bilginin, kendisinin pratikteki sorunlarını çözebilmeye olan ilişkisi veya tecelliyet sürecine göndermede bulunur. Benim pratikte bir sorunum var. Bu pratikteki sorunu akademideki ürettiğim bilginin çözebilirliği veya tecelliyat süreciyle ilgili bir şeydir. O bakımdan Batılı bilgi dediğiniz şey, her ülkenin kendi özgün koşullarına uygun bir biliş tarzı geliştirme ve sorunlarına çözüm üretebilme kabiliyetine göndermede bulunur. Temel iddaa şudur; yani en azından Türkiye’de cılız da olsa ben dâhil olmak üzere, bu Batılı modellerin, teorilerin kendi ülkemizin sorunlarını çözüm üretmediğidir. Bağlamdan bağımsız biliş tarzı geliştirmenin mümkün olmadığıdır. [P12]

Kişilik farklı, yani kültürel bağlamlarda da kavramlara farklı anlamlar yükleyebiliyoruz. Burada temel espiri şu: biz toplumu sorumluluk anlayışı içinde anlamaya çalışmıyoruz. Şimdi liderlik etik kodları olan bir şeydir. O toplumsal bağlamda bu davranışın saygın olduğu, kabuledilebilir olduğu üzerinden vurgu yapılıyor. Şimdi bu ve benzer örnekler üzerinden hareketle insanlar ne kadar farklı yani. Bir Eskimo kırk yaşına gelmeden önce sahip olduğu her şeyi bir başkasına armağan etme ihtiyacı duyuyor. Bu yaşamın geçiciliğini, acımasızlığını çok iyi anlatıyor. Biz sahip olduğumuz her şeyi kırk yaşına gelmeden önce bir başkasına armağan edebilir miyiz? Ben millilik anlamında söylemiyorum yalnız bütün bu söylediklerimi. Elbette bilim evrensel bir şeydir kodları gereği. Ama eğitim ya da eğitim yönetimi fizik değildir, kimya da değildir. Tepkime dediğin denklem Amerika’da da böyledir, dünyanın her yerinde de. Ama sosyal konular farklıdır. Amerika’da farklıdır türkiye’de farklı. [P13]

Bu başlık altında buraya kadar olan bölümde, bilginin yerelliği-evrenselliği tartışmasına ilişkin katılımcı görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular kavramların, kısmen de olsa bilgi üretim araç ve mekanizmalarının evrensel olduğuna dair görüşlere işaret etse de, daha çok kavramların farklı kültürel formasyonlarda farklı anlamlar kazanabileceğini görüşü ağırlıktadır. Bu noktadan itibaren, devam eden bölümde ise Batılı bilgi aracılığı ile oluşturduğu düşünülen akademik bağımlılık durumunun sakıncalarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Bu Durum Kendini Sürekli Yeniden Üretiyor

Katılımcı P08, akademik bağımlılık sürecinin sistemsel mekanizmalarla birleşerek meydana getirdiği sonuçlardan birisini de yeniden üretim olarak ifade etmiştir. Batı merkezli akademik süreçler aracılığıyla, Batı merkezli bilgi üretiminin teşvik edilmesi, önemsenmesi, ödüllendirilmesi, hâkim pozisyona gelmesi alan içerisinde devam eden bu süreci yeniden ve yeniden üretilmeine neden olabilmektedir. Diğer taraftan bakış açılarını ve yaratıcılığı olumsuz etkileyen bu durum hem okulları hem de alanı bir kriz ortamına süreklediği de ifade edilmiştir:

Kişi düzeyinde sonuçları var. Kişi akademik yükseltmelerinde, dosyasında bunu kullanıyor. Üniversitesi eğer yayın yaptıysa citation indekste o beşyüz üniversite arasında nerede, boy sırasını ne yapmış oluyor, görmüş oluyor. İşte etki alanı dediğimiz çalışmalarla, siz oradan çok fazla referans aldığımızda daha çok yayılmış oluyor. Ama nihayetinde şöyle bi şey var. Batı merkezli bilgi üretimi daha çok teşvik edilmiş oluyor. Yeniden üretim, yeniden ve yeniden üretim söz konusu oluyor. Dolayısıyla başka bir dünyanın peşinde olanlar, işte başka bir gezegenin peşinde olanlar, ne bileyim yeryüzünü cennet haline getirmek isteyenler bu paradigmadan kurtulup yeni bir paradigma kurmak üzere yol alamıyorlar. Ben bu bakış açısının çok kuşatıcı, yaratıcılığı, yeni arayışları geriletici olduğunu düşünüyorum. O yüzden de tarihin sonu ilan ediliyor. Tarih bitmiştir, bu sistem ve bu düzen içinde yaşamayı sürdürüleceğiz, o yüzden felsefeye ilgi bitmiştir, o yüzden sosyolojiye ilgi sadece ampirik düzeyde kalmıştır, o yüzden okullardan giderek felsefi bilgi dışlanırken onun yerine pragmatik bilgi hakimdir ki o da kişinin nasıl iş bulacağını da, işsizlik bu kadar çokken nasıl iş bulacağını da anlatamamaktadır. Hayatı daha değerli, anlamlı yaşayacağını da anlatamamaktadır. Böyle bir sorun nedeniyle de okullar aynı zamanda bir kriz içerisindedir. [P08]

Başkalarının Deneyimlerinden Yararlanalım

Diğer taraftan katılımcı P03 ise, bilimsel ilke ve kurallara uyarak bilimsel süreçlerin işletilmesinde başka toplumların, kültürlerin deneyimlerinden yararlanmanın doğal bir sonuç olduğunu ifade etmiştir:

Denetleyen mekanizmaların olması lazım. Eğitim siyasi bir girişimdir. Ben niye onu memura bırakayım ki. Ülkenin geleceğiyle ilgili söz söylemek istiyorlarsa bunun yolu belli. Ha eğitimi bilimsel yapalım, tabi bilimsel yapalım, bilimsel ilke ve kurallara uyalım, ona göre tasarlayalım değil mi? Başkalarının ne yaptığını bilelim. Başkalarının deneyimlerinden yararlanalım. Bütün hataları kendimiz yapmak zorunda değiliz. [P03]

Varsayımlarla Gerçekler Arasında Uyumsuzluk

Katılımcılara göre, eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin Batı orijinli olmasının ya da alanın akademik anlamda bağımlı olmasının meydana getirdiği en büyük problemlerden birisi bilimsel üretim pratiklerini işe koşarken ele aldığımız varsayımlarımızla sosyal gerçekliklerimizin arasındaki uyumsuzluktur. Batı toplumlarının kendi sosyal gerçekliklerinden hareketle, kendi sosyal, kültürel, ekonomik, eğitsel problemlerini çözmek için geliştirdikleri, ürettikleri kuram, kavram, model, hipotez ve yöntemler çoğunlukla alıcı/bağımlı kültürlerde aynı anlama ya da anlamlara karşılık gelmemektedir. Bu durum bir süre sonra varsayımlarımızı gerçek olarak kabul etmemize ve elimizdeki verileri bu varsayımlarla uyduğu ölçüde değerli kabul etmemize neden olabilmektedir. Katılımcıların bu konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı P01, farklı ülkelerin farklı sistemlerinin, farklı özelliklerinin bilgi üretiminde belirleyici olduğunu vurgulayarak, aktarılan kavramlarla yanlış varsayımlar üzerine araştırmalar tasarlandığını ifade etmiştir:

Buradaki ayrımı iyi yapmak gerekiyor. Yani teori çalışacaksak, oradaki teorinin koşullarıyla bizdeki teorinin koşullarını inceleyebiliriz. Liderlik anlayışında kalmıştık aslında. Biraz önce o liderlik tanımı biliyorsun Türkiye'deki okul merkezîyetçi ve atamaya dayalı, seçmeye dayalı olmayan, yerel yönetimlerin olmadığı bir sistemde inisiyatif alma dereceleri çalışılması gerekirken, bu inisiyatif liderliği belirliyor. Liderlik davranışı gösteremeyen müdürlerde biz yirmi senedir liderlik varyasyonu inceliyoruz. Mesela diyoruz ki bir okulda öğretmenin adanmışlık düzeyiyle dönüşümcü liderlik derecesi arasında bağlantı var mı? Şimdi buradaki varsayım ne? Varsayımlarımızda da burada problem var. Lider olduğunu var sayıyorsun. Hâlbuki herkes bizim anket diye uyguladığımız beşli likert tiplerde hep 3,80 alıyor zaten adam. 3,60 – 3,80 arasında değişen ortalamalar bulunuyor. İşte nokta otuz beş standart sapma. Bir çalışma yapmana bile gerek yok yani. Ne farz ediyoruz, bizim müdürlerimizin sosyolojik olarak kültürel olarak liderlik yapabileceğini zannediyoruz. İşe iyi bakmıyoruz yani o konteksti, evet bir liderlik teorisi olabilir ama burada bu adamların bu şartları olmadan biz bunu niye çalışıyoruz yani çalışma biçimimizi değiştirmemiz gerekiyor. [P01]

Katılımcı P07 ise, Türkiye'de eğitim yönetimi alanının aktarımlarının çoğunu yaptığı Amerikan kültürü ile Türk kültürü arasındaki farka dikkat çekmiştir. Batı kültürü bireyselci bir özellik gösterirken, Türk kültürü daha kolektivist bir yapı arz etmektedir. Bu temel farklılığın göz ardı edilmesi nedeniyle alandaki çalışmalar, konular, kavramlar, kuramlar bizim toplumumuza entegre edilememekte, anlam kazanamamaktadır. Bu sorunun üstesinden gelebilmek için kültürel farklılıkları belirlememiz ve aldığımız bilgi üretim araçlarını ve süreçlerini toplumsal yapılara uyarlamamız gerektiği ifade edilmiştir:

Amerika bireyselci, Türkiye ortaklaşa kültür özelliği gösteriyor. Bu konuda benim araştırmam da var. Bütün zorlamalarıma rağmen müdürleri bireyselci davranışı gösteren türden bir yöne kanalize edemedim, hep ortaklaşa kültür özelliği gösteriyor. Oradan transfer ettik bilgileri, fonları. Her ne kadar Türkiye'ye entegre etsek, yani bu şuna benzer; zarf mazruf gibi. Dışı benziyor, içerik mazruf benzemiyor. Benzemiyor ama biz bu türlü anketi uygularken belli şeyleri istiyoruz ki seni bu noktaya dökeyim. Hocam şu battal bedeni giydireyim sana. Elbise dikiş tutmuyor, önce bunu çözceğiz. Ben bunu her zaman söylüyorum. Hepimiz aynı alandayız şimdi eleştirmiyorsak da. Hepimizin kullandığı o. Niye bizim topluma münhasır, gerçeklerden hareket eden türden formlar, bilmem neler geliştirmede o cihete gitmiyoruz. İşimize geliyor falan. Bilmem ne yerden standartize oldu, geçti gitti. O zekâ testlerine varıncaya kadar ki, onu adama sorduğun zaman, o tür şeyi gerçekleştiren vatandaşa diyor ki; benim tanımladığım bilmem nedir. Şimdi döndük oraya ama oradan bir takım şeyler alırken, onunla bizim kültürel değerlerimiz arasındaki farkı gözlemleyip kendimize uyarlamamızın yollarını bulmak lazım. Onun için bunun tabanı buradan geliyor, ortaklaşa kültür özelliği taşıyor. [P07]

Aşağıdaki alıntılarda ise Türkiye'de eğitim yönetimi alanında gerçekleştirilen akademik üretimlerin pratikteki, uygulamadaki gerçekliklerle örtüşmediği, alakasız olduğu vurgulanmaktadır. Alanda üretilen bilgilerin okullar tarafından kullanılmamasının temel nedeninin, eğitim yönetimi alanındaki araştırmaların dolayısıyla da araştırmacıların gündemleri, öncelikleri, varsayımları ile uygulamada yer alanların gündemlerinin örtüşmemesi, farklı olması olarak ifade edilmiştir:

Aynı bilgiyi bakanlık, yani merkez örgütü, yerel örgütler, okullar kullanmaya kalktığında hiç alakası yok diyor. Benim yaşadığım sorun bambaşka bir sorun. Nelerden söz ediyor

bu insanlar? Yani ben zaman zaman böyle durumlara düşmüştüm daha genç bir akademisyenken. Siz nelerden söz ediyosunuz? Biz okulda, yani tuvaletlerde şunu bulamıyoruz, okulun çatısı akıyor, okulda bir hizmetli çalıştıramıyoruz, okulda destek personel hemen hemen hiç yok. Biz artık öğretmenlik işi değil, biz pazarlamacılık işi yapmaya başladık, memurluk yapmaya başladık, para toplamaya başladık, velilere şirin gözükerek onlardan para almaya başlayan insanlar haline geldik. Yani gerçeklik bu. Bunu diyen çok sayıda. Eğitim alanının kendi sorunları. Mesela, krizleri nasıl yönetiriz? Her lafın altında yönetim lafını götürme çok popüler biliyorsun. Veya stres yönetimi. Stres psikolojik kavramını alıyor, onu yönetim diyor. İşte etik diyor ama olağanüstü bir etiksizlik var. O zaman, o pratikten somuta dair bir şey söyleyemediğimiz an, benim ilkelerim var demek sizi kurtarmıyor; çünkü pratiği dönüştürüceksin. [P08]

Gördüğümüz şeyi gerçek zannediyor da olabiliriz. Genellikle böyle oluyor. Yani araştırma yapıyor, tamam diyor gerçek bu. Oysa öz düşünömsellik dediğimiz şey olsa. Bu bulduğum şeyle yaptığım şey arasındaki bağlantıyı kurup, neden buraya geldim ve bu saptadığım ne kadar gerçekliği yansıtır? Bunun hakkında bir şey söyleyebilirim. [P09]

Katılımcı P11 ve P12, alanda çalışılan konuların, kullanılan kuramların, kavramların ve uygulamaların Batıdan aktarılması, Batı kaynaklı olması nedeniyle, çoğu zaman bir zorunluluk olarak onların varsayımlarında hareket etmek zorunda kalındığını, bu nedenle de bizim toplumumuzun sosyal gerçeklikleriyle ilişki kurulamadığını ifade etmişlerdir:

Türkiye’de benim gördüğüm kadarıyla alanda yapılan araştırmalarda ödünç alınan kavramlar daha çok Anglosakson kültürlerden ithal edilmekte, devşirilmekte. Yani bizim yaşadığımız bağlamla, gündemle bazen hiç ilişki kurmadığım konularda çalışmalar yapılmakta. Farz-ı muhal, işte örgütsel vatandaşlık diye bir konu gündeme geliyor, organization citizenship. Biz şu anda toplum olarak ulusal vatandaşlık sorununu bile çözemeyen bir ülkeyiz. Bu konuda öncelikli sorunlarımız varken bana bu konu çok mikro düzeyde ve böyle çok ne bileyim Türkiye bağlamına oturmayan bir konu gibi geliyor. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. [P11]

Varsayımlarımızla gerçekler uyuşmuyor, uyuşmaz; çünkü varsayımlar Amerika’nın varsayımları, uygulamalar da Türkiye’nin uygulamaları. İkisi arasında bir şey bulamazsınız. Mesela, diyelim ki hesapverebilirlik çalışıyorsunuz. Uygulamada nedir, Türkiye’de böyle bir şey yok ki neyin hesabını verecek öğretmen. [P12]

Orijinallik Yoksunluğu

Akademik olarak bağımlı olma durumundan kaynaklanan ve araştırmalarımızda ele aldığımız, zihnimize hâkim olan varsayımlarımızla toplumsal gerçeklikler arasında meydana gelen uyumsuzluk probleminin yarattığı sonuçların başında üretilen bilgilerin ve neticesinde ortaya konan araştırma ve sonuçların orijinaliği sorunu gelmektedir. Orijinallik problemi daha önce ele alınan ve alanın mevcut durumunu ortaya koyarken tartışılan kolaycılığın, popüler-moda konuların çalışılmasının ve aktarmacılığın da bir sonucudur. Batı menşeli ve eğitim yönetimi alanı için kronolojik olarak yeni olan konular da çoğunlukla kavramsal uyumsuzluk problemi nedeniyle orijinal olamama sıkıntısını yaşamaktadır.

Katılımcı P01, eğitim yönetimi alanında kısır bir döngü içerisinde birbirini tekrar eden çalışmaların birkimsellik ve yenilik ortaya koyamadığını, bu durumda alanda orijinal, özgün bilgi üretim mekanizmalarının oluşturulmasını engellediğini ifade etmiştir:

Çalışmalar birbirini tekrar ettiği için, yeni kavramlar üretiyor gibi görünse de çerçeve aynı şekilde, kısır döngü halinde birbirini tekrar eden şeyler oluyor. Bunu kıran çalışmalar yok mu, mesela kültür çalışmaları devreye girmeye başlıyor. Antropoloji gündeme geliyor, sosyoloji gündeme geliyor. Bunlar yapılması gereken şeyler, doküman analizleri, tarihi çalışmalar. Sözel tahliller yapılması bekleniyor en azından. Şimdi öyle bir tartışma var, nitel diye bir tartışma var ama bu nitelde de her zaman şeye dönüş var bu nicel mantığa mutlaka atıf yapılarak giden bir gelenek var. Bunların hepsi birbirini tekrar eden şeyler.

[P01]

Katılımcı P02'ye göre ise, özgünlük problemine neden olan ve alanda sıklıkla görülen birbirini tekrar eden çalışmaların ortaya çıkmasındaki temel etken, bu çalışmaların çoğunlukla akademik yükselme kaygısıyla, kolaycılığa meyleden bir anlayışla yapılmasıdır.

Kimi insanların hırsları çok farklı. Biraz zamanın gençliği bağışlayın bizlere göre daha kolay yol almak, daha çabuk köşeyi dönmek sokak tabiriyle, herkese genelleysen ama bazen jürilerde falan biz bunu görüyoruz. Özellikle doçentlik jürilerine bile şaşkınlık yaratıyor bizde. Böyle olunca, nereden kısa yola gidebilirim diyor, özgünlüğüne de çok bakmıyor. Mesela ön açıcı olmak yerine, liderlik etmek yerine, özgün çalışmayı ilk yapan olmak yerine birilerinin arkasından ben kolayca gideyim, izleyeyim onu diyor. Onun için bir hayli tekrar çalışmalar var alanda. Çalışmalarda bence konu seçimi biraz böyle oluyor... Bizim ülkede alanımızda özgün olan konu çok. Yeter ki biz araştıralım, kolaycılığa kaçmayalım. Ne demek istediğim açık, çoğu insan biraz öyle yapıyor. Adam diyor ki, Eskişehir'de yapmışsın, ben de burada yapayım. Olmaz böyle, biraz onun dışına çıkalım. [P02]

Türkiye'de eğitim yönetimi alanında son yıllarda özgün bilgi üretimine dönük olumlu gelişmeler olduğuna işaret eden katılımcı P04, tüm bu olumlu gelişmelere rağmen alanda kopyacılık nedeniyle özgün bilgi üretimi noktasında problemler olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, bu sorun sadece eğitim yönetimi alanında değil tüm eğitim bilimleri alanında, hatta Türkiye'deki diğer tüm sosyal alanlarda gözlemlendiğini belirtmiştir. Bu durumun temel nedeni ise, üniversitelerin yaşamdan kopuk, dışarıdan alınan, kopya teorik modellere dayalı bilgiler üretmeleridir. Böyle bir durum alanda nicelik olarak çalışmaların sayısını arttırmaktadır. Buna karşın nitelikli bilgi üretimini arttıracak bilinçli çalışmalarında yapılması gerektiği ifade edilmiştir:

Türkiye'de sadece eğitim yönetimi alanında değil, eğitimde ana hatlarıyla üretilen bilginin orijinal olduğunu söyleyemeyiz. Son on, on beş yılda çok güzel çalışmalarda ortaya çıkıyor; yani bazı özgün kavramları Türkiye'ye taşıyıp burada özgün girişimlerde bulunan insanlar da var. Ama bu uzun yıllardır Türkiye'de bir sorun zaten. Bütün alanlarda bir sorun. Belki üzerine bir artı değer koymadan, kolay, kopyacılık yöntemleri var... Türkiye'de gerçek yaşamdan kopuk olduğu için, eğitimin gerçeklerinden kopuk

olduğu için zaten özgün, orijinal modeller üretilemiyor. Dışarıdan alınmış kuramsal modeller teorik olarak çalışılıp bol bol sayı üretiyoruz. Citation indeks'e Türkiye şu kadar makale sokuyor ama bunların impact, yani etkisine baktığımız zaman etkisinin o kadar yüksek olmadığını görüyorsunuz. Türkiye bunu başardı. Şu anda eğitim yönetimi alanında da çok sayıda makale yayınlanıyor. Bunun üzerine ikinci bir şey bindirmek lazım. Etki faktörünün yüksek olduğu çalışmalar ortaya çıkması lazım. Bunun içinde biraz bilinçli girişimlere ihtiyaç var. [P04]

Katılımcı P06 da, benzer şekilde alandaki Batıdan aktarmacı pratiklere vurgu yaparak, özgünlüğe ilişkin temel problemin işletme yönetimi alanında çalışılan konuların, kullanılan ölçme araçlarının farklı yaklaşımlar ortaya koymadan, eğitim yönetimi alanının kendine has yönleri ile ilgili tartışmalar yapılmadan doğrudan aktararak çalışmaların yürütülmesi olduğunu ifade etmiştir:

Üretilen bilgi işletme yönetimi alanından aktarma. Hiç eğitim yönetiminin kendine özgü yönlerini sorgulamadan bazen alıp uygulamaya çalışıyoruz. İşte diyelim ki örgütsel bağlılık. İşletmeye yönelik örgütsel bağlılıkla okula yönelik bağlılığın mutlaka ortak yönleri olabilir ama olduğu gibi o şablonu getirip sen eğitim yönetimine hiçbir uyarılama yapmadan uygularsan, o zaman eğitim yönetiminin kendi alanına, okulun örgüt yapısına uygun, eğitim yönetiminin kendi alanına uygun bilgi üretmede sıkıntı yaşarsın. Yani varolan ölçekler, iş doyumu ölçeği olsun, örgütsel adalet ölçeği olsun. Tak diye alıyoruz, uyarlıyoruz, çeviriyoruz Türkçe'ye. Olduğu gibi okullara uyguluyoruz ama yani şimdi belki okula özgü daha farklı şeyler de olabilir, daha farklı ölçekler, yaklaşımlar da geliştirilebilir. Bu noktada sıkıntımız var. [P06]

Katılımcı P09 ise, pozitivist paradigma eksenli ve amacı daha çok başka toplumlarda, başka kültürlerde üretilen kuramların Türkiye'de geçerliliğini sınamak olan hakim araştırma geleneğinin Türkiye'de eğitim yönetimi alanında kendi sorunlarını soramadığını ve kendi çözümlerini üretmediğini ifade etmiştir.

Daha çok işte pozitivist paradigmadan bakan, aynı zamanda da başka ülkelerde üretilmiş olan kuramların geçerliliğini Türkiye'de deneyen, denemek üzere araştırma yapan ve işte MEB'in sorunlarını çözmeye dönük, onların talepleri ölçüsünde araştırma yapan bir gelenek oluşuyor. Bu kendi araştırma enstitüsünü yaratamamak anlamına geliyor. Yani şu demek; eğitim bilimlerinin kendi literatüründen türetilen sorularla, kendi sorularını sorarak araştırma yapmıyor. Dışarıdan sorulan soruları yanıtlamak üzere bilimsel araştırma yapıyor. Bu tabiki ciddi bir sorun, şu anda hala yaşamakta olduğumuz bir sorun. [P09]

Katılımcı P11 ise, eğitim yönetimi araştırmalarında izlenen yönetime dikkat çekmiştir. Yöntem, en temelde bir araştırmada bilgi üretim pratiklerini belirleyen en temel etkidir. Bu açıdan ele alındığında yöntemsel bağımlılık beraberinde tüm bağımlılık çeşitlerini de getirmektedir. Amaçlarımız ve kullandığımız yöntem, bilgi üretim sürecimizde izleyeceğimiz yolun, kullanacağımız kavramların ve hatta ulaşacağımız sonuçların temel belirleyicisidir. Katılımcı P11, eğitim yönetimi alanında özgünlüğe ilişkin kaygıların olmadığı gibi, araştırmalarda kullanılan yöntemlerin de buna izin vermediğini ifade etmiştir:

Orjinaliğiyle ilgili bir kaygı var mı, öncelikle ona bakmak lazım, Eğer alandan veri topluyorsanız bu verinin orijinal olduğunu söyleyebilmeniz gerekir. Ama alandan veri toplarken bu orjinaliği ortaya çıkarabilecek sorular soramıyorsanız, o zaman topladığınız veriler orijinal olamaz. Yani ben ne sorarsam ne alırım? Bunun hesabını yapmak gerekir. Ama çok böyle bir hesap içersinde değiliz. En başta söylediğim gibi, biz en başta hata yapıyoruz. Veri güvenilirliği, veriye ulaşma anlamında sorunlar var. Birçok şehirde yapılan araştırmalarda özellikle veri kaynaklarının, öğretmenlerin, öğrencilerin artık anket doldurmaktan, ölçek doldurmaktan bıktıklarını ve baştan savma yaptıklarını bile bile adeta insanların kafasına silah dayayarak yaptırıyoruz. Ondan güvenilir sonuçların çıkmaması, orijinal şeylerin çıkmaması çok doğal. Yani bunları göz ardı etmemiz mümkün değil. [P10]

Aşağıdaki alıntılarda da, benzer şekilde, özgünlüğe dair temel problemlere ilişkin kültüre ve bağlama dikkat çekilmiştir. Eğitim yönetimi alanında hâkim olan ve başka kültürlerde üretilmiş süreçleri doğrulamacı-pozitivist bir anlayışla sürekli tekrar eden paradigma, alanda ve üretilen bilgilerde orijinallik yoksunluğuna neden olmaktadır:

Eğitim bilimleri alanımızda son yıllarda, tabi mevzi de olsa, kısa bazı çalışmalara rastlıyoruz. Ama yine bu konuda da tabi teorik çerçeveleri yine başka kültürlerden alıyoruz. Dolayısıyla bu konuda maalesef özgün modellerden yoksunuz. Hepimiz maalesef bu konuda bizden öncekilerin üretmiş olduğu bilgiyi referans çerçevesi olarak alıyoruz ve açıklamalarımızı bu çerçeveye uygun olarak, doğrulamacı bir bilim anlayışıyla kanıtlamaya çalışıyoruz. İşte Karl Popper diyor ya, bilimde esas olan doğrulamacılık değil yanlışlamacılıktır diyor. Dolayısıyla teoriyi yanlışlamaya çalışmak esas olmalı. Yani teori yanlışlamacı tutum karşısında ne kadar direnirse doğruya o kadar yakındır diyor. Bizde bu konuda aşırı bir doğrulamacı bakış açısı baskın gözüküyor. Yani sıkıntılarımızdan en önemlisi bu bana göre. Öncekilerin üretmiş olduğu bilgiyi doğrulamakla yola çıkıyoruz ve kendi açıklamalarımızda bu çerçevede onlarla desteklemeye kanıtlamaya çalışıyoruz durum bu. [P11]

Zaten özgünlük bağlamsallıktan gelir. Eğitim yönetimi çalışmalarının hiç bir özgünlüğü yoktur, orası çok açık ve net. Yaptığımız çalışmaların hiç bir özgünlüğü yok. [P12]

Ben genel olarak bakış açımızda hem metodolojik olarak hem de içerik olarak araştırmayı desenlerken, yani problem durumunu belirlerken kuşkusuz çok bilinen yollardan gittiğimizi, hatta bir tür tekrara düştüğümüzü görüyorum. Batıdaki kuramların, anlayışların bire bir bizde geçerli olduğu anlayışından hareketle, liderlik başta olmak üzere, sığ bir aktarmacılıkla hareket ediyoruz. Mesela kişilik, kültür politikalarına, niteliklerine vurgu yapmaksızın ilerliyoruz. Bu bilim felsefesinde etik-emik ayrımı olarak geçer. Amerika'lıyı motive eden acaba İranlı'yı da motive eder mi? Japonun çalışma anlayışında en yoktur mesela, en yoktur. [P13]

Yabancılaşıyoruz

Varsayımlarla gerçekler arasındaki uyumsuzluk ve orijinallik problemi birbirlerine bağlı süreçlerdir ve akademik bağımlılıkla birlikte ortaya çıkmaktadırlar. Bu sürecin sonuçlarından bir diğeri ise yabancılaşmadır. Katılımcılara göre, bilgi üretimi süreci sosyal gerçekliklerden bağımsız işletildiği için, eğitim yönetimi alanında toplumsal bir yabancılaşma yaşanmaktadır. Alanda gözlenen bu yabancılaşma durumu kendisini

kullanılan dilde, üretilen kavramlarda, ele alınan konularda, yöntemde, ulaşılan sonuçlarda, geçmişle ilişkilerde göstermektedir. Yabancılaşmaya ilişkin katılımcıların ortaya koydukları görüşler şu şekildedir:

Yabancılaşma konusuna dil açısından yaklaşan katılımcı P02, Batıdan aktarılan araçlarla işe koşulan süreçlerin evrensel olanı, uluslararası olanı izleme kaygılarıyla kullanılan kavramlarla, terminolojiyle dilde yabancılaşmaya neden olduğunu ifade etmiştir.

Kendi dilinizde bile kullandığınız kimi şeyler, hani maalesef yabancılaşma, o işte evrenseli izleme, uluslararası izleme görece de tabii, yabancılaşma sağlıyor kullandığınız dilde bile. Ben onun için kimi arkadaşlarımla, maalesef Türkiye gerçeğinde, alanlarda kullandığımız dilde bile, terminolojide bile anlamıyoruz ve adam tutuyor bu eski bilgi diyor. Bunları da atarsan akıl yürütecek, muhakeme yapacak bir içeriğe kavuşamazsın ki. Artık bunlar senin bir parçan. Diller arasında da etkileşim vardır, dil dinamik bir oluşumdur. Tabii dolayısıyla onları atmak doğru değil, mesela bugün adam tenkit sözcüğünü kullanmıyor. Bizde kullanmıyoruz ama kullanan varsa da ben ona itiraz etmem. [P02]

Katılımcı P03 ise, kültürel yabancılaşmaya dikkat çekerek, eğitim yönetimi alanında çalışanların kendi kültürel miraslarından yeterince faydalanamadığını ve bunun neticesinde de özgün teoriler geliştiremediğini ifade etmiştir. Bu problem beraberinde alandaki gerçekliklere yabancılaşmayı da getirmektedir. Ülkenin bağlamsal gerçeklikleriyle, sorunlarıyla alakalı olmayan, bir anlam ifade etmeyen çalışmalar üretilmekte ve bu çalışmalar alanda popüler hale gelerek taklit edilmektedir:

Güvenle alakalı. Kendi kültürü bilmekle alakalı. Diyelim ki, eğitim yönetim alanında çalışan birisi gerçekten Kutadgu Biliğ'i okumuş mudur? Devlet adamlarına öğütleri okumuş mudur? Hatırat okumuş mudur? Kaç tane hatırat okumuştur? Ali İhsan Sabis Paşayı bilir mi mesela? Bu adam işte ikinci ordu komutanı, Kurtuluş Savaşı kahramanlarından bir tanesi. Ya da Reşat Nuri okumuş mudur? Yeşil geceyi. Kendi kültürünü okumadan teori geliştiremezsin. Yabancılaşmayı ayırmak da lazım belki. Muhafazakâr görüntülü yabancılaşma, Batıcı görüntülü yabancılaşma diye. Ciddi bir yabancılaşma var da bir kısmı kendini yerli sanarak acaip yabancılaşmış. Yani öyle bir sorun da var. [P03]

Kuram açısından pek bir sorun yok, hatta kuram açısından yabancılaşma da var. Ben bir makale yazayım, popüler konular nedir diye bakıyordum dünyada. İşte o zaman bir makale yazdım. Sonra yazdığım makaleyi okudum; sonra dedim, bu Türkiye'de kimi ilgilendirir Allah aşkına. Biz yöneticiliği melekleştirmemişiz daha. Böyle bir ikilem, dilemma yaşadım. Şimdi alanda görüyorsunuz, yazmak istiyorsunuz fakat burda o malın karşılığı yok, yani alıcısı yok. Epey tereddüt ettim; fakat yine de yayınladım. Sonra alandaki herkes taklit etti herkes yazdı, yani alandaki herkesin birer tane makalesi var. Ama ben ilk yazdığımda, ilk yazan olduğum için epey tereddüt etmiştim Türkiye'nin ihtiyacı olan bu mu diye. [P03]

Üniversitelerin gerçek dünyadan kopuk bir biçimde fildişi kulelerinde yaşadığını vurgulayan katılımcı P04'e göre, bu durum eğitim yönetimi alanındaki araştırmacıların

ve araştırmaların uygulamadan ve okullardan kopuk olmasıyla ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de eğitim yönetimi alanı gerçek yaşamın içine giremediği için, hem kendi özgün araştırmalarını tasarlayamamakta hem de uygulamada yer alanların kendi sorunları için ürettikleri özgün çözümlerden haberdar olamamaktadır:

Öğretmenler, eğitim yöneticileri kendi dertlerine çare bulmaya çalışırlar ve akıllarını kullanarak, tecrübelerini, deneyimlerini kullanarak yaşadıkları sorunlara çözüm üretmeye çalışırlar. Türkiye’de üniversiteler uygulamadan ve bu insanlardan kopuk olduğu için bunlara da ulaşma cesaretini de gösteremiyorlar. Aslında ülkemizde yerele baktığımızda okul birimlerinde öğretmenlerin, yöneticilerin, eğitim yöneticilerinin geliştirdikleri kendilerine özgü çözümler var. Bunlarla da tabiki üniversite gidip ilgilenmediği için, bu ortamlara çok fazla girmediği için Türkiye’de bu özgün bir anlamda tasarımları öğrenemiyoruz. Burada neye geliyoruz? Türkiye’de ana hatlarıyla üniversitenin de gerçek dünyadan kopuk, kendi içinde fildişi kulede yaşadığını görüyoruz. [P04]

Aşağıdaki alıntılardaki temel düşünce ise, alandaki yabancılaşmanın esasında eğitim bilimleri çalışmalarının temelini, özünü oluşturan eğitim düşüncesinin bizatihi kendisine olan yabancılaşma olduğu şeklindedir. Eğitim bilimlerinin alt disiplinlerinin üzerinde müşterek buluşacağı bir zemin olarak eğitimin ele alınmamasının, bu disiplinler arasındaki sınırları da gittikçe belirginleştirdiği vurgulanmıştır. Bunun temel nedeni ise üretilen bilgilerin teknikleşmesi, biçimin daha ön plana çıkması olarak ifade edilmiştir:

Eğitim yönetimi alanında üretilen bilgilerin genellikle işlevselliğiyle ilgili sorun var. İlk kuşak eğitim bilimcileri ve eğitim yöneticilerinin ürettikleri bilgiler, verdikleri dersler, yayınları eğitim için daha işlevselken, gittikçe eğitime yabancılaşan, eğitimden uzaklaşan, biçimin daha fazla ön plana geçtiği bir üretim süreci yaşanmakta... Eğitim yöneticileriyle psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışanlarının, ölçme ve değerlendirme çalışanlarının buluşacağı bir zemin hemen hemen kalmadı. Bu böyle oldukça aradaki sınırlar daha da kalınlaşıyor ve tabi bunun getirdiği statükolar oluşuyor. Haliyle, az önce de ifade ettiğim gibi eğitime, aslolan gerçeğe yabancılaşan bir icraat alanı çıkıyor veya araştırma hali doğuyor. Bunun da sorun oluğunu düşünüyorum. [P05]

Katılımcı P08’de, eğitim yönetimi alanında var olduğunu düşündüğu yabancılaşma durumunun sebeplerine ve sonuçlarına ilişkin noktalara işaret etmiştir. Yabancılaşmanın temel nedeni, Türk eğitim sisteminde bu toplumda olan bitenlerden kopuk bir şekilde Batı eksenli gerçekteştirilen çalışmalardır. Bu türlü gerçeği görmezden gelen, es geçen çalışmalar üretilen bilgiye yabancılaşma durumunu ortaya çıkarmaktadır. Alandaki araştırmacıların pek çoğunun bu durumun bilincinde olması da sürecin başka bir boyutudur. Bu farkındalık, yani bağımlılık meydana getiren bilgiyi bilinçli olarak üretme durumunun kişilerde bir doyumsuzluk, keyifli, mutlu olamama haline sebebiyet verdiği ifade edilmiştir:

[Akademik bağımlılığın] Akademisyenin üzerinde yarattığı şey ne? Bence yabancılaşma. Ciddi bir yabancılaşma duygusu; çünkü benim kendimin de böyle bir dönemi var. Hani ağırlık literatürden giden, Batı eksenli çalışmalar yürütüp sonra da bunu Türkiye’de ki

onyedi, onsekiz, ondokuz yaşındaki çocuklara anlatırken göbeğimin çatladığı bir dönem var. Bu dönemde eğitim ekonomisi anlatıyorum; fakat ne eğitimi biliyor, ne ekonomiyi biliyor lisans öğrencisi. Yani söylediğin bilgiye sen yabancılaşıyorsun. Benim canım çıktı ama bu çocuklara ben ne verdim dediğimde bomboş olduğunu hissettim, yani verilen şeyin olmadığını hissettiğim zamanlar var. Dolayısıyla akademisyen pür bir Batı merkezli ve kendi toplumsal, kültürel, iktisadi alanın ve de bütün olarak kapitalist sistemin genel yörüngesinden habersiz çalışmalar yürüttüğünde derin bir yabancılaşma duygusunu hissedecektir. Parça parça işler, görevler gelecektir. Gel bize krizi anlat, gel bize stresi anlat, gel bize toplam kaliteyi anlat diye ama öğretim üyesi hiçbir zaman içsel zenginliğe ulaşamaz diye düşünüyorum o koşulda. Yaptığı işi yapmıştır, ciddi bir para elde etmiştir belki ama derin bir doyumsuzluk vardır. Bu şuna benziyor; AVM'lere gidip bomboş bir gün geçirip, elinizde çantalarla, cüzdan boşalmış bir halde eve dönme duygusuna benzeyen bir duygu... Alakasızlık ya da kayıtsız kalma, yani önce akademik olarak bağımlılığın olduğun bilgiyi taşı, sonra içinde bulunduğun alanın sorunlarını sahiden yakalayabilecek durumda olmamanın yarattığı şey. Bence ilk sırada akademisyenin kendisinin bu süreçten etkileniyor. Hani bir yabancılaşma, bir tükenme hali, bir mutlu ve keyifli olamama hali, bir değer üretmemeye hali. İnsan hisseder yarattığı şeyi. Bu ses getirecek, bu bence çok orijinal der. Bunun gibi heyecanların olmadığı bir alanda akademisyenin bir tür kendini kötü hissetme haliyle karşı karşıya olacağı kesin. **[P08]**

Katılımcı P11, eğitim alanında hâkim olan görüşlerin Batı eksenli olduğunu ifade ederek, ülkenin kendi geleneğinin ürünü olan düşüncelerin, teorilerin, modellerin, uygulamaların görmezden gelindiğini ifade etmiştir. Kendi kültürüne, kendi tarihine yabancılaşma olarak açıklana bu durum akademik bağımlılığın hem sebebi hem de bir sonucudur ve bu durum özgün bilgi üretimini de olumsuz bir iekilde etkilemektedir:

Eğitimle ilgili görüşlere baktığımızda, hep işte Batıdaki eğitim felsefelerinden, eğitim akımlarından, okul modellerinden, Montessöri'den, işte hep onlardan söz ediyoruz. Yani bizde hiç özgün model olmamış gibi, sanki Nizamiye medreseleri hiç kurulmamış gibi, sanki geçmişte yani Türk-İslam tarihinde hiç eğitim faaliyetleri olmamış, Fatih, Süleymaniye medreseleri yokmuş gibi farzediyoruz. Mesleki eğitim söz konusu olduğunda Alman'lara gidiyoruz. Amanlar işte ahilik sistemini analiz ediyor, oradan kendi sistemlerini kuruyorlar mesela. Biraz kendi tarihimize karşı yabancılaştığımız için, geçmişimize karşı yabancılaştığımız için. Bizde bir akademisyen yabancılaşması var, maalesef var. Bu eğitim bilimlerinde daha yoğun. Bunu itiraf etmek zorundayım. Diğer alanlarda bu denli olmasa da eğitim alanında maalesef böyle bir yabancılaşma görüyorum ben. Hal böyle olunca nasıl özgün model oluşturacaksınız? Yabancılaşmış bir akademisyenle siz nasıl yerli bir model üretebilirsin? Sorun burada yani. **[P11]**

Katılımcı P13 ise bu topraklardaki davranış örüntülerini, bu örüntüleri ortaya çıkaran sebepleri ve sonuçlarını çok fazla dikkate almadan yürüttüğümüz çalışmaların problemliliğini ifade etmiştir. Bu durum Tanzimat'tan bu yana yaşana bir durumdur ve toplumsal yabancılaşmaya, halktan, sorunlardan uzaklaşmaya, yapay gündemlerin oluşmasına neden olmaktadır:

Biz şimdi Anadolu insanını ve bu ilişki örüntülerini, algılarını, değerlerini, inançlar dâhil olmak üzere davranış kalıplarını nelerin yönlendirdiği konusunda çok kafa yormuyoruz. Biz hazır bir anket formu uyguluyoruz ki, bu anketi aynı gruba iki değişik zamanda uygulayın farklı sonuçlar alabilirsiniz. Bu Tanzimat'tan beri bizim yaşadığımız bir problemdir. Bizim aydınlarımızın, sözüm ona diyelim tırnak içinde; çünkü öğretim

üyelerinin hepsi bilim adamı değildir ve hepsi aydın da değildir üzgünüm. Temelde espiri şu; evet biz halka yabancılaştık. Üniversiteler bir fildişi kuleye dönüştü ve bizim burada ürettiğimiz bilgi kullanılmıyor. Bakanlık bizi şöyle eleştirebilir; hocam siz bir şey söylediniz de biz mi yapmadık deseler gerçekten haklıdır. Hiçbir somut proje, bakın ARGE ekipleri yok, think tank yok. Benzer şeyler bilimin hayat için olduğu algısını oluşturur. Ziraat fakültesi var bölgenin tarımı ile ilgili değil, eğitim fakültesi var bölgenin eğitimiyle ilgili değil. Oradaki öğretmen ne yapıyor onu bilmiyoruz yani. [P13]

Uygulanamazlık, Uygulamadan Kopukluk

Eğitim yönetimi alanında yaşanan akademik bağımlılık durumunun sonuçlarından bir diğeri de uygulanamazlıktır. Üretilen bilgiler ve neticesinde ortaya çıkan çalışmalar ojonal olmadığı, sıran olduğu ve varsamlarımızla sosyal gerçekliklerimiz uyuşmadığı için araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bilgilerin uygulanmasında problemler yaşanmaktadır. Katılımcılar göre ülkenin özgün bağlamından hareketle bilgi üretilmediği için elde edilen sonuçlar uygulamaya yönelik bir anlam ifade etmiyor ve dikkat çekmiyor.

Türkiye’de eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin aktarma olduğu için uygulamadan ve sosyal gerçekliklerden uzak olduğunu ifade eden katılımcılar, bu süreçler neticesinde üretilen bilgilerinde uygulanamaz olduğunu ifade etmişlerdir. Üretilen bilgiler uygulamanın herhangi bir problemine çözüm getirmediği için de dikkate alınmamakta, takip edilmemektedir. Tepri ile uygulama arasındaki bu kopukluk ancak alana özgü, okula dayalı olarak geliştirilecek olan araştırmalarla giderilebilecektir:

Zaten uygulamadan uzak olduğu için orijinalikten uzak. Kendi ülkemizin içinde bulunduğu durumdan kaynaklanan özgün uygulamalar var. Uygulamayı temel alan bir yaklaşım olsa ister istemez bu ortaya çıkar, özgün uygulamalar. Çünkü bu uygulamaları yapan insanlar çoğunlukla bu küresel modellerinin farkında olmayan tipik okul müdürleri, öğretmenlerdir, eğitim yöneticileridir. Bunlar kendi dertlerine çare bulmaya çalışırlar ve akıllarını kullanarak tecrübelerini, deneyimlerini kullanarak yaşadıkları sorunlara çözüm üretmeye çalışırlar. Türkiye’de üniversiteler uygulamadan ve bu insanlardan kopuk olduğu için bunlara ulaşma cesaretini de gösteremiyorlar. Aslında ülkemizde yerele baktığımızda okul birimlerinde öğretmenlerin, yöneticilerin, eğitim yöneticilerinin geliştirdikleri kendilerine özgü çözümler var. Bunlarla da tabiki üniversite gidip ilgilenmediği için, bu ortamlara çok fazla girmediği için Türkiye’de bu özgün bir anlamda tasarımları öğrenemiyoruz. Burada neye geliyoruz? Türkiye’de ana hatlarıyla üniversitenin de gerçek dünyadan kopuk, kendi içinde fildişi kulede yaşadığını görüyoruz. [P04]

Üretilen bilgi her zaman doğrudan alana özgü olarak üretilmediği için bunun uygulanmasında da önemli sıkıntıların var olduğunu görüyoruz. Hâlbuki okullara dayalı olarak geliştirilen, uygulamaya dönük sorunları gidermeye ilişkin eğer bir bilgi üretimi söz konusu olmuş olsaydı o zaman daha belki ciddi bir katkı sağlanabilirdi... Bu yönüyle de sonuçlardan bir kısmı üretilen bilginin ne işe yaradığı ile ilgili. Üretilen bilginin hayatı anlamlı kılmada, hayatı daha refah içinde yaşamada, okulları daha demokratikleştirmede, okullardaki hayatın kişinin gündelik hayatında karşılaştığı meseleleri daha etik, daha ileri, daha değer yaratan bir düzlemde çözebilmesine katkısında toplumsal değeri çok az. [P06]

Şunu da görebilmemiz lazım ki bizim akademisyenler olarak şikâyetçi olduğumuz nokta yapılan araştırmaların hiç okumuyor olması diyoruz. Gerçekten derde deva olsaydı onlarda okurlardı değil mi? Yani eğer bizim yaptığımız şey değerli değilse, değerli görülüyorsa biz değerli şeyler yapmıyoruz demektir. Akademisyenler uygulamanın içinde olanlara, örneğin Millî Eğitim'dekilere ne öneriyorlar, hangi sorunun çözümü için projeler ortaya koyuyorlar, somut çözüm önerileri üretebiliyorlar mı? Böyle bir şey yok. Üniversiteler bir ölçüde fildişi kulelerinden talimatlar yağıdırıyorlar. Ama o kadar yüksekteyiz ki aşağıdan duyulmuyor söylediklerimiz. Niye duyulmuyor? Bu mesafeyi azaltmamız lazım. [P10]

İçinde yaşanan koşulların diğer tüm insanlar gibi akademisyenleri de etkileyeceğini ifade eden katılımcı P08, gerçekçi olmayan bir anlayışla Batıda üretilen bilgileri bu toplumla bütünleştirmeye dönük çabaların teori ile uygulamanın arasının açılmasına neden olduğunu belirtmiştir:

İçinde yaşadığımız koşullar bizi temel olarak etkiler. Yani biz akademisyenler sudaki balık gibiyiz. İçinde yaşadığımız sular bizi büyük ölçüde etkiler. Bu etkilenime karşın bilişsel bir perspektifle, metafizik bir perspektifle Batı bilgisini burayla buluşturmaya yönelik çaba teori ve pratiğin arasının çok açılmasına yol açıyor. Yani bu ikisi hiçbir zaman adeta üst üste gelmiyor, bir nitelik taşıyor. [P08]

Katılımcı P12 ise, alanda üretilen bilgilerin uygulanamaz olmasının temel nedenini yapılan araştırmaların ve üretilen bilgilerin özgün olmaması ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Alanda yapılan çalışmalar uygulamadan, uygulamanın sorunlarından uzaktır. Bu nedenle de eğitim yönetimi alanında yapılan çalışmalar uygulanabilir neticeler üretecek sorular soramamakta, buna uygun araştırmalar tasarlayamamaktadır:

Teoriyle uygulama arasında zaten bir uçurum var. Çalıştığımız konular pratikle hiçbir eğitimsel sorunu çözmediği gibi, hiçbir iyi öğretmen veya müdürde bizim yazdıklarımızı okumuyor. Hiç kimsenin okuduğunu zannetmiyorum ben. Bugün yapılan bütün doktora tezlerinin istisnasız ne bakanlık tarafından dikkate alındığını, okunduğunu, ne de önemsedğini düşünmüyorum. Zaten önemsencek tezlerde değil. Mesela, uygulamadaki devasa örgütün pratik sorunlarına çözüm üretebilecek araştırma ve model önerisi yoktur. Bugün Türkiye'de bir öğretmen yetiştirme model çalışması yoktur. Mmodel çalışmaları dediğimiz şeyler de kısmen işte TED'in, Tedmem'in veya işte ERG'nin veya SETA'nın yaptıkları da Amerika'dan üretimdir. Aç içine bak. Kırpmış mırpmış filan. Şöyle yapalım, böyle yapalım. Özgün bir model geliştirme insanın ömrünü o alana adanmasıyla ilgili bir şeydir diye düşünüyorum. [P12]

Laf Kalabalığı Üretiliyor

Katılımcılar alanda sürekli olarak aynı şeylerin üretildiğini, benzer söylemlerin, aynı kavramların, eskilerin birer tekrarı olan benzer ifadelerin dolaşımında olduğunu ifade ederek, çalışmaların hayatı bilmediği, hayattan kopuk olduğu için hayata dair yeni şeyler söyleyemediğini vurgulamışlardır:

Bu bana göre patolojik bir hadise. Gelişmelere falan bakıyoruz, ileriye bakıyoruz, yazılan çizilenlere bakıyoruz ama tekrar söylüyorum bu sanki temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp A

bunu demiş, B bunu demiş, C bunu demiş onların üzerine odaklanarak gidiyor. Böyle olması gayet doğal. Bunun bilimsel olmayan bir yanı falan yok ama yenilik, öznellik açısından çok fazla bir gelişim yok. Eğer öyle olsaydı 4+4+4 böyle mi olurdu? Yıllardır biz eğitim yönetimini bir meslek haline getirememişiz bütün çabalarımıza rağmen, hala gelebileceği falanda yok. Sancı ve sıkıntıları biraz da bu temel esas bağlam içerisinde düşünmek gerekiyor. [P07]

Üniversitelerin, fakültelerin dergileri var ama bunlar popüler dergiler olmadığı için sadece akademisyenler içinde bilginin dönüşümünü sağlayan dergiler. İnsanların heyecanla açıp bu dönem ne yazılmış denen dergiler olmaktan uzak. Çok hazin. Bir tarafta bekleyen bizim eski geleneksel dergiler dediğimiz dergiler olduğunu görüyoruz. Bunlar ne eğitim uygulayıcılarına ulaşıyor tam olarak ne de bakanlık bunları alıp satır satır okuyup birşeyler yapmaya çalışıyor. Çünkü yeni birşey yok deniyor. Böyle bir eleştiride var. Yeni olarak ne söylüyorsunuz hayata dair? Hayata dair sözü çok önemli; çünkü hayatı dahi bilmediği için, ondan koptuğu için buna dair birşey söyleyemiyor. [P08]

Sonuçta yorum çok zayıf. Bir araştırmanın sağlamlığı problemin, alt problemlerin bulgularla bütünleşmesidir; yani ne sormuşsanız ona ilişkin veri toplayacaksınız. Bulgularınız olacak ve bu bulgular önerilerle bütünleşecek. Bulduğunuz bir bulguya dayalı olarak öneride bulunmanız gerekir. Ama alt problemlere bakıyorum, sekiz tane alt problem var adam bazen üç beş tane öneriyle geçiştiriyor ve bu araştırmacılar için öneriler. Sen araştırma yapmışsın, önemli olan senin önerilerin. Başkasının ne yapacağını tavsiye etmek öneri sayılmaz, herkes ne yapacağını kendisi bilir. Bu işin bir başka tarafı hiç alakası olmayan onlarca öneride bulunuluyor. Bu öneride bulunmak için bu araştırmayı yapmana gerek var mı? Yok. Bunu herkes söyleyebilir. Senin farklı olarak söylediğin şey nedir diye baktığında sıradan bir insanın söylediğiyle, araştırma yapmadan söyleyenle, araştırma yaparak söyleyenin birbirinden farkı yok. Daha spesifik, daha can alıcı, önemli noktalara vurgu yapması ve ayrıntılı önerilerde bulunması gerekir. Bu anlamda ciddi sorunlar var. [P10]

Ürettiğimiz bilgi maalesef uygulamada çok fazla işe yarar görünmüyor. Bakıyorum araştırmalarda aynı kavramlar, aynı ifadeler, şablonlar, klişe laflar. Artık bir noktadan sonra hakikaten kendini tekrar etmeye başlıyor çalışmalar. Yeni bir şey yok. Eskilerin bir tekrarına dönüşüyor. Bu da tabii anlamlı bir şekilde uygulamaya fayda sağlamıyor, katkı sağlamıyor. [P11]

Kavram, Değer ve Konu Alakasızlığı

Katılımcılar tarafından ifade edilen ve alandaki akademik bağımlılık durumunun meydana getirdiği problemlerden birisi de kavram, konu ve değer açılarından alakasızlık problemidir. Önceki başlıklarda ele alınan sonuçlarla birlikte ele alındığında kavramsal anlamda, değerlerle ilgili olarak ve konular bağlamında yaşanan alakasızlık durumları bir üst alakasızlık kategorisi olarak ele alınmalıdır. Çünkü söz konusu üç alanda yaşanan problemlerin bir sonucu olarak varsayımlarla gerçekler arasında yaşana uyumsuzluklar, orijinallik problemler, yabancılaşma gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Türkiye bağlamına oturmayan, öncelikli sorunumuz olmayan, bizim için bir anlam ifade etmeyen, toplumsal değerlerimizle uyum göstermeyen konuların, kavramların çalışılması ve bunlara yönelik

olarak üretilen bilgiler gerek akademidekiler, gerekse uygulayıcılar için bir anlam ifade etmemektedir.

Katılımcı P05, eğitim yönetimi alanında doğrudan eğitimin alanına girmeyen konuların çalışıldığını, eğitimin temelinde yatan konuların es geçildiğini ve böyle bir yönelimin de bir anlam ifade etmediğini ifade etmiştir. Alanda mevcut ve hâkim gündem ve pratiklerin takip edilmesi konu ve kavramlar bakımından bir alakasızlığı da beraberinde getirmektedir. Katılımcı P05 eğitim yönetimi alanında son on, on beş yıldır özellikle üzerinde çalışılan konular itibariyle bazı temel sorunların meydana geldiğini belirtmiştir.

Eğitim yönetimi alanında çalışan bir araştırmacının şu soruyu kendisine sorup, belli sınavlara kendi kendini tabi tutması lazım. Ben ilkökul müdürü olup olmamak bir tarafa ilkökulda gerçekleştirilen eğitim ve öğretime dair bir öğretmen olarak işin içine girsem acaba ne yapabilirim sorusuna cevap bulabilmesi lazım. Bulacağı cevap muhtemelen ilkökul birinci sınıfta kaç saat ders okutuluyor, o derslerin içerisinde denge nedir, sonraki geçiş ne durumda? Bu dinamiklere bakması gerekir. Bu dinamikler de eğitim yönetimi araştırmacısının ilgi alanına girmeli. Bunlara girmemek, bunlara değinmemek ilkökulla ilgili araştırma yapan birisini bile sürekli klişeleşen konulara yönlendiriyor. Örneğin ilkökul öğretmenlerinin iş doyumuyla yaşadıkları stres arasındaki ilişki, vesair konulara yönelim gerçekleşiyor. Bu konular üzerinde üretilen verilerinde işte evrensellik, yerellik, işlevsellik kavramları tekrar hatırlarsak bir anlamı olmuyor. Şunu ifade etmek istiyorum; eğitim yönetimi araştırmacısının çağı, konumu, yaşı önemli değil. Doğrudan eğitimle ilgili olup bitenlere dair bir duruşu olabilmeli, bir açıklama yapabilmeli. Bilimin dört temel işlevini hatırlayalım; tanımlamak, açıklamak, kestirimde bulunmak, kontrol etmek. Bunları eğitimde olup biten; yani ilkökulda, ortaokulda olup bitenlerle ilgili olarak da kullanabilmeli bir eğitim yönetimi araştırmacısı. Dolayısıyla ilkökulda, ortaokulda ders bazında neler oluyor, çocukların dersler için harcadığı saat vesair. Bunlarla ilgilendikten sonra daha başka başka konulara geçilmeli diye düşünüyorum. Hani öze dokunmayan, özle ilgilenmeyle ilgili açık bir var problem var diye düşünüyorum... Alanlar arası etkileşimi böyle bir zemine dayalı olarak sağlamak gerekir. Eğitim yönetimi üzerinde herkes çalışabilir ama söylediğim şekilde dâhil olma durumu varsa okula geri dönmek gerekir. Okula geri dönmeli derken okulu bilmeli. Okulun kültürünü araştırmak eğitimi bilmeye ilgili bir eksiklik varsa havada kalan bir durumdur. Okuldaki öğretmenlerin iş doyumunu bilmek, keşfetmek, okuldaki yöneticilerin liderlik stillerini bilmek bilen kişide eğitimin gerçeğiyle ilgili bir eksiklik varsa havada kalan bir durumdur. Bu problemi eğitim yönetimi araştırmaları araştırmacıları hat safhada yaşıyor son on, on beş yıldır. Bunun masaya yatırılması gerektiğini düşünüyorum. **[P05]**

Katılımcı P06 ise, alandaki Batı yönelimli bilgi üretiminin ve bu üretim sonucunda elde edilen sonuçların uygulanmaya çalışılmasının bizi kendi değerlerimizden uzaklaştırdığını ifade etmiştir. Aktarılan bilgilerin herhangi bir eleştiriden, değerlendirmeden geçirilmeden, yeni bir forma sokulmadan aktarıldığını ve bu durumun da bazı problemleri beraberinde getirdiğini vurgulamıştır. Kavramlar ve kavramlara yüklenen anlamların toplumsal anlamda farklılaşması, aktarılan bilgilerin de bu kültürel anlamlandırma farklılıkları dikkate alınmasını gerektirmektedir. Aksi takdirde kavramsal uyumsuzluk ortaya çıkabilmektedir.

Kendi kültürel kimliğimize, değerlerimize uygun bilgi üretiminde sıkıntımız var. Batıdan yeterince yararlanıyoruz ve Türkiye eğitim yönetiminde uluslararası literatürü inceleme açısından belki birçok Avrupa ülkesinden çok daha ilerde. Ama onu işte kendine özgü, yeniden biçimlendirerek, yorumlayarak yeni bir şey veremiyor, yeni bir şekil veremiyor. Alıyor onu uyguluyor. Tabi ki bundan yararlanacağız. Şimdi örgütsel adalet tamamen havada kalan bir şey değil. Bununda bir kültürel arka planı var, teorik arka planı var. Bunlardan yararlanacağız ama bunu kendi dinamiklerimizi de dikkate alarak bir süzgeçten geçireceğiz. Mesela birisi işte Amerika’da üretilen mutluluk ölçeğini olduğu gibi alıp Türkiye’ye uygulamaya çalışıyor. Amerika’da ki mutluluk kaynaklarıyla Türkiye’deki farklı olabilir. Şimdi sen alıp mutluluk ölçeğini olduğu gibi, hiçbir şey yapmadan Türkiye’ye uyarlarsan olmaz. Şimdi zekâ puanlarını bile değil mi yani uyarlarken kültürel farklılıkları dikkate almamız lazım. Kavramlar farklı, kelimeler farklı. Adam hiç deniz görmemiş sen denizle ilgili adama soru soruyorsun. Bunun gibi şeyler olabiliyor sıkıntılar olabiliyor... Alandaki bilgi üretiminde indekse girecek makale yayınlama zorunluluğu kişileri tamamen Batıya endekslilikleri kullanarak bunu Türkçeye adapte edip uygulamalarına yol açıyor. Bunları yaparken tabi bir taraftan da kendi kültürümüzden, değerlerimizden uzaklaşıyoruz. Tamamen bir kopya olarak aldığımız o çalışmalarla üretilen bilgiyi bir şekilde uygulamaya çalışıyoruz, uyarlamaya çalışıyoruz. Kendi köklerimizden, kendi değerlerimizden kopuyoruz. Şimdi biz şimdi etik diyoruz mesel. Batıdaki etik Hristiyan etiğine dayanıyor. Protestan etiği. Adamlar onu da ifade ediyorlar. Şimdi bizde bizim kendi kültürümüze özgü örgütsel etik diyoruz. Bunu nereye koyacaksınız? Yani bunu kendi değerlerinizle, kültürünüzle entegre etmeden örgütsel etiği okullarda nasıl, nereye yerleştireceksiniz. Dolayısıyla orada bir sıkıntı var, yani ilgisizlik oluşabiliyor. Küresel bilgiyle ulusal, yerel bilgiyi bütünleştirecek bir politika izlememiz, politika geliştirmemiz lazım. [P06]

Katılımcı P08 ve P09 da başka bir dilin, başka bir kültürün yaşandığı yerlerde üretilen bilgilerin, kavramların, konuların Türkiye’de çoğu zaman bir karşılığının olmadığını, ancak başka toplumlardan özellikle de Batıdan hiç düşünmeden kavramların alındığını ifade etmişlerdir. Ne kadar ilgili olursa olsun belirli bir toplumun toplumsal ilişkilerinden doğmuş herhangi bir kuramın, kavramın, modelin alınması durumunda mutlaka Türkiye özelinde gözden geçirilmeye ihtiyacı vardır. Eğitim yönetimi alanında Batıda belli bir paradigmadan ve belli bir dünya görüşüyle bakan insanların ürettiği kavramları, konular hiçbir sorgulamadan geçirilmeden aynen alınıp kullanılmakta, bu durumda özellikle kavramlar ve bunların anlamlandırılması noktalarından uyumsuzluğa neden olabilmektedir. Katılımcı P08 ve P09’un bu konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Neden aktardığımız kavramlar ya da kuramların Türkiye’de açık bir karşılığı yok? Komple bu bilginin karşılığı yok diyemeyiz kuşkusuz ama yani başka bir dilin, başka bir kültürün yaşandığı yer orası... Bir takım varsayımlarımız var. İşte örgütsel davranış için değişik kuramlarımız var elimizde. Otokratik kuramlar, demokratik kuramlar vesair. Bir yönünüzün olması lazım. Bu yönü size veren sizin demokratik, eşitlikçi, özgürlükçü bir toplum anlayışınız olduğu zaman siz okulları bu yöne dönüştürmek için çalışma yaparsınız. Uygulamaya da o gözle bakarsınız. Dersiniz ki uygulamada otoriter eğilimler çok yaygın, insanların özne olma imkânları nerdeyse yok, okullarda öğretmenler eğitim sürecinin parçaları haline gelememişler, öğrenciler en çok ezilenler, okullar da adeta bir cezaevi gibi kapatılma merkezleri haline getirilmiş. Demokratikleşme yönelimine gitmek için evet Avrupa merkezli yaklaşımlarda okulların demokratikleşmesi için bir sürü çalışma bulabilirsiniz siz. Dünya da tartışılan bir kavramın Türkiye’de bir karşılığı yoksa

şayet, onu bir kenara bırakabilirsiniz. Ama dünyada tartışılan bir kavramın Türkiye'deki karşılığı açı farkıyla bile var ise, siz yerelin sorunlarını ele alır o sorunlarla teorinizi bağdaştırmaya çalışırsınız. Ama yine de kesinlikle o kuramın gözden geçirilmeye gereksinmesi vardır her hâlükârda. Çünkü o bilgi, teoriyi üreten topluluğun bilgisi. O toplulukta yaşayan insanlar da o toplumun toplumsal ilişkilerinden doğmuş bir biçimlenmeye tabi tutulmuşlar, burada açığa çıkmışlar. Türkiye toplumundaysa bambaşka bir şey var. O yüzden o kuram aynen geçerlidir demenin imkânı adeta yok gibidir... Örneğin, insan sermayesi kuramı dünya içerisinde geçerli mi, geçerli. Evet kapitalizm açısından son derece geçerli bir kavram gibi duruyor. Ama onu bile alıp Ostime götürdüğünüzde bu kuramın geçerliliğini göremeyeceksiniz ya da bir küçük esnafın iki üç kişinin çalıştığı küçük ölçekli bir iş yerine götürdüğünüzde. Belki kısmen çok büyük ölçekli firmalarda bir açıdan göreceksiniz ama orada bile gördüğünüz şey şu olacak; sendika varsa farklı olacak, sendikanın yokluğu durumlarda farklı olacak. O bakımdan insan sermayesi kuramını dahi, kült Batıda geliştirilmiş haliyle eğer bundan yana bir tavır alıyorsanız, Türkiye özelinde bu kuramın yanı sıra başka hangi kuramların işlediğini de gözetten bir yerden bir çalışma yürütmelisiniz. [P08]

Hiç düşünmeden kavram alıyoruz. Mesela öğrenen örgüt. Örgüt nasıl öğreniyor, öğrenen insan davranışı deyince bu tam anlamıyla şeyleştirici bir mantık ve bu mantığı hiçbir sakınca görmeden kullanıyoruz. Ya da akıllı tahta. Tahta nasıl akıllı olabilir? Ama bunu sürekli tekrarladığımız zaman insanlar hiç sorgulamadan devam ediyor. Yani örgüt yurttaşlığı gibi yani Batıda belli bir paradigmadan bakan insanların, belli bir dünya görüşüyle bakan insanların ürettiği kavramları hiçbir paradigmatik sorgulamadan geçirmeden aynen alıp Türkçeleştirip kullanıyoruz. Burada bu çok ciddi bir sorun var. Yani zihnimizi zedeliyoruz böylece. Öğrenciler de bunu sorgulamaya alışmalı. Böyle bir bakış açısı geliştirmiyoruz. İlk defa birisi bir yerden alıpta bir kavramı tezinde kullandı mı, ooooo. Bilmem neyi kullanıyor, onun üzerinde çalışıyor diye bir böyle nerdeyse çok meşhur hale geliyor, bilinen bir hale geliyor. Ama kimse demiyor bunu ne kadar sorgulamış tezinde, ne kadar gerektiği gibi kullanmış, diğer kavramlarla nasıl bir karşılaştırmaya, değerlendirmeye gitmiş. Böyle değerlendirmiyoruz, çok ciddi bir sorun bu. [P09]

Benzer şekilde konuların, kavramların, kuramların toplumlar arası farklılıklarına, bunlara farklı toplumlarda, farklı sistemlerde yüklenen anlamların, verilen değerlerin farklılığına dikkat çeken katılımcı P10 ve P12, bu farklılıkları gözetmeyen bağlamdan kopuk bir bilgi üretim sürecinin problemlerin temelinde yattığını ifade etmişlerdir. Farklılıkları gözetmeden, taklitçi bir anlayışla ve farklı nedenlerle işe koşulan bu türlü bir bilgi üretim pratiğinin neticesinde eğitim yönetimi alanı kendi özgün bilgisini üretememektedir.

Sonuçlar daha doğrusu yarattığı sorunlar olarak bakalım ona istersen. Çünkü şöyle düşünüyorum; indeksli yayın yapabilmek için öncelikle yurtdışı derginin ilgi alanına giren konuları araştırmanız gerekir. Onların ilgi alanına giren konular da gerçekten bizim için çok önemli olmayan konular olabilir. Bir defa bu anlamda sorunlar var. [P10]

Batıdan aktarımın doğru ya da yanlış olduğunu söylemiyorum ama sonucunda bir şey çıkmıyor. Yani mesela hesap verebilirlik çalışıyorsunuz, yani hesap verebilirlik Amerika'nın meselesidir. Türkiye'de hesap verebilirliği hangi politik, hangi siyasal, hangi hukuksal bağlamda çalışıyorsunuz o belli değil. Yani hesap vermesi gerekir ama hesap vermeden önce ona uygun yapının kurulması gerekiyor. Yapı nedir? Bu sizin hesap verebilir dediğiniz ülkelerde bütün öğretmenler sözleşmelidir. Bütün öğretmenler bir okula çalışmaya başlarken zaten oradaki bütün maddeleri yazarlar ve o maddelere göre de hesap verebilirler. Siz öğretmenleri sözleşmeli, mülakat veya seçerek almadığınız için,

siz de şimdi hiç böyle bir şey yok ama hesap verebilirlik diye çalışıyorsunuz. Çünkü Batıdaki bir öğretmen ve okul müdürü için hesap verebilirlik o kadar güzel bir şey ki. Zaten sözleşmesini imzalarken ne yapacağını oraya yazıyor. Diyor ki, ben okul başarısını şu noktaya getireceğim, matematik başarısını şu noktaya getireceğim, parayı şu alanlara aktaracağım. Dönem sonunda da onun hesabını veriyor, zaten sözleşmeyle onu hesaplamış. Siz bir öğretmen atanırken herhangi bir hesap verebilirlik ilkesi veya sözleşmesi imzalamıyorsunuz. O bakımdan bana tevdi edilmeyen bir görev hakkında soru sorulmasının ahlaksız olduğunu düşünüyorum. İşte hesap verebilirlik bunun çok tipik bir örneği. Yani bağlamdan kopuk, bilim için bilim, Amerika için bilim üretildiğinin göstergesidir. Yani bu, bende dâhil olmak üzere hepimiz bu sistematığın içindeyiz zaten... Batıda ki kavramlar daha çok Batının anlam dünyasına hitap eder. Batı daha çok epistemolojik bir topluluktur. Eğitim bilimleri alanında da bu böyledir. Kavramlarla düşünür, kavramlarla hayatı algırlar, kavram üzerinden giderler. Mesela işte hesap verebilirlik, toplam kalite yönetimi, küreselleşme ve benzeri gibi. Onlar için kavramlar önemlidir ve anlam ifade eder. Bizde daha ontolojiktir. Örnek verelim, Batıda birey esasken bizde cümle varlığın birliği esastır. Şimdi bu kavramlara baktığınız zaman bizde hayata bakış biraz ontolojiktir. O bakımdan da diyelim ki, bizde devletçi bir anlayışla, onlar daha piyasacı anlayışla hareket edilir. Olaya bakışla ilgili bir şey. Bizde otorite çok önemlidir, onlarda otorite çok önemli değildir. Yani kavramların ontolojik esasına inmediğimiz müddetçe sorunları çözemeyiz. Mesela maarif davamız diyorsun. Maariften ne anlıyoruz? Ne anlama geliyor? Gidiyor istendik davranış değişikliği meydana getirme, program ilkeleri, yapılandırmacı yaklaşımlar, bilmem ne. Bunlar Batının kendi sorunlarına dönük çözüm arama, üretme süreçlerinin ürünleri olan kavramlar. [P12]

Kendi Yalanımıza İnanmaya Başlıyoruz

Katılımcı P01 ve P13, alanda yaşanan sürecin inşa edilmiş bir gerçeklik ürettiğini ve bir süre sonra kendi söylediğimiz yalana inanmaya başladığımızı ifade etmişlerdir. Eleştiriye tabi tutulmadan Batıdan aktarılan akademik süreçler toplumsal karşılığı olmayan bir bilgi üretimine neden olmaktadır. Bu üretimin her ne kadar sosyal gerçekliklerle alakası bulunmasa da, problem olarak kabul edildiği için bir süre sonra gerçekten öyle bir problem varmış gibi ele alındığı ve bu durumun sanal bir gerçeklik haline geldiği ifade edilmiştir:

Buradaki şeyler hangi kültürün ihtiyaçlarına göre geliyor? Kültürü kendimiz yaratıyoruz, ihtiyacı da kendimiz yaratıyoruz. Sanki bir ihtiyaç varmış havası üretip daha sonra da herkese bu konuyu çalıştırıyoruz... Biz bilginin küreselleşmesiyle birlikte izomorfik bir şekilde hareket ediyoruz. Yani oradaki bilginin algılanması, burada öyle bir problem olup olmaması, Amerika'da öyle bir problem var mı? Orada da belki yok. Yani sen bir problem var dersen problem var olur... Yani bir karşılığı olmayan bilgi üretimi. Ama şöyle demen lazım alakasız bilgi üretimi. Ama biz ona, ayna benlik gibi, gerçek problem budur dedikten sonra biz rahat yaşıyoruz yani. Kendi söylediğimiz yalanlara inanıyoruz ve gelenek o oluyor. Türkiye'nin problemi bu yani... Onun bir kelimesi var aslında. Kavram social construction of reality tamam mı? İnşa edilmiş gerçeklik. Bu yani başka bir şey değil. Bu gerçekten matrix gibi bir şey yani. Biz onu yaptık. Bu problemdir o zaman bununla biraz oyalanalım. On, onbeş sene bu işle ilgilenelim diyoruz. Müfredatta da öyle, bilmem nede de öyle, okul problemlerinin hepsinde aynı şey geçerli yani. Gerçeğin ontolojik tanımında, ontolojide problem var. Problem budur tanımlamasında bir problem var. Onu da tanımladıktan sonra bunda bir sakatlık, şöyle bir rahatsızlık yok. Diyelim aslında problem ama bunda rahatsızlık duyacak bir şey yok. Kendi kendini sürdüren bir şey haline geliyor, yani sanal gerçeklik haline geliyor. [P01]

Bir kere [*araştırmalar*] samimi ve içtenlikle değil de hayata dokunmama ilkesi üzerine kurulu olduğu için, majestelerinin sadık köleleri anlayışıyla üretilen bir şey bu. Akademik dünya da bunları kabul ettiği için, orada bir yerde yapılan çalışmaların bir tekrarı. Herhalde şöyle bir savunma mekanizması da geliştiriliyor. Daha önce kabul edilmiş var. Dolayısıyla bunu reddedemezler. Ben de bu aracı uyguladım. Sonuçları da nihayet bu olabilir; yani zaten sonucu bilinen şey problem değildir. Siz öyle bir şey yapıyorsunuz ki yapay da bir problem oluşturuyorsunuz. Göz kendini göremiyor. Mesela bir kuşun uçuşu doğaldır yani tabiatı gereği ama biz kuşa uçmamayı öğretiyoruz. Bir sözün olması gerekir söylenecek için, ortada söylenecek söz yok, sözler bitmiş durumda. Bu cehaletin başladığı noktadır ve ben bunu üzümlere her zaman söylemek durumunda kalıyorum cehaletin merkezi üniversitenin bizatihi kendisidir. Mum dibine ışık vermiyor. Şu toplumda düşünsel gelişme, duygusal gelişme, toplumsal barışıklık vesaire katkıda bulunuyorum diye biz diyemeyiz kolay kolay bizi eğer bu açıdan sorgulayacak olsak. Yani üniversitenin varlık sebebi budur. [P13]

Asıl Olandan Uzaklaşıyoruz

Katılımcı P05, pek çok kez ifade ettiği gibi eğitim bilimlerinin tüm alanları için asıl olanın, temel olanın eğitimin bizatihi kendisi olması gerektiğini tekrar vurgulayarak, eğitim yönetimi alanının eğitimin uzaklaşarak eğitim için olması gereken işlevselliğini kaybettiğini ifade etmiştir. Bu anlamda Batılı kavram ve modellerin alınmasının en büyük sakıncası, alandaki akademik ve entelektüel düşünceyi asıl olan eğitim düşüncesinden uzaklaştırmasıdır:

Şunu demek istiyorum. Genelde başka gözlemlerde de farkettiğimiz şu. Asıl olan alanı terkedip, o alanı destekleyecek nitelikte olan ikincil alana bir yoğunlaşma halini yaşıyoruz. Eğitim ve eğitim yönetimi ilişkisinde de ben bunu görüyorum. Eğitimden uzaklaşarak eğitim yönetimi inşa edilemez. Eğitim yönetimini eğitimin bütün tanımlarını, düşünsel temellerini, hatta tarihi arka planını bilerek inşa etmek gerekir. Böyle olmazsa belli başlı beylik konular ön plana geçiyor. Örneğin; örgüt kültürü, iletişim, liderlik vesair. Tez başlıklarına baktığımızda bunu rahatlıkla görebilirsiniz. İş doyumu vesair konular ön plana geçiyor. Bu konularda bir noktadan sonra eğitim için işlevselliğini kaybediyor. Şu anda benim memleketimizde gördüğüm durum budur, problem budur. [P05]

Kendi Özgünlüğünü Üretemeyen Taklit

Türkiye’de eğitim yönetimi alanında Batılı gündem ve pratiklerin aktarılması ve taklit edilmesinin yarattığı bir diğer sorun ise, bu durumun kendi sürekliliğini sağlaması, kendini yeniden üretmesi ve kendi özgünlüğünü üretemeyen taklitçi bir durumla sonuçlanmasıdır. Katılımcı P04, dışa bağımlılığın bir öğrenme nesnesi haline getirilebileceğini ifade ederek, Türkiye’deki mevcut durumun ise bu şekilde işlemediğini belirtmiştir.

Yatıyorsunuz, savruluyorsunuz. Bu kötü bir şey. Dışa bağımlılığın en kötüsü bu. Dışa bağımlılığı öğrenme aracı olarak kullanıyorsan oradan yeni bir şey çıkarabilirsin. Yeni

bir teknoloji üretirsin, yeni bir fikir üretirsin. Ama bizde maalesef öyle değil. Bunlar şova dönüştürülüyor. Hem siyaseten hem de kâr amacı anlamında şova dönüştüyor. Buradan bir şey çıkmıyor tabii. Aslında Finlandiya'yı tehdit eden oluşum gibi bir de zarar görüyor sistem, yani iyi işleyeni de bozuyor... Kardeşim özüne dönelim. Yanlış yanlış doğuruyor. Özüne dönelim. Eğitimde bu memlekette kalite sorunu var, eşitsizlik sorunu var. Okullar eşit değil. Okulda birileri çok kaliteli, birileri çok kalitesiz. Eşitsizliğin olduğu yerde bunlar ortaya çıkar. Sen demek ki en temelde eşitliği halledeceksin, bu ülkenin eğitim sistemini eşit hale getireceksin. Şimdi bütün bunları Millî Eğitim Bakanlığı konuşacağı yerde, eğitimin otoritesi demiyomuyuz Millî Eğitim Bakanlığı'na. Benim gibi bir sürü adamın olması lazım orada. Bunları işte onların konuşuyor olması lazım. Şimdi Millî Eğitim Bakanı kendi eliyle böyle modalara uyuyor, onu değiştiriyor, bunu değiştiriyor. Artık tanınmaz hale geldi, yama da tutmuyor. Şimmi bu niye? Bir, donanımlı insan yok. İki, küresel modellere, modalara teslim oluyorsun. O kavram geliyor buna göre değiştir, bu kavram geliyor buna göre değiştir. Zaten senin motivasyonun yanlış. Onun için bizim en azından eğitimciler olarak doğru şeyleri konuşuyor olmamız lazım, siyasetten eğitimi arıtmamız lazım. [P04]

Neden Kendimiz Üretemiyoruz?

Bu tema altında Türkiye'de eğitim yönetimi alanında özgün, alakalı, yerel bilgi üretilmemesinin nedenlerine ve eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerinin nasıl meşrulaştırıldığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Katılımcılar genel olarak eğitim yönetimi alanında özgün ve alternatif bilgi üretiminin önündeki engellerin başında sistemsel problemlerin, alandaki akademik geleneklerin ve hâkim araştırma gündem ve pratiklerinin geldiğini ifade etmişlerdir. Alanın kuruluşundan bugüne sağlam bir zemininin olmadığı da vurgulanmıştır. Diğer taraftan var olan problemlere ilişkin kendimizi de eleştirmemiz gerektiği, suçu her zaman Batıda aramanın alandaki problemleri çözemeyeceği ifade edilmiştir.

Sistem, Akademik Egemenler, Örgütsel Ekoloji

Türkiye'de eğitim yönetimi alanının kendi özgün bilgini üretememesinde ve hâlihazırda geçerli olan ve problemleri olduğuna ilişkin görüşler bulunun mekanizmaların meşrulaştırılma biçimlerinde, katılımcı görüşlerine göre belirleyici olan akademik egemenler ve bu egemenlerin oluşturdukları geleneklerdir. Katılımcılar toplumsal gerçekliklerimize dayanan varsayımlara sahip, orijinal, uygulanabilir bilgilerin üretilmesinin önünde sistemsel ve akademik engeller bulunduğunu ifade etmişlerdir. Gerek yükseköğretim kurumlarının sahip oldukları gerekse ülkenin bürokratik yapılanmasından kaynaklanan sistemsel sorunlarla birlikte üniversitelerdeki akademik gelenekler ve bu geleneklerin oluşturduğu örgütsel ekolojiler ve epistemik cemaatler bilgi

üretim ve paylaşım süreçlerini belirlemekte ve sınırlandırmaktadır. Bu konuya ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Neyin geçerli bilgi olduğuna kim karar veriyor, yani önemli değil ki. Bunun geçerli bilgi olduğuna mesela ne denir gelenek olarak; sen bu hocayı, bu alanda şu adam yapmış, bunu cite ettin mi meselesi bu. Yani alan kendisi böyle bir şey oluşturuyor. Otorite kimdir deniyor bu alanda. A ise deniyor, bunların söylediği laflar ve tanımlama biçimleri. O tanımlamayı A yapmış gibi görünse de, aslında ödünç aldığı yer genelde dışarı ve içini doldurmuyor... Operasyonel kültüre göre operasyonel tanımı yok. Somut örnek vermek lazım şimdi. Biz bak en az yirmi tane tez savunmasına giriyoruz. Bu örgütsel davranış modelinden ben sana örnek vereyim örgütsel bağlılık mı örgütsel adanmışlık mı? Yani ikisi arasında bir tartışma var ya. Şimdi örgütsel bağlılığı ele aldığın zaman veya adanmışlığı ele aldığın zaman üç dört çeşit adanmışlık olduğundan bahsediliyor. Şimdi bu adanmışlıkla ilgili Türkiye’de yaptığın zaman direk oradan şablonu aldın ya. Bu nasıl olmalı diye buraya koyuyorsun ya direk mesela. İşte normatif olarak insanların bağlılığı olması lazım diyor demi. Kalıcı bağlılığı olması lazım, duygusal bağlılığı falan filan olması lazım. Üç çeşit, dört çeşit tanımlıyor herkes aynı şeyi. Oradan okuyor mu? Türkiye’ye bunu aktaran kişiler bir grup olsun. Bağlılık üzerine kim çalışıyor? A hoca, B hoca, şu hoca, bu hoca. On kişi. On kişi de aynı lafı ediyor mu? Somutlaştırmak lazım yani bunu. On kişi aynı şeyi edince burada, yeni bir makale yazacak kişi de aynen uyguluyor. Hâlbuki gerçek bir çalışmayı yapmış olsa, bağlılığı kültürel anlamda ne olabileceğini bir incelemiş olsa belki de tek çıkacak. [P01]

Sizin yetiştirdiğiniz, iz bıraktığımız insanlar var bir şekilde. Sizin önemli gördüğünüz veya sizden beğendikleri şeyleri alıyorlar. Onlara bir şeyler de katıyorlar anlatabiliyor muyum? Sen işte Eskişehir’de yetişıyorsun. Hocalarından bir şeyler alıyorsun ve bir şeyler de katıyorsun yani. Bu maalesef işin felsefesinde de oluyor. Eğer biraz özgün olanlar özendirilse. Yeniler, özgün de olanlar biraz alan dışına çıkabilir takdir edilse. Malesef meslektaşlar bir tarafa sistemin takdir ettiği bir şey yok ki. Tamamiyle vicdanımıza kalmış. İsterseniz bu işe girersiniz. Konu seçimi de böyle değil mi? İsterseniz seçin ya da kolay yoldan asfalta dön, ünvanını al. [P02]

Eğitim yönetiminde altmışbeş profesör var. Altmışbeş profesörün diyelim ki onbeş tanesi daha çok izleniyor ve eğitim yönetiminde bir tür yönelimi belirleyen bir küçük çevre olabiliyor. Buna bağımlılık da var. Çünkü öğrencileri oluyor. Gidiyor küçük kentlerde çalışıyor. Yardımcı doçent oluyor, doçent oluyor vesaire. Bu araştırma bağları da bir anlamda sürüyor. Ama tabi ilk Batı merkezli bir perspektif, sonra özgürleştiği bir alanda da ülke içerisinde bir başka bağımlılık alanı yaratmak gibi de şey mesela. [P08]

Bir de şu var, sizden öncedekiler bir kural koymuş sizde onun çok da dışına çıkamıyorsunuz. Yani epistemik bir cemaat oluşmuş iyi kötü. Türkiye’de Batıcı, pozitivist bir epistemik cemaat var. [P12]

Suçu Başkalarına Atmayalım, Kendimize Bakalım

Katılımcılar, eğitim yönetimi alanında akademik anlamda Batılı gündem ve pratiklere bir bağımlılık durumunun varlığını çeşitli düşüncelerle ortaya koysalar ve alanda akademik ve kültürel bir emperyalizmin izlerinin görüldüğünün ifade etselerde, pek çoğu bu durumun bizden kaynaklandığını, bu süreçte suçu sadece Batıya atmanın doğru olmadığını ve kendi eleştirimizi yapmamız gerektiğini vurgulamışlardır. Batı kaynaklı

sorunlarla birlikte sistemsel sorunlarımız da olsa bu durumdan kurtulmak için kendi çabalarımızın olmadığını, olanlarınsa cılız kaldığını belirtmişlerdir. Sürekli özgün olamamaktan, taklitten şikâyet etmenin fayda getirmeyeceğini, biraz daha fazla emekle, iddialı olmayla, topluma dönmekle, yereli önemsemekle bu durumun düzeltilebileceğini ifade etmişlerdir.

Katılımcı P04, eğitim yönetimine dair gelecekte umutlu olduğunu vurgulayarak, alandaki sorunların kaynağını tamamen Batıda aramanın, bu durumu sadece Batının yayılmacı ve baskın politikalarına bağlamanın da doğru olmayacağını, böyle bir anlayışın komplo teorileri üreten bir anlayış olduğunu ifade etmiştir. Bu yaklaşım, kolaya kaçan ve kestirme çözümler üreten bir yaklaşım olduğu ve sorunlarımızın pek çoğunun üstesinden sürekli şikâyet etmek yerine daha fazla çalışarak gelinebileceği vurgulanmıştır:

Dünyanın çeşitli yerlerinde bu prestijli dergilerde, bu yayınları yapan insanlar var. Onun için bu yapılabilir bir şey. Ben olayın ümit tarafındayım yani daha olumlu bakıyorum meseleye. Yoksa işte komplo teorisi, yoksa işte ağzınla kuş tutsan zaten seni kabul etmezler bunlar. Zaten Türkiye'ye bakışları bellidir. Bunlar çok kestirme çözümler diye düşünüyorum ben. İşin biraz daha iddaa tarafındayım. Biraz daha fazla emek ve olumlu tarafındayım, yapılabilir diyorum... Bunları başarabiliriz. Yani özde güzel bir gelecek, en azından siz gençlere güzel bir şey hazırlamak lazım, güzel bir gelecek hazırlamak lazım. Türkiye'de bilim yok, Türkiye'de iyi yetişmiş insan yok diyerek, yatıp oturup böyle şikâyet etmemek lazım kahve köşesinde insanların konuştuğu gibi. Bizim yapabileceğimiz başka şeyler var. [P04]

Katılımcı P06 ve P10 ise, bilgi üretim süreçlerine ilişkin Batının eleştirilebilecek farklı mekanizmaları doğrudan ya da dolaylı olarak işe koyduğuna ilişkin alametler olduğunu; ancak Batıda üretilen çoğu bilginin, yapılan çoğu çalışmanın da nitelikli, emek harcanan çalışmalar olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre Batıda gerçekleştirilen çalışmalar bizdekilerden farklı olarak gerçekten bilimsel kaygılarla üretilmektedir:

Ben burada daha nitelikli bilgi üretmede şöyle bir sorun da görüyorum. Şimdi tabi her ne kadar eleştirekte biz Batılı dergileri, yani alanımızla ilgili ciddi indekse giren dergileri. Kaliteli makaleler üretiliyor baktığımız zaman. Bununla ilgili ciddi çalışmalar yapılmış. Sadece bir makaleyle ilgili, yani sizin bir tez hazırlayacağınız kadar adam bir makaleye emek harcıyor. Tabi onun ürettiği şey daha anlamlı oluyor. Bakıyorsunuz ki birçok değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koyuyor, sonuçta bir model geliştirebiliyor. Bizim de işte bu tür çalışmalara biraz yönelmemiz lazım artık. [P06]

Batıda, kuram Batıda üretiliyor. Niye Batıda üretiliyor, çünkü Batıda bilgi üretimi ve kuramsal çalışmalar bizdekiyle aynı kaygılarla yapılmıyor. O insanlar bilim yapıyor. Yani ciddi yapıyorlar. Bizi ciddiye almamalarını da çok fazla abartıyoruz; çünkü ciddiye alınacak çok fazla bir şey yapmıyoruz. Zaman zaman diyoruz bizde de iyi şeyler yapılıyor, üretiliyor. Evet, doğru ama çok dürüst değiliz. Ben Türkiye'de yapılan, özellikle bizim alanda yapılan araştırmaların birçoğuna güvenmiyorum. Böyle bir sıkıntı var. Batıda kuram üretilir, normaldir; çünkü insanlar gerçekten bilim üretmek için uğraşıyorlar. Akademik kaygı anlamında puan toplayayım, bir an önce işte indekste yayın sayım artsın gibi bir endişe içerisinde de değiller... Ama az gelişmiş ülkelerde, bizde de

tabi, bu işi etkileyen bu türden değişkenler olduğunu biliyoruz. O nedenle de Batılı Doğuda üretilen, özellikle Ortadoğu'da üretilen ya da daha spesifik olarak Türkiye'de üretilen bilgiye çok fazla güvenmiyor. Bilimsel dediğimiz bilgi onlar için çok bilimsel gelmiyor. Bizim birçok bahanemiz var. İşte Türk'leri sevmiyorlar. Bunlara ben inanmıyorum. Bu tür şeyler bilim dünyasında sadece bir savunma mekanizması. Bizim daha kaliteli şeyler yapabilmemiz lazım. Bunun içinde bazı bize özgü sorunları çözebilmemiz lazım. [P10]

Akademik üretim süreçlerinde yapı-özne ilişkisine dikkat çeken katılımcı P08, bu ilişkide yapının her zaman özneyi sınırlandırmasının mümkün olmadığını, tarihi değiştiren, tarih yazan öznenin yapıyı zorlayabileceğini, değiştirebileceğini ifade etmiştir. Diğer taraftan, katılımcı P12 ise, bu ilişkide eğitim yönetimi alanının kendi tercihleriyle, herhangi bir dayatmaya maruz kalmadan var olan yapıyı kabullendiğini, sistemi çok da fazla zorlamadığını belirtmiştir:

Öğretim üyesinden vazgeçtik, sıradan insan üzerinde konuşurken bile bir yapı var, bir özne var. Bu ikisi arasındaki gerilim çok belirgin ama yapı özneyi tamamen hapseder, mahkûm eder demiyoruz. Özne tarihi yazıyor yoksa değişiklik olmazdı. Özne de sürece müdahale edebiliyor. Şimdi akademisyen için baktığımızda tabiki içinde yaşadığı yapının, üniversite sisteminin, yayın kriterlerinin, dergilerin ölçütlerin vesaire onun yaptığı çalışmalar üzerinde çok büyük bir etkisi var. Ama aynı akademisyen, aynı zamanda bunları zorlayabiliyor. Ama burada akademisyenin tabiki ün kazanmak için, tanınmak için, işte yayın yapar para kazanırım düşüncesiyle, hani para peşinde olması anlam için, kıymetli olduğu için yapması, bir politik çevreyle ilişki kurup buraya katkı sağlamak gibi öznel çabalarının da ben etkisiz olduğunu söylemek istemiyorum. Yapı karşısında akademisyenin özne olarak bir rolü şeyi var. Ama bu kaynaklar, beslenme kaynakları nelerdir? Yabancılaşmış bir bölümde, öğretim görevlilerinin çok az gördüğü ve bir tür yarıştığı, rekabet ettiği bir yerde, dayanışmanın giderek ortadan kalktığı bir ortamda, meslektaşların birbirlerinden bilgiyi sakladıkları bir ortamda gelişme sınırlı olur. [P08]

[*Akademik bağımlılık*] Bence kesinlikle bir dayatma değil. Bu bir tercih. İnsanın doğasına, nefesine hitap eden bir tercih. İnsana hoş geliyor bu. Bizim eğitim sistemimizin, düzenimizin kendine özgü bir düzen olmadığını, yani kurulu düzenin getirdiği bir sonuçtur. O bakımdan hiç kimse hiç kimseye dayatmaz. Birisi sana dayatıyorsa demekki sen dayatılmasını istiyorsun demektir kendi iradenle. Bence bu bir irade meselesidir. Bu iradenin nereden beslendiği ve bu iradenin bu hale gelişinin sebeplerini araştırmak gerekir diye düşünüyorum. [P12]

Katılımcı P11 ise, bu süreçte yaşananları Batının doğrudan bir dayatması olarak görmediğini, aksine bizim gönüllü olarak bu süreçleri kabul ettiğimizi ve işlettiğimizi ifade etmiştir. Geçmişten, gelenekten gelen zihni bağımlılığımız Batının üstün olduğu ön kabulüyle hareket etmektedir:

Tabi emperyalizmin bir başka versiyonu olarak bakılabilir yani akademik anlamda ama yani bu biraz da bizimle ilgili, tercihlerimizle ilgili bir konu. Bize illa Batı dayatmıyor ki. Biz kendimiz gönüllüüz bu şeylere, ne diyeyim evliliğe. Yani zorla bizi herhalde bu evliliğe razı edemezler. Dediğim gibi bizim insanlarımız öteden beri zihni bağımlılık duyuyor Batıya karşı. Yani Batı üstündür, biz geri kalmışızdır, onlar gelişmiştir, en iyi fikirler, düşünceler, teoriler Batıda gelişir yargılarını bir defa değiştirmemiz lazım. Yok

böyle bir şey. Batı da sorunludur, Batı da sorunsuz değildir. Orada üretilen bilgi de saf sorunsuz bilgi değildir. Bunu bilmemiz lazım. [P11]

Entelektüel Sıgılık

Katılımcı P04 kendi özgün kavram, model ve kuramlarımızı üretemememizin temel nedeninin entelektüel sıgılık olduğunu ifade etmiştir. Alandaki nitelikli insan sayısının az olması ve alana girişlerde seçici davranılmaması nedeniyle bilgi üretiminde özgün olaunamamakta ve Batıya bir şekilde bağımlı hale gelmektedir.

Entelektüel derinlik, entelektüel derinlik. Çok açık söyleyeyim, eğitim yönetimine haksızlık yapmayalım da, bütün sosyal bilimleri söyleyebilirim ama eğitim alanını kesin söylerim. Bütün sosyal bilimler için söyleyeyim, kalibreli insan sayısının çok olduğunu sanmıyorum. Gerçekten iddası olan, evet ben bu ligde oynarım ve bu işi biliyorum, yani en azından ben onların konuştuğu kavramları biliyorum diyebilecek kalibrede çok fazla insanımızın olmadığını düşünüyorum. İşte buradan nereye geliyoruz? Bir ülkenin ürettiği insan sermayesiyle ilgili bu. Bu platforma ne kadar çok insan çıkarırsanız o kadar iddası olan araştırma, yayın, bilgi ve teknoloji üretimini ortaya çıkarırsınız. Sorunun bizde olduğunu düşünüyorum. Yani insanları ortaya çıkarma konusunda çok seçici olmadığımızı, yani açık söylemek gerekirse sosyal bilimlerde çalışan öğretim üyelerinin büyük çoğunluğunun bu ligde oynayacak kalibrede olmadığını düşünüyorum. Gerçek nedeni de budur. [P04]

Alanın Zemini Yok

Katılımcı P01, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında söz konusu edilen özgün ve orijinal bir bilgi üretim sürecinin inşa edilebilmesi için ihtiyaç duyulan ve olması gereken akademik zeminin olmadığını ifade etmiştir. Böyle bir sürecin meydana gelmesinin öneünde sistemsel ve akademik birtakım engeller de bulunmaktadır:

Zemini yok, tabanı yok. Kimse altını dolduramıyor. Bizim yeni gelen kuşakta buda moda. Yani bu postmodern, critical bilmem neler, nitel araştırma gelenekleri de moda şeklinde. Altı yok. Bizdeki bu tanımlanan kavramların ortaya çıkış süreçleri yerel. Bu yerellikle dünyaya, bilime biz katkıda bulunabiliriz veya kendi problemlerimizi çözerken. Bilimsel bilgi üretiminde bizim geleneklerimizi incelemeden, hoca bağıllık sistemindeki değişimleri görmeden, yani hoca öğrenci ilişkisi, son beş yıldaki otuz üçüncü madde, ÖYP programları ve bunların akademik kültürlerde ortaya çıkarttığı sosyolojik değişimler, değer değişimleri, kültür değişimleri incelenmeden bundan sonra senin tezinde olduğu gibi bağıllık nasıl etkilenecek çalışamazsın. Üniversitelerdek akademik teşvik çalışılıyor şu anda mesela, atama sistemleri, doçentlik kriterlerinin söylemsel olarak altında yatan söylem ne? Neye zorluyor seni? Hangi değerleri üretiyor diye yaparsan evrensel bir teori oluyor bu. Bilginin nasıl üretilmesi gerektiğine ilişkin senin bir teorin olması lazım. Bilgi nasıl üretilir? Gerçek bilgi nedir? Bilgi ne işe yarar. Hangi felsefeden geliyorsan. [P01]

Ne Yapılabilir? Alternatif Bir Söylem Nasıl Oluşturulabilir?

Buraya kadar olan kısımda, araştırmada elde edilen ve eğitim yönetimi alanının mevcut durumunu, alandaki akademik bağımlılık ilişkilerini, bu ilişkilerin nedenlerini, neden ve nasıl gerçekleştiklerini ve sonuçlarını, bilginin yerelliği-evrenselliği problemini, bu ilişkinin olası sakıncalarını gösteren bulgulara yer verilmiştir. Bu aşamada ise, eğitim yönetimi alanında var olduğu ortaya konulan bu problemlerin ortadan kaldırılması ve alanın yeniden inşası için yapılması gerekenler ve buna ilişkin alternatif söylemlerin hangi özelliklere sahip olması gerektiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Birikimimiz Var

Katılımcı P06, özgün ve güçlü bir eğitim yönetimi alanı inşa edebilmemiz için gerekli birikimimizin hem tarihsel anlamda, hem de mevcut insan kaynağı anlamında yeterli olduğunu ifade etmiştir. Mevcut sistemsal sorunların önüne geçildiği ve var olan birikimin olumlu manada kullanıldığı takdirde, alanda istenilen atılımın gerçekleşebileceği vurgulanmıştır:

Bizim kadim bir geleneğimiz var, kültürümüz var, birikimimiz var. Tarihsel süreç içerisinde Türk toplumunu incelediğimiz, analiz ettiğimiz zaman, bir Amerika'nın geçmişiyle bizi kıyasladığımızda bizimki çok çok daha gerilere gidiyor. Ama o tarihsel birikimin üzerine, o avantajı kullanarak yeni avantajlar yakalayamamışız. Tarihsel birikimimiz var, potansiyelimiz var ama onun farkında değiliz, onu kullanamıyoruz. Mevlana'nın değerler eğitimiyle ilgili, ahlaki eğitimle ilgili, karakter eğitimiyle ilgili Batılılar o kadar kafa yoruyor ki. Biz ne yapıyoruz? Birkaç ilahiyatçı bir çalışma yapıyor veya kaç tane eğitimci. Bazı çalışmalar yapılıyor ama bir Yunus Emre, bir Mevlana gerektiği kadar çalışılmıyor. Bu günkü insanlarımızın artık bir şeyler yapması lazım. Yani bu alanda hakikaten üretilebilecek çok şey var. Kendimize özgü üretebileceğimiz çok şey var. Bundan yararlanabilmemiz lazım. Bu Batı hayranlığı bizi bundan alıkoyuyor. Herhalde diyoruz ki, böyle çalışmalar yaparsam ben ileride nasıl doçent olabilirim kaygısını yaşıyor kişi. [P06]

Gelenek, Ekol Gerekli: Profesörler Öne Çıkmalı

Araştırmanın önceki bölümlerinde eğitim yönetimi alanında bir gelenek ve ekol eksikliğine işaret eden bulgulara ulaşılmıştı. Bu noktadan hareketle katılımcılar, alanın akademik olarak güçlenmesi ve kendi özgünlüğünü yakalayabilmesi için gelenek-ekol oluşturabilecek potansiyellerin keşfedilmesi gerektiğini ve bu süreci oluşturabilecek mekanizmaların önünün açılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre bütün akademik düzeylerde, farklı üniversiteler arasında, farklı disiplinler arasında işbirliği ve ekip çalışması artırılmalı, nitelikli ortak doktora programları oluşturulmalıdır. Böyle bir girişim için öncülere gereksinim olduğunu ifade eden katılımcılar, bu anlamda alandaki

hocalara büyük görevler düştüğünü ve hocaların örnek olması gerektiğini belirtmişlerdir. Böyle bir atılım içinse alanın kendini diğer disiplinlerle besleyerek gelişmesi ve yeni gelenlerin alternatif düşüncelerine alan açılması gerekmektedir. Aksi durumda alandaki mevcut durum kendini sürekli yeniden üretmektedir. Bu ataletin önüne geçilebilmesi için alandaki profesörlere de büyük iş düştüğü katılımcıların üzerinde önemle durduğu bir diğer husustur:

Ne yapılması lazım? Mesela sen, başka biri, bilmem kim! On kişi bir araya gelip böyle bir akım yaratmaya karar verilmesi ve bunun duyurulması gerekiyor, bunun bir sosyolojisinin oluşturulması gerekiyor. Oluşturulamazsa bireysellik devreye giriyor. Bizde şu anda grup bireysel. Nasıl bireysellik bu biliyor musun? Yani grubun içerisinde bireysin. Kendini ayağından asan koyunlarsınız. Bu o kadar büyük bir koyun sürüsü ki, bu koyun sürüsünün içerisindeki herkes bireysel aslında. Grup gibi görünmesine rağmen bireysel. Bir bilgi üretiminden bahsediyoruz. İşe yaramaz, tekrarı gelmez. Bin tane makale yayınlasan bile, o bin makalede sadece sen popüler bilim adamı oluyorsun. İşe yarar bir şey söyleyebilecek, aktarılacak, yüz yıl sonra hatırlanabilecek bir adan değil yani bin tane makale üreten adam... Kendini gerçekleştiren kehanet şeklinde sürekli bir makinanın çarkları dönmeye devam ediyor. Bunda da şöyle bir şey yok, yani bunda beklenen ne mesela: Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Osmangazi üniversitesi bir şey yapması lazım, gelenek üretmesi lazım... Önde giden bir adam olması lazım bir akım oluşturulması lazım. Başlatıcılar lazım. Alttan gelen çocuklar diyecekler ki tamam, siz şimdi büyüğümüzünüz ama biz böyle çalışmıyoruz. Kendi yöntemimizle, kendi bilgi üretme sistemimizle çalışacağız. Onları de tabi gelenek olacak belki. Ama bu yukardaki adamların çarkı ile bu geleneği yaratmakta mümkün değil. Onların koşulları, yaşam biçimleri, onlardan beklentiler ve onların hayattan beklentileri. Yani kimlerden bahsediyoruz? A bir akım yaratabilir mi şu anda B, C, D yeni bir akım yaratabilir mi? Yaratabilir. Neden? Onların yaşadığı ekoloji diğer bir ekolojide, ormanda hayatta kalamaz. Çünkü onun kökü, genetik yapısı GDO'lu olduysa, onlar şimdi diğer ortamda yaşamaya müsait değil, bir fonksiyon icra edemez hale geldiler. Yani ya tamamen farklılaşmaları gerekiyor. Burada da inisiyatif veren bir kültürün durması lazım.... Amerika'da da bellidir; yani Viyana Okulu nasıl oluşmuştur, Frankfurt Okulu nasıl oluşmuştur, bilmem sanatta ne akımı nasıl oluşmuştur? Üç-beş kişi o şeyi ısrarla takip ettiği için oluşmuş. Pozitivizm nasıl oluşmuş? Şimdi eğitim yönetiminde Hoy ekibi, Ohio grubu, Wisconsin grubu nasıl oluşmuştur? Bunlar var, yapılamaz değil. Yapmak isteyen var mı ona bakmak lazım. Her şeye rağmen ben doçent olmayacağım demen lazım yalnız. Bu hiçte ideal değil, olması gereken. [P01]

Alanın öncülere ihtiyacı var. Yani lider akademisyen olmadan olmaz. Herkes lider olmaz. Bir futbol takımı gibi düşünürsen, herkes lideri oynamaz. Birkaç tane liberoya ihtiyaç var. Yoksa sağda solda duranlar var ama alanın böyle bence yıldız adamlara ihtiyacı var. Diğerlerini etkileyebilecek, yönlendirebilecek böyle bir kültüre ihtiyaç var... Öğrencilerimize, gençlere biraz daha iddali olmaları gerektiğini, gerçekten bilim yaptıkları alanın temeline hâkim olurlarsa, o alanda yapılmış çalışmalarını hazmederlerse, o alanda nitelikli yayınlar yapan, taş üstünde taş koyan insanları bilirlerse, onların geliştirdiği ya da kullandığı terminolojiye hakim olurlarsa uluslararası arenaya da kendilerinin çıkabileceğini inanmaları lazım. Bu inancı, güveni onlara aşılıyoruz lazım, vermemiz lazım. Bu da tabi yaparak olur. Onun için biraz daha iddali olan insanlara ihtiyacımız var bizim ve bunun ben hocalardan geçtiğini düşünüyorum. Şu anda akademik kariyeri belli bir noktaya gelmiş ve öğrenci yetiştiren, özellikle doktora öğrencisi yetiştiren hocalardan bu beklentilerimizin olması lazım. Gençlere bu ufku vermemiz lazım, yapabilirsiniz yapanlar var. [P04]

Eğitim yönetimi alanında belki disiplinlerarası, böyle ortak proje çalışmaları, ortak ekip çalışmaları gerek. Bizde, eğitim yönetimi alanında o da çok zayıf. Biz öyle ekip çalışmasına çok değiliz, açık değiliz. O da bizim ortak bilimsel bilgi üretimimizi olumsuz yönde etkiliyor. Son zamanlarda ben sadece şunu görüyorum; işte ilgili hoca, doktora hocası, yüksek lisans hocası araştırma öğrencisiyle birlikte makale hazırlıyor. Ben isterim ki bir profesör diğer bir profesörle ya da bir doçent öbür profesörle, diğer üniversitelerle de işbirliği içerisinde bir şeyler üretsin. Amerika'da onu görüyorsunuz. Hatta adam Yeni Zelanda'dan bir hocayla, öbürü Amerika'dan, diğeri Kanada'lı. İnternet üzerinden rahat yazıyorsunuz, görüşlerinizi paylaşıyorsunuz. Birlikte, bir araya gelip bir şeyler üretebiliyorlar. Birisinin göremediğini öbürü daha farklı açıdan bakabiliyor, görebiliyor. **[P06]**

Bu ülkeye hala borçluyuz. Alacaklı olsanda borçluyuz. Bir şeyler yazıp çizelim, bir şeyler olsun, katkı sağlayalım diye düşünüyoruz belli bi yaştan sonra. Artık böyle çeviri kitaplar, son zamanlarda çeviri kitap modası başladı. Bizim adamlarımız yazamıyor mu kardeşim yeri geldiği zaman. Bir şey var ya, şimdi hani ne derler Anadolu'da? Elin iyisinden benim kötüm iyidir. Tamam bunlar olsun, çeşit olsun. Şimdi yayınlara bak hep dış yayınların çevirileri. Hakikaten adamların yazdıkları güzel. Bizimkileri de kanalize et, ona vereceğin şeyi bu tarafa da kanalize et. Yapılır, niye yapılmasın ki? Hocam artık burada da altmışbeş eğitim yönetimi profesörü var. Azımsanmayacak bir sayı bu; yani bu az bir sayı değil. Herkes yılda iki, yılda birer tane kitap yazsa konularıyla ilgili altmışbeş kitap yapar. Atıf iyi ama kimsenin kaale aldığı falan yok ama kitap olayı biraz daha farklı. Ben belli bir yaşa gelen, hele profesör olmuşsa artık kazanımlarını kâğıda dökmesi lazım diye düşünüyorum. Elbette bilimsel şeyler olacak, ona hiç bir itirazım yok. Ama bizim şeye gelmiş olanlar, artık olgunlaşmış, artık birilerinin ifadesi ustalaşmış olanların profesyonel bir şeyler yazıp çizmesi gerekiyor, daha detaya inmek gerekiyor. **[P07]**

Altmış, yetmişbir, oniki eylül; üç darbenin ilk hedeflerinden biri üniversite olmuş. Üniversitedeki akademisyenlerin özgür düşüncesini büyük ölçüde ortadan kaldırmaya, kitleyle bağlarını koparmaya, onları fildişi kulelerinde sermaye lehine işler yapmaya yönelten bir şey var. Hani altyapı var mı dedik ama bunlar çok köreltmış durumda. Buna rağmen bu sistemde eşit ve özgürlükçü bir yapıya doğru dönüşüm isteyen kitleler var. Bu potansiyelin ben eğitim yönetimi alanı içinde geçerli olduğunu düşünüyorum. Yani bu alanın içerisinde karşı çıkan, ah bi doçent olduğumda daha özgür yazılar yazacağım, profesör olduğumda daha da özgürleşeceğim diyen insanların olduğunu ben zannediyorum veya asistanken bile muhalif çalışmalara yönelmiş çok sayıda yürekli insanın olduğunu düşünüyorum. Ama bu yapının da kuşatıcı ve sınırlandırıcı yönlerini öznenin aşmasının olanakları bir araya gelişlerle olur. Senin de tarif etmeye çalıştığım o bir şey, bir ekol oluşturma meselesi. Bunda birilerinin önyak olması sonucunda, başlatıcılığında bir çalışma yürütülebilir hiç kuşkusuz. Ben şu ana kadar o tür bir faaliyetin içinde olmadım mesela. **[P08]**

Tartışma Başlatmak Gerek

Eğitim yönetimi alanının özgünlüğünün sağlanması için katılımcıların olması gerektiğini ifade ettikleri bir diğer önemli süreç işe tartışma sürecidir. Katılımcılara göre, alandaki akademisyenlerin diğer konularla ilgili olduğu kadar kendi alanlarının akademik durumu ile ilgili tartışmalar da başlatması, hâkim geleneklerin dışına çıkan alternatif söylemlere de kulak vermesi gerekmektedir:

Az sayıda da olsa özgünlüğü yakalama konusunda çalışmalar yapanlar var, bunu tartışmaya açanlar var. Bu güzel bir gelişme, bunun yaygınlaşması lazım. Bu eleştirileri

yapan insanların görüşlerinin, hareket noktalarının bir kültürün, eleştirel bir kültürün parçası olması lazım. Bunun yaygınlaşması lazım. Bu konuda, alınabilecek önlemler konusunda iş standartlarımızı biraz daha yüksek tutmamız lazım. Yayıncıların bu konuda sorumluluğu var, doktora programlarının sorumluluğu var, doktora jürilerinin sorumluluğu var, danışmanların sorumluluğu var. Bütün bunlar bir anlamda şu an itibarıyla eğitim yönetimi alanının içinde bulunduğu durum. [P04]

Bizim, alanın uzmanları olarak, bir araya gelip bu tür sorunları değişik kongrelerimizde, toplantılarımızda, bilimsel etkinliklerde de sorgulamamız lazım. Zaman zaman bazı panellere falan dile getiriliyor ama yeterince de sorgulayabilmiş değiliz. [P06]

Öz Eleştiri Şart: Kendimize Güvenmeliyiz

Katılımcıların eğitim yönetimi alanının geleceğinin inşası için üzerinde durdukları diğer bir husus ise özeleştirmedir. Eğitim yönetimi alanı çevresini, çevresinde olan biteni eleştirirken kendisini de dürüstçe eleştirebilmeli, ülkenin sorunlarına deva olabilecek çözümler üretmelidir. Bütün bu süreçte de öncelikle Tanzimat'tan bu yana devam eden Batı karşısındaki aşağılık kompleksinden kurtulmamız gerekmektedir.

Adam protestan ahlakını getiriyor şeyin arkasına, kendi inancını küçümsüyor. Böyle saçmalık olur mu? Ama bize bu, Tanzimat'tan beri o aşağılık kompleksi bir hafta olarak boynumuza asılmış maalesef. Maalesef asılmış, ondan da kurtulmak gerekiyor. [P02]

Örneğin toplantılarda bir sonuç bildirgesi yayınlandığında bu basında yer almalı ve Millî Eğitim Bakanlığı'nda bir deprem etkisi yaratmalı. Ama bunlar hiçbir ses getirmiyor. Niye getirmiyor; çünkü ciddi şeyler söylemiyoruz, doğru bir yaraya parmak basmıyoruz ya da bir yarayı kanatmıyoruz, bir yarayı tedavi etmiyoruz. Kendi kendimize konuşup dağılıyoruz. Öz eleştiri yapmak zorundayız, öz eleştiri yapmak zorundayız. Bu kadar insan bir araya geldi, ne oldu? Sonuç bildirgesinde ne var, ya da sonuç bildirgesi var mı? Araştırma yapmışız, öneride bulunmamışız böyle bir durum yani. Millî Eğitimin çok ciddi problemleri var ama biz sadece problemin varlığından söz ederek problemi çözemeyiz. Biz bize düşeni yapmak zorundayız. Her dönemde ülkenin sorunlarının çözümü için eğitim yönetimi alanından derde deva olabilecek çözüm önerilerinin üretilmesi lazım, biz bunu yapamıyoruz. Sadece Millî Eğitimi eleştirerekte bu iş olmuyor... Samimi olmak zorundayız. Bu ülke bizim değil mi? Çocuklar bizim. O yüzden dürüst olmamız lazım, öz eleştiri yapmamız lazım ve sadece öz eleştiri yapmakla kalmadan eleştirdiğimiz hataları bizim yapmamamız lazım. Yeni gelenlere, alttan gelenlere de benim her zaman söylediğim şey şudur; araştırmada esas olan şey dürüstlüktür. Yöntem, şu, bu, istatistik falan filan bunların hepsi sonra gelir. En önemli şey dürüstlüktür. Neyi, neden yaptın? Yapamadığını neden yapamadın? Bunu muhakkak söyle, öyle olursa senin yaptığın araştırmanın bir değeri olur. [P10]

Birbirimizi açık yüreklilikle eleştirmeliyiz. Maalesef bunu görmek mümkün olmuyor. Eğitimciler biraz egoları yüksek insanlar, fildişi kuleden bakıyolar topluma. Kendilerini ayrılmış ayrı bir epistemik grup olarak görüyorlar. Bu noktada toplumla ilişkiler sınırlı esasen, yani sıkıntılı ve sorunlu. Onun üstesinden gelmemiz lazım, bu toplumun içine girmemiz lazım. Aynı toplumda farklı dünyalar var, küçük kürecikler var. O duvarları yıkmamız lazım, birbiriyle bütünleştirmemiz lazım. [P11]

Genç nesillerin kendilerinden önce üretilen Batılı ve Batılı olmayan bilgileri, kendi ülkelerinin bilgilerini sorgulamaları, eleştirel olarak sorgulamaları ve bu üretilen bilginin pratikte kime hizmet ettiğini, bu kadim milletin hangi sorununu çözmeye katkı verdiğini

sorgulamaları gerekir. Mutlaka felsefe, psikoloji, sosyoloji, özellikle din bilimleri, Kur'an, hadis, ahlak gibi konularda etraflı, entelektüel birikimlerini güçlendirecek çalışmalar yapmalarını, okumalarını, iyi derecede Osmanlıca öğrenmelerini, Farsça, bize yakın ülkelerin dillerini çok iyi derece bilmelerini tavsiye ediyorum. Bu bindikleri Batı gemisinin kendilerini bir yere götürmeyeceğini düşünüyorum. O bakımdan rahat olmalarını, kendilerine güvenmelerini istiyorum. Biz Suriye filan değiliz. Bin, ikibin yıllık bir topluluğuz. Kadim bir geleneğimiz var. Milletimizin ülküleri, kızıl elmaları çok açık ve belli. Roma fethedilmiştir, ikinci Roma'da fethedilebilir. O bakımdan hayale inanmalarını, kızıl elmaya inanmalarını öneriyorum. Batınında bir kızıl elması var, yeryüzüne hâkimiyet. Bu uzun erimli ülküye hizmet edici çalışmalar yapmak ve yaptığı her çalışmanın da bu toplumun ne işine yaradığını sorgulaması gerekir diye düşünüyorum. [P12]

Bu vücudumuzu tanıyalım, çevremizi tanıyalım filan. O ünite orada biter ama en önce kendimizi tanımalıyız ve sorgulamalıyız. Alan kendi eleştirisini de üretmiyor. Bütün sistem şöyle çalışıyor; ya bende aslında bir şey yapmıyorum, sende bir şey yapmıyorsun. Ben seni eleştirmeyeyim, sen de beni eleştirme. Üzgünüm ama aynen böyle bir yaklaşım var. Oysa bizim arkadaşların hepsi tek tek özel, saygıdeğer insanlar. O anlamda söylemiyorum ama bir futbolcunun futbolunu konuşmamız lazım. Futbolculuğunu konuştuğunuz zaman kişiliğini de eleştirmiş olmuyorsunuz ki siz bunun. Bilimin kendini sorgulamak gibi bir misyonu vardır. Biz de yaptığımız bir çalışmada konu, yöntem, vesaire başlıklar altında topladık onu. Hiç de bir değişiklik olmadığını görüyoruz son yıllarda. Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur. [P13]

Farklı Kültürleri Yok Saymamalıyız

Katılımcı P02, P09 ve P13 eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerinde yaşanan tek taraflı ilişkilere dikkat çekerek, alanın bu durumdan kurtulması ve çevresindeki kadim kültürlerle, alternatif bilgi üretim mekanizmalarına, farklı kültürel kuram ve çözümlemelere de açık olması gerektiğini ifade etmişlerdir:

Bizim Doğuyla ilişkilerimizin çok zayıf olması çok ciddi sorunlar yaratıyor. Bizde bir türlü mesela Ortadoğu'yla iç içeyiz, gerçi şu anda artık ABD bombalayarak mahvetti ama, mesela Irak'ta'ki bir kütüphane, Irak'ta'ki medeniyet, Mezopotamya medeniyeti, diğer ülkelerdekiler azımsanacak bir şey değil. Biz bilim deyince Batıya dönüyoruz ama orada bu Batıdaki bilimi katlayacak çok farklı şeyler, farklı anlayışlar, farklı çözümlmeler var ve bunlardan biz mesela haberdar değiliz. Bir Batı var önümüzde ve oradaki kuramlardan haberdarız. Oysa bizim belki yereli anlamamız için, kendi kültürümüzü anlamamız için esas olarak orayı dikkate almamız lazım. Mesela ne Arapça biliriz ne Kürtçe biliriz, ne başka bir şey biliriz. İngilizce biliriz ama, İngilizce öğreniriz. Bunun ciddi bir eksiklik olduğunu düşünüyorum. Doğuda gerçekten bilim yapılan, birikmiş, eskiden birikmiş, yüzyıllar boyunca bilgi üretmek için kullanılmış alanlar, onların keşfi, onlardan en azından haberdar olmak bence çok önemli. Şimdi giderek hepsi bombalanıyor, o bölgede ne kütüphane kalıyor, ne müze kalıyor... Mesela Mezopotamya kültürü daha demokratik bir kültür olarak şu anda karşılaşıyoruz. Onunla ilgili literatür baya ilginç şeyler söylüyor, gerçekten öyleyse o demokratik kültür diğerlerini de etkileyebilir. [P09]

Doğuya sırtımızı çevirerek de büyük bir hata yapıyoruz. Biz kıyaslama ve karşılaştırma üzerinden bakıyoruz insana. Oysa Portekiz sinemasındaki aşkın anlatılması farklıdır, bir Hint filmi izlersiniz farklıdır. Zamanda farklıdır Hint sinemasında, Amerikan filmi de farklıdır. Şimdi biz Amerikan odaklı olduğumuz için bir ve Amerikalı olmak için her

şeyin Amerikalısı gibi ama biraz bizim Amerikalımız. Orada bir film varya yapay ve hatta snop bir Amerikalılık espirisi var ya, yeni kente gelmiş adamın züppeliği gibi. Bu değil, yani bilim bunu hiç kaldırmaz. Bilim bir kere ülkeyi otorite olarak görmez. Tıp mesela evrensel bir şeydir. Kim katkıda bulunursa o saygınlık kazanır. Şimdi geleneksel yaklaşımlara dönersek, biz Doğu felsefesini bilmiyoruz. Mesela yang ve ying kavramlarını bilmiyoruz. Eğer biz Doğudan beslenebilsek. Kendi kültürümüzde de yani Gazali-Farabi tartışmasını bilmiyoruz. Yorumsamacılık oraya ait, Aristotelesi, Eflatunu bilmediğimiz için de bunun, esasen Batıya ait literatürde gördüğümüz referansların çoğu eski Yunan'a, eski Mısır'a aittir. Yani o da Doğuya aittir belki. Çok az bilinen Radakirişnan ve doktor Suzuki bize Japon ve Hint kültürlerini anlatırlar. Bunların birisi Japonya'da başbakanlık yapmış, biri Hindistan'da kültür bakanlığı yapmış. Şimdi kültürel çoğulculuk kavramından yol çıkmalıyız. Herkesten ve her şeyden öğrenilir. [P13]

Uygulama Odaklı, Sorun Temelli Çalışmalar Gerekli

Eğitim yönetimi alanının uygulama ile olan ilişkisine dikkat çeken katılımcı P02, P03 ve P06 alanın uygulamadan gelen sorunlara yönelmesi, uygulama odaklı çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Eğitim yönetimi alanı kuram-uygulama dengesini kurarken uygulamadan beslenmeli, uygulama yönü kuvvetli bir seyir izlemelidir.

Mesela eğitim yöneticisinin bilim insanı gibi yetiştirmek değilde, daha pratik ağırlıklı olarak yetiştirilmesi gerekir. Pratik sorunların gündeme getirilmesi lazım. Tıpkı öğretmenliğin üç yönü olduğu gibi bununda üç yönü olması lazım. İşin bir pratik yönü var, bir mesleki yönü var, bir de akademik yönü var. Bunun üçünde hazırlamak durumundasın. Alanın geleceğine bakıldığında bugünkü trend içerisinde bilim insanı gibi yetiştirme şeyindeyiz. Özellikle pratisyeni biraz daha bilim insanı gibi değilde pratik sorgulamaya giden, uygulamaya dönük, biraz pratisyen olacak şekilde yetiştirmek gerektiğini düşünüyorum. [P02]

Alan aslında bilim üretimi, meslekdaşların örgütlü olması, işte dernek gibi, sempozyum gibi açılardan bakarsan bir bilim dalı. Fakat eğitim yönetimi aynı zamanda uygulamalı bir alan. Yani bir kimya gibi değil. Kimyacıysan oturursun istediğin konuda bir çalışma yaparsın. Bir eczacı alıp bunu uygulayacak mı? Uygulamasada sen çalışmaya devam edersin. Fakat eğitim yönetiminin uygulamadan beslenmesi gerekiyor, kuram ve uygulama dengesini kurması gerekiyor. [P03]

Belki eğitimin, eğitim sistemimizin sorunları yeniden gözden geçirilerek, bilimsel bir yaklaşımla yeniden irdelenerek, mevcut sorunlar incelenerek, o sorunlara dayalı eğitim yönetimi politikası yönlendirilebilir. Şimdi sorun temelli karar verme, sorun temelli öğrenmeden bahsediyoruz. Uygulamada olan sorunların bir kısmını biliyoruz. Ama bunu net olarak ortaya koyup, kardeşim ben senin hazırlayacağın doktora tezini şu soruna yönelik olarak hazırlamanı istiyorum, okulda şöyle bir şey var, sorun var, bunu çözmeye yönelik çalışmalar istiyorum denilmesi gerek. Mesela, okulda öğrencilerin suç işleme oranında bir artış var, okullarda disiplin problemlerinde artış var. Bununla ilgili ne yapabiliriz. Bazı çalışmalar var tabiki ama buna odaklanacak çalışmalar yapılması lazım. [P06]

Disiplinlerarası Çalışmalar

Türkiye'de eğitim yönetimi alanının kendi sınırları içerisinde kaldığı ve alanda benzer çalışmaların tekrar ettiğine yönelik eleştirilere daha önceki bölümlerde sunulan bulgularda

da yer verilmiştir. Katılımcılar bu noktadan hareketle alanın geleceği için yapmak istediğimiz şeye uygun bilim pratiklerini geliştirmemiz gerektiğini, bunu yaparken de sadece eğitim bilimleri alanı içerisine sıkışıp kalmamamız; siyaset, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, antropoloji, felsefe, kamu yönetimi, tarih, edebiyat gibi farklı disiplinlerden faydalanmamız gerektiğini ifade etmişlerdir. Eğitim yönetimi alanı sosyal, ekonomik, politik, kültürel, tarihsel bir bağlam üzerine inşa edilmelidir.

Eğitim yönetiminin felsefi boyutu, sosyolojik boyutu, kültürel boyutu, antropolojik boyutu var; yani eğitim yönetimi de aslında disiplinlerarası bir yaklaşım. Mesela örgüt kültürü başlı başına antropolojik bir çalışma alanı. Farklı bir metodoloji, farklı bir şey. Örgüt kültürünü anlayabilmek için sadece bir ölçekle değil deniyor, gireceksin belki okula altı ay gözlem yapacaksın, katılacaksın, onların içerisine gireceksin, katılımcı gözlemlerde bulunacaksın. Yani sosyolojiyi, antropolojiyi, belki eğitim politikasını yönelendirmede siyaset bilimini bilmek gerekir. Birçok alanla etkileşim içerisinde, bir disiplinler arası bir yaklaşımla bu alanın yeniden masaya yatırılması ve yeni stratejilerin, politikaların geliştirilmesi gerekebilir. Mesela eğitim yönetiminde öncelikli araştırma konuları diye bir şeyimiz varmı? Bir politikamız yok. [P06]

Bizim ne yapmak istediğimiz üzerine düşünmemiz, yapmak istediğimiz şeye uygun bilim pratiklerini geliştirmemiz; bunu yaparken de sadece eğitim bilimleri içerisine sıkışıp kalmamamız, diğer sosyal bilimlerden yararlanmamız, onların deneyimlerinden pratiklerinden yararlanmamız gerekir. Çünkü bilim dediğimiz şey bir anlama aracıdır. Bu anlama aracını geliştirmek için elimizden geleni yapmamız gerektiğini düşünüyorum ki eğitim açısından, eğitim bilimleri açısından bu çok önemli. Çünkü eğitim politik toplumsal bir gerçeklik olduğu için, bunu anlamamak pratiklerimizin de daha kötü ve içinden çıkılmaz hale gelmesine neden oluyor. Ne kadar anlarsak, ne kadar üzerinde tartışsak, ne kadar kendi üzerimize düşünmeye özen gösterirsek o kadar geliştirebileceğimiz bir alan. [P09]

Öteden beri hep düşünmüşümdür, eğitim dediğimiz alan disiplinlerarası bir alan. Yani sosyoloji, felsefe, tarih, Türk dili edebiyatı gibi bütün insani, sosyal, beşeri bilimlerle ilişkili olan bir alan. Bir ülkenin tarihini, politik geçmişini, hatta ekonomik sistemini analiz etmeden, çözümlenmeden eğitimle ilgili söyleyeceğimiz şeyler havada kalır. Eğitim alanını sosyal, ekonomik, politik, kültürel, tarihsel bir bağlam üzerine inşa etmek gerekir. İnsan tarihsel bir varlıktır. İnsan davranışlarını etkileyen birçok değişken vardır. Dolayısıyla her şeyden önce eğitim bilimcilerin bir insan bilimci olduklarını unutmamaları gerekir. Bizde bu anlamda antropolojik çalışmalar da yok maalesef. Eğitim antropolojisi diye bir alan da var. Eğitimcilerin söyledikleri biraz havada kalıyor, böyle temelleri yok, köksüz bir ağaç gibi geliyor bana. Bakıyorum şöyle derinlemesine bir düşünsel, felsefi bir analize rastlayamıyorum maalesef. Çalışmalar çok sathi, yüzeysel kalıyor. Dolayısıyla ürettiğimiz bilgi de bu anlamda sorunlarımıza çözüm üretmekten uzak kalıyor. [P11]

Bizim kendi alanımızın dil açısından, düşünce, derinlik açısından gelişimine katkıda bulunmak için farklı alanlara kaymamız lazım. Hepimiz liderlik çalışsak ne olacak? Herkes lider zaten. Mesela, bir hocanın psikoloji çalışması lazım, birinin örgüt psikolojisi, özel olarak diyelim birinin felsefe çalışması lazım, birinin hukuk çalışması, birinin tarih çalışması lazım. Bu gelenek vardı esasen. Bu zenginleştirir çünkü dili. Şimdi Türkiye'de son kuşakta bir eğitim tarihçisi var mı acaba? Bir eğitim sosyoloğu var mı? Bir eğitim felsefesini izleyen biri var mı diye bakmak gerekir. Bu da bizi daraltıyor. Bunlar ayrı ayrı şeyler değil esasen. Hepimizin temel olarak belli konularda iyi yetişmememizden kaynaklanan bir şey. Yani özel olarak alanın zenginleşmesi için, dediğim gibi birinin

eğitim tarihi çalışması, birinin eğitim hukuku çalışması lazım, o zaman dil gelişir... Eğitim yönetimi kamu yönetiminin bir parçası, çünkü siyaset biliminin bir parçasıdır. Bunun üzerinden kurmalıyız ordaki tartışmayı. Ben bir grup arkadaşımın ekonomi çalışmasını çok hayal ederdim, birinin hukuk çalışmasını. Bu çeşitlilik alandaki derinliği, karşılıklı geçişkenliği daha artıran bir unsur olduğu için bizim disiplin olarak öne çıkmamızı sağlayabilirdi. Eğitim yönetimi profesörler kurulunda bunu birkaç defa konuşmak istedim ben. Bir arkadaş dedi ki, yok şimdi buna hiç girmeyelim, sonra uygun bir zamanda bunu konuşuruz. Ben de o zaman demiştim ki bunu siz hiç bir zaman konuşamazsınız; yani biz daha oraya gelmedik mi meselesidir. [P13]

Finansal Destek Sağlanmalı

Katılımcı P02, eğitim yönetimi alanının mevcut durumuyla ilgili ifade ettiği ve alanda özgün, nitelikli araştırmalar yapılmasının önünde bir engel olarak gördüğü kaynak eksikliğinin giderilmesinin alanın bilgi üretim süreçlerinde bir iyileşme doğuracağını ve finansal destekli araştırmaların daha nitelikli ve toplumsal problemlere çözüm sunabilecek sonuçlar ortaya koyabileceğini ifade etmiştir:

Benim geçmişte bir önerim olmuştu. Ben hala bu önerinin arkasındayım. Yarı güdümlü bir şey. Bir ara EARGED yapıyordu. Dedim ki her alanda, mesela bizim alanda da, ülkenin sorunları için üniversite, Millî Eğitim Bakanlığı, Tübitak ilgilileri, akli evveleri bir araya gelem. Şu ülkenin sorunları yukarıdan aşağıya tespit edilirse, eğitim yönetimiyle ilgili özel de konuşuyorum. Sonra denir ki öğrenciye, bak şu konulardan istediğini seçersen buna devlet olarak destek vereceğiz sana ama yarı güdümlü olarak. Hem attığın taş ürküttüğün kurbağaya değer, hem ülkenin bi sorunlarına çözüm getirmiş olursun hem de ünvanını almış olursun. Böyle yarı güdümlü bir şey. Bir ara EARGED çok da arzu edilen düzeyde olmasa da bir şeyler yapıyordu, sonra o da kalktı. Ben olaya biraz böyle bakıyorum. [P02]

Özgünlük: Sürüden Ayrılmak Gerek

Türkiye’de eğitim yönetimi alanının sorunlarına ilişkin değerlendirmelerde öne çıkan birbirini tekrar eden, benzer, kopya çalışmalar ve bilgi üretim süreçlerinin devamının, kendini yeniden ve sürekli olarak üretmesinin önüne geçilebilmesi için, bir noktada var olan üretim bandına girmeyi reddeden, ufku hem kendi öz değerlerine hem de evrensel gerçekliklere dönük kişilerin ve anlayışların gelişmesi ve bunların desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcı P01 ve P11 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Gerçekten doğru işi yapıyor muyum diyen adam tutarlı bir şekilde gidecekse o adam bir yere gelir. Ama gerçekten altını doldurarak, kendi tanımlarına göre bir özgün eser yaratmaya gider. Diğerleri production tamam mı, üretim bandından çıkan makaleler ve bilgiler. Bunlar birbirinin on çeşiti olsun. Yani on çeşit malzeme çıkıyor bu banttın. Bir yerde diyor ki ben banta girmeyeceğim, daha anlamlı bir şey yapacağım. O zaman on sene çalışacaksın, bir kitap üreteceksin, bir teori üreteceksin. O adamlara ihtiyaç var. Ne kadar akademik olarak algıların bilmiyorum ama Yunus Emre böyle bir assembly line’a [seri üretim bandı] girmezdi. Mevlana böyle bir şeye girmezdi veya tarihte bizim ünlülerden var, bu adamlar, Halil İnalçık gibi adamlar değil mi? Bu adamlar o sistemin içerisine girmezler. Büyük bilim adamı dediğin zaman, işte temel problem burası. Yani

niye bu bilgi böyle üretiliyor, birbirini tekrarlıyor. Pragmatik anlamda sen ekonomiye bir takım makale sayılarıyla, inovasyonla gidebilirsin bu toplumun yarınki şartlarına bir cevap vermek anlamında, herkes öyle yaptığı için. Ama büyük bilgiler öyle mi çıkıyor acaba? [P01]

Biraz ufkumuzu dışarıya çevirmemiz lazım. Yani sadece Türkiye'yle, Cumhuriyet'ten sonra çizilmiş sınırlarla zihinlerimizi sınırlandırmamız gerekir. Sınır ötesi düşünmemiz gerekiyor. Böyle akademisyenlere ihtiyaç var, böyle düşünen insanlara ihtiyaç var. Onun için de eğitimcilere herkesten daha fazla iş düşüyor diye düşünüyorum. İnşallah yeni yetişen kuşaklar bu bizim hayal ettiklerimizi gerçekleştirir diye ümit ediyorum. [P11]

Küresel Düzeyde Rekabet Edebilmeliyiz

Türkiye'de eğitim yönetimi alanının kendi özgünlüğünü, yerel gerçekliklerden hareketle üreteceği bilimsel birikimini önemser ve tartışırken gözden kaçırılmaması gereken bir husus da yapılan çalışmaların evrensel anlamda akademik alanlarla paylaşılması olarak görülmektedir. Katılımcı P06, yapılan çalışmaların küresel ölçekte rekabet edebilir nitelikte olması gerektiğini vurgu yaparak düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Alacağınız atıf çok önemli. Mesela şunu da görüyoruz, kendi öz eleştirimizi de yapabiliriz. Diyelim ki 2006'da, 2007'de social citation indekse giren makale çıkarıyor, bir tane atıf almamış. Şimdi çıkarmak da önemli değil. Öbür adam, yani bir dergide baktım, dikkatimi çekti 2014'te çıkarır çıkarmaz adamın makalesi altı tane atıf almış. Atıf alma, refere edilmesi de çok önemli. Yani bizim ürettiğimiz bilgiyi uluslararası düzeye, küresel dünyaya da taşıyabilmemiz lazım; yoksa biz bu süreçte geride kalıyoruz. Yani sadece indekse giren ama impact değeri çok düşük olan bir dergide makale yayınlamanız da yetmiyor. Atıf alma potansiyeli yüksek yayınlar yapmalıyız. [P06]

Siz dünyadan kopmak istiyorsanız, herkes aya giderken siz yaya kalmak istiyorsanız ki bu yaşamanız için, organizmanın yaşaması için mümkün değil. Böyle bir başına inşa olamaz. Ha nedir, hani şuna benzer bu. Küreselleşme işine benziyor bu. Görece, eskiye göre o çerçevenin içerisine daha çok yerli unsurlar yerleştirebilirsiniz belki, katkınız o olur işte. Bir takım dersleri, bir takım şeyleri koyabilirsiniz oraya insanların yetişmesinde. Ama ben onun dışına çıkayım dersiniz mümkün değil. O zaman işte sözüne ettiğim gibi denklik meselesi, ilişkiler meselesi, relevance, aklınıza ne gelirse. Bu pek mümkün olmaz tabi. [P02]

Mesleki Örgütlenme Şart

Türkiye'de eğitim yönetimi alanının sorunlarına ve geleceğine ilişkin işe koşulması gereken süreçlerde en önemli noktalardan birisi de mesleki örgütlenme olarak görülmektedir. Alanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik yönleriyle tartışılması için hâlihazırda var olan ya da oluşturulabilecek olan mesleki örgütlenmeler önemsenmeli ve desteklenmelidir. Herkese eşit mesafede duran, siyasetten arındırılmış, açık ve destekleyici bir tartışma ortamı içeren bu örgütlenmeler ciddi çalışmalarla alanın geleceğini şekillendirebileceği ifade edilmiştir.

Katılımcı P01 ve P12, eğitim yönetimi alanının geleceği, güçlü bir şekilde yeniden inşası, bilgi üretim süreç ve mekanizmalarının tartışılabilmesi ve alternatiflerin ortaya konabilmesi için örgütlü bir çabanın oluşması gerektiğini ifade etmiştir. Böyle bir amaçla bir araya gelen alan mensupları kararlar almalı, ilkeler belirlemeli, bunları tartışmalı, duyurmalı ve uygulamaya koymalıdır:

Bunu akademik çevrelerde gündem haline getirip karar almak gerekiyor, örgütlenmek gerekiyor. Senin örgütlerinin, EYEDDER gibi örgütlerin bu işe yaraması gerekiyor. Akademik tartışma olması gerekiyor, makale üretim tartışmaları değil. Gerçekten alanın sorunları ve geleceği gündeme alınıp bunun üzerinde bir yıl çalışılması, ilkesel kararlar alınması gerekiyor. Yani yeni mekanizmalar gerekiyor, yeni akademiler oluşturulması gerekiyor, yeni dersler oluşturulması gerekiyor, yeni süreçler tanımlanması gerekiyor. Bunlar yapılırsa bir gelenek olma ihtimali var yani... Bu sorgulamanın bu konuların gündeme gelmesi için özel bir konferans, yani bilgi üretimi konferansı düzenleyip orada ilkesel kararlar alınmasını sağlamanız ve bununda takip edilmesini sağlayacak örgütlenmeye girilmesi lazım. Yani asistanlar olarak, hocalar olarak oturulup bizdeki bilgi üretiminin şemasının çıkartılıp, problemlerin tespit edilmesi gerekir. Yeni bir gelenek oluşturur gibi değil ama yeni ilkeler belirleyip, çocukların hangi konuda çalışması gerektiğini duyurmamız lazım. [P01]

Örgütlenmek gerekiyor. Alternatif örgütlenmelerin, alternatif dergilerin, alternatif bakış açılarının ortaya çıkması gerekiyor. Bizim kadim geleneğimizde, Cumhuriyet'imizin her döneminde bu tür insanlar çıkmışlardır. İşte Nurettin Topçu tek başına Hareket dergisini çıkarmıştır. Necip Fazıl ve diğer birçok kişi. O bakımdan alternatif bir ses ortaya koymak ve bu alternatif sesin alandaki özgün ve millî model arayışları için mutlaka örgütlenilmesi, mutlaka genç neslin ufak da olsa bir beş, on kişilik bir hareketin başlatılması gerekiyor. [P12]

Benzer şekilde örgütlenmeye ve örgütlenmenin önemine vurgu yapan katılımcı P04, özellikle eğitim bilimleri kongreleri, eğitim yönetimi derneği gibi örgütlenmelerin siyasetten arınık ve herkese eşit mesafede olması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu platformları çok değerli ve alanın gelişmesi için önemli bulduğunu ifade ederek, bu süreçlerin sağlıklı bir şekilde işletilmesi gerektiğini belirtmiştir:

Alacağımız mesafeler var. Bunu bilinçli önlemlerle yapabiliriz. Özellikle mesleki örgütlenmelerden siyaseti arındırmamız lazım. Bu eğitim bilimleri kongreleri olur, eğitim yönetimi derneği olur. Bunları siyasetten arındırmamız lazım, bunların siyasete angaje olmaması lazım. Herkese eşit mesafede meslek duruşu göstermemiz lazım. Bizim eğitim yönetimi alanındaki herkes birbirine eşittir ve aynı mesafede olmak zorundadır. Bu derneğin kuruluşunda benim çok emeğim geçti ve bu açıdan biraz zafiyete düştüğünü tahmin ediyorum. Bunu hemen tamir etmemiz lazım. Bu platformlar çok değerli platformlar. Bunları biz ancak bu platformlarda konuşabiliriz. Bir araya gelip eğitim yönetimi alanını daha nitelikli hale getirmek için projeler geliştirmemiz lazım... Önemli olan bizim bu platformları doğru değerlendirmemiz, bir araya gelmemiz. Mesleği konuşmamız lazım siyaseti değil. Herkesin siyaseti, ideolojisi farklı olabilir, bir siyasi partiye angaje olabilir biz insanız sonuçta. O kapıdan girerken o siyasi şapka dışarda bırakılır. Orada sadece eğitim yönetimi konuşulur. Benim burada güncel olması açısından verebileceğim en önemli mesajda budur. Bu platformları sağlıklı bir şekilde işletiyor olmamız lazım, ben bunu çok kritik görüyorum. [P04]

Katılımcı P08 ise, eğitim yönetimi ve eğitim bilimleri alanlarında örgütlenme süreçlerine sendikal açıdan yaklaşarak; alanda bağımsız bir ruhla akademik çalışmalar yapılmasının mesleki örgütlenmelerle sağlanabileceğini, bunun için ise sendikal hareketlerin iyi bir alan olabileceğini ifade etmiştir.

Daha bağımsız bir ruhla, akademik olarak bağımlı değil de bağımsız ve sahici bir merakla çalışmalara yaklaşabilme enerjisi, çabası içerisindeki örgütlü akademisyenler gerekiyor. Mesela sendikal alan iyi bir alan diye düşünüyorum ben hâlâ. Yani eğitim yöneticiler zaman zaman belki bir araya gelebilirler ama eğitim bilimcilerin de bir araya geldiği bir alan olarak sendikayı, muhalif sendikaları kıymetli buluyorum o açıdan. Çünkü ben sahici birçok sorununu sendikal mücadele içinde öğrendim, sendikalar öğretti bana. Okulun gerçek problemlerini ben okulda yaşamadığım için bilmiyordum. Okullardaki birçok meseleyi öğretmenler sendikalarına taşıdıkları için sendikalarında karşı politikalar üretilirdiler. Bunun bir çıkış yolu olabileceğini, sosyal bir mücadeleyle birlikte eğitim mücadelesinin, demokratik eşitlikçi eğitim mücadelesinin verilebileceğini düşünüyorum. Üniversiteler kendilerini hiç ayırmamalılar. Öğretmenler, öğrenciler hepimiz bir tarihin yapıcılarıyız ve bir arada hareket etmeliyiz, dayanışma içerisinde olmalıyız. [P08]

Eğitim yönetimi alanının uygulama ile olan yakın ilişkisini vurgulayan katılımcı P10, üniversitelerde ve eğitim fakültelerinde Millî Eğitim Bakanlığının politikalarını etkileyebilecek araştırmaların, önerilerin üretilmediğini ve buna yönelik olması gereken örgütlü çabanın eğitim yönetimi alanında olmadığını ifade etmiştir.

Bunun için örgütlü bir çaba görmüyorum. Şöyle Millî Eğitim Bakanlığı'na üniversitelerden ciddi teklifler gitmiyor, öneriler gitmiyor. Bugüne kadar gerçekten üniversite, eğitim fakülteleri uygulamaya yol göstermek amacıyla ülkenin hangi sorunuyla ilgili bir rapor ortaya koymuşlar, proje ortaya koymuşlar. Böyle bir şey yok. Yani üniversiteler kendi siperlerinden kafalarını çıkarmadan atış yapıyorlar ama nereye düştüğünü, kimi vurduklarını, kime zarar verdiklerini, hedefin ne olduğunu bilmiyorlar. Bu anlamda üniversitelerin toplumu etkileyebilmeleri için öncelikle toplumu doğru tanımaları lazım, muhattablarının kim olduğunu bilmeleri gerekir. Yoksa karanlığa küfretmekle sorunu çözmek mümkün değil. Bu anlamda üniversitelerin bir mum yakmaları lazım. [P10]

Yereli, Kültürü, Sosyal Gerçeklikleri Önemsemeliyiz

Eğitim yönetimi alanında alternatif bir bilgi üretimi için katılımcılar tarafından ifade edilen bir diğer önemli husus da yerelin önemsenmesidir. Öncelikle ifade edilmelidir ki, bu anlamda yereli ve kültürü önemseme haması duygularla yerele, kendi kültürüne, kendi sınırlarının içine kapanana bir anlayışa işaret etmemektedir. Yereli, yerli kültürü önemsemek kendi sosyal gerçekliklerimizden hareketle bilgi üretmek ve alanı bu bilgilerle inşa etmek anlamına gelmektedir. Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi evrensel kavramlara yerelden edindiği bilgilerle anlamlar vererek oluşturulması gereken bu sürecin, kendi ihtiyaçlarımızdan hareketle üretilen bilgilere yol açma potansiyeli de oldukça yüksektir:

Teorisi var gidin teorisini araştırın diyorum, bunun teorisini araştırın diyorum. Altyapısı var, altyapı oluşturulmamışsa altyapıyı kendiniz oluşturacaksınız. Madem yerelden hareket ediyorsun yerel şeyler belli, yani daireler belli, Çarşamba toplantıları belli, külliye mantıkları belli, tekkeler zaviyeler belli kardeşim. Buradaki gelenekler, dini-cemaat tarikat oluşturma yöntemi de olabilir, farkı yoktur düşünsel anlamda. Bu adamların uyguladığı yöntemler Anadolu'da bellidir nasıl yapılacağı... Mesela yönlendirmelerimde ben diyorum ki; hayır bunu değil, taktikleri inceleyelim, gerçek ortamında politik ayak oyunlarına bakalım, gerçek anlamda sosyal adaleti inceleyelim, gerçek anlamda artifaktlara, mimarilere bakalım, insan davranışlarını inceleyelim, gerçek anlamda neler olup bittiğine bir bakalım, gerçek problemlerden, bürokrasinin işleyişinden hareket edelim. Bakalım okullardaki SBS'nin yarattığı alta doğru yayılan kültür ne kültürü? Onlara bakalım, yani bunlar bizim sosyal gerçekliklerimiz. Bir müfredat yapıyorsun, müfredattan ziyade yaptığın sınav senin okulları belirliyor değil mi? [P01]

Selahattin Hoca hep onu söyler; bir Nurettin Topçu'nun iyice incelenmesi lazım. Şimdi bununla ilgili doğru dürüst bir şey yok. Belki sosyoloji anlamında yapılan çalışmalar var, bazı çalışmalar olabilir. Ama neden bizim kendi kültürümüzde, eğitim yönetimi alanında yetişen entellektüeller uluslararası düzeyde teori geliştirmesin. Ürettiği bilgiyle ciddi atf alan insanlar neden olması. Bizim kendimize özgü bazı şeyleri üretebilmemiz lazım. O noktada sıkıntılarımız var. Yani biraz bizim kendi değerlerimize, kültürümüze özgü de bilgi üretmemiz lazım. Batıdan yararlanalım, Amerika'dan yararlanalım ama yani bunu kendi kültürümüzle entegre edecek, yoğuracak, yeni bir biçim, yeni bir şekil verecek bilgi üretimine de ihtiyaç var... Herhalde bu noktada da, biz başta akademisyenler olmak üzere bilgi üretiminde bu dengeyi koruyarak, yeni bir bilgi üretimini, kendi kültürümüze özgü yeni bir yaklaşımla bunu geliştirmek durumundayız. [P06]

Evrensel bilgi dediğimiz Batının ihtiyacı olan bilgi ama bizim ihtiyaçlarımız farklı. Biz kendi ihtiyaçlarımızın doğurduğu bilginin peşinden gitmek durumundayız. İşte eğitim yönetiminde de bu yapılabilirse şayet, Türkiye'nin okulları içine girdiği bu krizi daha yaratıcı, daha yıkıcı ve yeniden inşacı bir mantığa doğru sürükleyebilir diye düşünüyorum. [P08]

Aşağıdaki alıntılar ise özgün bir alan inşa edilebilmesi için gerekli bilginin geleneğimizde, kültürümüzde, tarihimizde var olduğunu vurgulamaktadır. Geleneği, kadim olanı, geçmişi önemsemek demek dünyanın geri kalanı ile bağlarımızı koparmak anlamına gelmemektedir. Diğer taraftan, kendi değerlerimizle ilgili, sosyal gerçekliklerimizle ve kültürel kodlarımızla alakalı bilgiler üretebileceğimiz ve bu üretimi dünyanın diğer bölgelerinde ortaya konan bilimsel birikimle sentezleyebilirsek Türkiye'de eğitim yönetimi alanını belirli bir noktaya taşıyabileceğimiz vurgulanmıştır:

Dolayısıyla biz sorunlarımızı kendi kültürel bağlamımıza uygun olarak seçmek, analiz etmek çözümlenmek, buna göre öneriler geliştirmek durumundayız... Yani biz tarihsel kökleri olan, geçmişi, birikimi olan bir milletiz. Bu toplumun yetiştirdiği güzide insanlar olmuştur, onların da yazıp çizdiği bazı şeyler vardır. Aslında bu konuda çok da kendimizi küçük görmememiz gerekir, bu olgunluğa eriştiğimizi düşünüyorum... Eğitim alanı tabii öncelikli olan, sorun olan eğitim alanı. Biz nasıl insan, nasıl bir toplum, nasıl bir dünya inşa edeceğiz; yani eğitime yüklediğimiz anlam ne olacak. Esas sorun burada düğümleniyö zannediyorum. Tarihiyle, kültürüyle, değerleriyle barışık bir akademisyen. Önce bunu sağlamamız lazım. Bunu sağlamadıkça, bundan sonra atacağımız adımlar çok anlamlı değil. Geliştirebilir miyiz, geliştiririz elbette. Biz köksüz bir millet değiliz ki, bizim Anadolu'da bin yıllık bir tarihimiz var. Öncesinde binlerce yıllık bir geçmişimiz

var, biz öyle muz cumhuriyeti değiliz. Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel bir birikimi var; yani kültür kaynaklarımız son derece gani ama bu kaynaklara ulaşacak akademisyen tipi yok. Allah aşkına kaç tane Osmanlıca, Arapça, Farsça bilen eğitimci var ki? Yahya Akyüzü bi tarafa bırak Osmanlıca bilen var mı? Bir tane gösterin. Yok. Eski kaynakları okuyacak birisi var mı? Yok. İbn-i Haldun'u okuyacak, Farabi'yi, İbn-i Sina'yı okuyacak kaç kişi var? Yok. Dolayısıyla kendi geçmişinden bi haber olan bir toplumun üreteceği modeller nasıl özgün modeller olacak ki? Sıkıntı burada, sıkıntı burada. [P11]

Eğitim yönetimi alanında alternatif bir söylemin Batılı bilginin eleştirisiyle, özgün bir millî model ve bakış açıları geliştirilmesiyle ve kadim tarihe dönülerek kendi kurumlarımızın çalışılmasının gündeme taşınmasıyla mümkün olabileceğini düşünüyorum. Ama bunun şartı var. Bunun şartı iyi derecede Osmanlıca bilmek, iyi derecede Batı dillerini, iyi derecede Doğu dillerini bilmek. Mesela on tane Farsça bilen, Hintçe, Çince bilen, Osmanlıca bilen ömrünü bu konuya vakfetmiş iyi felsefe eğitimi almış insan Nurettin Topçu gibi. Çok güzel bir örnektir mesela Nurettin Topçu. O tür düşünürleri bu yüzyıla taşımak, mesela Mümtaz Turhan'ı bu yüzyıla taşımak, Erol Güngör'ü bu yüzyıla taşımak gibi. Kadimle olanla bağlantıyı kuracak, gelenekten ayrılmayacak, Batıyı da Doğuyu da reddetmeyecek. Çünkü sonuçta Doğu da, Batı da Allah'ındır. Bizim kadim geleneğimizde, bizim hiçbir Doğulu düşünürümüz Batıyı reddetmemiştir. Ben hiçbir konuşmamda Batı karşıtı olduğumu söylemedim. Çünkü bu Kur'an'a da aykırıdır. İster Batıya dönün, ister Doğuya dönün. Yüzünüzü nereye dönerseniz dönün Allah'a dönersiniz. Bu bizim kadim anlayışımız. O bakımdan bu topraklardan ve bu kadim gelenekten beslenen bir insanın Batı, Doğu karşıtı olması mümkün değildir. Bizim kaygımız bu kadim geleneğin giderek başka bir toplumun, ülkenin emrine verilmesidir. Bu kendi elleriyle kendi bindiği dalı kesmesi anlamına geliyor. Eğitim yönetimi alanındaki genç akademisyenlerin bir önceki kuşaklardan daha akıllı, daha özgün düşünebilme kabiliyeti olduğunu düşünüyorum. Bu durumun da ümit verici olduğunu düşünüyorum. [P12]

Eğitim yönetiminin en büyük sorunu kuramsal ve kurumsal anlamda sürüklenmiş olmasıdır. Asıl işlevini unutmuş yani, doktorlukta doktorluk yapmıyor, başka bir şey yapıyor. İnsanları hasta etmekle meşgul diyelim daha çok iş çıksın bana diye; fakat sorsan tam da ontolojik olarak kendini tanımlamaktan bile aciz. Ben çünkü tarihsel kökleri olduğuna inanıyorum. Bizim mesela Mevlana'yı doğru anlamakla ilgili sorunumuz var. Anadolu'nun bu farklı yanlarından söz ederler. Ben Yunus'u Mevlana'yı çok severim. Mesela bu Gazali-Farabi tartışmasında, bu sudur teorisi, kadir-i mutlak, cüzi geçerlilik vesaire. Bu aklı öne çıkartan, işte hoşgörüyü öne çıkartan, işte Hacı Bektaş ya da Pir Sultan mesela. Kalsın benim davam divana kalsın diyor. Mesela bu dünyada görmüyor davasını. Burada mesela müthiş bir hoşgörü vardır. Şimdi Yunus'un insancılığı, Batınında çünkü unuttuğu şeylerden bir tanesi bu. Mevlana, bugün yeni bir gündür cancazım yeni şeyler söylemek lazım diyorya. Bir toplumda herkes aynı şekilde düşünüyorsa o toplumda gerçekte hiç kimse düşünmüyor demektir diyor Mevlana. Biz şimdi bi şeyi kutsamay, önemsemeyi filan pek seviyoruz ama içini boşalttıktan sonra. [P13]

Ortak Doktora Programları Açılmalı

Katılımcı P04, eğitim yönetimi alanının sağlıklı ve diri hale getirilebilmesi için birkaç üniversitenin bir araya gelerek oluşturabileceği nitelikli doktora programlarına ya da doktora programlarının da üzerinde farklı alternatif oluşumlara dikkat çekerek, alanın böyle bir yapılanmayı gerçekleştirebilecek kapasiteye sahip olduğunu ifade etmiştir:

Dediğim gibi çok nitelikli doktora programları, iki-üç üniversitenin, üç-dört üniversitenin yan yana geldiği programlar gerekli. Üniversite doktora programlarının üstünde, başka bir program, elit bir program. Bu çok elit bir program haline dönüştürülebilir. Seçerek insanlar alınır. Her yıl buradan üretilecek olan on kişi müthiş bir şeydir Türkiye için. Eğitim yönetimi alanı açısından söylüyorum bunların hepsi kolayca yapılabilecek şeyler, son derece basit şeyler, basit fikirler. Yeter ki biz kendi alanımızı sağlıklı ve diri bir alan haline getirmeye çalışalım. Bu potansiyel, kapasite bizde var. Onun için ben başta söylediğim gibi olumlu bakıyorum, bunların hepsini de yapılabilir görüyorum. Yeter ki şu günlük Türkiye'ye has hastalıklardan kurtulalım. [P04]

Yeni Bir Dünya Tasarımına İhtiyacımız Var

Katılımcı P13 ise eğitim yönetimi alanını bütün bir eğitim düşüncesinden ayrı tutmadan ve bir bütüncül bir üniversite anlayışı içerisinde hareketle ve aynı hataları sürekli yapmadan, sanattan, şiirden, felsefeden, edebiyattan beslenen yeni bir dünya, üniversite tasarımına yeni bir dünya, üniversite hayaline ihtiyacımız olduğunu ifade etmektedir:

Bizim siyasetimizin kalitesizliği eğitimimizin kalitesizliğinin bir yansımasıdır esasen. Hükmetmek, egemen olmak değil birbirimizi sevmek olmalı bizim temel çıkış noktamız... Şefkat mesela. Şefkat sözünü kullanmayalı ne kadar çok oldu insanlar. Erdem kavramını kullanmıyor mesela. Kurumsal onur kavramı da vardır; yani statüden çok daha önemlidir. Bizim yeni bir dile ihtiyacımız var. Nietzsche öyle der; ben size yeni bir dille sesleniyorum ve yeni bir dünyayı anlatıyorum, siz bu dili biliyo musunuz diyor. Biz o dili bilmiyoruz. Yeni bir dünya hayalimiz de yok bizim; çünkü önce hayaller ölüyor. Şiirsiz ders yapabiliyoruz biz; yani ruhsuz bir biçimde. Yumurtasız omlet yapabiliyoruz biz. Buna fakülte dedik. Fakülte ne demek acaba kelime anlamı olarak bir bakalım. Ability filan, yetenek filan demek. Aynı zamanda onu geliştirmek. Neyle mesela? Şu okulda mesela uygulama yok, drama yok, dağcılık yok, izcilik yok, tiyatro yok, sinema yok. Ama yıkama-yağlama, rot-balans, hacı yağı var. Olmaz yani, üniversitenin doğasına aykırı bir şey. Beşten sonra burada yaşayamazsın. Oysa üniversite bu değildir; yani bunun üzerinden kuralmalıyız hayatı. Yeni bir hayal gücümüz, dünya tasarımı olmalı ve bunu anlatabilmeliyiz biz. Bilim bunun için vardır eğitim de. Daha güzel bir Türkiye için çalışıyoruz hepimiz. Daha güzel bir dünya demektir bu aynı zamanda. Gelin tanış olalım. Doğru anlatalım, Yunus'u doğru anlatalım mesela. Burada mutlaka bir felsefe dersi olmalı. Fatih'in büyüklüğü nereden gelir; çünkü felsefe dersini koyan O'dur. Duraklama döneminde felsefe dersini kaldırmışlardır. Yani medreseleri filan sınıflayan, orada çok özel bir şey, eğitime önem veren. Şimdi bizim doktorada bir bilim felsefesi dersimiz var. Bir kor ders uygulamamız yok. Bunu programın içinde yetiştirirken de vermeliyiz öğrenciye... Şimdi köklere dönmek, yeni bir şey söyleyebilmek için ısrarla söylüyorum felsefeyi bilmek lazım, tarih bilmek gerekir. Biz aynı hatayı tekrar tekrar yapıyoruz. Akıllı adam da hata yaparmış ama aynı hatayı değil. [P13]

Taklitten Vazgeçmeliyiz

Katılımcı P11, özgün ve güçlü bir alan inşa edilebilmesi için öncelikle katı taklitten vazgeçmemiz gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü her toplum kendi sorunlarına çözüm üretmek için kendine özgü farklı mekanizmalar kullanmaktadır. Bu mekanizma ve süreçlerin eleştiriden arınık bir biçimde ve katı taklitçi bir anlayışla kullanılması, eğitsel sorunlara çare olamadığı gibi, toplumsal yabancılaşmayı da beraberinde

getirebilmektedir. Tüm bunlara rağmen gelecekte umutlu olduğunu ifade eden katılımcı P11'in görüşleri şu şekildedir:

Bu bir aşamadır. Şimdi sanatta da örneğin kopyacılıkla başlar. Büyük sanatçılar birilerine öykünürler. Ondan sonra özgün çalışmalar yapmaya çalışırlar. Bir akademisyen adayının, doktorasını yeni bitirmiş olan birisinin indeksli bir dergide yayınının çıkması güzel bir şeydir. Bunu hafife almamak lazım. En azından o kişinin yaşadığı o duygu dünyasını anlamak lazım. Bu bir aşamadır, bir adımdır. Bu heyecanı da yaşaması lazım insanların. Öncelikle ona bir haklarını vermek lazım, şimdi bu bir başlangıç. Yalnız bunu yaptıktan sonra körü körüne belli standartlarla iş yapmaya devam ettiğimiz zaman bir noktadan sonra köreliyorsunuz. Şimdi iddayı yükseltmek lazım. [P04]

Bir defa başka kültürlerle eğitim için gönderdiğimiz arkadaşların buralara niçin gönderildiklerinin bilincinde olması gerek. Bilim ajanı olarak oralarda geliştirecekleri hayırlı işe yarar bilgileri Tefik Fikret'in dediği gibi bir Promete edasıyla ülkesine taşıması gerekir. Ama bu katı bir taklitçiliğe de dönüşmemeli. Bizdeki sorun buradan kaynaklanıyor. Batı aydınlanmasını sağlayan Doğu felsefesidir, bunu herkes takdir eder, bilir. Güneş Doğudan doğmuştur. Batı aydınlanmasını, Batı rönesansını hazırlayan Doğu düşüncesidir; yani İslam düşüncesidir. Bir zamanlar ortaçağ da Batı karanlık bir dönem yaşarken Doğuda çok aydınlık bir dönem yaşanabilmiştir. Dolayısıyla Batıda ne varsa iyidir, Batıda ne geliştirilmişse iyidir anlayışından vazgeçmek gerekir. Bir defa Batı kendi problemlerini tanımlamada ve çözmeye de sorunludur. Yani zannetmek Amerika Birleşik Devletleri eğitimle ilgili bütün sorunlarını çözmüştür, öyle bir şey yok. En sorunlu ülkelerden bir tanesi Amerika Birleşik Devletleri'dir. Her toplumun kendine özgü eğitimle ilgili sorunları var, dolayısıyla bunları çözmek için her toplum farklı mekanizmalar kullanabilir, farklı mekanizmalardan yararlanabilir. Bizim öncelikle öteden beri hep şikâyetçi olduğumuz bire bir taklit etme anlayışından vazgeçmemiz lazım. Hiçbir eğitim sistemi dünyada diğerinin aynısı değildir. Hiçbir ülkenin eğitim sistemi bir ülkeden diğer ülkeye sihirli bir değnekle transfer edilemez, bunu bilmemiz lazım. [P11]

Ben yeni yetişen gençlerden ümitliyim; yani güzel şeyler yapacaklarını ümit ediyorum. Özgün modeller geliştireceklerine inanıyorum. Artık bu Batı devşirmeciliğinden vaz geçmeliyiz. Kendine bile faydası olmayan bilginin, kendi üretildiği bağlama bile faydası olmayan bilginin başka bağlamlarda sorunlara çözüm üretmesini beklemiyorum. Yani Batı giderek gelişti, kalkındı, zenginleşti ama sosyal sorunlarını çözemedi. Sosyal sorunlar giderek arttı. Bu da sosyal bilimcilerin günahı diyelim. Yani sosyal bilimciler kendi içinde yaşadıkları toplumu bile algılamada, açıklamada fen bilimleri kadar başarılı olamamıştır. Yaşadığımız eğitsel sorunları tanımlamada bir defa sorunluyuz. Bu sorunları doğru tanımlayamadığımızda doğru çözüm yolları da bulamayız. Önce sorunu iyi tanımlamak lazım. Sorun tanımlamasını dahi yapamayan, bir araştırma problemi bile seçip tanımlayamayan bir insan nasıl problemlere çözüm üretsün. Dolayısıyla derin bir zihni faaliyet gerektiriyor bu işler. Gerçekten insanın kendini vererek bu konular üzerinde derinlemesine düşünmesi, analiz etmesi lazım. [P11]

Politika Üretmeli, Baskı Gücü Olmalıyız

Türkiye'de eğitim yönetimi alanında üretilen bilgilerin kullanımına ilişkin sorunların başında, üretilen bilgilerin kullanılarak eğitimsel politikaların oluşturulamamasını gören katılımcılara göre, Türkiye'de eğitim yönetimi alanının güçlenebilmesi için eğitimsel

olgularla yakından ilgili, eğitimsel politikalar üretebilen, baskı gücü oluşturabilen süreç ve stratejilerin işe koşulması gerekmektedir.

Bir taraftan PISA sınavları. Senin öğrencinin altında ayakkabısı yok, altı renkli bakın altı renkli boya kalemi yok bu çocuğun. Sen herkese bu imkânları daha fazla verecek şekilde o politikayı bir defa yönlendir. Bu da işin ayrı bir yönü. Politika üretmediğimiz için eğitim politikasına da yeterince yön veremiyoruz, eğitim kamuoyunu yönlendiremiyoruz, etkileyemiyoruz. Millî Eğitim’de bir şey sunulduğu zaman neyin var diyor, ne çalışman var diyor? İşte son zamanlarda, onlarda para ile tabi çalışıyor, ERG işte biliyorsunuz raporlar hazırlıyor. Bir de şey çıktı TED’in Tedmem’i. Onlar da rapor falan hazırlıyorlar. Bu kadar eğitim yönetimi profesörü var. Bizim de eğitim politikasına yön verecek eğitim yönetimi içerisinde politikacılara, uygulamacılara rapor olarak ciddi çalışmalar sunacak bilimsel bilgi üretiminde bulunmamız lazım. [P06]

Türkiye’de onlarca fakültede, üniversitede lisansüstü programlar var ve insan yetiştiriyoruz. Bunların bir değerinin olmaması halinde bu üretim devam etmeyecektir. Bir eğitim yönetimi yapısının, modelinin oluşturulabilmesi için unutmamamız ki eğitim hem ekonomik hem politik hem de sosyal yönü olan bir girişimdir. Yani üç boyuttan söz edilebilir. Özellikle bilim insanlarının kendilerini uygulamadan ve politikadan bağımsız olarak görmeleri, var olmaları, etkili olmaları mümkün değildir. Mümkün değildir. Bu nedenle özellikle eğitim yönetimi açısından baktığımızda bu alanın gelişimi üniversitelerin doğrudan doğruya politikayı etkilemeleri yönünde stratejilerinin olmasına, bağlı baskı gücü oluşturmalarına bağlı, kendilerini doğru ifade etmelerine bağlı. [P10]

Bizim de şimdi ne yapmamız lazım, 4+4+4 için teoriye dayanmayan, gündelik pratikleri inceleyen çalışmalar yapmamız lazım. 4+4+4 makaleleri çıkıyor, atamayla ilgili şeyler olabiliyor, PISA ile TIMMS ile ilgili şeyler olabiliyor, ÖSYM ile ilgili şeyler olabiliyor ama bunları yapanların sayısı az. Bizde bunu yapacak adamlara ihtiyaç var. Birazda yani politika anlamında veya o olan süreçleri inceleyen ve bunları yönetim teorileriyle inceleyen adamlara da ihtiyaç var. Yani bir takım STK’lar başladı, ERG gibi, Tedmem gibi. Bunlar şimdi politikayı etkilemeye çalışan analizler yayınlıyorlar. Bu da son üç yıllık bir gelişme. Yani sendikalar yapıyordu bu işi, şimdi daha böyle STK anlamında, böyle düşünce kuruluşu yapıyor. İşte en önemlilerinden bir tanesi Tedmem var mesela. Ama aynı kişiler gidiyoruz anlatabiliyor muyum? Aynı kişiler bu sefer PISA ile ilgilenmeye başlıyoruz, acaba bu PISA nedir bizi nasıl etkiler diye. Ama Tedmem bunu çağırırken şey mesela A hocadır, B hocadır, C hocadır vesaire vesaire. Ama orası daha bir rahat kurguyu çerçeveyi belirleyip zorluyor. Yani bu geleneği, o örgütsel davranış geleneğini yaratanları Tedmem gibi yerler zorlayarak yeni bir şey çıkartmış oluyor. Yani düşünmeye de zorluyor, o da iyi bir şey. [P01]

Bağımsızlık Önemli

Alanın geleceği açısından alttan gelen araştırmacılara tavsiyelerde bulunan katılımcı P01, kavramların önemine vurgu yaparak genç araştırmacıların kendi bağımsızlıklarını kazanmaları ve kendi ekollerini oluşturmaları gerektiğini ifade etmiştir. Böyle bir süreçte ise önemli olanın tek bir kanaldan beslenmek yerine eleştirel bir bakış açısıyla farklılıklara açık olmak, farklı hocalarla çalışmak olduğunu belirtmiştir:

Baştan beri dediğimiz gerçek teoriyi iyi çalışınlar, kavramları çok incelesinler. Bir şekilde kendi ekiplerini kursunlar. Hocalara, tek hocaya bağımlı olmasınlar. Tek hocaya bağımlı olmak yerine pek çok hocayla iletişime geçsinler, baksınlar, görüşlerini açıklasınlar. Bir mürit gibi hocalarının şeylerine itiraz etsinler ve bunu yeni

çalışmalarında çalışmalarını kendileri tayin etsinler. Yani o hocaları kendi yanlarına çeksinler, güçleri yetiyorsa. [P01]

Batıyı Kutsallaştırmayalım

Katılımcı P11 ve P12'ye göre ise, sorunlarımızın başında Batının kutsallaştırılması gelmektedir. Türkiye'de eğitim yönetimi alanının geleceği için Batıya da diğer toplumlar gibi yaklaşılması gerekmektedir. Bilimsel üretimin büyük oranda Batıda gerçekleşiyor olması bu anlamda Batıyı diğer toplumlar arasında farklı bir konuma koyuyorsa da, burada vurgulanan husus Batının eleştiriden uzak bir biçimde hâkim bilimsel paradigmatik güç olarak ele alınması ve taklit edilmesidir.

Bakıyorum onlar da böyle sürekli bir yöntem arayışı içindeler. Biliyolar ki geliştirmiş oldukları yöntemler sorunları tanımlamada, analiz etmede yetmiyor. Sürekli bir arayış içindeler. Ama bunu da hemen kutsamamak lazım. Hadi nitel araştırma, hurra herkes başlıyor nitel araştırma yapmaya, nitel çözümleremeler yamaya. Nitel araştırmalar, kitaplar yazıyoruz ondan sonra bakıyoruz onun modası geçiyor, bir başka şey geliyor. Bu biteviye böyle devam ediyor. İnsanın ürettiği her şeyde eksik, kusur, sorun vardır; yani sıfır hata yoktur. Böyle bakmak lazım. Hiç bir şeyi kutsamamak lazım, bilimi de kutsamamak lazım. Bilim kutsal bir faaliyet değildir, eleştiriden uzak değildir, eleştirilebilir. Bilimsel bilgi de, bilim insanı da eleştirilir. Buna açık olmalıyız, biz birbirimizi açık yüreklilikle eleştirmeliyiz. Maalesef bunu görmek mümkün olmuyor. Eğitimciler biraz egoları yüksek insanlar, fildişi kuleden bakıyolar topluma. Kendilerini ayrılmış ayrı bir epistemik grup olarak görüyorlar. Bu noktada toplumla ilişkiler sınırlı esasen, yani sıkıntılı ve sorunlu. Onun üstesinden gelmemiz lazım, bu toplumun içine girmemiz lazım. Aynı toplumda farklı dünyalar var, küçük kürecikler var. O duvarları yıkmamız lazım, birbiriyle bütünleştirmemiz lazım. [P11]

Batının ilgisini çekmek zorunda değiliz. Bizim hiç kimsenin ilgisini çekmek gibi kaygımız yok. Biz millet olarak, Türk milleti adına söylüyorum, bizim bir yeryüzü hâkimiyeti ülkümüz vardır. Yeryüzünü şekillendirme, yeryüzünü adam etme. Şimdi bu ters nizam-ı âlem ülküsü dediğimiz şey Batının küreselleşmesidir. Bunu insanlığı adam etme olarak düşünüyor. Hiç kimsenin kaç tane Amerikan makalesi bizde yayınlanıyor umurunda mı? Kaç tane Fransız, Alman Amerika'da makalem yayınlansın diye bir kaygı taşıyor. Ama Batının bir amacı var. Bizim dışımızdaki ülkeler geri kalmıştır. Bunların amacı ürettiğin bilimsel bilgiyi yöntem fetişizmi, indeks fetişizmi adı altında kendine benzetmektir. Yani American Psychological Association çok güzel uyuyor aslında. Amerikan Psikoloji Derneği, yani psikologlar derneği. Adam senin sitilini bile giydiriyor, hem Amerika hem psikolojik giydiriyor. [P12]

Sentez Yapılmalı

Katılımcı P08, Türkiye'de eğitim yönetimi alanının geleceği ve güçlü bir biçimde yeniden inşası için çok yönlü, disiplinlerarası çalışmalarla yeni sentezler üretilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Böyle bir sentez süreci sadece eğitim yönetimi için değil Türkiye'deki sosyal bilimlerin pek çok alanı için zaruridir.

O yüzden akademisyenin böyle çok yönlü gelişimini sağlayabilmesi, disiplinleri aşması, o barajları devirmesi, onun karşısında yeni alanlara doğru açılması, yeni sentezler,

konular üzerinde çalışması, bunlara yönelebilmesi onu daha mutlu edecektir. Daha üretken kılıcaktır, daha çok yönlü bakmayı öğretecektir... Olay sadece eğitim yönetimi değil, eğitim yönetimi de bir parça, bütünün içinde bir parça. İşin psikolojisini niye görmüyor, işin sosyolojisini niye görmüyoruz, işin halk eğitimle ilgili kısmını niye görmüyoruz... Alanları çok yapay olarak böldüğümüz için, eğitim yönetimi alanında bir insan neyle çalışır, kafalar hemen sınırlandırılır. Ondan sonra hocam şu konuyla ilgili çalışıyor. Sınırlandırır, hocanın konusuna da uydurur, vesaire. Küçülte küçülte böyle keçiboynuzu tadında çalışmalar çıkıyor. Yiyorsun yiyorsun sonunda hiç tat alamadığın çalışmalar doğabiliyor. O yüzden eğitimin bir sorununu alıp bütünle ilişkisini iyi kuran ama parçayı da yeterince detaylı inceleyen araştırmalara çok ihtiyaç var. [P08]

Nitelik Arttırılmalı

Katılımcı P04, eğitim yönetimi alanında en önemli problemin nitelik problemi olduğuna dikkat çekerek, alanın geleceği için nitelikli akademik programlara, nitelikli alan dergilerine, nitelikli öğrencilere, nitelikli araştırmalara ve nitelikli araştırmacılara ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır:

Şimdi iyimserim. Yalnız hiçbir iyimserlik kendi başına gerçekleşmez. Yani bizim adım atmamız lazım. Doğru önlemlerle doğru adımlar atmamız lazım. Bizim nitelikli programlar peşinde olmamız lazım, nitelikli öğrenciler peşinde olmamız lazım, nitelikli dergiler peşinde olmamız lazım. Belli şeyler yapıldı, kendiliğinden gelişti, az mesafe katedildi. Bilgi de üretiliyor, yayınlar yapılıyor ama bu artık yapılan her yüz yayının on tanesinin çok kaliteli çıkması lazım. Bizim artık bunun peşinde olmamız lazım. [P04]

Güçlü Bir Alan Dergisi

Katılımcı P04 ve P06 ise, eğitim yönetimi alanının geleceği için kendini uluslararası platformda kanıtlamış, küresel ölçekte bilgi üretebilen ve rekabet edebilen alan dergisine ve dergilerine ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir:

Eğitim yönetimi alanında en azından bir derginin kendisini uluslararası platformda etki faktörü yüksek bir dergi haline getirmesi lazım. Orada ciddi bir hakem heyeti süreç var, işte bu üç sayfa görüş yazan hakemler. Bunun neyse alt yapısı, onu da kursunlar. Artık bizim dergilerin de seçilmesi lazım. Yapılan araştırmaların çok iyi seçilmesi lazım, yayınların çok iyi elenmesi lazım... Bu dergi diyebilir ki Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Derneği'nin sponsorluğundadır. Bu dergide sadece, sadece ve sadece dünya standartında makale yayınlanacaktır. O dergide gerekli şeyi yapar. Hakem heyetini Eğitim Yönetimi Derneği oluşturur. Buraya çok ciddi hakemler koyarsınız ve o eğitim yönetimi dergisi artık küresel platformda oynamak üzere hazırlanmıştır. [P04]

Bundan kurtulamazsak, bilimi özgürleştiremediğimiz sürece, özgür bilgi üretmediğimiz sürece biz dünyadaki diğer ülkelerle yarışamayız. Bunu bir defa yapabilmemiz lazım. Bu noktalarda da sıkıntılar oluyor, umarım çözülür. Benimde arzum isteğim indekslere giren dergilerimizin daha fazla olması. 77-78 milyonluk ülkede bir Hollanda'yla karşılaştırdığımız zaman bir İsviçre'yle karşılaştırdığımızda yani onların şimdi uluslararası indekse giren, ürettikleri, çıkarttıkları dergilerle bizi karşılaştırdığımız zaman çok çok gerilerdeyiz. Yani yetmişsekiz milyonluk bir ülkenin konumu bu olmamalı. Hollanda'nın çok çok gerisindeyiz. Bir sürü adamlar bu gün indekse giren makale üretiyorlar, o da tabi onların bilim politikasına yansıyor. Yani daha onları ön plana

çıkartıyor. Biliyorsunuz üniversitelerin sıralamasında da bu indekslere giren makaleler önemli bir yer tutuyor. **[P06]**

Özendirmeli, Farklılıkları Teşvik Etmeli, Alternatifleri Tartışmaya Açmalıyız

Katılımcılara göre alanın geleceğinin güçlü bir şekilde inşa edilebilmesi için öncelikle yapılması gerekenler arasında alternatif düşüncelerin, özgün çalışmaların desteklenmesi ve özendirilmesi gelmektedir. Burada şu nokta gözden kaçırılmamalıdır. Alternatif düşünceler ve eylemler özendirilirken aynı zamanda tartışmaya açılmalı, eleştirilmelidir. Sadece hâkim araştırma gündem ve pratiklerine uymadığı için yok sayılmamalıdır. Alternatif düşünceler incelenirken sadece Batıya mahkûm olunmamalı, dünyadaki diğer toplumlar ve kültürler de incelenmeli ve göz önüne alınmalıdır. Diğer taraftan, alanda çalışan hocalar öğrencilere, alttan gelenlere destek olmalı, özgüven aşılanmalıdır. Bu sürece ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Eğer biraz özgün olanlar özendirilse. Yeniler, özgün olanlar biraz alan dışına çıkarılabilse, takdir edils. Maalesef, meslektaşlar bir tarafa sistemin takdir ettiği bir şey yok ki, tamamıyla vicdanınıza kalmış. İsterseniz hani bu işe girersiniz, konu seçiminde böyle değil mi? İsterseniz seçin ya kolay yoldan asfalta dön, ünvanımı al. **[P02]**

Doktora programlarında özellikle ileri gitmek isteyen öğrenciye biraz daha iddali şeyler verelim. Bütün hocaların görevidir bence bu ve şu özgüveni vermek lazım: sen iyi bi şey yaparsan kardeşim yayınında basılır, kitabında basılır yurtdışında. Ben o açılardan daha pozitif bakıyorum olaya... Bizim içimizdeki daha çok bu öğrencileri yetiştiren hocaların da iddali olması lazım. Hocaların da donanımlı olması lazım, okumaları lazım, iyi öğrenci yetiştirmeleri lazım, iddali öğrencilerine iddali projeler vermeleri lazım. Doktora çalışması bir başlangıçtır; ancak şu bir gerçektir doktora çalışması Nobel'e kadar gider. Doktora çalışmasını ben hafife almıyorum. Ben hep biraz da öyle yapmaya çalıştım. İddali öğrencilerime, yükü almayı seven öğrencilerime iddali projeler vermeye çalıştım. Ama bazı doktora çalışmaları da vardır, onlar getirsin bitirsin, mesleğe girsin ondan sonra kendisi bir yol bulacaktır tarzında yaklaştığımız öğrencilerimizde oldu. Onun için bu nitelikli öğrencilerin biraz daha ufkunu açmak lazım, biraz daha ne diyelim daha uluslararası platforma taşıma konusunda desteklemek ve cesaretlendirmek lazım. Böyle bir şey var bizde, böyle bir havuz var bizde. **[P04]**

Mesela etik liderlikle ilgili, benim yaptığım bir çalışmada epeyde bir literatür taraması yaptım, sosyal öğrenmeye ciddi atıf var. Yani diyor ki, bir model olacak etik lider karakteriyle, dürüstlüğüyle, kişiliğiyle bir model. Yani sizin önünüzde bu noktada bir model yoksa nasıl edineceksiniz? Tamamen sosyal öğrenmeyle ilişkilenebilir. Şimdi etik liderlik açısından baktığımız zaman bizim tarihsel geleneğimiz içerisinde, kültürümüz içerisinde son derece Batı medeniyetinden çok çok daha güçlü örneklerimiz var. Ama biz etik liderliği onların literatürüne dayalı olarak işliyoruz. Tamam, onlardan faydalanalım ama bizde yani bir Mevlanayı, işte yani işte peygamber efendimizi belki bir sıralamaya koysan dünyanın en büyük etik lideri çıkar. Yani şimdi niye bunlardan yararlanmıyoruz? Bunları işlemek lazım, olması lazım, olması lazım. Bunlara da girmemiz gerekiyor. Biz hep bunları böyle perdeledik, arka plana attık; hâlbuki yani bu da olsun öbürü de olsun, tek taraflı olmasın. **[P06]**

Mesela ben şimdi teoriyle pratiği daha iyi özdeşleştirip, aynı zamanda literatürü eleştirel bir zemine kaydıracağım için yaptığım çalışmaların daha kıymetli, daha anlamlı olduğunu düşünüyorum. Üretmekten vazgeçme şeyi hiç yok; çünkü ilişki kurduğunuz toplumsal özneler sizden taleplerle, yazılarla, vesaireyle sizi motive ediyorlar ve güdüyorlar. Bu bakımdan hem toplumsal anlamda, hem Millî Eğitim Bakanlığı anlamında, her anlamda bir kayıp söz konusu. Orada büyük bir kayıp var ve bu kaybı gidermenin de yolu yerelle ya da tikelle tümel arasındaki bağı kuracak, tarihle mekân bağlamına araştırmamızı çekecek, yorumları zenginleştiricek, okulların Türkiye ile ilişkisini, Türkiye kapitalizmiyle ilişkisini kuracak çalışmalara çok fazla ihtiyaç var. Bu konuda çalışanlar var, sayıları az değil aslında ama hâkim değiller, henüz egemen olan bir görüş değil. [P08]

Girişimler olmuştur, Osmanlı'nın çöküşünde ihtisas medreseleri kurulmuştur. Bu ihtisas medreseleri mesela imam hatipleri kurmuşlardır. Yani imam hatip öyle fırt diye çıkmamıştır. Bu bir çalışma meselesidir, kaynak meselesidir. Kadim olanla mesela çalışılarak yeni bir şey sunulabilir; ama burada bizim kaygımız birilerinin bizim teorilerimizi, bakış açılarımızı kabul etmesi değil. Mesela diyelim ki siz okulu ontolojik olarak tanımlamak istiyorsunuz. Batı epistemolojik olarak tanımlıyor okulu. Siz okul bir mabettir diye bir tanımlama yaparsanız okulun bütün diğer bileşenlerini mabet kavramı etrafında çözümleyebilirsiniz. Eğer siz öğretmeni bir ruhlar sanatkarı olarak, felsefe olarak tanımlarsanız bunun etrafından bir şey, bir bakış açısı inşa edebilirsiniz. Öğrenciyi kendi ruhunun ufkuna yürüyen bir birey olarak tanımlarsanız müfredatı ona göre tasarlıyorsunuz. Ama senin müfredat çalışan hocalarının felsefeyle, psikolojiyle, kadimle ilişkisi yoksa sorun var demektir. O bakımdan eğitimin politik olmasını ben bu yönle avantaj olarak görüyorum. Mesela diyelim gidersiniz talim terbiye kuruluna, hiçbir akademisyeni takmadan kendi felsefenizi inşa edebilirsiniz. [P12]

Bir Japon eğitim makalesini okumak bence bizim daha çok ihtiyaç duymamız gereken bir şey. Örneğin Çin'de son dönemde olağanüstü şeyler oldu. Öğretmen eğitimi başta olmak üzere PISA sınavlarında Honkong, Çin bir şeyler yapıyor. Singapurda, Tayland'ta hatta Güney Kore'de çok belirgin bir biçimde bir şeyler değişiyor. Özetle siz hangi yöne çevirirseniz kafanızı ordaki artıları alırsınız; ama eksileri de alırsınız. Bir de at gözlüğü denen bir şey var. Ata şunun için gözlük takarlarmış. Yürüdüğünü anlamazmış at, bir yerde görmezmiş yani, önünü görür sadece. Klavuzu karga olana da dikkat etmek gerekir. Amerika'yı çok fazla önemseyen bir kompleks var ülkede, sanki her şeyin kaynağı oymuş gibi. Dediğim gibi aşk filmi Hindistan'da farklı şekildedir, Amerika'da farklı. Eğitim orada da farklıdır burada da farklı. Bizim Brezilya'dan da öğrenmemiz gereken çok şey var, Afrika'dan, Kamerun'dan, Kongo'dan, Çin'den, Hindistan'dan, dünyanın her yerinden. Ve onlara öğreteceğimiz şeyler de var. Mesela Mevlana'yı, Yunus'u da bizim öğretmemiz gerekir. Mesela, Yunus'un insancılığını, hümanistik anlamda yaklaşımını dünya literatürüne mal edememek bizim en büyük utanç kaynaklarımızdan biri olmalı, o kadarını söyleyeyim. [P13]

Önce Dibi Görmeliyiz

Alanın kendi kendini sorgulayabilmesi ve içinde bulunduğu durumdan çıkabilmesi için, öncelikle işe koşulan bilgi üretim süreçlerinin ve ortaya çıkan ürünlerin işlevsel olmadığının farkına varılması gerektiğini vurgulayan ve alanın biraz daha kötüye giderek dibe vurması gerektiği, ancak bu durumda istenilen atılımın gerçekleştirilebileceğini ifade eden görüşlerde bulunmaktadır. Katılımcı P03 ve P05'in bu duruma ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

Kaos teorisi var, kaos tipi durum var Türkiye’de. Bence kaos iyi bi şeydir. Sistemlerin yeniden yapılanması için bir fırsat ortaya çıkartır. Farklı farklı insanların farklı yerlerde toplandığı dünya hakkikaten küçük. Bence çıkmazdan sonucu bulacağız biz. Yunus Emre’nin dediği gibi her dem yeniden doğarız biz. Dibe vuracağız, biraz daha kötüye gitmesi lazım. [P03]

Bu teknikleşme süreci devam edecek. Bunun ürünlerinin işlevsizliği veya az işlevi diyelim, az işlevi zaman içinde dikkat çekecek ve o zaman tabiki bir sorgulama başlayıp tekrar bir hemhal durumu ortaya çıkacak diye düşünüyorum. Yani şu anda değindiğimiz problemlerin birden çözülmesi ortadan kalkması zor. [P05]

Asıl Olan Eğitimidir, Eğitime Dönmeliyiz

Katılımcı P05, alandaki özgünlük ve alternatif bilgi üretimi tartışmalarına farklı bir açıdan yaklaşarak, tüm eğitim bilimleri disiplinlerde asıl olanın eğitimin bizatihi kendisi olması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcı P05, Türkiye’de gerek eğitim yönetimi alanı, gerekse eğitim programları, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, ölçme ve değerlendirme gibi eğitim bilimlerinin alt disiplinlerinin, hatta eğitim fakültelerinde çalışma alanlarının pek çoğunun gelişirken zaman içinde eğitim olgusundan ve okuldan uzaklaşmaları sonucunda ithal ettikleri kavramlarla yapay modeller oluşturduklarını vurgulayarak, inşa edilmesi gereken alanın eğitimle güçlü bağlarının olması gerektiğini belirtmiştir:

Eğitim yönetimini bir çevre olarak konuşursak, bir topluluk, işgal sahası olarak ele alırsak dışarıdan dâhil olma değilde, içeriden bir keşif süreci içeriden, içeriden kastım eğitim eğitimden yola çıkarak bir inşa süreci gerçekleşmeli... Yönetimin temel çerçevesini alırız okul içine uygularız diye düşünülmemeli. Okula geçiliyorsa eğer, eğitime geçiliyorsa, orası için bayağı bir emek çekilmeli. Orasının başlangıç noktası da liderlik, örgüt, iletişim değil eğitimin abc si olmalı. A’sı eğitim, eğitimle ilgili yapılan her türlü anlamlandırma, başta eğitim felsefesi eğitim tarihi... Bizim ilk kuşak eğitim yönetimiyle öncü araştırmacılarımızın başında Ziya Bursalıoğlu gelir, arkasından İbrahim Ethem Başaran, Mustafa Aydın belki, hemen akabinde veya yakın zamanlarda çalışmış olan Aytaç Açıkalin gibi hocaların varoluşuna dikkatli bir şekilde bakıldığında hepsinin eğitimle güçlü bağları olduğu farkedilir. Biraz buna dikkat çekmek ve gündeme almak gerekir. Eğitimle güçlü bağlar içinde olmak. Bu böyle olursa geriye dönüp baktığımızda başvuracağımız referanslar çoğalır; aksi takdirde tıkanırız, başvuracağımız referanslar yerli yabancı farketmez çok sınırlı kalır. Yani ilk öncü olmaya dikkat çeken bir eğitim yönetimi alanı Ziya Bursalıoğlu’ndan önce İsmail Hakkı Baltacıoğlu’yla da tanışır, Satı Bey’le de, tanışır Sadrettin Celal Antel’le de tanışır. Bunu ıskalayan, gözardı eden bir yaklaşım söylediğim ve söylemediğim daha onlarca büyük otoriteye eğitim yönetimi araştırmacısını ulaştırmaz, anlatabiliyor muyum? Bu da gittikçe okuduğumuz çoğalsa da, yayınımız çoğalsa da kısırlaşan kendi içinde bir anlamda patinaja dönen bir ürün ortaya koyar. Eğitim öz derken eğitim... Türkiye’nin aslında böyle bir yönelimi var. Türkiye’deki eğitim sisteminin başka segmentlerinde öyle bir yönelim var. Eğitim fakültelerinde genelde bakıyorum esas, aslolan çizgiyi bırakıp ikinci çizgiye geçmeyle ilgili bir yaklaşım var. Yani az önce de söyledim, sosyal bilgiler öğretmenliğinde okuyan genç sosyal bilgilere dair, tarih, coğrafya, felsefeye dair sınırsız ilerlemeyi kaydetme yerine sürekli sosyal bilgiler öğretimi, yani daha kişisel gelişim odaklı konulara yöneliyor. Yabancı diller eğitiminde de benzeri durum var, işte PDR alanında da var. PDR öğrencisine bakıyorsunuz okulla, sınıfla doğrudan öğrenciyle ilgilenme yerine daha başka alanların sınırlarına girip bir varoluş ortaya koymaya çalışıyorlar. Mesela onun gibi

şimdi bu Türkiye’de böyle bir şey hali var, aslolan çizgiyi bırakıp ikincil çizgide daha çok varolma hali var. İşte bunun sonuçlarını da almaya başladık. KPSS’de alan bilgisiyle ilgili başarı çok çok düşük. Alan bilgisi başarısı düşükken diğer taraftan formasyon bilgisi ile ilgili sonuçlar. Daha yüksek alan olmadıktan sonra formasyon ne işe yarar. Eğitim olmadıktan sonra, yani eğitimle ilgili bir anlamlandırma, vakıf olma hali, bilinç hali söz konusu değilse eğitim yönetimi ne işe yarar. Şöyle bir hikâyeyle bitirelim istersen. Bu klasik bir şeydir örnektir başka yerler içinde çok kullanılır ameliyat çok başarılıydı ama hasta öldü. Eğitimle ilgili başa sarıp anlamlandırmalar yapmak durumundayız. Bu olmadıktan sonra eğitim yönetimi diye bir alanın ilerleme şansı yoktur. İlerlese de sayı artar, yani nicelik gelişir ama hasta ölür. Hasta nedir? Hasta derken problem nedir? Okul, sınıf. [P05]

Bölüm V. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar aktarılmış, bu sonuçlar üzerinden Türkiye'deki eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreci tartışılmış ve alanda bilgi üretim süreçlerine ilişkin alternatif bir öneri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, Türkiye'de eğitim yönetimi alanındaki bilgi üretim süreçlerinin ilişkili olduğu düşünülen bazı yapılar çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, bu süreçlerin nasıl işlediği eğitim yönetimi alanının mevcut durumu üzerinde durularak ele alınmış, ayrıca araştırmacı tarafından ortaya konulan temel varsayımların geçerliliğine ilişkin kanıtlar aranmıştır. Araştırmanın temel varsayımı şu şekildedir: Türkiye'de eğitim yönetimi alanı bilgi üretim süreçleri itibarıyla Batılı hâkim araştırma gündem ve geleneklerine akademik olarak bağımlıdır. Mevcut bu durum evrensellik iddiasıyla ortaya konan Batılı bilgi ve biliş tarzları aracılığıyla meydana gelmektedir ve alanda var olduğu düşünülen akademik bağımlılık durumu Batılı bilgi aracılığıyla Türkiye'de eğitim yönetimi alanında ve araştırmalarında bir alakasızlık hali meydana getirmektedir. Bu varsayımlarla ifade edilen süreç lineer deterministik bir biçimde işlememektedir. Yani burada söz konusu edilen bu sebep-sonuç ilişkisi içindeki süreçlerin ortaya çıkışında ve işleyişinde pek çok yapı etkili olabilmektedir. Bu süreçte etkili olan yapılara ilişkin kanıtlara ulgular bölümünde yer vermeye çalışılmıştır. Çalışmada ele alınan ana temalardan *akademik bağımlılık* için Alatas (2000, 2003, 2006, 2008)'ın, *Batılı bilgi* için Tuna'nın (2011) ve *alakasızlık* için yine Alatas'ın (1995, 2001, 2006) kavramsallaştırmaları kullanılmıştır.

Çalışmanın süreçleri yapılandırılırken nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması deseni kullanılmış, problem durumunun ortaya konması, verilerin toplanması, analizi, bulguların sunumu ve yorumlanmasında da analitik tümevarımsal bir yol izlenmiştir. Yukarıda ifade edilen ve eğitim yönetimi alanında var olduğu düşünülen varsayımlara ilişkin bulgular, Türkiye'de eğitim yönetimi alanında çalışan profesör unvanlı öğretim üyelerinden görüşme yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler analitik tümevarımsal bir yöntemle analiz edilerek, araştırmanın amacı doğrultusunda ve verilere dayalı olarak tema ve kategoriler oluşturulmuştur.

Elde edilen bulgular, ilk aşamada Türkiye'de eğitim yönetiminin bilimsel disiplininin bir tasvirini yaparak alanın mevcut durumunu ortaya koymaktadır. *Eğitim Yönetimi Alanının Mevcut Durumu* başlığı altında ele alınan bu bulgulardan alandaki

pek çok soruna ilişkin veri elde edilirken, çalışmanın odak noktasını oluşturan ve alanda ifade edilen problemlerle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olduğu düşünülen bilgi üretim süreçlerinin işleyişine dair bulgulara da ulaşılmıştır. Bulgular genel bir çerçeve içerisinde ve farklı saiklerle de olsa alanda Batılı araştırma gündem ve geleneklerine akademik anlamda bir bağımlılık durumuna işaret etmektedir. Bağımlılık olgusuna ilişkin bu bulgular, Batıdan *Neleri-Nasıl alıyoruz?* ve *Neden Alıyoruz?* temaları altında ele alınmış ve bağımlılığın sebeplerine ilişkin yapılar ortaya konmaya çalışılmıştır. Alandaki akademik bağımlılığın işleyiş biçimi yani Batılı bilgiye ilişkin ve akademik bağımlılığın eğitim yönetimi alanında meydana getirdiği alakasızlık durumuna dair elde edilen bulgular ise *Ne Sakıncası Var?* teması altında sunulmuştur. *Neden Kendimiz Üretmiyoruz?* Teması altında ise alanda özgün bilgi üretim süreçlerinin önündeki engeller ve bilgi üretim süreçlerinin meşrulaştırılma biçimlerine ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Bulgulara ilişkin elde edilen son tema ise alanın geleceği ile birlikte, Türkiye’de özgün bir eğitim yönetimi alanının inşa edilmesi ve bu inşaya yönelik alternatif bir söylemin oluşturulması ile ilgili düşüncelere yer verilmiş ve bu görüşler; *Ne yapılabilir? Alternatif Bir Söylem Nasıl Oluşturulabilir?* teması altında sunulmuştur.

Elde edilen bulgular bir bütün olarak incelendiğinde, araştırmacı tarafından ortaya konan varsayımın geçerliliğine ilişkin güçlü kanıtlara ulaşılmıştır. Bulgular Türkiye’de eğitim yönetimi alanının bilgi üretim süreçleri itibarıyla Batılı gündem ve pratiklere bağımlı olduğuna, bu bağımlılık ilişkisinde Batılı bilginin aracı rolü üstlendiğine, bunların sonucunda da alandaki araştırmalardan ve elde edilen sonuçlardan ortaya çıkan neticenin ise eğitim yönetimi alanında ve araştırmalarında alakasız bir durum oluşturduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte, ele alınan varsayımların desteklenmesine ilişkin güçlü bulgulara ulaşılmış olsa da, gerek akademik bağımlılık gerek Batılı bilgi gerekse alakasızlık durumlarının sebepleri ve sonuçlarına ilişkin farklı bulgulara da ulaşılmıştır. Diğer taraftan çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan ve ilgili bölümde ele alınan *akademik bağımlılık*, *Batılı bilgi* ve *alakasızlık* kavramsallaştırmalarının bileşenlerine ilişkin de farklı bulgular elde edilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Eğitim Yönetimi Alanının Mevcut Durumuna İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Bu tema altında katılımcıların eğitim yönetimi alanının yapısı ve temel özellikleri, alanın gelişimi, alanda çalışılan konular ve çalışılma biçimleri, araştırma gündem ve gelenekleri, alandaki akademik ilişkiler, akademik yayım politikaları, alanın sorunları, diğer disiplinlerle ve Batı ile olan ilişkilerine dair görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcılar genel olarak geleceğe dair umutlu olsalar da eğitim yönetimi alanı ile ilgili karamsar bir tablo ortaya koymuşlardır.

Eğitim yönetimi alanında hâlihazırda hâkim olan araştırma gündem ve pratikleriyle bunların neticesinde üretilen bilgiler, bilgi üretim süreç ve mekanizmalarının mevcut durumları açısından ele alındığında, elde edilen bulgular Türkiye’de eğitim yönetimi alanında daha çok popüler, moda olan, özgünlükten uzak ve gündelik konuların çalışıldığını göstermektedir. Türkiye’de eğitim yönetimi alanında belirli dönemlerde, zamanla ortaya çıkan belirli konular popüler olmakta ve alandaki herkesin belirli konulara yığıldığı, moda haline gelen konuların araştırıldığı bir çalışma seyri izlenmektedir. Buna karşın alanda liderlik gibi bazı konular ise popülerliğini sürekli korumaktadır. Zaman zaman moda haline gelen konuların ortak özellikleri ise istatistiksel nicel analizlere dayalı, ölçme araçları ile veri toplamaya müsait, kolay tasarlanabilen ve yürütülebilen konular olmalarıdır.

Bu tür çalışmalarda ele alınan konular ise, genellikle Batıda yayımlanan akademik dergilerin son sayılarında yer alan ve henüz Türkiye’de kimsenin çalışmadığı konular olmaktadır. Özellikle yabancı dil seviyesi iyi olan araştırmacılar tarafından tespit edilen ve alanda belirli konulara yönelik olarak başlatılan bu süreç bir süre sonra popülerlik kazanmakta, bu konuları çalışan hocaların öğrencileri de benzer konuları çalışmakta ve bu durum çalışılan konular itibarıyla kendini sürekli tekrar eder duruma gelmektedir. Bu türlü popüler konuların hızlıca çalışılıp aynı hızda tüketilmesinin temel nedeni ise ankete dayalı, kolay kurgulanabilir, kolay yürütülebilir olmalarıdır. Alandaki araştırmacıların bu türlü kolay, moda konulara yönelmelerinin temel nedeninin ise akademik yükselme kaygısı olduğu vurgulanmıştır.

Araştırmacılar akademik yükselme amacı ve bu sürece dönük kaygılar içinde niceliksel anlamda yayım odaklı, sadece yayım yapmış olmak düşüncesiyle, kolayca sonuca gidilebilecekleri bir şekilde bilgi üretmektedirler. Böyle bir sürecin sonunda ortaya çıkan ve daha önce yapılmış çalışmaların tekrarı niteliğinde olan bu türlü

çalışmalar; belirli sorun alanlarından, ülkenin doğrudan ihtiyaç duyduğu konulardan, belirli anahtar kavram, kuram ve modellerden, uygulamaya ilişkin süreçlerden, felsefi tartışmalardan uzak bir görünüm arz etmekte veya böyle bir endişe taşımamaktadır. Hoca-öğrenci, hoca-asistan ilişkileri çerçevesinde ve akademik geleneklerce belirlenen ve sınırları tayin edilen sürecin kendini sürekli yeniliyor olması, Türkiye’de eğitim yönetimi alanındaki bilgi üretim süreçlerinin bir kırılma yaşayamamasına, özgünlükten uzak bir eğitim yönetimi alanının inşa edilmesine ve bu durumun sürdürülmesine yol açmaktadır.

Eğitim yönetimi alanında yukarıda ifade edilen popüler-moda olan ve özgünlükten uzak çalışmaların yapıyor olmasının en önemli nedeni akademik kaygılardır. Çalışmada elde edilen bulgular eğitim yönetimi alanında bilimsel pratiklerin işletilmesi sürecinde akademik kaygıların ön planda olduğunu göstermektedir ve bu durumun alanda akademik bilgi üretiminin problematik bir hal almasının en önemli nedenlerinden biri olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılar alanda yapılan çalışmalar ve gerçekleştirilen bilimsel üretimin; ülkenin, eğitim bilimlerinin bağlamsal sosyal gerçekliklerden kaynaklanan eğitimin asli problemlerini anlamak ve bu problemlere çözümler üretmek amacıyla değil, daha çok akademik yükselme kaygılarıyla gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir.

Bir akademik disiplinin inşa edilmesi, gelişmesi ve ürünlerini paylaşabilmesi için en önemli arenalar akademik dergilerdir. Dolayısıyla akademik yayım politikaları ve beraberinde yayımcılık faaliyetleri ve bu süreçte yaşanan ilişkiler söz konusu akademik platformun niteliği ile ilgili bilgiler verdiği kadar, ilgili akademik alanla da alakalı fikir verebilir. Bu açıdan bakıldığında, elde edilen bulgular genelde eğitim bilimleri özelde eğitim yönetimi alanındaki yayım politikalarının ve yayımcılık faaliyetlerinin akademik anlamda belirli bir mesafe kat ettiğini ortaya koymakla birlikte, söz konusu işleyişle ilgili bir takım endişelerin ve olumsuz düşüncelerin bulunduğunu göstermektedir. Öncelikle ifade edilen husus kayırmacılık sorunudur. Diğer pek çok alanda olduğu gibi Türkiye’de eğitim yönetimi alanında da, akademik yayım süreçlerinde bir takım ikili ilişkiler devreye girdiği ve bu durumun gerek bilgi üretimi gerekse akademik yayım süreçlerine ilişkin imaja zarar verdiği belirtilmiştir. Diğer taraftan dergilerin hakem süreçlerine ilişkin bazı problemlere dikkat çekilerek etik ihlallerin yaşandığı vurgulanırken, pek çok makalenin herhangi bir hakem değerlendirme sürecinden dahi geçmeden yayımlandığı, aceleci bir tavırla yayımlanan makalelerin niteliklerine ve yöntemsel tasarım hatalarına atıfta bulunularak vurgulanmıştır. İkili ilişkiler ve kayırmacılıktan kaynaklandığı

düşünülen bu problemlerin nedenlerinden bir diğeri de, alanda üretilen makale sayısının fazlalığının fazladan iş yüküne neden olması olarak gösterilmiştir. Alandaki hocalara değerlendirilmek üzere çok sayıda makale gelmesi iş yükünü arttırarak nitelikli bir değerlendirmenin yapılamamasına neden olabilmektedir. Ayrıca, dergilerin ücretli yayım yapmaya dönük politikalara yönelmeleri, ticarileşme eğiliminde olmaları ve akademik indekslere girmeye dönük aceleci tavırları da eleştirilmiştir.

Yukarıda ifade edilen aceleci bir tavırla, bilimsel perspektiften uzak, günübirlik ve kolay yoldan yapılmaya çalışılan yayınların bir şekilde yayımlanıyor olmasının, alanda geriden gelen genç akademisyenlere örnek oluşturduğu, buna karşın sistemin de yapılanışı itibariyle bu tür süreçleri teşvik ettiği belirtilmiştir. Diğer taraftan dergilerde nicel yönelimli, istatistiki analizler içeren çalışmaların öncelendiği, felsefi ve kavramsal çözümlenmelere, yorumsamacı, alternatif ve eleştirel yöntemlere yer veren çalışmaların ise hâkim dergilerde yer bulamadığı belirtilmiştir. Bütün bu süreçler alandaki bilgi üretim mekanizmalarının niteliğinin artmasını, kaliteli ve özgün bir bilgi üretimiyle birlikte nitelikli bir alan inşa edilmesini engellemektedir. Bu tavırların doğurduğu ve doğurabileceği olumsuzluklara işaret edilerek; dürüst, tarafsız, herkese eşit mesafede duran, nitelikli yayım yapmayı hedefleyen, yavaş ve emin adımlarla ilerleyen yayım politikalarının oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir.

Türkiye’de eğitim yönetimi alanının mevcut durumuna ilişkin bir diğer tespit ise alanın doğuşunun problemlili olduğu ve bu nedenle bu akademik disiplinin bilimsel manada bir türlü inşa edilemediğidir. Türkiye’de eğitim yönetimi alanının ayrı bir disiplin olarak kurulması, yurtdışına özellikle de ABD’ye öğrenim görmeye giden hocalar tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha çok öğretmenler arasından seçilerek giden bu ilk kadronun temel amacının; uygulamanın yani MEB’in ihtiyaç duyduğu pratiğe dönük bilgiyi üretmeye yönelik olduğu ifade edilerek, bu durumun alanın bilimsel anlamda kendi özgün bilgisini üretememesine neden olduğu vurgulanmıştır. Bilimin pratiğe dönük çözümler üretmek gibi bir amacının olamayacağını vurgulayan bu düşünceye göre, alan kuruluşundan itibaren ortak bir bilgi birikimi oluşturamamakta, kendi sorularını soramamakta, uygulamaya dönük bir çizgi izlediği için de akademik anlamda bir türlü inşa edilememektedir. Alanın mevcut sorunlarına aynı noktadan; ancak tam tersi bir bakış açısıyla yaklaşan farklı bulgulara da ulaşılmıştır. Bu görüş ise alanın özgünlüğünü oluşturamamasını ve kurulamamasını uygulamadan kopuk olmasına bağlamaktadır. Eğitim yönetimi alanının en temelde uygulama eksenli bir alan olduğu vurgulanarak,

hâlihazırda alandaki araştırmacıların büyük çoğunluğunun uygulama deneyimi olmadığı, bu nedenle alana ilişkin sorun belirleyemeyecekleri ve bu nedenle de mevcut sorunlara çözüm üretemeyecekleri ifade edilmiştir.

Diğer taraftan, elde edilen bulgular gerek alanın doğuşundan kaynaklanan problemlerin, gerekse alanda işleyen mevcut bilgi üretim pratiklerinin eğitim yönetimi alanında bir ekol oluşmasını engellediğine işaret etmektedir. Alanın gücünü önemli ölçüde arttırma kapasitesine sahip bu türlü ekollerin yokluğu güçlü ve özgün bilgi üretimini ve buna bağlı olarak özgün bir alanın inşasını da engellemektedir. Eğitim yönetimi alanında güçlü, kamuoyunu etkileyebilecek, disiplinlerarası bir bakış açısına sahip akademisyenlerin olmamasının nedeni ise, alandaki akademisyenlerin öğretmen gibi yetiştirilmesi olarak görülmektedir. Böyle bir durumun bir diğer nedeni ise alanın çok homojen bir akademik yapı arz etmesi, birbirine benzer çalışanların ve çalışmaların çok olması ve farklı yönelimlerin hâkim gelenekler içerisinde yer bulamaması olarak ortaya konmuştur.

Alandaki bu disiplinleşememe, ekol oluşturamama problemi, nitelikli öğrenci yetiştirememeye sorununu da beraberinde getirmektedir. Eğitim yönetimi alanında doktora programlarına giriş süreçlerinde ve programların işletilmesinde de sorunlar olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, alanda eleştiri ve özeleştiri geleneğinin olmadığı vurgulanarak, kimsenin bir başkasının akademik çalışmasını ve dahi kendi çalışmasını yapıcı bir şekilde akademik anlamda eleştirmediği ve alanda mesleki sosyalleşme ve mentorlük süreçlerinin de işletilmediği belirtilmiştir. Alanda akademik anlamda bir atalet yaşandığı da ifade edilen bir diğer husustur. Belirli akademik kademelere ulaşıldıktan sonra akademik üretimim durmakta, akademik çaba zayıflamaktadır. Ayrıca, alandaki çoğu akademisyenin akademik toplantılara katılmadığı, katılanların ise büyük bir bölümünün sunulan bildirimleri dinlemediği ifade edilmiştir.

Çalışmanın ana amacı ile doğrudan ilişkili ve önemli bir diğer bulgu ise eğitim yönetimi alanında akademik anlamda bağımlılık yaşandığıdır. Elde edilen bulgular eğitim yönetimi alanında araştırma gündem ve pratiklerinin belirlenmesinde; ülkemizin kendi özgün bağlamlarından kök alan konulardan ziyade, gelişmiş ülkelerdeki eğitim yönetimi alanlarının araştırma gündem, gelenek ve pratiklerinin belirleyici olduğunu göstermektedir. Alanda problem alanlarını belirleme, bilgiye ulaşma, bilgiyi sınırlandırma, yorumlama, tartışma ve paylaşma noktalarında Batıya bağımlı olduğumuz

ifade edilmiştir. Egemen bilim anlayışı ve Batılı bilim ve bilginin hâkimiyeti tüm dünyada var olan ve tartışılan bir konudur. Bu bağımlı, aktarmacı ve taklitçi süreç bir öğrenme ve uygulama biçimi olarak her zaman olumsuz bir duruma işaret etmese de, eğitim yönetimi alanındaki bu durumun kendi özgünlüğünü üretemeyen bir taklit haline geldiği ifade edilmektedir. Tanzimat'tan bu yana hemen hemen her alanda olduğu gibi eğitim yönetimi alanında da mekanik bir biçimde ve aktarmacı bir anlayışla büyük oranda Batı merkezli çalışmaların transfer edilmesinin yapay bir gündem oluşturduğu, yerele dair, özgün bir şey çıkaramadığı vurgulanmıştır. Bu durumu yaratan temel dinamikler ise; çoğunlukla Batılı literatürün takip edilmesi, Batıda eğitim alma, alanın doğuşunda Batıyla olan ilişkiler, var olan bilimsel birikimin ve üretimin büyük miktarının Batıda gerçekleşmesi olarak ifade edilmiştir. Kendi özgün, bağlamsal problemlerimizin Batıdan aktarılan bilgilerle çözülebilmesi kolay değildir. Bu nedenle kendimize güvenmeli ve kendi sorunlarımıza özgün çözümler üretebilme noktasında arayışlar içerisinde olmamız gerekmektedir. Batının birikimlerinden faydalanılmalı, ancak eleştiri süzgecinden geçirmeden doğrudan alınan ve kullanılan pratiklerin yol açtığı problemlerinin de farkında olunmalı ve bu kullanımlar gözden geçirilmelidir. Yerel olanın, yerele özgü olanın anlaşılması için mevcut durumda hâkim anlayış olan ve Batılı özellikleri baskın olan evrenselin kullanımı yerine, yerelin evrenselleşmesine dönük çalışmalar içerisinde olunmalıdır.

Eğitim yönetimi alanının kendi özgün bilgisini üretememesinin nedenleri arasında, alanın ilk çıkışının işletme ve kamu yönetimi kaynaklı olması ve hala bu ilişkinin, yani işletme ve kamu yönetimi alanlarından aktarma faaliyetlerinin devam etmesi de gösterilmektedir. Diğer taraftan bu durum sadece Türkiye'ye özgü değildir. Tüm dünyada eğitim yönetiminde hâkim olan araştırma geleneği işletme yönetimi ağırlıklıdır ve kavram ve kuramlarını işletme ve kamu yönetiminden alır. Yapılanması, işleyişi, amacı, kapsamı vb. diğer değişkenlerinin işletme ve kamu yönetimi konularından ve önceliklerinden farklılıklar arz ettiği bir alan olarak okulların ve eğitim yönetimi alanının, bu farklılıklar temelinde yapılandırılmış özgün ve bağlamsal bilgisini üretmesi gerekmektedir. Ancak bu süreçte diğer disiplinlerin birikimlerinden de faydalanılmalıdır. Ayrıca, eğitim yönetimi alanının kamu yönetimi alanından koparken felsefeden, özellikle siyaset felsefesinden de koptuğuna, bu durumda alanın felsefi temellerinin oluşmasına engel olduğuna yönelik eleştiriler de bulunmaktadır.

Alana ilişkin bir diğere eleştirisi ise alanda yapılan çeviri faaliyetlerine yöneliktir. Diğere süreçlerle birlikte ele alındığında bir akademik disiplinin gelişmesi ve bilginin paylaşılması açısından metin, makale, kitap çevirileri gereklidir; ancak bu durumda söz konusu olan çeviri eserlerin artışına karşın alanda telif eder üretilmesi noktasında yaşanan kısırlıktır. Diğere taraftan, son zamanlarda hem eğitim bilimleri hem de eğitim yönetimi alanında görülen çeviri faaliyetleri genellikle araştırma yöntemleri ile alakalı kitaplara yönelmektedir. Alanda telif eserler üretilmesinin basamaklarından biri olduğu düşünülen bu çeviri faaliyetleri araştırma yöntemlerine odaklandığı kadar alandaki temel eserlere de yönelmesi gerekmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında hem araştırma pratiklerinde hem de alanda oluşmuş olan akademik geleneklerde teorik çerçeve kullanımına, derin okumalara, kavramsal tartışmalara gerek bırakmayan aşırı bir yöntem fetişizmine yol açan yöntemci bir geleneğin hâkim olduğunu ortaya koymaktadır. Herkes yönetime odaklandığı için araştırmanın diğere önemli ve hayati kısımlarının göz ardı edildiği, bu anlamda yöntem ve istatistiki bilgisi iyi olan bir araştırmacının da çok fazla yayın üretebildiği ifade edilmektedir. Ne kadar istatistiki bilgi içeriyorsa o kadar bilimseldir gibi bir anlayıştan hareketle, metodolojik önceliklerin epistemolojik ve ontolojik önceliklerin önüne geçtiği; bir araştırmacının olası problemlerinin doğrudan yöntemindeki eksikliklere, yöntem bilgisinin zayıf olmasına bağlandığı vurgulanmıştır.

Esas olandan, özden daha çok biçimin ve tekniğin ön plana çıkması olarak da nitelenen biçimsel, yöntemci anlayışın diğere alanlar da olduğu gibi eğitim yönetimi alanında da özellikle son on yıldır etkisini arttırdığı, bu nedenle de üretilen bilgilerin eğitime, okula tam manasıyla dokunamadığı, örtüşmediği ifade edilmiştir. Bu yöntemci geleneğin etkili olması, alanın kuruluşundan bu yana hâkim olan araştırma geleneğinin pozitivist paradigmaya dayalı olmasıyla ve araştırmaların pozitivist varsayımlarından hareketle inşa edilmesiyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu inşa faaliyetlerinin alanda oluşmuş epistemik cemaat/hâkim gelenek tarafından sınırlarının çizildiği, alanda farklı çalışmaların ise pek hoş karşılanmadığı vurgulanmıştır.

Yöntem konusu bir akademik alanda bilgi üretimi açısından oldukça önem arz eden ve dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur. Elde edilen bulgular alanda yöntemci bir geleneğin hâkim konumda olduğuna işaret etmektedir. Alanda var olduğunu öne sürdüğümüz ve bulgularla da desteklenen akademik bağımlılık ve alakasızlık

olgularının özünde bu yöntemci tavrın ve geleneğin aranması gerekmektedir. Böyle bir ifadeden bir araştırma tasarımında yöntemin önemli olmadığı gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Yöntem bir bilimsel araştırma için çok şeydir; ancak her şey değildir. Eğitim yönetimi alanında son zamanlardaki hâkim düşünce yöntemin her şey olduğu şeklindedir. Hatta, pek çok anlamlı ve kaliteli çalışma sadece önceden belirlenmiş sınırlar dâhilinde hangi yöntemsel kalıba sokulacağı net olarak belirlenemediği için gerçekleştirilememektedir. Yöntemin aşırı ön plana çıkması araştırma problemlerinin tanımlanması, konumlandırılması, sınırlarının çizilmesi ve tartışılması gibi araştırma için oldukça önemli noktaları ikincil plana itmektedir. Diğer taraftan kullanılan yöntem de beraberinde araştırma tasarımının diğer adımlarını, parçalarını kavramları, kavramların kullanım biçimlerini, bulguların ortaya konulup sunulmasını ve tartışılmasını belirlediği için, esasında alandaki bağımlılığı ve alakasızlığı üreten temel nedenin yöntem konusunda aranması daha doğru olacaktır. Pozitivist bir araştırma geleneğinin hâkim olduğu araştırma gündem ve pratiklerinin, bu türlü yöntemsel bir bağımlılık ve neticesinde alakasızlık durumları meydana getirmesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

Neleri - Nasıl Alıyoruz? Temasına İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Neleri – Nasıl Alıyoruz? teması altında Türkiye’de eğitim yönetimi alanında kullanılan bilgi üretim mekanizmalarında, süreçlerinde Batıdan hangi yapıları aldığımıza ve bu yapıları hangi araçları kullanarak transfer ettiğimize ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular Türkiye’de eğitim yönetimi alanının çeşitli ilişkilerle, yöntemlerle ve araçlarla; fikirleri, kavramları, kuramları, araştırma yöntemlerini ve bilim pratiklerini genellikle akademik olarak bir nevi bağımlı durumda olduğu Batıdan aldığını ortaya koymaktadır. Kendi özgünlüğümüzü üretmediğimiz için bu bağımlılık ilişkisinin devamlılığı ise; düşünsel araçlar, projecilik, İngilizce yayınlar, dil, beyin göçü ve finansal desteklerle sağlanmaktadır.

Bulgular eğitim yönetimi alanında yukarıda açıklanan yöntemci geleneğin bir sonucu olarak araştırma gündem ve pratiklerinin bileşenleri olan kavramların, fikirlerin, konuların alındığına işaret etmektedir. Özellikle alınan, ithal edilen kavramların üzerinde yeterince çalışmadığımız, alınan bu kavramların evrensel olduğu savından hareketle yerele özgü anlamları içerisinde operasyonel tanımlarını yapmadığımız, bu kavram, model ve kuramların ülkemizde nasıl işleyeceğinin ve anlamlandırılacağına üzerinde

durmadığımız için sorunların ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasındaki temel neden olarak yine alanda hâkim akademik gelenekler görülmektedir. Alanda hâkim olan gelenekleri ve araştırma gündemlerini belirleyenlerin, literatürde çokça çalışılan ve Batıda üretilmiş olan kavram, düşünce, kuram ve modellerin ve Batılı referansların yapılan çalışmalarda yer almamasını eksiklik olarak görmeleri ve yapılan, yapılacak olan çalışmaları bu yönde yönlendirmelerinin bağımlılığın oluşması ve sürdürülmesinde önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır.

Diğer taraftan gerek yabancı dil öğrenmek için, gerek akademik eğitim almak için, gerekse öğrenci değişim programları aracılığıyla Batıda bulunmanın bu etkilenme ve bağımlılık sürecini kolaylaştırdığı da ifade edilmiştir. Ekonomik anlamda avantajlı durumda olan Batılı ülkelerin akademik anlamda sunduğu avantajlar, çevre ülkelerdeki nitelikli insan gücünü kendine çekmektedir. Bu durum bir anlamda beyin göçüne neden olurken, diğer taraftan Batı dışı toplumlardaki bilim insanlarında Batılı ülkelerin kendi becerilerine karşı taleplerine her an harekete geçebilecek bir bağımlılık durumu da meydana getirmektedir. Yani çevre ülkelerdeki araştırmacılar Batılı taleplere karşı bağımlı hale gelmekte, şartlar oluştuğu zaman Batıya gitmekte, orada hâkim olan gündem ve gelenekleri ise kendi ülkelerine taşımaktadırlar.

Eğitim yönetimi alanının doğuşu ve akademik bir disiplin olarak kuruluşunun Batıda gerçekleştiği iddia edilmektedir. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, uzun bir geçmişe sahip olması nedeniyle eğitim yönetimi literatürünün büyük bir kısmı Batılı ülkelerde üretilmektedir ve dünya ölçeğinde ele alındığında alanda üretilen bilginin büyük bir bölümü Batı menşelidir. Bu nedenle her alanda olduğu gibi eğitim yönetimi alanında da ‘zayıf’ olanın ‘güçlü’ olanı izlemesinin doğal ve kaçınılmaz olduğu ifade edilmiştir. Çünkü kültürlerarası etkileşim, özellikle de iletişim araçlarının sürekli geliştiği ve bilginin paylaşımının giderek daha kolay bir hale geldiği günümüzde etkileşim ve izleme kaçınılmazdır. Bu etkileşimde ise başat, baskın kültürler diğerleri tarafından taklit edilecektir. Çalışmada elde edilen bulgular buradaki temel problemin, normal bir süreç olarak başlayan bu taklit ve izleme durumunun eğitim yönetimi alanında kendi bağlamsal özgünlüğünü üretememesi olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu taklit etme ve izleme sürecinin çevre ülkelerde bir tercih mi, yoksa bir zorlama sonucu mu oluştuğu ise tartışmalı bir konudur. Araştırmanın bulguları bu izlemenin hem bir tercih hem de küresel güçlerin doğrudan ya da dolaylı olarak dayatması sonucunda gerçekleştiğine ilişkin veriler sunmaktadır. Örneğin, akademik alanda bilgi üretimi ve yayılmasının temel

nesneleri olan dergiler ve veri tabanları ve bunların politikaları bu süreçte oldukça etkilidir. Araştırma gündem ve pratiklerimizi belirlememizde alanda etkili olan özellikle de Batı menşeli dergiler ve bu dergileri destekleyen veri tabanları önemli bir rol oynamaktadır. Akademik sistem içinde belirli şartların sağlanabilmesi için gereken yurtdışı yayım yapma zorunluluğu, yurtdışında yayım faaliyeti gösteren dergilerin politikalarına göre hareket etmeyi de beraberinde getirmektedir. Bu durumun da konu seçiminden, kullanılacak yönteme kadar bütün araştırma gündem ve pratiklerimizin ilgili dergiler tarafından belirlenmesine neden olduğu ve bunun da bir bağımlılık durumu yarattığı ifade edilmiştir. Diğer taraftan yurt içinde de geçerli indekslerde taranan dergiler bulunsa da, nihayetinde bu indeksler de dergileri kabul etmek için bir takım politikalara uyum talep edebilmektedir. Yine katılımcılar tarafından ifade edilen bir diğer husus da, yerele dönük üretilen bilgilerle hazırlanan çalışmaların Batılı dergiler tarafından tikele özgü, fazla yerel ve kültürel bulunarak kabul edilmediğidir.

Diğer taraftan bağımlılığın ortaya çıkması ve sürdürülmesinin araçlarından bir diğerinin de dil olduğu ifade edilmiştir. En önemli işlevleri açısından yaklaşıldığında dil; bir düşünme ve paylaşma aracıdır. Katılımcılar özellikle ülke içinde yayımlanan çalışmaların İngilizce olarak yayımlanmasını eleştirmişler ve bu durumun da araştırmaları işlevsizleştirdiğine işaret etmişlerdir. Bütün dünyada hâkim olan akademik dilin İngilizce olduğu düşünüldüğünde akademik anlamda bu dile bir bağımlılık olduğu bir vakıadır. Nasıl yerele özgü bilgi üretimi dünyaya kapalı bir sistemi ifade etmiyorsa, İngilizce bağımlılığının olduğu düşüncesi de beraberinde herhangi bir anlamda dillerin yarışırılması fikrini getirmemelidir. Dil öğrenmenin, yabancı dilde yayım yapmanın olumsuz bir tarafı bulunmamakla birlikte, burada söz konusu olan bir durumun tespit edilmesidir. Diğer taraftan üzerinde önemle durulması gereken nokta bu bağımlılığın sonuçlarının ülkemizdeki etkileridir. Bu süreç şu şekilde işlemektedir: sistem yurtdışı, indeksli yayımları zorunlu hale getirmekte ve bu nedenle de araştırmacılar yurtdışı dergilere ya da yurtiçinde yayımlanan indeksli dergilere yönelmektedir. Türkiye’de yayımlanan ve indekslere girmiş kaliteli dergiler ise veri tabanlarının çeşitli politikaları nedeniyle makaleleri İngilizce yayımlama eğilimindedir. Bu durumda alanda yapılan kaliteli çalışmalar bu dergilerde genellikle İngilizce olarak yayımlanmaktadır. Türkçe düşünen ve konuşan araştırmacıların, araştırma nesnesi Türkiye olan çalışmalarında böyle bir bilgi üretim ve yayım sürecine girmeleri alanda üretilen bilginin uygulama ile olan ilişkisini de büyük ölçüde koparmaktadır.

Akademik anlamda bağımlılık yaratan durumlardan bir diğ erinin de eğ itimsel yardımlarla, projelerle, araştırmalarla meydana geldiğ i ifade edilmiştir. Geniş ölçekli sosyal bilim araştırmaları oldukça güçtür, çoğu zaman büyük maliyetleri vardır ve bu türlü çalışmaları gerçekleştirilebilmesi için dışarıdan finansal desteğe ihtiyaç duyulur. Finansal desteklerin Batılı ölkeler, kurum ve kuruluşlar tarafından sağlandığı durumlarda ise çalışılacak konular, araştırma gündem ve pratikleri desteğ i sağlayanlarca belirlenmektedir. Bu durumda Türkiye’de ve daha pek çok çevre ölkede araştırmaların fonlarla yönlendirilmesi nedeniyle ekonomik ve devamında da düşünsel anlamda bağımlılıklara yol açmaktadır. Böyle bir durum ö lkenin sosyal gerçeklikleriyle uyuşmayan, çoğu kez bizim bir iş imize yaramayacak, projeyi üreten kurumların amaçlarına hizmet edecek çalışmaların ortaya çıkmasına neden olduğu ifade edilmiştir.

Neden Alıyoruz? Temasına İlişkin Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen bulgular, Türkiye’de eğ itim yönetimi alanında yaşanan bağımlılığın temel nedenlerinden en önemlilerinin alandaki akademik gelenekler, alanda oluşmuş olan örgütsel ekolojiler ve sistemsel sorunlar olduğ unu göstermektedir. Alanın kuruluşundan itibaren ağırlıklı olan ve Batı merkezli araştırma gündem ve pratiklerini önceleyen bilgi üretim süreçleri, usta-çırak ilişkisi içerisinde hocalardan öğrencilere geçerek onları etkilemekte ve alanda bir akademik gelenek oluşmaktadır. Eğ itim yönetimi alanında diğer alanlarda da olduğu gibi akademik gelenekler hâkimdir ve yeni yetişen genç kuşaklar bu gelenekler içinde yetiştikleri için sistemin sürdürölmesini sağlarlar. Ayrıca bu geleneklerin oluşturduğu ekolojik çevrenin, farklılıkların rahat bir şekilde hayatta kalmasına da farklı mekanizmalarla izin vermediğ i ifade edilmiştir. Alandaki bu örgütsel ekoloji; kurullar, kongreler, jüriler, hakemlikler vb. mekanizmalarla araştırma konularına, yöntemlere, referanslara müdahale ederek sistemin kendi içerisinde dengede kalmasını sağlamaktadır. Diğer taraftan, akademik alanda mevcut sistemsel süreçler ve bunların meydana getirdikleri problemler de hem bu bağımlılık durumunu oluştırmakta, hem de devam ettirmektedir. Başka başlıklar altında da vurgulanmış olan atama-yükselme kriterleri, performans kriterleri, doçentlik şartları ve jürileri, yayın kriterleri vb. sistemsel problemlerin bağımlılığı üreten mekanizmalar oluştırdıkları ya da bu oluşumu kolaylaştırdıkları ifade edilmiştir.

Elde edilen bulgular, dünyanın küresel güçlerinin akademik alanda da baskın bir durumda olduklarını ve ellerindeki gücü çeşitli araçlarla destekleyerek kültürel-akademik

bir emperyalizm meydana getirdiklerine işaret etmektedir. Finansal gücü elinde bulunduran dünyanın küresel güçleri iletişim araçlarını, dergileri, yayınevlerini, veri tabanlarını kullanarak bilgi üretim ve paylaşım süreçlerini kendi çıkarlarına hizmet edecek biçimde kullanabilmektedirler. Batılı emperyal bakış açısı çoğu zaman kendini Batı dışı toplumların erişmesi gereken bir pozisyonda görürken, Batı ve diğerleri anlayışıyla dünyanın geri kalanında üretilen ve amaçlarına hizmet etmeyen bilgileri çoğunlukla yok saymaktadır. Diğer taraftan, katılımcılar Batının tüm bu baskın pozisyonuna ve akademik güç ilişkilerine rağmen bu durumun nitelikli çalışmalarla, özgüvenle, alanda işbirliği yoluyla aşılabileceğini ifade etmişlerdir. Bunun aşılmasının nedenleri ise entelektüel derinliğin, kalitenin, nitelikli çalışmanın yeterli düzeyde olmaması olarak belirtilmiştir.

Katılımcılar Türkiye’de eğitim yönetimi alanının akademik anlamda Batılı gündem ve geleneklere bağımlı olmasının en önemli nedenlerinden birisinin de, küresel akademik sistemde kuralları önceden belirleyen güç ilişkileri olduğunu ifade etmişlerdir. Bilgiyi aynı zamanda bir iktidar aracı olarak da kullanan bu küresel ilişkiler de, güçlü gruplar akademik bir takım araçlarla (dergiler, dil, kitaplar vb) alandaki geleneği belirlemekte ve hâkim paradigmayı devam ettirmektedirler. Alandaki akademik egemenler çeşitli araçlarla, fonlarla, finansal, akademik desteklerle, burslarla gündemi belirlerken, aynı zamanda başka kültürlerde üretilen bilgileri de çoğu zaman Batılı değerlerle de test etmektedirler. Arkalarında yer alan büyük ve güçlü dergilerle, akademik disiplinlerle ve arka planlarında çoğu zaman işleyen önyargılarla birlikte akademik düzeyde kapitalist ve emperyalist bir düzen de oluşturmuşlardır. Alandaki bu merkez-çevre ilişkileri zorlama, dayatma şeklinde gerçekleşme de küresel ölçekte geçerli olan ve hissedilebilen akademik ve ekonomik güç ilişkileri içerisinde gerçekleşen bu durum süreç içerisinde meşrulaşarak kendini yeniden üreten bir sisteme dönüşmektedir.

Türkiye’de eğitim yönetimi alanının kullandığı araştırma gündem ve pratiklerinde, çalışılan konularda, ele alınan kavram, kuram ve modellerde Batıyı izlemesi, oradan aktarması, diğer bir deyişle akademik anlamda bağımlı olması, alanın orijininin Batı olması ile de açıklanmıştır. Hem alanın kurulduğu yer, hem de hâlihazırda dünya ölçeğinde eğitim yönetimiyle ilgili en fazla bilginin üretildiği yer olması nedeniyle ABD’nin izlendiği belirtilerek, bu durumun Türkiye’de yeni olmadığı, eğitim yönetimi alanının kuruluşuyla birlikte başlayarak devam eden bir süreç olduğu ifade edilmiştir. Alandaki bu türlü bir bağımlılık eğitim amacıyla yurtdışına giden kişiler aracılığıyla da

devam ettirilmektedir. Batıya giden kişilerin uzun yıllar o kültürde yaşadıkları ve o kültürde yerleşik akademik gündem ve geleneklere aşina oldukları için, döndüklerinde beraberlerinde kanıksamış oldukları bilgi üretim mekanizmalarını da getirdikleri belirtilmiştir. Diğer taraftan Tanzimat'tan bu yana bu topraklarda bir Batı hayranlığı olduğu, bunun sonucunda da Türkiye'de üretilen yerli bilginin çok fazla önemsenmediği de ifade edilmiştir. Ayrıca, alanın eğitim yönetimi için kendi özgün bilgi üretim ve yayım sistemlerini, mekanizmalarını üretemediği için var olan sistemlere mecbur hale geldiği de vurgulanmıştır.

Ne Sakıncası Var? Temasına İlişkin Sonuçlar

Bu başlık altında bilginin yerelliği-evrenselliği konusuna ve eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerinde işe koşulan kuram, kavram, model ve yöntemlerin Batıdan ya da başka coğrafyalardan alınmasının yol açabileceği problemlere ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Bulgular, bilginin yerelliği-evrenselliği tartışmasında ortaya çıkan eğilimde bilginin bağlamsal olduğu görüşünün ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Katılımcıların büyük bir bölümü, özellikle sosyal bilimlerde üretilen kavramların evrensel özellikler taşımakla birlikte, bu kavramlara yüklenen anlamların yerel olduğunu ifade etmiştir. Bilginin üretimi ve anlamlandırılmasında kültür değişkeninin önemine vurgu yapılarak, her toplumun kendi sosyal bağlamından, kendi özgün problemlerinden hareketle bilgi ürettiği belirtilmiştir. Üretilen bilgiler ve kavramlara yüklenen anlamlar kültürden kültüre değişebileceği gibi, aynı toplum içerisinde farklı alt kültürlerle göre de değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca, bilimin, dolayısıyla bilimsel metotlarla üretilen bilginin evrensel olduğunu savunan görüşler olmakla birlikte, evrensel bilim düşüncesinin safsata olduğunu ve bilimin Amerika'ya, Batıya hizmet ettiği ölçüde evrensel olduğunu iddia eden, bilimin ya da üretilen bilginin değerinin yerelliği-evrenselliğinden daha çok pratikteki sorunları çözebilirliği ile ilgili olduğunu vurgulayan görüşler de ortaya konmuştur.

Eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerinde işe koşulan kuram, kavram, model ve yöntemlerin Batıdan ya da başka coğrafyalardan alınmasının yol açabileceği problemlere ilişkin ise pek çok farklı görüş ortaya konmuştur. Bu duruma ilişkin olarak ifade edilen problemlerden birisi bu sürecin kendi mekanizmalarını oluşturarak kendini yeniden üretmesidir. Batı merkezli hâkim bilgi üretim gelenekleri de bu süreci

özendirmekte ve ödüllendirmektedir. Diğer taraftan, bilimsel ilke ve kurallara uyarak bilimsel süreçlerin işletilmesinde başka toplumların, kültürlerin deneyimlerinden yararlanmanın doğal bir sonuç olduğunu ifade eden görüşler de bulunmaktadır.

Araştırmada elde edilen ve bu çalışma için önemli olarak görülen sonuçlardan bir diğeri ise; eğitim yönetimi alanındaki akademik bağımlılık durumunun, varsayımlarla gerçekler arasında uyumsuzluğa neden olduğudur. Eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin Batı orijinli olması, bilimsel üretim pratikleri işe koşularken ele alınan varsayımlarla sosyal gerçekliklerin uyumsuz olmasına neden olmaktadır. Bunun temel nedeni ise bilginin bağlamsallığıdır. Batı toplumlarının kendi sosyal gerçekliklerinden hareketle, kendi sosyal, kültürel, ekonomik, eğitsel problemlerini çözmek için geliştirdikleri, ürettikleri kuram, kavram, model, hipotez ve yöntemler çoğunlukla alıcı/bağımlı kültürlerde aynı anlama ya da anlamlara karşılık gelmemektedir. Bu durumun bir süre sonra varsayımların gerçek olarak kabul edilmesine, problem olarak kabul edilen durumların bir süre sonra gerçekten öyle bir problem varmış gibi ele alınmasına ve elimizdeki verilerin bu varsayımlarla uyduğu ölçüde değerli kabul edilmesine neden olduğu ve bu durum da sanal gerçeklikler oluşturduğu ifade edilmiştir.

Varsayımlarla gerçekler arasındaki uyumsuzluk ise kavramsal alakasızlığı ve alanda ortaya konan araştırma ve bu araştırmalarla elde edilen sonuçlarda orijinallik problemi ortaya çıkarmaktadır. Alanda sürekli olarak aynı şeylerin üretildiği, benzer söylemlerin, aynı kavramların, eskilerin birer tekrarı olan benzer ifadelerin dolaşımda olduğu vurgulanarak; çalışmaların hayata, okula, gerçekliklere dokunamadığı, hayattan kopuk olduğu için yeni ve özgün şeyler söyleyemediği ve bu durumun kendi özgünlüğünü üretmeyen taklitçi bir tutumla sonuçlandığı ifade edilmiştir.

Kavramsal alakasızlık sonucunda ortaya çıkan özgünlük problemi ve varsayımlarımızla gerçekler arasındaki uyumsuzluk eğitim yönetimi alanında bir yabancılaşmayı da beraberinde getirdiği vurgulanmıştır. Eğitim yönetimi alanındaki araştırma gündem ve geleneklerinin, bilgi üretim pratiklerinin sosyal gerçekliklerden, toplumsal, eğitsel sorunlardan kaynaklanmamasının alanda dil, kullanılan kavramlar, çalışılan konular aracılığıyla bir yabancılaşma meydana getirdiği ifade edilmiştir. Bu yabancılaşmanın belirgin olarak görüldüğü yer ise eğitim yönetimi alanının uygulama ile olan ilişkileridir. Uygulama, yani okullar, alanın kullandığı dili, kavramlarını, çalıştığı konuları, ulaştığı sonuçları anlamlandırmakta güçlük yaşamaktadır. Bu durum ise elde

edilen bilgilerin uygulanamaması gibi bir probleme neden olmaktadır. Eğitim yönetimi alanında yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen bilgiler orijinallik problemi yaşadığı, gerçeklerle uyuşmadığı için uygulamada sorunlar yaşandığı ifade edilmiştir. Bütün bu ifade edilen problemler de eğitim yönetimi alanında ve alanda gerçekleştirilen çalışmalarda kavramlar, değerler ve konular yönünden alaksızlığa neden olmaktadır.

Neden Kendimiz Üretemiyoruz? Temasına İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Bu başlık altında katılımcıların eğitim yönetimi alanının kendi özgün bilgisini neden üretmediği ve bu durumun nasıl meşrulaştırıldığına ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlar yer almaktadır. Esasında, neden kendimiz üretmiyoruz? sorusunun cevaplarıyla, neden bağımlıyız? neden alıyoruz? sorularının cevapları hemen hemen birbirine paraleldir.

Eğitim yönetimi alanının kendi problemlerine ilişkin özgün bilgiler üretmemesi noktasında katılımcılar; eleştirileri öncelikle kendimize yönelmemiz gerektiğini ifade etmişlerdir. Sorunun bütün suçu Batıya, başkalarına atmakla çözülemeyeceği vurgulanarak; nitelikli, derinliği olan, uzun erimli çalışmalar yapmak yerine, akademik kaygılarla işe koşulan süreçlerin kendi bağlamsal ve nitelikli bilgisini üretme noktasında yetersiz kalacağı belirtilmiştir. Entelektüel sıklıkla birlikte, alandaki nitelikli insan sayısının az olması ve alana girişlerde seçici davranılmaması gibi nedenlerle bilgi üretimi özgün olamamakta ve bağımlılık meydana gelmektedir. Sürekli özgün olamamaktan, taklitten şikâyet etmenin fayda getirmeyeceğini, biraz daha fazla emekle, iddialı olmayla, topluma dönmekle, yereli önemsemekle bu durumun düzeltilebileceği ifade edilmiştir. Diğer taraftan neden kendimiz üretmiyoruz? sorusuna verilen cevaplardan birisi de, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında söz konusu edilen özgün ve orijinal bir bilgi üretim sürecinin inşa edilebilmesi için ihtiyaç duyulan ve olması gereken akademik zeminin olmadığıdır. Böyle bir zeminin oluşmasının önünde de sistemsel ve akademik engeller bulunmaktadır. Bu engellerden en büyüğü de, akademik pratikleri neden Batıdan aldığımızı ilişkin sorunun da cevaplanmasında ortaya konulan aladaki akademik geleneklerdir. Akademik gelenekler ve bu geleneklerin oluşturduğu örgütsel ekolojiler, epistemik cemaatler bilgi üretim ve paylaşım süreçlerini belirlemekte ve sınırlandırmaktadır. Hem küresel güç ilişkilerinin belirlediği akademik egemenlik sistemlerinden, hem de Türkiye’deki gerek politik gerekse bürokratik sistemden kaynaklanan süreçler ve problemler, hem kendi özgün, bağlamsal bilgimizi üretmemizin

önünde engeller oluşturmakta, aynı zamanda da mevcut bilgi üretim süreç ve pratiklerini meşrulaştırmaktadır.

Ne Yapılabilir? Alternatif Bir Söylem Nasıl Oluşturulabilir? Temasına İlişkin Sonuçlar

Buraya kadar olan kısımda, araştırmada elde edilen ve eğitim yönetimi alanının mevcut durumunu, alandaki akademik bağımlılık ilişkilerini, bu ilişkilerin nedenlerini, neden ve nasıl gerçekleştiklerini ve sonuçlarını, bilginin yerelliği-evrenselliği problemini, bu ilişkinin olası sakıncalarını gösteren sonuçlara yer verilmiştir. Bu başlık altında ise, eğitim yönetimi alanında var olduğu ortaya konulan bu problemlerin ortadan kaldırılması ve alanın yeniden inşası için yapılması gerekenlere ve buna yönelik alternatif söylemlerin hangi özelliklere sahip olması gerektiğine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Türkiye’de eğitim yönetimi alanının mevcut durumuna ve alandaki bilgi üretim pratiklerine dair eleştiriler olmakla birlikte, pek çok katılımcı alandaki gelişmelerin olumlu olduğunu, alanın gerek araştırma üretme ve yayımlama gerekse eğitim yönetimi alanındaki gelişmeleri takip etme noktalarında iyi bir durumda olduğunu ifade etmiştir. Güçlü ve özgün bir eğitim yönetimi alanının inşası için gerekli birikimim, hem tarihsel olarak hem de mevcut insan kaynağı anlamında yeterli olduğu vurgulanarak, sahip olunan bu birikimin olumlu kanallardan kullanılması ve akademik pratiklerimizi doğrudan etkileyen ve bağımlılıkla birlikte alakasızlığında temel saikleri arasında gösterilen mevcut sistemsel sorunların önüne geçildiği takdirde, alanda istenilen atılımın sağlanabileceği belirtilmiştir.

Katılımcılar, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında; alanın kendisine, yapılanmasına, bilgi üretim süreçlerine, çalışılan konulara ve lisansüstü programlara ilişkin tartışmaların yeterince yapılmadığını ifade etmişlerdir. Alternatif söylemler üretebilen, tabuları yıkabilecek özgün bir alanın inşa edilebilmesi için öncelikle alanda yapıcı, akademik bir tartışmanın başlatılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu türlü bir tartışmanın başlatılabilmesi ve eğitim yönetimi alanının güçlenebilmesi için, öncelikle eğitim yönetimi alanındaki akademisyenlerin çevresini, çevresinde olan biteni eleştirirken kendi özeleştirisini de yapabilmesi gerektiği, kendine güvenmesi gerektiği ve özellikle de bu süreçte Tanzimat’tan bu yana devam eden aşağılık kompleksinden de kurtulmaları gerektiği vurgulanmıştır. Alanda böyle bir tartışmanın ve inşanın başlatılabilmesi içinse başlatıcıların, öncülerin, ekollerin oluşması ve alandaki

profesörlerin ön plana çıkararak bu süreci yapılandırması gerektiği ifade edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, mevcut durumda eğitim yönetimi alanında bir gelenek ve ekol eksikliğine işaret ederken, katılımcılar alandaki problemlerin çözümünün güçlü alan mensuplarında sağlanabileceğini ifade etmişlerdir.

Türkiye’de eğitim yönetimi alanının akademik olarak güçlenmesi ve kendi özgünlüğünü üretebilmesi için gelenek-ekol oluşturabilecek potansiyellerin keşfedilmesi ve bu süreci oluşturabilecek mekanizmaların önünün açılması gerektiği belirtilmiş; bunun da öncü, lider akademisyenlerce, farklı üniversitelerin bir araya gelerek oluşturdukları nitelikli ortak doktora programlarıyla, ekip çalışmalarıyla, proje çalışmalarıyla gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. Alanda alternatif düşünceler, özgün çalışmalar desteklenmeli, özendirilmeli, tartışmaya açılmalı ve eleştirilmeli; sadece hâkim araştırma gündem ve pratiklerine uymadığı için yok sayılmamalıdır. Bunun için bütün akademik düzeylerde, farklı üniversiteler arasında, farklı disiplinler arasında işbirliği ve ekip çalışması arttırılmalı, akademik çalışma gelenekleri hoca-öğrenci ilişkisinden, hoca-hoca ilişkisine kaydırılmalıdır. Eğitim yönetimi alanının ve ilişkili olduğu diğer disiplinlerin temellerine hâkim, kullandığı terminolojinin bilincinde olan, alandaki gelişmeleri takip ederek nitelikli yayınlar yapan ve kendilerine güvenen kişilerin üretebilecekleri alternatif söylemlerin inşası için, bu söylemleri gerçekleştirenlerin bireysellikten uzaklaşması, bir araya gelerek bir akım oluşturması gerektiği de ifade edilmiştir. Böyle bir söylem üreteceklerin bir noktada var olan üretim bandına girmeyi reddetmeleri, ufuklarının hem kendi öz değerlerine, hem de evrensel gerçekliklere dönük olması gerekirken; ortaya koydukları anlayış çerçevesinden hareketle akademik toplantılar, konferanslar, çalıştaylar düzenlemeleri ve örgütlü olmaları gerekmektedir. Ancak, bu türlü girişimlerde bulunanların alanda akademik anlamda bazı olumsuzluklarla karşılaşabilecekleri de vurgulanmıştır.

Türkiye’nin sosyal gerçekliklerinden hareketle özgün bir alanın ve bilgi üretme pratiklerinin oluşturulabilmesi için yerelin ve kültürün, farklı kültürlerin, kültürel çoğulculuğun, gerek araştırma tasarlanırken gerekse uygulamaya dönük pratik ve politikalar oluşturulurken önemsenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun temel nedeni ise önceki kısımlarda ifade edilen bilginin bağlamsallığına dönük ortaya konan düşüncelerdir. Kavramların evrensel, anlamların yerel olduğu savından hareketle ifade edilen yerelin önemsenmesi düşüncesi, romantik bir yaklaşımla, evrensel gelişmelerden ve değerlerden uzaklaşarak kendi kültürel sınırlarımıza kapanmayı ifade etmemektedir.

Yereli, yerli kültürü önemsemek kendi sosyal gerçekliklerimizden hareketle bilgi üretmek ve alanı bu bilgilerle inşa etmek olarak belirtilmiştir. Diğer taraftan eğitim yönetimi alanında tek taraflı işleyen ve bağımlılığa dönüşen akademik ilişkilerin yönünün de farklı coğrafyalara çevrilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Eğitim yönetimi alanı gerek yakın çevremizde, gerekse dünyanın çeşitli yerlerinde yaşamış ve hala yaşamakta olan kadim kültürlere, medeniyetlere, geleneklere, alternatif bilgi üretim süreçlerine farklı kültürel kuram ve çözümlere de açık olmalıdır.

Uygulama odaklı bir alan olduğu sıklıkla vurgulanan eğitim yönetimi alanında uygulamadan, beslenen sorun temelli araştırmaların tasarlanması gerektiği ifade edilmiştir. Diğer taraftan alanın, kendi içerisinde kuram-uygulama dengesini kurarken kendi sınırları içerisinde kalmaması gerektiği de belirtilmiştir. Böyle bir durum kendini tekrar eden, benzer çalışmaların üretilmesiyle sonuçlanmaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi için alanın siyaset, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, antropoloji, felsefe, kamu yönetimi, tarih, edebiyat gibi farklı disiplinlerle ilişki kurarak beslenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, eğitim yönetimi alanının sosyal, ekonomik, politik, kültürel, tarihsel bir bağlam üzerine inşa edilmesi gerektiği de vurgulanmıştır.

Sosyal bilimlerde büyük ölçekli araştırmaların ve projelerin önündeki en büyük engellerden birisi bu çalışmaların yüksek maliyetli olmasıdır. Önceki bölümlerde, Batılı ülke, kurum ve kuruluşlarca desteklenen çalışmaların bağımlılık yaratan unsurlar arasında olduğu ifade edilmiştir. Eğitim yönetimi alanında yapılacak çalışmaların başka mekanizmalara ihtiyaç kalmayacak şekilde yurtiçinde finansal anlamda desteklenmesinin alanda özgün ve nitelikli araştırmalar yapılmasını kolaylaştıracağı ve toplumsal problemlere çözüm sunabilecek sonuçlar ortaya koyabileceği ifade edilmiştir.

Bilginin bağlamsallığı, yerelliği tartışmalarında gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus ise bu durumun kapalı bir sistem oluşturacak biçimde tasarlanmaması gerektiğidir. Özgünlüğün, yerel gerçekliklerden hareketle üretilen bilimsel birikimin önemi üzerinde durulurken, evrensel gelişmelerden de haberdar olunması gerektiği ve eğitim yönetimi alanının yereli önemserken küresel ölçekte rekabet edebilecek bir seviyeye gelmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Türkiye’de eğitim yönetimi alanının güçlenebilmesi için eğitimsel gerçekliklerle yakından ilgili, eğitimsel politikalar üretebilen süreç ve stratejilerin işe koşulması gerektiği ifade edilmiştir. Bulgulara göre, eğitim yönetimi alanı politika üretememekte ve

üretilen politikaları da etkileyememektedir. Eğitimin ülke nüfusunun büyük bir bölümünü doğrudan, tamamını ise dolaylı yollardan etkilediği, bütçeden en büyük payın eğitime ayrıldığı ve eğitimin bütünüyle politik bir girişim olduğu göz önüne alındığında alanın politik süreçlere müdahil olamaması eksiklik olarak görülmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi için ise öncelikle mesleki örgütlenmelerin gerekli olduğu ifade edilmiştir. Bunun için hâlihazırda var olan ya da oluşturulabilecek olan mesleki örgütlenmeler önemsenmeli ve desteklenmelidir. Herkese eşit mesafede duran, siyasetten arındırılmış, açık ve destekleyici bir tartışma ortamı içeren bu örgütlenmelerin ciddi çalışmalarla alanın geleceğini şekillendirebileceği, politikalar üretebileceği ve baskı gücü olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları ile de işbirliği içerisinde çalışılmalı, STK'ların da bu süreçlere aktif bir şekilde katılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Diğer taraftan, eğitim yönetimi alanının hem kendi geleceği için hem de ülkenin eğitimsel politikalarının oluşturulması, düzenlenmesi, tartışılması ve desteklenmesi için kendini kanıtlamış, küresel ölçekte bilgi üretebilen ve rekabet edebilen alan dergisine ve dergilerine ihtiyaç olduğunu ifade edilmiştir.

Alternatif bir söylem üretebilecek yapının kurulabilmesi için disiplinler arası bir anlayışla yeni bir dünya tasarımına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bunun için ise öncelikle yapılması gereken, eğitim yönetimi alanında uzun yıllardır hâkim olan ve kendi özgünlüğünü üretemeyen katı taklitten vazgeçilmelidir. Her toplum kendi problemleri temelinde kendi özgün çözümlerini üretmekte, bunun içinse farklı yollar kullanmaktadır. Bu mekanizma ve süreçlerin eleştiriden arınık bir biçimde ve katı taklitçi bir anlayışla aktarılmasının, eğitsel sorunlara çare olamadığı gibi toplumsal yabancılaşmayı da beraberinde getirdiği ifade edilmiştir. Taklitten ve aktarmacı anlayıştan kurtulmak için özellikle yeni yetişen akademik neslin kendi bağımsızlıklarını ve kendi ekollerini oluşturmaları gerektiği vurgulanmıştır. Alanın geleceği için nitelikli akademik programlara, nitelikli alan dergilerine, nitelikli öğrencilere, nitelikli araştırmalara ve nitelikli araştırmacılara ihtiyaç vardır. Bu süreçte Batı ne kutsallaştırılması ne de yok sayılmalıdır. Diğer taraftan, tüm bu ideal süreçlerin gerçekleşebilmesi, alanın kendi özleştirisini yapabilmesi ve içinde bulunduğu durumdan çıkabilmesi için alanın biraz daha kötüye giderek dibe vurması gerektiği de ifade edilmiştir.

Eğitim yönetimi de dâhil olmak üzere eğitim bilimlerini tüm alt disiplinleri için asıl önemli planın, öz olanın *eğitim* olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'de eğitim bilimler ve onun alt disiplinlerinin, kuruluşlarından bugüne gelen süreçte esas olan eğitim

kavramından uzaklaştıkları, ithal ettikleri ve yapay gündemler oluşturan kavramlarla, modellerle, kuramlarla eğitimi ikinci hatta üçüncü plana ittikleri belirtilmiştir. Özgün, bağlamsal bilgiler üretebilen bir alanın inşası için öncelikle eğitim yönetimi alanının eğitim ile olan bağlarını güçlendirmesi, eğitimi bütün süreçlerin işe koşulmasında birinci öncelik olarak ele alması gerekmektedir.

Genel Değerlendirme ve Alternatif Söylem İçin Bir Öneri

Eğitim yönetimi alanı Türkiye'ye Batının, özellikle de Amerika'nın şablonlarını ve gerekçeleri, varsayımlarını kullanarak giren ve halihazırda da bu durumu devam ettiren bir disiplindir. Dolayısıyla, toplumda ciddi bir karşılığı bulunmamakta, işin uygulama tarafında da problem çözme noktasında kabul görmemektedir. Daha çok akademik kariyer kaygılarının ön planda olduğu saiklerle yürütülen çalışmalar ve üretilen bilgiler, alanı Batıda üretilmiş kuram, kavram ve uygulamaların test edilme sahası haline getirmiştir. Eğitimsel olgulara kendi toplumsal değer ve birikimlerimizden ve kendi sosyal gerçekliklerimizden daha çok; Batılı üretilen bilgi ve kuramlar aracılığıyla açıklamalar getirilmeye çalışılmaktadır. Böyle bir bilgi üretim sürecinin neticesinde de, kendi toplumumuzun, kurumlarımızın, insanlarımızın problemlerine ya da geleceğe ilişkin beklentilerine yönelik özgün çözümler, özgün açıklamalar ortaya konamamakta ve hem eğitim bilimleri hem de eğitim yönetimi alanını yeniden inşa edebilecek öneri ve politikalar geliştirilememektedir.

Bu çalışmada elde edilen ve nedenlerine ilişkin farklı çıkarımlar olmakla birlikte genel olarak ele alındığında, Türkiye'de eğitim yönetimi alanında Batılı araştırma gündem ve geleneklerine akademik anlamda bir bağımlılık durumuna işaret eden bulgular da yukarıdaki düşünceleri doğrular niteliktedir. Eğitim yönetimi alanındaki profesör unvanlı öğretim üyeleri ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, Türkiye'de eğitim yönetimi alanının bilgi üretim süreçleri itibarıyla Batılı gündem ve pratiklere bağımlı olduğunu, bu bağımlılık ilişkisinde aracılık rolünü Batılı bilginin üstlendiğini ve bunların sonucunda da alandaki araştırmalardan ve elde edilen sonuçlardan ortaya çıkan neticenin ise alakasız bir duruma yol açtığını ortaya koymaktadır. Ancak Alatas tarafından kavramsallaştırılan gerek akademik bağımlılık, gerekse alakasızlık yapılarının, Batı dışı olmaları yönüyle Türkiye ile benzerlikler taşıyorsa, ortaya çıktıkları bölge açısından, geçmişlerinde yer alan ve tarihi süreç itibarıyla bilgi üretim pratiklerini ve süreçlerini belirleyen ve etkileyen önemli bir özellik

olarak sömürge ülkesi olma nitelikleri itibariyle Türkiye’de ortaya çıkan ve işleyen süreçlerle bazı farklılıklar bulduklarını da göz önünde tutulmalıdır.

Katılımcıların pek çoğu akademik bağımlılık ve alakasızlık durumunun varlığına işaret etse de, alanda bu konuya ilişkin akademik ve entelektüel üretim yok denecek kadar azdır. Her zaman ve mutlak anlamda bir olumsuzluğa işaret etmeyen bu bağımlılık ve alakasızlık durumunun önemsenmesi ve eğitim yönetimi alanınca tartışılması bir zarurettir. Türkiye’de Mümtaz Turhan, Nurettin Topçu, Samiha Ayverdi, Peyami Safa, Sadettin Bilgiç gibi aydınlar bundan neredeyse elli yıl önce Türkiye’nin eğitimine dair ve eğitimin bireylere, farklı kültür ve toplumlara göre değişkenlik gösterdiğine ilişkin eserler kaleme alırken, bugün alanda üretilen bilgi göz önüne alındığında eğitim bilimcilerin böyle bir dertlerinin olmadığı görülmektedir. Eğitim yönetimi alanındaki en temel sorunların başında, Türk modernleşmesinin de temel problemlerinden birisi olan üretmeden tüketme gelmektedir. Değişim her zaman beklenen gelişmeyi doğurmayabilir. Genelde eğitim bilimleri alanında daha özelden ise eğitim yönetimi alanında Batı eksenli bu değişim hareketlerinin beklenen gelişmeyi, en azından niteliksel olarak, beraberinde getirdiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Kendi kültürel kodları esas alınarak üretilmeyen ve sebepler yerine sonuçlara odaklanan bir anlayış temelinde hareket eden eğitim yönetimi alanının, Batılı paradigmanın kendini dayatan ve kaçınmanın zor olduğu değerleri karşısında kendisini teorik ve paradigmatik olarak konumlandırması gerekmektedir.

Bu çalışmanın kurgusal yapısında da (alıntılama, kaynak gösterme, yöntem, biçimsel yapı vb.) görülebileceği gibi, Türkiye’de eğitim bilimleri alanında oluşan epistemik gelenek düşünsel ve yazınsal özgünlüğe de pek imkân vermemektedir. Belli başlıklar altındaki belli kalıpların dışına çıkmak, alışlagelmiş ve kanıksanmış süreçlerin dışında var olmaya çalışmak, kısaca sürüden ayrılmak, hep “kurt kapar” tehdidiyle karşılaşmak ve aykırı olmakla itham edilmek sonuçlarını doğurmaktadır. Batılı ve pozitivist bilginin tahakkümü altında veriye dayalı ve sonuçlar üzerinden geliştirilen model ve teorilerin çok önemsendiği alanda farklı ve alternatif çabalar önemsenmemekte, bilimsel olmamakla itham edilebilmektedir. Diğer taraftan alanda hâkim olan Batılı bilginin ve özgün/yerli bilgi üretmenin engellerinin de sorgulanması gerekmektedir. Bu noktada bütün suçu Batıda üretilen bilgiye ve bu bilginin aktarıcısı konumundaki akademisyenlere yüklemek ne derece doğrudur? Eğer istense Batıdan bağımsız, kendi sosyal gerçeklerimiz üzerine inşa edilmiş bilgiler ya da alışılmış kalıpların dışında özgün

araştırmalar hâlihazırda var olan sistem ve yapı içerisinde gerçekleştirilebilir mi? Bu durumun tek tek mikro değişkenlerden mi, yoksa bütüncül bir bakış açısıyla makro bileşenlerden mi kaynaklandığı ise tartışılması gereken bir diğer konudur. Batı evrenselleşirken, evrensel de Batılılaşmıştır ve akademik dünyanın ritüelleri Batıya göre düzenlenmiştir. Batının bu hâkim ve oryantalist olarak nitelendirilebilecek bakış açısına karşı, oksidental bir anlayışla harekete geçmek de kendi içerisinde önemli problemler barındırmaktadır. Eğitim yönetimi alanında araştırma gündem ve geleneklerinin belirlenmesinde ve bilgi üretim süreç ve pratiklerinin işe koşulmasında bu önemli ayrımın farkında olunması gerekirken, Türkiye'nin kendi özgünlüğü içerisinde kendi politik ve bürokratik sistemlerin dayatmalarının da alakasızlık problemlerine neden olabileceği ve Batıdan alınan kavram, teori ve modelleri de çoğunlukla kendi elimizle alakasız bir hale getirdiğimiz de göz ardı edilmemelidir.

Türkiye'de eğitim yönetimi alanındaki temel problem, bilginin mutlak bir bakış açısıyla evrenselliği düşüncesi bağlamında alanda üretilen bilginin Batılılığı, bu bilginin teorik düzlemde özgünlüğü ve var olan sorunlarımıza çözüm sağlayıp sağlayamadığıdır. Kendi sosyal gerçeklikleri içerisinde tutarlı bir bilgi üretme ve uygulama süreçlerine sahip bir Batı karşısında, farklı sosyal gerçekliklerimiz üzerine Batılı bir paradigma inşa edilmeye çalışılmaktadır. Eğitim yönetimi alanında ihtiyacımız olan, Batıda üretilen bilginin ya da Batılı biliş tarzının romantik bir eleştirisinin yapılmasından çok, kendi kültür kodlarımızla yoğrulmuş bir bilgi üretme, anlamlandırma ve uygulama süreçlerinin inşa edilmesidir. Kaçmazoğlu (2012, s. 7)'nin Türk sosyolojisi için yaptığı tanımlamaya benzer bir şekilde, Türkiye'de genelde eğitim bilimleri özelde de eğitim yönetimi alanı; çalışma alanlarıyla ilgili konuları, kavramları ve uygulamaları Batının ürettiği bilgiler temelinde değil, Türkiye'nin özgün koşullarını özelinde ele almalıdır. Eğitim yönetimi alanı ve akademisyenleri, farklı coğrafyalarda gerçekleşen olaylara ilişkin farklı çözümlerini üretildiğini, bunun en geçerli örneklerinden birinin de bizim coğrafyamız olduğunu, bu nedenle tarihsel süreçte ortaya çıkan farklı özelliklerimizin bilinciyle, ezbere ve Batılı paradigmalara bağlı, Batılı teorilere mahkûm, Batı merkezli bir bakış açısıyla olayları açıklama yanlışlığına düşmeden kendi toplumumuzun özellikleriyle açıklama çabası içerisinde olmalıdır. Bu da Türkiye'nin ve bu topraklarda yaşayan insanların dünyanın içinde bulunduğu yeni şartlar karşısında kendinin yeniden farkında olması, kendini tefrik etmesi ve yerini yurdunu yeniden tayin etmesi iradesine dayanmaktadır (Kara, 2012, s. 5). Bu nedenle alternatif bilgi kaynaklarının üzerine

örtülen ve bizi topyekûn bir alan olarak Batıda üretilen bilginin mahkûmu yapan, taklitçi durumuna düşüren ve bir fasit daireye hapseden bu kalın örtünün bir an önce kaldırılması ya da en azından bir tarafından çekiştirilmeye başlanması gerekmektedir. El-Messiri'nin (2012) de ifade ettiği gibi Batı düşünce ekollerinin getirdiği kazanımların yok sayılması mümkün değildir. Bu kazanımların birçoğu yapıları bakımından evrenseldir ve bu keşiflerin toplumlara özgü teorik yapılar içerisinde kullanılmalarının yanlış bir yönü yoktur. Ancak bu keşifler hazır olarak, tüm toplumlarda hemen işletilebilecek “evrensel yapılar” şeklinde ithal edilen kapsamlı sistemlere ya da teorilere veya bunların özgün versiyonlarına dâhil edilmektedir. İşte bunun kabul edilmesi güçtür. Çünkü bu durum, bireysel çabalara dayanan gerçek bilim ruhu ile çelişmektedir (s. 17).

Bu tartışmalar, ortaya konan varsayımlar ve elde edilen bulgular göz önüne alındığında, aşağıda, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında bilgi üretimine ilişkin işe koşulabilecek alternatif bir süreç önerilmiştir. Geleneğimiz içinde bu topraklarda var olmuş ve bilgi üretim süreçlerinde kullanılmış olan bu yapının temel aşamalarını Fazlıoğlu (2014) şu kavramlarla ortaya koymuştur: *tevarüs*, *temellük*, *temessül*, *tercüme* ve *telif* (DiyanetTV, 16 Aralık 2014). Alanda bilgi üretim süreçlerine yönelik alternatif bir söylem için önerilen bu yapı Tablo 3’te özetlenmiştir.

Tablo 3. Alternatif bir söylem için ‘5T’

1	Tevârüs	[mirasa konma]	Bütün insanlığın üretimi bizim mirasımızdır, bütün beşeri birikimlerle yüzleşmeye hazır olmalıyız, yüzleşmeliyiz.
2	Temellük	[mülk edinme, kendine mal etme]	Bütün bu ulaşılan birikimi, mirası sahiplenmeliyiz, mülkiyetimize geçirmeli, yok etmemeliyiz. İşlemeli, içselleştirmeli ve ayrıştırmalıyız.
3	Temessül	[özümseme. kendini, özünü kaybetmeden içirme. değişme]	Bütün bu birikimi (içeriden ve dışarıdan gelen) kendi dünya görüşümüz, değerlerimiz ışığında özümsemeli, değişmeli, değiştirmeli, başkalarına sunmalı, paylaşmalıyız.
4	Tercüme		Bu aşamada gerekli gördüğümüz birikimi tercüme etmeliyiz.
5	Telif		Bütün bu süreçlerin sonunda ulaşılan noktada telif eserler, kavramlar üretmeli ve geliştirmeliyiz.

Bu süreçte ilk aşama, sözlük anlamı mirasa konmak, bir kimseden miras kalması olan *tevarüs* aşamasıdır. Bu aşamada, dünya üzerinde üretilen her türlü bilginin insanlığın ortak mirası olduğu kabulünden hareketle, her türlü bilgi ile yüzleşmeli, reddedilmemelidir. Eğitim, dünya üzerinde her yaştan, cinsiyetten, kültürden, dinden, milliyetten insanın doğrudan ya da dolaylı olarak içinde yer aldığı, etkilediği ve etkilendiği bir süreçtir. Bu özellikleri itibarıyla çok sayıda farklı görüşe, uygulamaya, politikaya, olaya, gelişmeye sahne olan bir alandır. Bu nedenle eğitim yönetimi alanındaki araştırmacılar dünya üzerinde üretilen her türlü bilgiye Doğu, Batı, Kuzey, Güney ayrımı yapmadan açık olmalı ve değer vermelidir. Bu çok geniş coğrafyalara yayılan bilginin ulaşılabilirliğinin imkânları aranmalı, evrensele ulaşmanın tek ve biricik yolunun İngilizce bilgi birikimi olduğu düşünülmemeli ve bu ortak mirasın bize sunacağı imkânların ve farklılıkların alanın kendi özgünlüğü açısından taşıdığı değer göz ardı edilmemelidir.

Sonraki aşama ise *temellük* tür. Kendine mal etmek anlamına gelen temellük, tüm insanlık tarafından üretilen ve yeri ve zamanı geldiğinde karşılaşılan bilginin yok edilmeyerek, yok sayılmayarak sahiplenilmesini, işlenmesini, içselleştirilmesini ve ayrıştırılmasını içerir. Bu aşamada, eğitim yönetimi araştırmacılarının miras aldıkları bilgileri, birikimi sahiplenmeleri ve korumaları gerekmektedir. Bütün coğrafyalardan elde edilen bu bilgiler kendi sosyal gerçekliklerimizle birlikte analiz edilmeli, karşılaştırılmalı, farklılıkları araştırılmalı, ayrıştırılmalı, içselleştirilmeli ve kavramsallaştırılmalıdır. Yani bu aşamada, eğitim yönetimi alanında tüm dünyada üretilen ortak bilgi birikimi yukarıda ifade edilen aşamalardan geçirilerek alanın kullanımına hazır hale getirilmelidir.

Mülk edinilen bilginin ona bütünüyle teslim olmadan dönüştürüldüğü, yeniden şekillendirildiği aşama ise *temessül* aşamasıdır. Temessülün sözlük anlamı benzeşme, özümleme demektir. Ancak bu benzeşim tam bir teslimiyetten daha çok kendini, özünü kaybetmemeyi içerir. Bu aşamada, diğer süreçleri geçerek gelen bilgi birikimini kendi dünya görüşümüz, inançlarımız, değerlerimiz, kültürel kodlarımız, sosyal gerçekliklerimiz ışığında özümsemeli, değiştirilmeli, başkalarına sunulmalı ve paylaşılmalıdır. Bağlamsallığın ön plana çıktığı bu aşamada, insanlığın ortak birikimi olarak kabul edilen, analiz edilerek ayrıştırılan bilgi; yerele özgü süreçlerde işe katılarak sentezlenmeli, saflaştırılmalıdır. Türkiye’de eğitim yönetimi alanında yukarıda ifade edilen aşamalar kısmen gerçekleşmekle birlikte esas problemin meydana geldiği aşama

bu aşama; yani temessül aşamasıdır. Çalışmada elde edilen bulgularında işaret ettiği gibi, alanda üretilen bilgilerdeki ana sorun özgünlüktür. Alakasızlık olarak ifade edilebilen bu problemin kaynağı, elde edilen bilginin sentezlenmesinde yerele özgü sosyal, kültürel, ekonomik, politik yapıların ve tarihsel süreçlerin ihmal edilmesidir.

Dördüncü aşama *tercüme* aşamasıdır. Bu aşamada gerekli görülen ve alana katkı sağlayacak bütün birikim mekân, zaman, dil, din, kültür vb. farklılıklar gözetilmeden tercüme edilmelidir. Eğitim yönetimi alanında bütün dünyada hatırı sayılır bir miktarda bilgi üretilmekte, çok çeşitli konulara ilişkin eserler ortaya konmaktadır. Dolayısıyla, bu birikimin hem akademik alanda hem de uygulama alanında erişilebilir olması için tercüme edilmesi gerekmektedir. Türkiye’de gerek eğitim bilimleri gerekse eğitim yönetimi alanında tercüme faaliyetleri son zamanlarda artsa da, bu tercüme faaliyetleri araştırma yöntemleri, liderlik gibi benzer konulara odaklanmaktadır. Tercüme faaliyetleri bunlarla sınırlı kalmamalı, alanın temel eserleriyle birlikte, alana katkı sağlayacak ve farklı yönelimlere yer veren eserler de tercüme edilmelidir. Burada önemli olan bir diğer hususta bu sürecin doğrusal bir yapı arz etmediğidir, düz bir sıra takip etmediğidir. Tevarüs, temellük, temessül, tercüme ve telif süreçleri her zaman birbirleriyle kesişebilmektedir.

Beşinci ve son aşama ise *telif* aşamasıdır. Tüm bu süreçlerin sonunda ulaşılan noktada elde edilen birikimden yararlanılarak telif eserler, kuramlar, kavramlar, uygulamalar üretilmelidir. Bütün insanlığın ortak mirası anlayışından hareketle sahiplenilen ve dünyanın her köşesinden gelen bilgilerin analiz edilmesi, bu analiz sonucunda içselleştirilen, anlamlandırılan bilgilerin ülkenin kendi bağlamsallığı içerisinde sentezlenmesi, dönüştürülmesi ve bu sürecin her aşamasında tercümelerle beslenmesi sonucunda elde edilen kavram, kuram, model ve uygulamalar telif eserlere dönüştürülmelidir.

Kaynakça

- Akomolafe, A. C. (2011). *Nchetaka let the kite hawk have its perch: A Recovering African psychologist's narratives of resistance and the quest for our own story*. Paper presented at the Decolonizing Our Universities Conference, Penang, Malaysia June 27-29, 201. <http://eprints.covenantuniversity.edu.ng/1612/1/Nchetaka.pdf> adresinden 23/04/2015 tarihinde erişilmiştir.
- Aktas, E. (2006). *Küreselleşme, Yoksulluk ve Genetiği Değiştirilmiş Tarım Ürünleri [Globalisation, Poverty and Genetically Modified Agricultural Product]*(No. 8657). University Library of Munich, Germany.
- Alatas, S. F. (1993). On the indigenization of academic discourse. *Alternatives*, 18(3), 307-338.
- Alatas, S. F. (1995). The theme of "relevance" in Third World human sciences. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 16(2), 123-140.
- Alatas, S. F. (1996). Western theory, East Asian realities and the social. In *Sociology in East Asia and its Struggle for Creativity*, 73-82.
- Alatas, S. F. (2000a). Academic dependency in the social sciences: Reflections on India and Malaysia. *American Studies International*, 38(2), 80, 96.
- Alatas, S. F. (2000b). An Introduction to the idea of alternative discourses. *Southeast Asian Journal of Social Science*, 28(1), 1-12
- Alatas, S. F. (2001). The study of the social sciences in developing societies: towards an adequate conceptualization of relevance. *Current Sociology*, 49(2), 1-19.
- Alatas, S. F. (2003). Academic dependency and the global division of labour in the social sciences. *Current Sociology*, 51(6), 599-613.
- Alatas, S. F. (2006). *Alternative discourses in Asian social science: Responses to Eurocentrism*. New Delhi: Sage.
- Alatas, S. F. (2008). Intellectual and structural challenges to academic dependency. *International Sociological Association E-Bulletin*, 9, 3-26.
- Alatas, S. H. (1972). The captive mind in development studies. *International Social Sciences Journal*, 24(1), 9-25.

- Alatas, S. H. (1974). Captive mind and creative development. *International Social Science Journal*, 26(4), 691-700.
- Alatas, S. H. (1979). Towards an Asian social science tradition. *New Quest*, 17, 265-9.
- Alatas, S. H. (2000). Intellectual imperialism: Definition, traits, and problems. *Asian Journal of Social Science*, 28(1), 23-45.
- Alatas, S. H. (2006). The autonomous, the universal and the future of sociology. *Current Sociology*, 54(1), 7-23.
- Alpay, H. R. (1989). *Teknolojik Bağımlılık ve Yaratıcı Mühendislik Eğitiminin Gerekliği*. Sanayi Kongresi Bildirileri. TMMOB Sanayi Kongresi, Aralık, 4-9. S. 9-12, Bursa
- Altbach, P. (1971). Education and neocolonialism. *The Teachers College Record*, 72(4), 543-558.
- Altbach, P. (1977). Servitude of the mind? Education, dependency, and neocolonialism. *The Teachers College Record*, 79(2), 187-204.
- Altbach, P. G. (1981). The university as center and periphery. *Teachers College Record*, 82(4), 601-621.
- Alvares, C. (2011). A critique of Eurocentric social science and the question of alternatives. *Economic & Political Weekly*, 46(22), 72-81.
- Amin, S. (2007). *Avrupa-merkezcilik: Bir ideolojinin eleştirisi* (Çev.: M. Sert). İstanbul: Chiviyazıları.
- Andrews, N., ve Okpanachi, E. (2012). Trends of epistemic oppression and academic dependency in Africa's development: The need for a new intellectual path. *Journal of Pan African Studies*, 5(8), 85.
- Aslanargun, E. (2007). Modern eğitim yönetimi anlayışına yönelik eleştiriler ve postmodern eğitim yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50(50), 195-212.
- Aydın, A., Erdağ, C., ve Sarier, Y. (2010). A comparison of articles published in the field of educational administration in terms of topics, methodologies and results. *Eurasian Journal of Educational Research*, 39, 37-58.
- Aypay, A., Baloğlu N. ve Karadağ, E. (2010, Mayıs). *Eğitim yönetimi araştırmalarına analitik bir bakış: Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi dergisinin analizi:*

2004-2009. 5. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresinde sunulan bildiri. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara

- Bajunid, I. A. (1996). Preliminary explorations of indigenous perspectives of educational management: The evolving Malaysian experience. *Journal of Educational Administration*, 34(5), 50-73.
- Balcı, A. (1987). Eğitim yönetimi araştırmalarının durumu: EAQ'de 1970-1985 arasında yayınlanan araştırmalar. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1-2), 421-434.
- Balcı, A. (1990). Eğitim yönetiminde araştırma. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(1), 81-94.
- Balcı, A. (1991). Eğitim yönetiminde kuram ve araştırma. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(2), 735-746.
- Balcı, A. (1992). Eğitim örgütlerine yeni bakış açıları: Kuram araştırma ilişkisi. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(1), 27-45.
- Balcı, A. (1993). *Türkiye'de eğitim araştırmalarının durumu: A.Ü. EBF örneği*. Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi (s. 89-120). Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Balcı, A. (2003). Eğitim örgütlerine yeni bakış açıları: Kuram araştırma ilişkisi II. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 33(33), 26-61.
- Balcı, A. (2008). Türkiye'de eğitim yönetiminin bilimleşme düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 14(2), 181-209.
- Balcı, A., ve Apaydın, Ç. (2009). Türkiye'de eğitim yönetimi araştırmalarının durumu: Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi dergisi örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(3), 325-344.
- Bassey, M. (1999). *Case study research in educational settings*. Buckingham: Open University Press.
- Bates, R. (2006). Culture and leadership in educational administration: A historical study of what was and what might have been. *Journal of Educational Administration And History*, 38(2), 155-168.
- Becker, H. S. (2014). *Mesleğin incelikleri*. (Çev.: L. Ünsaldı, B. Öztürk, H. E. Mescidoğlu, Ş. Geniş, G. Metin). Ankara: Heretik.

- Beigel, F. (2011). Academic dependency. *Global Dialogue*, 2(2). <http://isa-global-dialogue.net/academic-dependency/> adresinden 11/12/2014 tarihinde erişilmiştir.
- Beigel, F. (Ed.). (2013). *The politics of academic autonomy in Latin America*. Ashgate Publishing.
- Beycioğlu, K., ve Dönmez, B. (2006). Eğitim yönetiminde kuramsal bilginin üretimine ve uygulanmasına ilişkin bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 47(47), 317-342.
- Bogdan, R. C., ve Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Bogdan, R. C., ve Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston: Allyn & Bacon.
- Boztemur, R. (2011). Marx, Doğu sorunu ve ortantalizm. *Doğu Batı: Oryantalizm I*, 20, 139-155.
- Bulut Y. (2002). *Oryantalizmin eleştirel tarihi*. İstanbul: Yöneliş.
- Bursalioglu, Z. (2010). *Eğitim yönetiminde teori ve uygulama*. Ankara: Pegem Akedemi.
- Bush, T. (1999), Crisis or crossroads? The discipline of educational management in the late 1990s. *Educational Management and Administration*, 27(3), 239-252.
- Cambron-McCabe, N. H., ve Foster, W. (1994). A paradigm shift: Implications for the preparation of school leaders. İçinde *Democratic leadership: The changing context of administrative preparation*, 49-60. T. A. Mulkeen, N. H. Cambron-McCabe ve B. J. Anderson (Editörler), New Jersey: Ablex.
- Celep, C. (2009). *Türkiye'de eğitim yönetimi bilimsel toplantıları: Tarihsel gelişim, kararlar, belgeler, yazışmalar*. <http://www.eyedder.org.tr> adresinden 25/05/2013 tarihinde erişilmiştir.
- Chen, G. M. (2006). Asian communication studies: What and where to now. *The Review of Communication*, 6(4), 295-311.
- Cheng, K. M. (1995). The neglected dimension: Cultural comparison in educational administration. In: *Wong KC and Cheng KM (eds.), Educational Leadership and Change: An International Perspective*, 87-102.

- Christensen, L. B., Johnson, R. B., ve Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz*, (A. Aypay, Çev. Ed.). Ankara: Anı.
- Churchill, W. (1981). White studies: The intellectual imperialism of contemporary US education. *Integrated Education*, 19(1-2), 51-57.
- Churchill, W. (1995). White studies: The intellectual imperialism of US higher education. *Beyond comfort zones in multiculturalism: Confronting the politics of privilege*, 17-35.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design; Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev. Ed.: M. Bütün ve S. B Demir). Ankara: Siyasal.
- Culbertson, J. (1983). Theory in educational administration: Echoes from critical thinkers. *Educational Researcher*, 12(10), 15-22.
- Çelik, V. (1997). Eğitim yönetiminde kuramsal gelişmeler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(1), 31-44.
- Demiralp, O. (2012). Ahmet Hamdi Tanpınar. İçinde T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce: Modernleşme ve Batıcılık*. İstanbul: İletişim.
- Demirhan, G. (2015). *Türkiye'de eğitim yönetimi alanında araştırma geleneği ve paradigmaların gömülü teori bağlamında değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi: Eskişehir.
- Denzin, N. K. (1989). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (2011). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp. 1-19). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Dikkaya, M., ve Özyakışır, D. (2006). Küreselleşme ve bilgi toplumu: Eğitimin küreselleşmesi ve neo-liberal politikaların etkileri. *Uluslararası İlişkiler*, 3(9), 151-172.
- Dimmock, C., ve Walker, A. (2005). *Educational leadership: Culture and diversity*. London: Sage.
- Dissanayake, W. (Ed.). (1988). *Communication theory: the Asian perspective*. Asian Mass Communication Research and Information Centre. Singapore.
- DiyanetTV. (16 Aralık 2014). *Genç İlahiyat - İhsan Fazlıoğlu - (İstanbul Üniversitesi)*. [Video Dosyası]. <https://www.youtube.com/watch?v=RmhsFyUsmMI> adresinden erişilmiştir.
- Droit, R. P. (2013). *Kısa felsefe tarihi*. İstanbul: Say.
- Ebu Süleyman, A. A. (2012). *Müslüman aklın krizi* (Y. Savur, Çev.). İstanbul: Mahya.
- Ebu'l-Fadl, M. (2012). *Doğu ile Batının buluştuğu yer*. (Y. Savur, Çev.). İstanbul: Mahya.
- Eisner, E. W. (1998). *The enlightened eye*. Upper Saddle River, NJ: Simon & Schuster.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Ankara: Anı.
- El-Messiri, A. M. (2012). *Önyargı: Fen ve sosyal bilimlerde epistemolojik önyargı* (İ. Kapaklıkaya, Çev.). İstanbul: Mahya.
- English, W. F. (2001). What paradigm shift? An interrogation of Kuhn's idea of normalcy in the research and practice of educational administration. *International Journal of Leadership in Education*, 4(1), 29-38.
- Erdost, C. (1982). *Sermayenin uluslararasılaşması ve teknoloji transferi*. Ankara: Savaş.
- Esther, S. H. (2006). Educational decentralization in three Asian societies: Japan, Korea and Hong Kong. *Journal of Educational Administration*, 44(6), 590- 603.
- Fals-Borda, O., ve Mora-Osejo, L. (2003). Eurocentrism and its effects: a manifesto from Colombia. *Globalisation, Societies and Education*, 1(1), 103-107.
- Fanon, F. (2007). *Yeryüzünün lanetlileri* (Ş. Süer, Çev.). İstanbul: Versus.
- Fanon, F. (2014). *Siyah deri beyaz maske* (C. Koytak, Çev.). İstanbul: Versus.
- Faruki, İ. R. (2012). *Bilginin İslamileştirilmesi* (F. Kuru, Çev.). İstanbul: Risale.

- Feyerabend, P. (1991). *Yönteme hayır*. (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Ara.
- Fazlıoğlu, İ. (2015). *Kayıp halka: Türk-İslam felsefe bilim tarihinin anlam küresi*. İstanbul: Papersense.
- Fırat, N. Ş. (2006). Pozitivist yaklaşımın eğitim yönetimi alanına yansımaları, alana getirdiği katkı ve sınırlılıklar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 40-51.
- Foster, W. (1986). *Paradigms and promises: New approaches to educational administration*. NY: Prometheus Press.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., ve Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Fraenkel, J., ve Wallen, N. (2006). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Freire, P. (2010). *Ezilenlerin pedagojisi* (D. Hattatoğlu ve E. Özbek, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Friedman, N. L. (1965). New orders and old: Historians, educationists, and the dynamics of academic imperialism. *American Behavioral Scientist*, 9(2), 24–29.
- Gareau, F. H. (1985). The multinational version of social science with emphasis upon the discipline of sociology. *Current Sociology*, 33(3): 1–169
- Gareau, F. H. (1988). Another type of third world dependency: The social sciences. *International Sociology*, 3(2), 171–178
- Gilpin, R. (1987). *The political economy of international relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. L. (2006). *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş* (Çev. Ed.: A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu). Ankara: Anı.
- Goody, J. (2012). *Tarih hırsızlığı* (Çev.: G. Ç. Güven). İstanbul: İş Bankası Kültür.
- Göle, N. (2011). Batı-dışı modernlik üzerine bir ilk desen. *Doğu Batı*, 1(2), 65-73.

- Greenfield, T. B. (1994). *Greenfield on educational administration* (P. Ribbins, Ed.). London: Routledge.
- Guichaoua, A. (1998). Sosyal bilimler ve kalkınma (Çev.: A. Akarçay). İçinde *Üçüncü Dünya'nın sonu mu?* (Der. S. Cordellier). İstanbul: İletişim.
- Hallinger, P., ve Leithwood, K. (1996). Culture and educational administration: A case of finding out what you don't know you don't know. *Journal of Educational Administration*, 34(5), 98-116.
- Hallinger, P., Walker, A. ve Bajunid, I. (2005). Educational leadership in East Asia: Implications for education in a global society. *UCEA Review*, 46(1), 1-4.
- Hallinger, P., ve Bryant, D. (2013). Mapping the terrain of educational leadership and management in East Asia. *Journal of Educational Administration*, 51(5), 618-637.
- Hofstede, G. (1993). Cultural constraints in management theories. *The Academy of Management Executive*, 7(1), 81-94.
- Hoy, W. K. (1996), Science and theory in the practice of educational administration: A pragmatic perspective. *Educational Administration Quarterly*, 32(3),366-378.
- In, K. J. (2006). Academic dependency: Western-centrism in Korean political science. *Korean Journal*, 46(4), 115-35.
- İbn Haldun (2013, özgün eser, M. 1378). *Mukaddime, Cilt 1*. (Haz.: S. Uludağ). İstanbul: Dergâh.
- İşçi, S. (2013). *Türkiye'de eğitim yönetimi alanında yapılmış lisansüstü tezlerin tematik, metodolojik ve istatistiksel açıdan incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi: Eskişehir.
- Johnson, B., ve Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları: Nicel, nitel ve karma yaklaşımlar*. (Çev. Ed.: S: B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Joshi, P. C. (1972). The question of relevance. *Seminar*, 157, 24-29.
- Joshi, P. C. (1982). *Perspectives in social science research the problem of relevance or of value orientation*. In *Relevance in social science research: A colloquium* (s. 69-93). New Delhi: Vikas Publishing.

- Kaçmazoğlu, H. B. (2012). *Türk sosyolojisinde temalar 3: Doğu Batı çatışması*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). *İnsan aile kültürü*. İstanbul: Remzi.
- Kahraman, H. B. (2002). İçselleştirilmiş, açık ve gizli oryantalizm ve Kemalizm. *Doğu Batı: Oryantalizm I*, 20, 153-178.
- Kara, İ. (2012). *Din ile modernleşme arasında İslam*. İstanbul: Dergah.
- Kaya, Y. K. (1999). *Eğitim yönetimi*. Ankara: Bilim.
- Kim, K. D. (1996). *Toward culturally 'independent' social science: Illustrations of indigenization in East Asia*. paper presented at the East Asian Regional Colloquium, "The Future of Sociology in East Asia," Seoul, November, 22-23, 1996.
- Kim, Y. C., ve Cho, J. (2005). Now and forever: Portraits of qualitative research in Korea. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 18(3), 355-377.
- Kontny, O. (2011). Üçgenin tabanını yok sayan Pythagoras. *Doğu Batı: Oryantalizm I*, 20, 121-136.
- Köse, M., ve Küçük, M. (2015). Oryantalizm ve "öteki" algısı. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 107-127.
- Kuran, E. (2007). *Türkiye'nin Batılılaşması ve millî meseleler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Kurtuluş, B. (1999). *Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk beyin göçü*. İstanbul: Alfa.
- Küçükömer, İ. (2013). *"Batılılaşma" düzenin yabancılaşması*. İstanbul: Profil.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam.
- Lamy, P. (1976). The globalization of American sociology: Excellence or imperialism?. *The American Sociologist*, 104-114.
- Lander, E. (2000). Eurocentrism and colonialism in Latin American social thought. *Nepantla*, 1(3), 519-532.
- Lee, S. H. (2000). The rise of East Asia and East Asian social science's quest for self-identity. *Journal of World-Systems Research*, 6(3), 768-83.

- Lee, M., ve Hallinger, P. (2012). National contexts influencing principals' time use and allocation: economic development, societal culture, and educational system. *School Effectiveness and School Improvement*, 23(4), 461-482.
- Lincoln, Y. S., ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Littrell, J., ve Foster, W. (1995). The myth of a knowledge base in administration. In R. Donmoyer, M. Imber, ve J. Scheurich (Eds.), *The knowledge base in educational administration: Multiple perspectives* (pp. 32-46). Albany: State University of New York Press.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Makdisi, U. (2004). Osmanlı Oryantalizmi. İçinde *Oryantalizm (Tartışma Metinleri)*, (A. Yıldız, Ed.) Ankara: Doğu Batı.
- Mardin, Ş. (2012). *Türk modernleşmesi*. İstanbul: İletişim.
- Marshall, C., ve Rossman, G. B. (1999). *Designing qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- McGoun, E. G., ve Kester, G. W. (1994). *Intellectual imperialism in research: A commentary on financial research in the Asia-Pacific region*. Working Paper, Bucknell University.
- McMillan, J. S., ve Schumacher, J. S. (2006). *Research in education: A conceptual introduction*. Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publications.
- Mignolo, W. D. (1993). Colonial and postcolonial discourse: Cultural critique or academic colonialism? *Latin American Research Review*, 28(3), 120-134.
- Mignolo, W. D. (2014). Spirit out of bounds returns to the East: The closing of the social sciences and the opening of independent thoughts. *Current Sociology*, 62(4), 584-602.
- Needham, J. (1983). *Doğunun bilgisi Batının bilimi* (A. N. Acar, A. Akçay, H. Ü. Nalbantoğlu ve M. Yilmazer, Der.). Ankara.

- Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar I.* (Çev. : S. Özge). İstanbul: Yayın Odası.
- Ogawa, R., Goldring, E. ve Conley, S. (2000). Organizing the field to improve research on educational administration. *Educational Administration Quarterly*, 36(3), 340-357.
- Omobowale, A. O. (2010). Academic dependency and sociological theorizing in the Third World. *Academic Dependency in the Social Sciences: Structural Reality and Intellectual Challenges*, 133-56.
- Omobowale, A. O., Akanle, O., Adeniran, A. I., ve Adegboyega, K. (2014). Peripheral scholarship and the context of foreign paid publishing in Nigeria. *Current Sociology*, 62(5), 666-684.
- Oommen, T. K. (1991). Internationalization of sociology: A view from developing countries. *Current Sociology*, 39(1), 67-84.
- Oplatka, I. (2007). The scholarship of educational management: Reflections from the 2006 CCEAM Conference. *International Studies in Educational Administration*, 35(1), 92- 104.
- Oplatka, I. (2009a). The field of educational administration: A historical overview of scholarly attempts to recognize epistemological identities, meanings and boundaries from the 1960s onwards. *Journal of Educational Administration*, 47(1), 8-35.
- Oplatka, I. (2009b). Educational administration as a contextually based field of study: Reflections from the 2008 Commonwealth Council for Educational Administration and Management Conference in South Africa. *International Studies in Educational Administration*, 37(3), 3-19.
- Oplatka, I. (2010). *The legacy of educational administration: A historical analysis of an academic field.* Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Oplatka, I., ve Arar, K. H. (2015). Leadership for social justice and the characteristics of traditional societies: ponderings on the application of western-grounded models. *International Journal of Leadership in Education*, (ahead-of-print), 1-18.

- Oyinlola, M. A. (2013). Dependent scholarship and the economics of international publishing in Nigeria. *International Journal of Sociology*, 43(1), 43-54.
- Örücü, D., ve Şimşek, H. (2011). Akademisyenlerin gözünden Türkiye’de eğitim yönetiminin akademik durumu: Nitel bir analiz. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 17(2), 167-197.
- Özakupınar, Y. (1997). *Batılılaşma meselesi ve Mümtaz Turhan*. Kubbealtı Neşriyatı.
- Özsoy, S., Ünal, L. I., Özdemir, Y., Buyruk, H., ve Demir, N. (2013). *Türkiye’de eğitim bilimci olmak: Bir kimlik araştırması*. Ankara: Pegem.
- Papa, R. (2009). *The discipline of education administration: Crediting the past*. Houston, TX: National Council of Professors of Educational Administration Connexions. https://cnx.org/resources/f57361be94dde10d8391b18a7207144c45dd7804/4papa_small.pdf adresinden 03/08/2014 tarihinde erişilmiştir.
- Parekh, B. (1992). The poverty of Indian political theory. *History of Political Thought* 13(3), 535-560.
- Patton, Q. M. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. Ed.: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem A.
- Preissle, J. (2008). Analytic induction. In *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods*. (Ed. L. M. Given). (pp, 15-16). CA: Sage.
- Quijano, A. (2007). Coloniality and modernity/rationality. *Cultural studies*, 21(2-3), 168-178.
- Raina, U. (2007). *Intellectual imperialism in the Andes: German anthropologists and archaeologists in Peru, 1870--1930*. Temple University.
- Reboul, O. (1995). Değerlerimiz Evrensel Midir? (H. Izgar, Çev.). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(3), 363-373.
- Said, E. W. (2004). *Kültür ve emperyalizm*. (Çev.: N. Alpay). İstanbul: Hil.
- Said, E. (2012). *Şarkiyatçılık: Batının şark anlayışları* (Çev.: B. Ülner). İstanbul: Metis.
- Sargut, A. S. (2010). *Kültürler arası farklılaşma ve yönetim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sezer, B. (1988). *Türk sosyolojisinin ana sorunları*. İstanbul: Sümer Kitabevi.

- Sezer, B. (2011). *Asya tarihinde su boyu ovaları ve bozkır uygarlıkları*. İstanbul: Kitabevi.
- Sezer, B. (2012). *Türk sosyolojisinin ana sorunları*. İstanbul: Kızılelma.
- Shah, S. (2006). Educational leadership: an Islamic perspective. *British Educational Research Journal*, 32(3), 363-385.
- Shih, C. F. (2010). Academic colonialism and the struggle for indigenous knowledge systems in Taiwan. *Social Alternatives*, 29(1), 45.
- Sinha, V. (2000). Moving beyond critique: Practising the social sciences in the context of globalization, postmodernity and postcoloniality. *Asian Journal of Social Science*, 28(1), 67-104.
- Sinha-Kerkhoff, K., ve Alatas, S. F. (2010). Introduction: A common pool of knowledge or academic dependency? In *Academic dependency in the social sciences: Structural reality and intellectual challenges* (K. Sinha-Kerkhoff ve S. F. Alatas). Delhi: Manohar.
- Somel, C. (2000). Bağımlılık kuramı ve Güney Kore deneyimi. İçinde *Küreselleşme: Emperyalizm, yerelcilik, işçi sınıfı* (Der.: E. A. Tonak). Ankara: İmge.
- Somel, S. A. (2012). Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Osmanlı eğitim düzeninde dönüşümler. İçinde H. İncelik ve M. Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat: Değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Spring, J. (1994). *Wheels in the hand: Educational philosophies of authority, freedom and culture from Socrates to Paul Freire*. NY: McGraw-Hill.
- Stake, R. E. (1981). Case study methodology: An epistemological advocacy. In W. W. Welsh (Ed.), *Case study methodology in educational evaluation*. Minneapolis: Minnesota Research and Evaluation Center, 272.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Stake, R. E. (2005). Qualitative case study research. In N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research*. (pp. 443-466). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Sunar, L. (2007). Şarkiyatçılığı Niçin Yeniden Tartışmalıyız?. *Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları.*
- Şentürk, İ., ve Turan, S. (2012). Foucault'un iktidar analizi bağlamında eğitim yönetimine ilişkin bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(2), 243-272.
- Şimşek, H. (1997). Pozitivizm ötesi paradigmatik dönüşüm ve eğitim yönetiminde kuram ve uygulamada yeni yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(1), 97-109.
- Şişman, M. (1996a). Postmodernizm tartışmaları ve örgüt kuramındaki yansımaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 7(7), 451-464.
- Şişman, M. (1996b). Yönetim kuramları ve kültürlerarası farklılaşma açısından yönetim uygulamaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2(2), 295-308.
- Şişman, M. (1998). Eğitim yönetiminde kuram ve araştırmada alternatif paradigma ve yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(16), 395-422.
- Şişman, M. ve Tosun, A. (2012) Batıda Geliştirilen Eğitim Teorilerinin Batı Dışı Toplumlar İçin Geçerliliği: İslam Ülkeleri Açısından Bir Analiz. İçinde *Değişen Ortadoğu'da Kültür ve Siyaset* (Haz.: Y. Aktay, P. El-Sharkawy ve A. Uysal). Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi, Seçme Tebliğler, (ss. 549-561), Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları.
- Şişman, M., ve Turan, S. (2004a). Eğitim yönetiminin gelişimi. İçinde: Y. Özden (Ed), *Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı* (s. 99-146). Ankara: Pegem
- Şişman, M., ve Turan, S. (2004b). Dünyada eğitim ve yöneticilerinin yetiştirilmesine ilişkin başlıca yönelimler ve Türkiye için çıkarılabilecek bazı sonuçlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 13-26.
- Şişman, M., Erdağ, C. ve Uysal, Ş. (2009). *Eğitim Yönetiminin Teorik Temelleri: Bir Kırılma Noktası Olarak Thomas B. Greenfield ve Sonrası*. İçinde 4. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi, Denizli.
- Tahir, K. (1992). *Notlar/Batılılaşma*. İstanbul: Bağlam.
- Tezcan, M. (2000). *Dış göç ve eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Thompson, E. C. (2006). Internet-mediated networking and academic dependency in Indonesia, Malaysia, Singapore and the United States. *Current Sociology*, 54(1), 41-61.
- Tiryakioğlu, M. (2011). Teknoloji transferi, teknoloji yoksulluğu mu? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(02), 169-199.
- Travis, E. F. (2011). *Intellectual dependency and Brazil's trade deficit in management knowledge*. <http://dspace.c3sl.ufpr.br/dspace/bitstream/handle/1884/25660/Eric%20Ford%20Travis%20Ultimate%20Dissertation.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden 03/11/2014 tarihinde erişilmiştir.
- Tuna, K. (2011). *Batılı bilginin eleştirisi üzerine*. İstanbul: İz.
- Turan, S. (2004a). Modernite ve postmodernite arasında bir insan bilimi olarak eğitim yönetimi. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1),1-8.
- Turan, S. (2004b). *Modernizm, postmodernizm ve 'krizdeki alan eğitim yönetimi.'* XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya, 6–9 Temmuz 2004.
- Turan, S. (2005). *Eğitim yönetiminde bilimsel bilginin üretimi: Kavramsal bir çözümleme*. XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Denizli, 28–30 Eylül 2005.
- Turan, S. (2007). *Krizdeki bilim dalı: Eğitim yönetimi, teftişi, planlaması ve ekonomisi*, XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Tokat, 5–7 Eylül 2007.
- Turan, S. (2009). *Alansız alan: eğitim yönetiminin sınırlarını tartışmaya açmak*. IV. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi, 14-15 Mayıs 2009, EYEDDER-Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Turan, S., ve Şişman, M. (2013). Eğitim yönetimi alanında üretilen bilimsel bilgi ve batılı biliş tarzının eleştirisine giriş [Çağrılı Makale]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 19(4), 505-514.
- Turan, S., Karadağ, E., Bektaş, F., ve Yalçın, M. (2014). Türkiye’de eğitim yönetiminde bilgi üretimi: Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi dergisi 2003-2013 yayınlarının incelenmesi [doi: 10.14527/kuey. 2014.005]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 20(1), 93-119.
- Turner, B. S. (2001). *Marx ve oryantalizmin sonu*. (H. Ç. Keskinok, Çev.). İstanbul: Kaynak.

- Türkdoğan, O. (1995). *Bilimsel değerlendirme ve araştırma metodolojisi*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı
- Uberoi, J. S. (1968). Science and swaraj. *Contributions to Indian sociology*, 2(1), 119-123.
- Uygun, O. (2008). *İbni Haldun'un toplum ve devlet kuramı*. İstanbul: On İki Levha.
- Uysal, Ş. (2013). *Türkiye'de eğitim yönetimi teftişi planlaması ve ekonomisi alanındaki doktora tezlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi: Eskişehir.
- Ünsandı, L. (2015). Önsöz. İçinde (L. Ünsaldı ve E. Geçgin), *Sosyoloji tarihi: Dünya'da ve Türkiye'de* (ss, 7-12). Ankara: Heretik.
- Wallerstein, I. (1997). Eurocentrism and its avatars: the dilemmas of social science. *Sociological bulletin*, 21-39.
- Wallerstein, I. M. (2006). *European universalism: The rhetoric of power*. The New Press.
- Wang, G. (2010a). Beyond the de-westernizing communication research. İçinde *De-Westernizing communication research: Altering questions and changing framework* (Ed.: G. Wang). (s. 1-19). Routledge.
- Wang, G. (Ed.). (2010b). *De-Westernizing communication research: Altering questions and changing frameworks*. Routledge.
- Weiss, R. (1994). *Learning from strangers; the art and method of qualitative interview studies*. New York: The Free Press.
- Wiersma, W. (2000). *Research methods in education*. Needham Heights, MA: Allyn Bacon.
- Willower, D. J. (1991). *Educational administration: Philosophy, praxis, professing*. Madison: NCPEA.
- Willower, D. J., ve Forsyth, P. B. (1999). A brief history of scholarship on educational administration. In J. Murphy ve K. S. Louis (Eds.), *Handbook of research on educational administration: A project of the American Educational Research Association* (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

- Yazan, B. (2015). Three approaches to case study methods in education: Yin, Merriam, and Stake. *The Qualitative Report*, 20 (2), 134-152.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Yin, R. K. (2004). *Case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research design and methods*. Thousand Oaks, London: Sage Publications.

Ekler

EK-A: Görüşme Soruları

GÖRÜŞME FORMU

1. Bu noktada söyle başlamak istiyorum; *eğitim yönetimi* alanındaki araştırma gündemlerimiz, bu gündemleri belirleyen soruların kaynakları ve bu gündemlere ilişkin üretilen bilgiler hakkında neler düşünüyorsunuz? Sizden ülkemizde eğitim yönetimi alanında bilgi üretim süreçlerinin bir tasvirini yapmanızı istesem, bu süreci nasıl tasvir edersiniz?
 - i. Yabancı literatürün taranması bu süreci nasıl etkiliyor? Kendinizden, öğrencilerinizden ya da diğer meslektaşlarınızdan örnekler verebilir misiniz?
 - ii. Eğitim yönetimi alanında hem araştırmalarda hem de eğitim öğretim faaliyetlerinde kullandığımız teorilerin, kavramların, modellerin genellikle ABD, İngiltere, Fransa gibi ülkelerden alınması konusunda neler düşünüyorsunuz? Bu ülkelerin gündemlerindeki araştırma konularının bizim gündemimizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Örnekler verebilir misiniz?
 - iii. Bu durum nasıl sonuçlar ortaya çıkarıyor size göre?
 - iv. Neden başka ülkeler değil de bu ülkeler sizce?
 - v. Batı kaynaklı teorileri araştırmalarınızda kullanırken ya da öğrencilerinize öğretirken herhangi bir zorluk yaşıyor musunuz? Neden?
 - vi. Sizce neden alanda kendi kavramlarımızı, modellerimizi, teorilerimizi üretemiyoruz?
2. Sizce ülkemizde eğitim yönetimi alanında neyin geçerli bilgi olduğuna ya da araştırma kanıtı (evidence) olduğuna kim, nasıl karar veriyor? Bu süreci örneklendirebilir misiniz?
3. Ülkemizdeki eğitim bilimlerine yönelik akademik dergiler ve yayın politikaları hakkında neler söyleyebilirsiniz? Bu dergiler eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin neresinde duruyor? Bu sürece olan etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz? Örnekler verebilir misiniz?
4. Alanda önemli görülen dergilerin büyük bölümünün Amerika ve İngiltere gibi ülkeler tarafından kontrol edilmesi eğitim yönetimi alanındaki akademik

pratiklerimizi nasıl etkiliyor sizce? Bu dergiler bize ne gibi zorunluluklar getiriyor? Örnekler verebilir misiniz?

- i. Yurtdışı ve İngilizce yayının, indeksli dergilerin çok önemsenmesinin nedenleri ve buna bağlı olarak bu durumun alanda yarattığı sonuçlar hakkında neler söyleyebilirsiniz? Örnekler verebilir misiniz?
 - ii. Sizce akademik yayın dilinin İngilizce olması ülkemizin bilgi üretme sürecini nasıl etkiliyor? Örnekler verebilir misiniz?
 - iii. Kullandığımız veri tabanlarının hepsinin yurtdışı kaynaklı olması sizce bizim akademimizde nasıl bir etki yaratıyor? Örnekler verebilir misiniz?
 - iv. Alanda prestijli yayınevlerinin İngilizce yayın yapması sizce bizim akademimizi nasıl etkiliyor? Örnekler verebilir misiniz?
 - v. Sizce genel olarak ülkemizde örneğin SSCI yayın yapma zorunluluğu nasıl bir akademik ve entelektüel etki yaratıyor? Örnekler verebilir misiniz?
5. Eğitim teknolojilerinin, eğitim-öğretim kuram ve yaklaşımlarının büyük oranda yabancılar tarafından üretiliyor ve kontrol ediliyor olması sizce bizim entelektüel hayatımızı etkiliyor mu? Nasıl?
6. OECD, Dünya Bankası, UNICEF gibi örgütler (Batı kaynaklı) sürekli dünyadaki eğitim sistemleri ile ilgili raporlar hazırlıyorlar, sınavlar yapıyorlar, ülkeleri sıralıyorlar. Sizce bu kurumların temel amacı nedir? Görünürdeki işlevlerinin altında herhangi bir başka amaçlarının olduğunu düşünüyor musunuz?
- i. Siz maliyet gerektiren akademik çalışmalarınızı nasıl finanse ediyorsunuz?
 - ii. AB fonları, Dünya Bankası, UNESCO gibi yabancı kaynaklı fonların genellikle öncelikli çalışma alanları bulunmaktadır ve başvuru için bunlar göz önünde bulundurulmaktadır. Sizce ülkemizdeki araştırmalara bu fonlar tarafından desteklenmesi için gösterilen teşvik, akademik hayatımızı nasıl etkilemektedir? Sizce bunun olumlu olumsuz sonuçları neler olabilir?
7. Yabancı üniversiteleri örnek alarak kurulan üniversiteler ve bölümler, belirlenen derslerin adları ve içerikleri sizce bizi nasıl etkiliyor?
- i. Peki, bu durumun nasıl olması gerektiğine ilişkin düşünceleriniz neler? Bu durum nasıl düzeltilebilir?

8. Diğer alanlarda da çoğunlukla gözlenen bir durum olmakla birlikte, alandaki akademisyenlerin yurt dışı eğitimleri ya da doktora sonrası araştırmaları için büyük oranda Batılı ülkeleri genellikle de ABD'yi tercih etme nedenleri neler olabilir size göre?
- Bu durumun eğitim yönetimi alanında yarattığı sonuçlarla ilgili neler söyleyebilirsiniz?
9. Tüm bu konuştuklarımızdan sonra sizinle biraz akademik bağımlılık hakkında konuşmak istiyorum. *Akademik bağımlılık*; bir toplumda sosyal bilim üretim mekanizmalarının fikri ve kurumsal anlamda özellikle Batılı sosyal bilim araştırma gündem ve geleneklerine bir şekilde bağımlı olması olarak tanımlanıyor. Siz, akademik bağımlılık hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Türkiye'deki eğitim yönetimi alanında bu duruma ilişkin gözlemlerinizi, düşüncelerinizi, deneyimlerinizi paylaşabilir misiniz?
 - Bu durumun, yani eğitim yönetimi alanındaki mevcut akademik bağımlılık durumunun sonuçlarına dair düşünceleriniz nelerdir? Bu durum eğitim yönetimi alanını nasıl şekillendiriyor? Örnekler verebilir misiniz?
10. Sizce, eğitim yönetimi alanının daha çok Batılı, özellikle de Amerika'daki araştırma gündem ve pratikleri üzerine inşa edilmesinin, yani bir anlamda bu akademik bağımlılık durumunun, nedenleri neler olabilir?
- Bireysel nedenler (Hırs, yükselme vb) - Örnekler verebilir misiniz?
 - Sistemsal nedenler (YÖK, MEB, dergiler ve yayın politikaları) - Örnekler verebilir misiniz?
 - Ekonomik nedenler - Örnekler verebilir misiniz?
 - Teknolojik nedenler - Örnekler verebilir misiniz?
11. Buraya kadar daha çok bizimle ilgili olan şeylere ilişkin konuştuk. Peki, akademik bağımlılık konusunda Batının bizatihi kendisinden kaynaklanan problemlere ilişkin düşünceleriniz nelerdir. Yani Batı doğrudan ya da dolaylı olarak bizim araştırma gündem ve pratiklerimizi etkiliyor mu? Etkiliyorsa nasıl etkiliyor sizce?
- Entelektüel bir emperyalizm söz konusu olabilir mi?
 - Batının veri tabanları, dergiler vb araçlar yoluyla eğitim yönetimi alanını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Örnekler verebilir misiniz?

- iii. Ya da Batı dışında üretilen özgün model, kavram ve kuramlar Batının ne derece ilgisini çeker, Batıda yankı bulabilir mi? Örnekler verebilir misiniz?

12. Sosyal bilimlerde üretilen bilgi ile ilgili çeşitli görüşler var. Bazı sosyal bilimciler üretilen bilgilerin evrensel olduğu iddiasında iken, diğer bazıları ise bilginin bağlamsal ve yerel olduğu görüşünde. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? Yani sosyal bilginin evrensel olup olmadığı konusunda düşünceleriniz neler. Bir bilgi zaman ve mekândan bağımsız olarak sosyal bilimlerin konusu olabilir mi? Nasıl?

- i. Peki, Batılı bir bilgiden bahsetmek mümkün müdür? Batılı bilgi denilince siz ne anlıyorsunuz? Çerçevesi, işaretleri, özellikleri neler olabilir?
- ii. Ya da bilginin/özellikle de sosyal bilimlerde üretilen bilginin mekânsallığından söz edilebilir mi?
- iii. Bilme tarzları, biliş tarzları ve buna bağlı olarak üretilen bilgi toplumdan topluma farklılaşabilir mi? Nasıl? Örnekler verebilir misiniz?
- iv. Bu bilgiler, yani bizim topraklarımızın dışında üretilen bilgiler her durumda bizim içinde geçerli olabilir mi? Örnekler verebilir misiniz?

13. Türkiye’de eğitim yönetimi alanındaki bilgi üretim süreci [yani bir araştırma tasarımı] sizce nasıl işliyor? Yani; kaynakları, varsayımları ne, hedef kitlesi kim? Kısacası, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında bilgi üretimi nasıl gerçekleşiyor?

- i. Eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin yapılanmasını; yani bu bilgi üretme sürecini oluşturan, bu süreci arkadan iten güçler-yapılar nelerdir size göre?
- ii. Eğitim yönetimi alanında üretilen bilgi ve bu bilginin niteliğine ilişkin tartışma ve süreçlerde Türkiye’deki mevcut akademik sistemin/yapının işlevini nasıl değerlendirirsiniz? “Sistem” denilen şeyin üretilen bilgi üzerindeki etkisi nasıldır?
- iii. Bu noktada eğitim yönetimi özelinde düşünecek olursak, alanda üretilen bilginin evrenselliği ile alakalı olarak ne söylemek istersiniz?
- iv. Batılı bilgi ve kullanımı söz konusu olduğunda eğitim yönetimi alanının pozisyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu anlamda yerimiz neresi, Batılı bilgi eğitim yönetimi alanındaki akademisyenlerinin nesi oluyor? Batılı bilginin ya da daha doğru bir ifadeyle Batıda üretilmiş olan bilginin Türkiye’deki eğitim

yönetimi alanında kullanılmasıyla ilgili düşüncelerinizi, deneyimlerinizi açıklayabilir misiniz?

v. Bu konuyu örneklendirebilir misiniz?

vi. Bu durum Batının bize bir dayatması mı, yoksa kendi tercihimiz mi?

14. Beşeri ve sosyal bilimlerin genel olarak Batıda ortaya çıkmış olması, bu disiplinlerin, Batı dışı toplumların problemlerine ve gereksinimlerine olan uygunluğu/alakası konusunu gündeme getiriyor. Yani başka bir ifadeyle akademik bağımlılık, yapılan çalışmalar sonucunda alakasız diyebileceğimiz bir durumunun ortaya çıkmasına neden oluyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? Yani, eğitim yönetimi alanında ve araştırmalarında ve sonuçlarda bir alakasızlık problemi olduğunu düşünüyor musunuz? Örnekler verebilir misiniz?

i. Eğitim yönetimi alanında yapılan araştırmaların Türkiye'nin sosyal gerçeklikleriyle uyduğunu, bizim sorunlarımızla alakalı olduğunu düşünüyor musunuz? Yani bizim sosyal gerçekliklerimizi tanımlıyor ve bunlara çözüm üretebiliyor mu? Nasıl?

ii. Bu durumun sebepleri neler olabilir?

iii. Alanda yapılan çalışmaları kimler okuyor, birilerinin işine yarıyor mu sizce?

15. Ne gibi alakasızlık durumları olduğunu düşünüyorsunuz? Bu konuda örnekler verebilir misiniz?

i. Üretilen/kullanılan kavramlar, Örnekler verebilir misiniz?

ii. Kültürel değerler, Örnekler verebilir misiniz?

iii. Çalışılan konular ve kullanılan yöntemler anlamında alakasızlıkla ilgili düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

16. Bu durumun; yani akademik bağımlılığın Batılı bilgi aracılığıyla yarattığı alakasızlık durumunun eğitim yönetimi alanına etkilerini nasıl değerlendirirsiniz?

i. Alanın felsefesine,

ii. Teorisine,

iii. Empirik çalışmalara,

iv. Uygulamalara (politik) nasıl yansıdığını düşünüyorsunuz?

17. Buradan hareketle Türkiye’de eğitim yönetimi alanında üretilen bilgi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

- i. Orijinalliği, özgünlüğü ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Üretilen bilgi bağlamsal problemleri ortaya koyabiliyor mu? Örnekler verebilir misiniz?
- ii. Alanda hem üretilen bilgide, hem de akademisyenlerde parçası oldukları topluma uzaklık, bir toplumsal yabancılaşma gözlemliyor musunuz? Örnekler verebilir misiniz?
- iii. Eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin uygulanabilirliği ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Çalışmalarda kullanılan ya da elde edilen kuram, kavram ve modeller uygulamaya dönük bir probleme çare olabiliyor mu? Örnekler verebilir misiniz?
- iv. Eğitim yönetimi alanında üretilen çalışmalarda, varsayımlarımızla gerçekler arasında bir uyumsuzluk görüyor musunuz? Bizim sosyal ve bağlamsal gerçekliklerimiz üzerine üretilmeyen Batılı teori, kuram ve modeller bizim değer ve gerçekliklerimizle nasıl uyuşabilir ya da uyuşabilir mi? Örnekler verebilir misiniz?
- v. Alandaki araştırma ve sonuçlarda kullanılan jargon/dil ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Kullanılan dil pratikteki gerçekleri gizliyor olabilir mi? Örnekler verebilir misiniz?

18. Alanda gerçekleştirilen çalışmalar eleştirel mi? Bu çalışmalar yeni fikirleri temsil edip hâlihazırda bilinenlerin dışına çıkabiliyor mu? Örnekler verebilir misiniz?

19. Otonom, Türkiye’nin sosyal gerçekleriyle uyumlu/ilişkili bir eğitim yönetimi alanının inşa edilebilir mi? Edilebilmesi için neler yapılmalı sizce?

- i. Sizce bizim üzerine özgün bir alan inşa edebileceğimiz bir altyapımız, geleneğimiz var mı? Örnekler verebilir misiniz?
- ii. Bu anlamda alternatif bir söylem hangi özelliklere sahip olmalı size göre?

20. İdeal olandan bahsettik. Peki, alanın geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz? Nasıl bir gelişim var sizce? Sizce gelecekte eğitim yönetimi alanını nasıl bir süreç bekliyor?

21. Son olarak alandaki genç akademisyenlere eğitim yönetimi alanında bilgi üretme sürecine yönelik tavsiyeleriniz almak istesem, neler tavsiye edersiniz?